

02781
RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

19.

FALUDI FERENTZ
TÉLI ÉJTSZAKÁK

VAGY IS

A' TÉLI EST IDŐNEK UNALMAIT

ENYHÍTŐ

BESZÉDEK.

KIADTA

Dr RUPP KORNÉL.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD, INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1900.

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

52315

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

BEVEZETÉS.

1806

A Téli éjtszakákat először Révai Miklós adta ki Faludi halála után 1787-ben Pozsonyban. Toldy Ferencz is fölvette a «Minden munkái» közé. Ezen kívül ebből a munkából a «Magyar írók remekei» czímen Kassán 1836-ban megindított Zsebkönyvtár nevű vállalat harmadik füzetében «Anthologia Faludi Ferencz munkáiból» (143 l.) Mauritius, Dardanus és Kazimir és Iréne története külön is megjelentek.

Mi Révai kiadása után adjuk újra ezt a munkát s igyekeztünk ez után lehetőleg betűhív kiadást adni.

Faludinak ezt a munkáját eddig csak kevesen méltatták figyelemre. Beöthy Zsolt volt az első, a ki a Szépprózai elbeszélés történetében (I. 223—232.) reá mutatott irodalmi értékére, főleg Faludi stiljét emelvén ki, mint a kinek «nyelvtehetsége itt sem tagadja meg magát, sőt az elbeszélő prózának az ő rendes munkásságától idegebb terén is méltó diadalt arat», mert vannak benne részletek «melyek a nyelvnek szemléltető erejére, keresetlen csínjára, sokszor a numerus hatásosságára, sőt költői színre kiválók».

Faludi ezt a könyvet 1778-ban Kőszegen írhatta, a mint azt belső érvek alapján következtetem. Az ötödik éjszakanak elbeszélésében Kazimir és Iréne történetében, mi-

dön a bey szó értelmét fejtegeti, megemlíti Aly beyt, a mely «híres és hatalmas Bey ez előtt hat esztendővel még élt, 1772. esztendőben holt meg.» (99. l.) Az «ezelőtt hat esztendővel» a könyv írásának idejére vonatkozik, mert Faludi, a ki a könyvet írja, a maga idejéről ír s úgy szerepelteti személyeit, mintha talán éppen ő is köztük lett volna.

Az első éjszaka elbeszélése azzal kezdődik, hogy a látogatásra érkező Szilágyi egy könyvet talál a házi gazdának, Hollósinak kezében. A könyv, mint Hollósi mondja, egy spanyol szerző által írt munka, a : *Noches de Invierno* azaz Téli éjszakák, de német nyelvre fordítva. Hollósi tehát nem spanyol, hanem német munkát olvas. Az ebben foglalt történetekkel mulattatja később a köréje gyűlt társaságot.

Nekem úgy tetszik, hogy ez a Hollósi a mi magyar ironk, maga Faludi, a ki a Téli éjszakák mintájára érdekes olvasni valót akar adni. Társasága: Szilágyi és Bátori magyar emberek, a kik nem egyszer kényszerítik a főszóvivő Hollósit olyan reflexiókra, melyek specialis magyar viszonyokra vonatkoznak.

Azért — bár nem volt érkezésem az író által felhasznált német auctorhoz hozzájutni — magából Faludi munkájából következtetve erősen hiszem, hogy a Téli éjszakák nem csak fordítás, hanem átdolgozás is. Faludi felhasználhatta s esetleg át is dolgozhatta a *Noches de Invierno* német fordításban neki tetsző novellákat. De hogy nem csupán abból dolgozott, az is kitűnik magából a munkából. A hatodik és hetedik éjszaka történetéről azt mondja, hogy: «a ki ezt a historiát *franczia* nyelven írta, vallja, hogy szemével látta, mikor a molnár aranynyal, ezüsttel kifizette az Abbét», továbbá «amint a *luxenburgi* exemplárból fordítottam magyarra, úgy leíratom s kezé-

hez szolgáltatom az urnak.» (146. l.) A nyolczadik éjszaka tárgyát, Páris leírását pedig szintén francziából fordította, a mint az a Hollósi szájába adott szavakból kitűnik: «Egy *francia* levélre akadtam, nem mostani, 1725. esztendőben írta egy jóakaró a másiknak Párisból.» (150. l.)

Magyar már maga a környezet, főleg Bátoriné törül metszett magyar asszony, a ki nemcsak tudásával, hanem gyorsan pörgő nyelvével, magyar közmondásaival, magyar viszonyok rajzával is igazi typusa a magyar asszonynak.

Azok a bevezetések, a melyek az egyes történeteket megelőzik, egészen a magyar életnek megfelelők, a magyar vendégszeretetnek, a magyaros társalkodásnak jellemző képei.

Hogy előbbeni állításomra vissza térjek, a melyben e könyv keletkezési idejét kombinálom, — Hollósi beszédjére hivatkozom, mert ő tárgyal Aly beyről s ő mondja, hogy az 1772-ben halt meg s ez előtt hat esztendővel még élt. Az a Hollósi — az író Faludi — mondja ezt, a ki nyomban utána a bey szót magyarázván, siet megemlíteni, hogy «mikor a török még Budát bírta, híres volt a pétsi Olay Bég.» (99. l.). Megemlékezik ezen kívül *Haller* Hármaskönyvéjéről is, (42. l.) melynek első részét szerinte *Haller Dacier* Maria francia nyelvre fordított *Dictionnaire*-ből «fűzte».

Az elbeszélés igazi magyarosságát mutatják a beszélgetés közben el-el röppenő közmondások, minők pl. A tél tél, de a szél, szél. (8.) Szűr hozz fát, palást, rakj tüzet, bunda nyugodjál (u. o.). Kikopott elméből, mint a mogyoró tokjából. (26.). Mőd nélkül keménykedő igazság nem igazság. (30.) Minden tehén a maga borját nyalja. (48.) Az asszonyok: «egy szemekkel sírnak, más szemekkel ők tudják, kire mosolyognak» (51.). Mikor egyiknek támad, a másiknak lenyugszik szerencsés csil-

lagzatja. (57.) Tsak annyit tudunk, a mennyiről emlékezünk (67.) Könnyebben felejtí a kigyó farka vágását, mint sem egy asszony legkisebb boszuságát. (73.) Útnak, szónak, házasságról való tanácskozásnak nints vége. (74.) A szerencse sima sarku és állhatatlan (98.) stb.

Továbbá a synonymáknak bámulatosan ügyes és tapintatos változatossága. A *beszélés* fogalmára a következő kifejezéseket találjuk: Sokat aprítottak össze (31.). Ily beszédet tarta vele (34., 56., 109.). Lássa az ur (lásson a beszédhez) (41.), talállok én fonni való szösz és szűni való fonalat (u. o.) Szót szaporít róla (49.). Sokat hordott rám az asszony (49.). Azt adogatom elődbe (57.). Összve szólalkozván (61.). Bémondóm Fatima kisasszonynak (93.). Előállott vele (71.). Elő kerül a kérdés (67.). Tsak azokról tészek emlékezetet (68.). Ezekre fakadott (85.). Sok csunya mondásokat okáda ki (85.). Hosszúra terjedett köztök a panasz (93.). Vallja, hogy mindenek felett szeret (93.). Előhozom (98.). Méltóztassék erről is tudósítani minket (99.). Tartozott kötelességem, hogy magam is valamivel előlépjek (106.). Hánszor rágtam füledbe (111.). Nem vette észre a mondást, másra rándula (119.). Ezeket adá értésére (u. o.) Szép szint adott a maga ügyének (120.). Az utszákon, az úri asztalokon megfordúlt a mende-monda (u. o.) Ez is fülébe röppent (122.). Más hűrt kezde pengetni (124.). Azt harsogatta felőle (136.). A gonosz nyelvek hangos dobra verték (137.). Hosszu beszédekkel illették őt (135.). Elsőben is azt tette fel (141.). Csak az került elő (144.). A mi a fülön bement (165.) stb.

Az elbeszélés maga eleven, megkapó, plasztikus leírásokkal van tarkítva. Ilyenek a *háborgó tenger* leírása: Nyugta felé vala a nap, változni kezdetek a szelek, nem sokára reá fenekéről háborodni a tenger, hova tovább iszonyú morgással rengetni hajjait és fenn hordozni. Sza-

porodtak a setétes felhők terhesen, melyekkel egybe kergetvén és felforralván a kemény szelek, olly tüzes villám-lásokat bocsátottak, hogy égni látszott a tenger és a hatalmas mennydörgésekre remegni a gálya. A hajók előtt játszó Delphin halak fenekére szállottak a víznek és a halászó madarak menedéket keresni a kösziklák között... Ivott a hajó, repedtek a kötelek, hasadott az árbocz fa, az egymást érő mennydörgések és sikoltó északi szelek miatt nem érthették egymást, se nem igazúlhattak el magok között e révészek. Ily rettentő veszedelemben valának három nap és három egész éjjel, a míg ritkulni kezdtek a felhők, csendesedni a szél, nyugodni a tenger, derülni az ég, szolgálni a nap. (26. l.)

Szelim császár *dísz-hajójának* leírása: A hajónak orrát, tatját vagy farát, oldalait, a vitorlyák rudjait, a kötelek ürkeit és csigáit, az árbotz fáknak koszorúit hol látszatos festékekkel, hol ezüsttel, hol arannyal borították. Tafata lobogó zászlókkal, ezüstes holdokkal megrakták, a belső kamaráknak alját török selyem szőnyegekkel bé terítették, oldalát, menyezetét arannyal gyengén varrott kárpitokkal bévonták. Fénylettek még az evezőlapátok és a vasmatskák is, sőt a tengerben nyomván képet, a mint a játszó habok azokat felkapták, úgy sok felé verték ragyogványit. A hajós legények, a kormányozók ünneplőbe öltöztek. A muzsika szer zengedezett, szóllottak az álgyúk, készen volt minden, de csak vacsorára ígérte magát a császár. Tehát minden tagjait a hajónak megrakták annak idején égő sűrű lámpásokkal, kiktől csillagzott a tenger (35. l.)

Párhuzam a természet és az emberi élet változósága közt: Ime ez a bokros zöld erdő, melly most kikeletre gazdagon felöltözött, majd ősszel ki vetkőzik. Ezek a magas fák, kik most a felhőkkel játszadoznak, egy kemény

fejszének éle miatt ma-holnap le dülnek. A gyümölcsös őszi napokat meg szorítja a tél és helyébe áll. A fényes nap homályosodik, fogyatkozik, a hold nem szolgál. Az ég hol tiszta és csendes, hol pedig felhőkkel setétedik és a tüzes villámlások közt morog és gyúl. Nincsen benne tartós állandóság. De az emberi nemzetben legnagyobb a nyughatatlan változás és fenekedő háborúság, egyik a másiknak rágó férge, halála». (57. l.)

Vagy *Irene* herczegnő *ruhájának leírása*: A szüz világos kék habos tubia köntösbe öltözött, melly sűrűen rakva vala ezüsttel varrott apró csillagokkal. Persia módra csak bokáig ereszkedett le ruhája, aztat vékonyához szorította egy keskeny párta öv. Haja gyöngyös mesterséges fonadékja legjobban ékesítette stb. (75. l.) Mikor Kazimir megszőkteti Irénét, s hajóra szállnak. «Ki vala terítve föltek az égnek csillagos serege, szarvára fogyott a hold, de mégis azon tiszta képét szépen mutogatta a tengerben, és a rengő habokkal vígan játszadozott. Lengedezett a napkeleti Eurus szél és hasznosan késerte vala a hajót. Lebegtek, csattogtak a vitorlyák» (79.). Mikor aztán kitört a *tengeri vihar* «Éjféli tájkor vala már, változni kezdett a tenger, dagadott, morgott, borulni az ég, a szelek támadni és egymással viaskodni. Erre olly iszonyú tengeri háború következett, hogy utolsó veszedelembé volna a hajó miatta. Úgy forgatta a hatalmas víz, mint a lapdát, orrát, farát, oldalát úgy csapdozta, hogy csak nem elválna egymástól. Hol a haboknak tornyos tetején hordozta, hol megint iszonyú mélységekre lecsapta. Az ég tüzes villámlásokkal alkudozott és szórta a menyköveket hatalmas pattanásokkal. A révészek nem bírtak a hajóval, kétségbe estek, minek utánna két óráig vesződtek volna. A kegyesek egymásra borulván siralmas artzával végbütsút vévén egymástól, minden szempillantásban vár-

ták kimulásokat. Akkor iziben támada a kegyetlen Aquilo szele, és minden erejével túrta a már fel forrott tengert, kergette habjait, mellyek össze sűrűdvén és egymást csapdozván a partra mellyhez közel valának, egyszerűsmind ki rúgták a hajót, hol itt mindnyájan elterültek fél halva.» (80. l.)

Igen kedves annak a jelenetnek leírása, a midőn az öreg Lecchus elfoglalja helyét a dombon, hogy bírása legyen Thirsis és Felisenus bajvívásának. «Egy fenn költ dombotskán Lecchus üldögel vala, ki terített zöld kalap fején, egy kis zöld ág rajta. Pásztori bot kezében ezt tsatra kötött bokros pántlika ékesítette. A pásztorság nagy helyt fogott bé és párosan járt kerékben. A férfiak füttyültek, a leányok virágos koszorúkkal, eresztett hajjal énekeket mondtak.» (95. l.).

Ezeket a gyönyörű leírásokat olvasva, nem tudom hinni, hogy Faludi a németre fordított spanyol munkából mást vett volna, mint legfeljebb tárgyat, — de ezt önállóan dolgozta fel. Átszűrte a maga lelkén, fűszerezte élénk tollának minden gyakorlottságával, erőteljes kifejezéseinek zamatosságával és az ő stíljének idylli egyszerű bájával. Mert nem az elbeszélések érdekesek ebben a könyvben, — azok romantikus történetek a XVII. és XVIII. század ismert receptje után készítve, hanem maga az előadás vonzó, kedves, lekötő.

A történetek nem is tanulságosak, a hatodik és hetedik éjszakai elbeszélés végtelenül unalmas, hosszú és érdektelen. A meséket fűszerező kitérések, reflexiók, az azokat hallgató társaság megjegyzései gyakran többet érők, mint az egész történet. A Camillával való évődés pedig igazán rávall a XVIII. századvégi magyar társas életre. A nyolczadik éjszaka társalgási anyaga pedig rendkívül élénk leírása a XVIII. századvégi Párisnak. Érde-

kes, mert majdnem teljesen ráillik a mi mai fővárosunkra.

Összefoglalva a mondottakat, egészen bizonyos, hogy *Faludi az első öt éjszakai elbeszélés tárgyát a Noches des Invierno német kiadása után, a hatodik és hetedik éjszakáét egy előttünk eddig ismeretlen francia munka — esetleg hirlapi közlemény — után, a nyolczadik éjszakáét pedig szintén francia leírás után dolgozta fel, még pedig 1778-ban.*

Vajha sikerülne forrásaira mielőbb ráakadni!

Budapesten, 1898. nov. 1.

Dr. Rupp Kornél.

FALUDI FERENTZ

TÉLI ÉJTSZAKÁK

1778

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
CHICAGO, ILL.
1915

PAULINE THERIAULT

1915

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1915

ELSŐ ÉJTSZAKA.

HOLLÓSI, SZILÁGYI, BÁTORI.

Szilágyi egy Kastélos Úrnak látogatására rándúla, hogy nyavalás léttébenn vigasztalná. Reménységén kívül jobbatskán találá. Tüzelője mellett üldögélvén dohányozott vala. Háta megett egy inas könyvet olvasa. Béköszönvén a vendég; a szokott üdvözlések után leülének. Szilágyi így kezdé: Hollósi Uram (e vala a Gazdának a neve), hogy igazán megvalljam, nem jöttem, a mint mondják, tsak pipát gyújtani, hanem megunván otthon magamat, egy pár napra szállást kérek.

HOLLÓSI. Akarom, hogy látogatásával meg betsült az Úr, tovább itt maradásával pedig vigasztalni fog, azon kívül is a télnek szinte szívébe vagyunk, nehezen mennek az unalmas órák. Mondhatom, hogy álmatlan éjszakáimnak alig várhatom végét. Hozzám ígerte magát Batori Úr is, minden szempillantásbann várom, többen leszünk azért, és reméllem vigan. Úgy tetszik, már is érkezik. Inas! hagyd itt a könyvet, gyújts fáklyát, vezesd fel az Urat.

BÁTORI. Itt vagyok udvarlására az Úrnak.

HOLLÓSI. Tegyük le a bundát.

BÁTORI. Minthogy azt mondják: *Szür hozz fát, palást rakj tüzet, bunda nyugodjál*; szót fogadok. Most egyszer valóbann telylyes hasznát vettem, nélküle által járt volna a kemény szél.

SZILÁGYI. Tsak igazat tart: *A tél tél, de a szél szél*. A szél tsipő mérges fullánkja a télnek.

BÁTORI. Ha merem kérdezni, mi szép könyvet forgat az Úr?

HOLLÓSI. Spányol az első Authora, azt írta homlokára: *Noches de Invierno*: az az, Téli Éjszakák. Német nyelvre fordították, és nyomtatták Norinbergábann.

BÁTORI. Belé tekintenék, de nem tudok a könyvnek nyelvéhez.

SZILÁGYI. Én sem ismérem se közéről, se távolról azokat a szegletes betűket, valylyon mit mond?

HOLLÓSI. Szer kívül való Historiákat emleget: nem egyébre, hanem mulatásra való.

BÁTORI. Tudom, hogy Szilágyi Uram nagy barátja a Historiás könyveknek, én is jó kedvvel olvasom, de öröместebb hallom.

SZILÁGYI. Ha merjük búsítani az Urat (lévén ahoz kedvünk és ürességünk) legalább egyetskéről tudósítsion.

HOLLÓSI. Többről is, ha tetszik, de nem egy végbe, mert hoszszasak, ebbe is, ha unalmas lészen, be lehet vágni, vagy más mi beszéddel. Azonbann ha Cupido kis Király a Historiába keveri magát, meg ne ártson. Én ugyan részemről tsendesen jártatom, mert tudom, hogy a *motskos beszélgetés erkölts vesztegetés*.

BÁTORI. Minket ne féltsen, serpenyőre lövöldöz, meg tompúl nyila, úgy termettünk.

HOLLÓSI. Anynyi mint az tehát. Olaszországban, Ferrára Városában Udvar tartott *Normandus*, azon Tartománynak Hertzege. Két jóra való Fia volt. Az öregbiknek neve *Mauritius*, a másiknak *Paulus Cassius*. Egyik is, másik is a fegyverforgatásban nagyon elő mentek és meszsze el hiresedtek. Ez a két egy testvér igen szerette egymást, semmi viszontagság, semmi bal történet fel nem háboríthatta egyikét a másika ellen, azon egy szívvel, egy akarattal valának, mintha a két testet tsak egy lélek birta volna. A Hertzeg Aszszony körül sok Nemes udvarló Kis Aszszony tartózkodott. A többi között egy *Angelica* nevű, melyly is meg felelt nevének, mert Angyali hatalmas szépség volt, és sok szemeket vert. Elsőbenn is meg tetszett *Mauritiusnak*, és viszont ki vallott nagy hajlandósággal volt hozzá *Angelica*, mind azon által ez a köztök való alku titok volt az Udvar előtt.

Az Öreg Hertzeg *Normandus*, nem tudván Fia dolgát, hasonló képen utánna járt, nehezen bánt szívével miatta. Hol az

irigy bánat (*zelotypia*) háborgatta, és nem tudta ki ellen, hol másképen nyughatatlankodott. Nem túrvén kínját, elő hivatá egy forgott meg hitt belső tanácsosát *Vincentiust*, kinyilatkoztatá szándékát *Angelica* eránt, és bajos nyavaláját miatta, arra kéri vala, hogy légyen foganatos eszköze, közben járója ebbenn a dologbann, titkon, okoson forgolódjék, édesítse szívét kívánságához. Biztassa tárházasa ajándékokkal, ha ez nem elég, méltóságos állapottal, ha e' sem elég, jövődöbéli Házasággal következendő képen Hertzezi Titulussal. Ha, úgymond, ezen ügyemnek, emberséged által, jó végét érem, és látom, Atyámfia! jó Urad leszek, és minden reménységeden felül megjutalmazom fáradságodat. Erre *Vincentius* hűségét, minden erejét, és ki telhető mesterségét, ezer fogadásokkal ajánlotta; arról intvén az Öreg Urat, hogy időtől várna, és ha közbeközbe nehéz válaszok érkeznének, meg ne ijedne. — Ezzel fejet hajtván el bútsúza Urától.

Kevés idő múlva meg lesvén magános léttét *Angelicának*, költséges inneplöbe öltözvén, bé lopta magát szobájába, sok himes Udvari beszéddel tartogatta, és gyakorta valami kis mosolygásra is fakasztotta. Szellőztető gyenge ruhábann vala a Szűz, és hajadonon, egy pár Olasz bokréta rengett a fűrtök közt. Tetétől fogva talpig meg járta szemével Vintze, és egyszer 's mind anynyi tüzet rakott maga szíve alá, hogy mind a két pofáján ki nézne és reszketne miatta. Így léttébenn, vagy el felejtvén, vagy készakarva félre takarván Ura ügyét, maga számára kezde kaszálni. Addig 's meg addig, és mind közeleb példázott lángoló szerelmével, a mig *Angelica* észre vette rejtett horgát, álnok fogásit, ostoba merészkedését, és fertelmes szándékát. Akkor fel hevülvén haragos szemmel, kemény szókkal kezdé feddeni, és hogy mindjárt vég bútsút venne tőle, meg parantsolá.

Szinét változtatván, morgolódván, vissza pironkoda Vintze Úr, és más ártalmas tsapásokra vetemedett. Hogy azért bosszúját *Angelicán* kitölthesse, és Uránál betsületét fenn tartsa, azt hordotta Normandus fülébe hazugúl, hogy a reá bizott követségben híven el járt volna, lágyult is már a ke-

gyes, de melegen reá, aszszonyi finnyaságtól viseltetvén, neki keményedett, és már kőnél kövebb.

Eleibe raktam, úgymond, a jövődébéli szép tartást, a drága kintseket, biztattam azzal, hogy Hertzezséged megunt Társán kész ki adni, tsak hogy *Angelicát* helyébe ültesse, Hertzeg Aszszonynyá tehesse, és mellette lehessen holtig. Erre az vala a felelet, meg gondolom magamat. Viszkedtettem az utánn kedvét azzal, venné méltó gondba ki nyílt szerentséjét, minthogy ezen úttal magát, és egész Rokonságát boldoggá teheti. Itt meg rázta magát, és kerék válaszul azt felelé: ki ki koholja maga szerentséjét, az én szerentsémre lészen másnak gondja. Erre képest, ha az egész világnak kintsét tornyosan tetézve előmbe rakná az Úr, és minden boldogságával meg környékezne, még sem birná arra szívemet, a' mit tőlem kíván, gyomromból útalom azt a Vén . . .

Mint hogy ezt képtelen boszszúságnak tartottam, többre nem igyekeztem. Felséges Uram! az juta eszembe, a mihez szép szóval nem férhetünk, annak fenyegetéssel, és erőn erővel tegyük szerét. Így intéztem el a dolgot. Egy hozzám halgató, jól termett fiatal szolga Rabon vagyon, ötöt botsátom levéllel *Angelicához*. Az írásbann pedig nem lészen egyéb, hanem mint ha a Rab követ maga ügyét forgatná, és régen fel gyulladt szerelmével meg kínálná a Kis Aszszonyt, és hogy előbb helyből nem mozdulna, a míg vigasztalást tőle nem venne. Én pedig tüstént nyomábann leszek, és mintha valami fertelmességen rajta kaptam volna őket, nagy mérgesen Rabomra ütök, és agyon lövöm, lármázok az Udvarbann, elragadom a levelet, be adom Hertzezségednek, bé vádolom *Angelicát*. Hertzezséged törvényt tartasson reá, és ítélje halálra, kétség kívül az akaratos Kis Aszszony meg döbben reá, lábaihoz fog borulni hatalmas Urának, hogy életét megmenthesse, és mindenre reá fog állani kész jó szívvel.

Normandus ezeket hallván, és mind a tiszta igazságot bé falván, jó darabig gázolt zavaros gondolatibann, az utánn mint a bolond szeretettől meg szédült, és vakult egy ember, a szélső végére nem tekintvén a veszedelemnek, helybe hagyá a Vintzé-

nek gonosz fogásit, biztatta, bátorította, izgatta, hogy mennél előbb végbe menjen az elintézett gyilkosság. Értésére legyen itt annak, a ki ezeket olvassa, hogy se az Öreg Úr nem tudta *Mauritius* szive járását *Angelicához*, se *Mauritius* Atyjának, és Vintzének törekedését, se *Angelica Normandusnak* hajlandó kedvét hozzá.

Azonbann semmit sem mulatott el Vintze Ur, elő hivatá a fiatal Rabot, kezébe adá az áruló levelet, és megparantsolá, hogy mi tévő legyen. A legény bátran eljárja dolgábann, igyenesen be méne *Angelicához*. A jámbor Szűz, látván Vintze emberét, el rémült, a szolga térden nyújtja vala a levelet. *Angelica* szemére hánja vala mind a maga, mind Urának szemtelenségét még fel sem szakasztá a levelet, már is ott termett Vintze, s egynehány szitkokat okádván egy pár golóbisot lőtt fejébe Rabjának, ki mindjárt artzul esett *Angelica* lábaihoz. Közös lévén e dologbann a Hertzeg, mihelyest a lövést hallá, oda sietett a Fő Urakkal, kik udvarlásán valának, halva találák a Rabot, el olvasák a levelet, helybe hagyák Vintze tselekedetét. Bűnösnek valják *Angelicát* a legénynyel való tzimborázása miatt, el némúla *Angelica*, a sok kérdésre egy szót sem tudott felelni, el vitteték azért, és bé záraták egy toronyba a Palotának a végén.

El terjedvén híre ennek a motskos történetnek, értésekre lett Covazzo nevű helységben *Angelica* Atyja fiainak. Ketten közülök ki támadván mellette, Ferrarába siettek a Hertzeg eleibe, térdre esvén azon kérik vala, fogná pártyát szerelmes Húgoknak, kinek eddig való jámborságát fontos próbákkal tudják, és mostani ártatlanságáról sem kételkednek. Minthogy pedig az embertelen Vintze fegyveresen ment oda, a hol nem volt szüksége reá, okvetetlenül ő a mozdítója, feje, mestere ennek a szomorú esetnek, nem más. Engedje meg azért Hertzege, hogy *Vincentiussal* halálos bajt víjanak, a dolognak ki menetele meg mutatja, ki mellett legyen az igazság. Nemes Eleink így szakasztották végét az e'féle pörnek. Ezt kérjük, várjuk is, úgy mint Nemes Személyek, Hertzegegedtől, mutasson helyt, szabjon időt meg hartzolásunkra.

Ezeket értvén *Normandus* meg tsükkent elméjében, és nem tudta, mi tévő legyen. Azonbann így okoskodván magában: ha elvész Vintze, nem leszen bizonyosága latorságomnak, mint hogy kívüle senki sem tudja szándékimat, ha Vintze él, és el vesznek az atyafiak, nem lesznek árulóim, az okra nézve reá állott. Mindjárt azért iudtára adaték a dolog Vintzének, ki is valamentényire bízván karja erejében, és fegyvere élében, nagy göggel elő álla, és sok Fő Uraknak jelen léttében azt mondá: tagadhatatlan igazság, hogy a lator Rabot. és latrabb *Angelicát* tettében rajta kaptam: kész vagyok nyolcz nap múlva hajnaltól fogva setét estig ezen igazságért meg hartzolni akár kivel.

Meg lévén már a kötött alku köztök, ki ki fegyveréhez látott, hogy leg jobban a viadalra készüljön. *Mauritius* Hertzeg, a ki tisztelte és betsülettel szerette *Angelicát* sajnosan fájlalta, hogy így keverik hírét, nevét, erre képest alattomban ő is fegyverkezett, és meg akart jelenni védelmére. Vintze látván, hogy közelít az elidőzött nap, és több vitézekkel leend dolga, meg gondolá magát, és mást végeze. El méne *Paulus Cassius*hoz az Ifjab Hertzeghez, arról panaszkodván, hogy meg tsükkent erejében, és nem felelhetne meg ígéretének, nagyon kéri vala, hogy magára válalná a verekedést, mind azon által titkon, és hogy leg bátorságosabb volna, ha ugyan Vintze szobájában öltöznék az ő el készült fegyverébe.

A fiatal Hertzeg nagyon meg örült ennek az alkalmatosságnak, melylybenn erejét, bátorságát, tauult, és gyakorlott mesterségét meg mutathatja. Vigan kezét ada Vintzének arra, hogy képét fogja viselni, és reméli, hogy győzedelmesen. Azonbann tágas szép helyt választottak a Bajnokoknak, alját meg hintették vernyeges fővénnyel, meg kerítették festett támaszokkal, két nyilást hagyván a két oldalán. A Hertzegnek különös állást építettek, és jobbra, balra mást az Udvarhoz tartozandó Fő Méltóságoknak. A Hertzeg Aszszony szín népével az oda szolgáló folyosót foglalja el, *Angelicát* magához vévén, biztatván jó szerentsével, alól számtalan sok nép tsoportozott öszve, hogy a vitézkedést látná.

Készen lévén minden, el érkezett a Herold (az az Bajnok Mester) 8 zászlóval, 12 trombitással, 6 hartzoló kópiával, melylyek az Udvari Inasok kezekbenn valának, hogy ha a szükség úgy kívánná, a Hartzolóknak nyujtanák. Meg jelent a Hertzeg is. Megy színű virágokra metélt tar bársony hosszú köntösbenn, fekete tábattal borított tsapka forma kalap volt a fején, keskeny karimával, egy kis bokréta ékesítette, melylynek foglalója két öreg gyémántból állott. Belső öltözete vont ezüst volt. Mihelyt fel lépett állására, jel adatott, harsogtak a trombiták, és egyszer s mind elő szágulda *Paulus Cassius* Vintze képében. Olyly vidám nyereség, és bajnoki bátorság nézett ki belőle, hogy Márs Hadi Istenben nem kívánhatnál többet. Tetétől fogva talpig atzélbann vala, melylyet itt amott ezüst virágokkal meg futtatott, a kard szíját drága kövekkel meg rakta. Jól meg keményített sisakján fehér feketével egyveledett tollazat ingott. Vértse színű haragos mén volt allatta, könnyű kazul nyereg rajta. Által tördelt, és bé vert arany majtzokkal gazdag szerszáma, mint egy játszott a ragyogó nappal. Ilyly készülétebenn egyszer kétszer meg járta a vetekedő helynek piatzát, az után rendelt helyén meg állapotván, fejet hajtott és kópiája le botsátással meg tisztelte a Hertzeget és az egész Udvart. Erre másodszor meg szállamlott a trombita szer.

Azonnal előléptetett a két vitéz, *Angelica* Atyafiai, két sze, retsen lovon, szépen pallérozott vas derék és kar vas volt rajtok hasonló tollas sisak fejeken, a lóra való ékes szerszám arannyal és zöld sodrott selyemmel egybe szőtt munka vala, melylynek fűrtjei szépen rengettek, mind a homlokán, mind szügyén, és melylyén a lovaknak. Szem közt lévén a Vitézek, jel adatott a viadalra. Akkor nagy sebesen egymásra rugaszkodtak, olyly hatalmas öklelésekkel, hogy hangja a szomszéd falakról megterne, és a tsomós somfa kópiák, egy s más részről darabokra törnének. Kihez képest kardot rántván más viadalt kezdettek. Minthogy pedig vasnak a vason nem volt foganatja, jó darabig forgatták egymást kemény tsapásokkal, a míg *Cassius* a mely vasnak köldöke alá férne, és halálosan megsebesítené ellenségét a ki mindjárt fő meredek le hulla lováról, és artzúl el terült

Erre mindjárt hallatott a trombiták rivadása és látszatott az arra való zászlóknak forgatása. *Cassius* egyet kettőt ugratván lovával új kopiát vévén markába, tsendesesen várta második küszködő társát.

Nem is késett, két ugrásra ott vala, de szerentsétlenül járt igyenetlen erővel kapott *Cassius*ba, meg sikámlott a pallérozott atzélon kopiája, *Cassius* meg egyenesen úgy akasztotta mely-lyéhez, hogy első ökleléssel ki vetette nyergéből, ki is hanyat esvén a míg lábára kapott, addig mint a sebes gyík rajta volt *Cassius* pallosával, és markolatig testébe verte, ott hagyván vérébenn megint lovára ült, körül tekintgetvén, kivel kellene tovább meg víni.

Szinte akkor érkezett egy ismeretlen vitéz fejedelmi készü-lettel, és szörnyű méltósággal. Senki sem gondolta volna se *Atyja*, se *Ötse Cassius*, se *Angelica*, kinek védelmére jött, hogy *Mauritius* légyen. Aliglan lépett a kerékbe, meg rázván ebum fából hornyolt kópiáját, ellenségére akart ütni, de a Herold nem engedé meg addig, a míg a holt testeket el nem emelnék, és a vérrel festett részeit az udvarnak tiszta fővénnyel meg nem hintenék. Addiglan azért, a mint engedte játékos nyug-hatatlan paripája, helybenn maradt.

Nem győzte az Udvar ditsírni Persiai jól termett lovát, annak magosan költ nyakát, száraz fejét, széles melyét, vékony lábát, kis körmét. Tsodálták mások a válogatott szerszámot rajta. Tenger színű vont arany tsáprággal kengyelig meg vólt teríve skofiomos sűrű rojtok minden szélen. Homlokán, melyén tere-pes rubintos rózsák tizen két rétű zomántzos tsengő bontsok, nyakán minden szíjazatja veres bársonnyal bélelve belől, kívül rakva különbféle drága kövekkel, melylyek meg ütköztvén a nappal, minden felé szikrát hánytak.

Maga talpig arannyal borított pántzélba öltözött, bal karján gyémántos peretz vólt. Sisakja, s lova fején tornyosan költ körös körül le hajló igen ritka tollozat látszott, tetején pedig egy pár haj fürt *Angelicának* ajándéka. Jobbik válláról bal oldala felé fegyver tartó széles kék bársony heveder függött, gyenge hím varrással, és napkeleti gyöngyökkel ki ékesítve.

Ilyly készüllettel minden embernek szemét és szívét magához vonzotta.

El készült azonbann a hely. A Herold jelt adott a trombitásoknak, és a vitézeknek, azok lármázása alatt a Bajnokok villám sebességgel egymásra rohantak, ki ki nyerge kápájához szegezvén kópiáját, arányzóba vette ellenségét, és azon igyekezett, hogy székeből ki ejthesse, de a vigyázó Vitézek arra tanított lovaknak félre ugrással el tudták kerülni. Nem is mindenkor, mert hatalmas öklelésekkel, úgy megrázták egymást, hogy aliglan tarthatták magokat nyergekbenn. Horpadni kezdett a vas derék testeken, és a sisak fejeken, a szigonyos kópiák pedig töredezni. El veté azért mind a kettő, és oldal fegyverhez nyúla, sok erős, és haszontalan tsapások utánn kerék futtatásra tsalta *Mauritius Cassiust*, hol ott észre vette *Mauritius*, hogy *Cassius* gallérjának tsatolatja meg bomolván el vált egymástól, arra felé ment azért törével, és karjának minden erejével, és által verte gégéjét *Cassiusnak*, ki is mindjárt lankadni kezdé erejében, hullott kezéből fegyvere, maga lassanként le dűle lováról, nagy víg kiáltás támada mindjárt a nép között. A lobogók, a trombitások nevelték a vígságot. A Hertzeg Asszony örvendetes kedv mutatással vigasztalta *Angelicát*, kinek élete, bátorsága, betsületének fen maradása meg bizonyíttatott. *Angelica* borító fátyolát letévén, meg köszönte a Hertzeg Asszonynak, és a többinek szívességét, és kivált képen emberségét a győzedelmes Vitéznek, kit meg ismére haja fürtyeiről, de el hallgatá nevét.

Mauritius azonbann le szálla lováról, kezdé sisakját bontogatni ellenségének, hogy fejét venné, és *Angelicának* ajándokul bemutatná. De íme az utálatos Vintze helyében maga tulajdon szerelmes szép Ötsét *Cassiust* találá halva. Ezen rettenetes elijedésében, és vigasztalhatatlan keservében ott hagyá mindjárt testvérét, lovára üle és senkitől sem bútsúzván, azon ismétletlen képében sebes nyargalással kiméne a városból, és egész tartományból 15 mértföldnyire. Egy sűrű vadon erdőre akada, beméne, le szálla lováról egy terepely fának törsökéhez dűle. Ilyly magános létében ki önté árját bánatjának, ezernyi ezer

panaszokkal búsítván az egeket, forró siralmi közt ütögetvén melyét, átkozza vala karját, melyly jó Ötsén szíve másán hóhérkodott. Mindenek felett átkozta *Vincentiusnak* Atyját, ki nemzette; Anyját, ki méhébenn hordozta és szoptatta; magát *Vincentiust*, a ki ördögös mesterségével ilyly útálatos mészárszékre igazította, az egyetértő, egy mást igazán szerető Attyafiakat. Méltó vagy, úgymond, hogy a föld el nyeljen, az ég meg utáljon, a tűz meg emészsen, az Isten meg verjen. Az utánn *Normandusra* Atyjára neheztelt és feddegette, hogy ilylen latroknak ad helyet maga Udvarábann. Tanúlhattál volna, úgy mond, a külső példákból, melyly veszedelmes légyen az árulókra bízni titkát, és életét, a Fejedelmeknek. Tennen tudod, hogy *Valentinianust* *Arbogastus* legkedvesebb embere ölte légyen meg. *Martianust* a Constantzinápoli Tsászárt, *Arduarius* Pohárnokja méreggel fel kevert itallal végezte ki a világból. *Caracallát* törrel verte által meg hitt szolgája *Martianus*. Ki tudja, nem ha ma holnap megszorítod e magad is e szomorú példákat. Így aggódván, és hánykódván jó darabig, egyszer 's mind lovára üle, és a Liburnumi rév parthoz siet, ott vetkőzvé, egy *Calabriai* hajóval meg szegődött, és *Neapolis* Városa felé eveztetett.

Térjünk Ferrarába *Angelicához*. Ő egy részről úszott örömebenn, hogy meg nyerte életét, hírét, jó nevét, jámborságának igaz bérét és jutalmát. Más részről repedett szíve fájdalmábann, hogy elvesztette két Atyfiát, fő képen pedig, hogy el röpönt előle *Mauritius*, és szemtől szembe nem köszönhetette meg védelmét, és szabadulását. A mi az Öreg Hertzeget illeti, vigasztalhatatlan vala, vitéz Fia halála miatt, sokszor emlegetvén *Cassiust*, és meg siratván, keresteti *Mauritiust*, hogy általa vigasztalást venne, de senki semmi bizonyosat nem tud adni felőle.

Itt meg pihene Hollósi, Szilágyi pedig nem tűrheté, hogy ne értekezze *Vincentiusról*. Mi hasznát vette úgy mond, a lator Vintze ennek a mészárlásnak?

HOLLÓSI. Meg mondom: Azon hevenyébenn, hogy Fiát vérben látta, el fordúlt tőle és fel forrott mérgébenn, a Birákat

magával el vévén, igyenesen *Vincentius* szállására ment, tátnya nyitva találá a két első szobát, Vintze benn vala a harmadikában, kezével, lábával egy erős oszlophoz kötve, tsurgott szeme egy pár hamis tseppekkel. Mi dolog ez, úgy mond a Hertzeg, az agg róka így mentetgeté magát. Felséges Uram! szinte mikor a verekedésre készülnek, és egybe raknám szerszámamat, érkeze *Cassius*, sokat törekedett, hogy ő vitézkedhetnék helyettem, én pedig egy általjában nem akarnám, féltvén életét, és tulajdon betsületemet, meg fordult, két ismeretlen embert hozott magával, kik engemet meg támadván, nagy erőszakkal ide szorítottak. Az idegeneket el küldötte, szobámban vetkezett (íme bizonyosságul a köntöse) fegyverembe öltözött. Ezzel a zsiros hazugsággal elámította a gyáva Hertzeget, és a Bírakat, hol ott, hogy kiszapulhassa magát a motskos latorságból, meg hitt két emberével vitte végbe maga ezen fogását. El hitte a Hertzeg, el hitték a Bírák, és Vintze megint bé szegezte magát Ura kedvébe.

El hagyván a Rossz Embert *Normandus*, a Hertzeg Asszony látogatására méne, alig pihene már gyötrelmében kedves Fia szörnyű halála miatt, senkit sem ismére, senkinek sem felelt, harmad napra kelvén ki bútsúza lelke testéből, és az egész Udvár szomorú hosszas gyászba öltözött.

SZILÁGYI. Hová lett *Mauritius*, holnap, ha úgy engedi az idő, és alkalmatosság, fel keresem, most egyszer itt végzem, azon kívül is talán alkalmatlan hosszú beszédemet megunta Bátori Uram.

BÁTORI. Sőt kedvemet találta az Úr vele, és mondhatom, akár tettében úgy lett légyen, a mint a beszéd előnkbe adta, akár nem, de egyről másra változása gyönyörűséges, és a szépek közül egy. Hanem egy kérdésre adott okot az Úr, igazítson el benne.

HOLLÓSI. Mi lehet?

BÁTORI. Azon akadtam meg, hogy lehet a jó ügynek igazságát egy kópia végre, vagy egy szál kardra bízni. Nékem úgy tetszik, hogy nem hiteles próbák ezek, rajta vesztett az ártatlan, mert nem a jámborság, hanem a vitézség választja a győzedelmet.

HOLLÓSI. *Polidorus Virgilius* azt írja, hogy az igazságnak hatalmas ereje, nem engedi más kimenetelét a dolognak: vesz a bűnös, nyer a büntelen. Példákkal támogatja mondását. *Godvinus* Hertzeg, úgy mond, Angliában, *Aeniát*, a második Edvárd Királynak Anyját, házasság töréssel vádolta vala bé. El hitte Edvárd, hirtelen mérgében mind Anyját, mind bűnös Párját a Vincestrei Püspököt kemény fogságba veté az Ország Törvényei szerint, melylybenn sínlódvén a jámbor Királyné azt izené Fiának, hogy látogatná meg legalább tsak egyszer. Meg tselekedte Edvárd. Együtt lévén Anyja fiával, *Aenia* azt mondá: Fiam! esküszöm a tiszta egekre, hogy tiszta vagyok attól a ferelmes büntől, melylyről vádolnak, és ha hazugúl mondom, emészsen meg az a tűz, melyly előttünk vagyon. Erre a nagy rakás tűzbe lépett, ott hevert jó darabig, a míg Fia megparantsolta, hogy kivennék belőle. Úgy találta Edvárd, hogy a tűz nem hogy magának nem, de még köntösének sem ártott meg. Ezen álmélkodván a Király, ártatlanságáról vallást tett, és nagy magasztalások közt előbbi méltóságára emelte.

Albertus Crantius. Híres Német Országról valo *Historicus* beszéli, hogy Henrik Tsászár, Házas társúl el vette volna *Sigefrid* Leányát, melylynél szűzebb Szűz. és jámborabb Aszszony nem találkozott azon időbenn. Úgy tetszett az irigységnek, hogy a szép egyességet köztök zavarná és bontogatná. Egy Fő Méltóság azt hordogatta Henrik fülébe, hogy a Tsászárné nem volna telylyes idegen egy más Úri személyhez, hogy igen szerelmes szemekkel keresi kedvét. Hirévé lett a *Cunigundának*, el tűrte egy darabig, és minek utánna megsokallotta volna, ilyly rendelést tett, hogy mikor a Tsászár meglátogatná, szinte akkor hat tüzes vas szálát hoznának szobájába, e' meg lévén, mezételen lábbal mind megjárta, és Urához fordulván, ime, úgy mond, semmit sem tehet rajtam ez a hatalmas *elementum*: ebből észre veheted ártatlanságomat, és bízvást le teheted minden gyanudat felőlem. A Tsászár térdére esett előtte, és megkövette.

A *Vestalis* Szűzek, ha szűzességekről megfeledeztek, elevenen a föld alá temettettek, úgy mint *Oppia*, *Martia*, *Sextilia*,

és többen. Egy valaki közölök, bízván ártatlanságához, rostával kezdett vizet méríteni. Látván a Bírák, hogy tsoda képen meg állja a rosta a vizet, el hitték, hogy büntelen.

A Spanyolokról szollván: *Bachust*, nagy híreről isméri az Urak, a ki szélylyel járta a világot, és fel dült egynehány Országot, meg térvén Indiából azt a Tartományt is elfoglalta. Pánt küldé oda, hogy helytartója lenne, kiről osztán Pániának és utóbb Hispánianak neveztetett a mint írja *Gaza az Aquileai* Püspök szép könyvébenn. Pogányok lévén törvény nélkül éltek. A betsületre, szinte úgy, mint az életekre kényes számot tartottak. Ezek kezdték a mondott verekedést, és pör támadván köztök, ki bűnös, ki ártatlan, a mezőn bajvívással végeztek iránta, sokak' jelen léttébenn, telylyesen el hitetvén magokkal, hogy a bűnös félnek kellessék el veszni. Megrögzött ez a Szokás a Régiségnél, egy Országról más Országra terjedett, és vólt kelete Frantzia, Német, Olasz Országokbann. Mint hogy pedig némelykor reá igazódott, hogy a jó ügy lett a nyertes, nem lehetett ki verni fejekből, hogy igaz tsalhatatlan próba ne vólna. A szemesebb világ jobban meg tekintvén a dolgot, a Keresztyén Fejedelmek, az Egyházi törvények, a Tűz, Víz, Verekedő próbákat, bizonytalanoknak, elégteleneknek tartják az igazságnak ki nyilatkoztatására, és tiltják. Imé Bátori Uram! feleletem a szép és méltó kérésére.

BÁTORI. Meg nyukszom rajta, és köszönöm.

HOLLÓSI. Vár minket a vékony vatsora, ha úgy tetszik, üljünk hozzá.

MÁSODIK ÉJTSZAKA.

HOLLÓSI, SZILÁGYI, BÁTORI.

Más napra kelvén déllest foglalatosságibann vala Hollósi Úr, Batori, Szilágyi Urak vadászkodva mulattak, és későn érkeztek haza, egy bokor fenyőssel, és egy pár nyúllal gazdálkodván a konyhának, azért tsak vatsora után ülték össze.

SZILÁGYI. Nehéz nehezen vártam azt az órát, mint hogy igen kívánom tudni végét a tegnapi Historiának.

HOLLÓSI. Rajtam nem múlik, ha el tűri Batori Úr is.

BÁTORI. Sőt én is kívánom.

HOLLÓSI. Ha ki nem kopott elmémből, mint a magyaró tokjából, el beszéllem a többit is. El indúla, mint mondám tegnap, *Mauritius* Hertzeg egy *Calabriai* hajón *Neapolis* felé. Meg telvén jó széllel a vitorlyák, nagy hamar nem meszsze valának a révpartól. Nyugta felé vala a nap, változni kezdettek a szelek, nem sokára reá fenekéről háborodni a tenger, hova tovább iszonyú morgással rengetni hajkait, és fen hordozni. Szaporodtak a setétes felhők terhesen, melylyeket egybe kergetvén, és fel forralván, a kemény szelek, olyly tüzes villámlásokat botsáttak, hogy égni látszott a tenger, és a hatalmas menydörgésekre remegni a gálya. A hajók előtt játszó *Delphin* halak fenekére szállottak a víznek, és a halászó madarak menedéket keresni a kősziklák között. A hajósok felszedték a vitorlyákat, nem tudták, melyly része felé a tengernek ragadtattak. Nagyon féltek hol a hajónak törésétől, hol el merülésétől. Ivott a hajó, repedtek a kötelek, hasadott az arbotz fa, az egymást érő

menydörgések, és sikoltó éjtszaki szelek miatt, nem érthették egymást, se nem igazúlhattak el magok között a révészek. Ilyly rettentő veszedelemben valának három nap és három egész éjjel, a míg ritkulni kezdetek a felhők, tsendesedni a szél, nyugodni a tenger, derülni az ég, szolgálni a nap, akkor vették észre, hogy nyugotról napkelet felé kergettettek a hámatlan szelek által, és hogy az *Euxinum* tengertől nem volnának meszsze. Kihez képest *Neápolis* helyett *Konstantzinápol* volna előttök.

Meg pihenvén azért hálát adának az Istennek, szárogatni, és rendbe szedni kezdék a vitorlyákat, és a menynyire lehetett, helyre hozni a romladozott hajót, vigadozni, hogy most egyszer túl volnának minden veszedelmen. De ime mást végezett irántok a gonosz szerentse. Lesbenn vala egy kóborló Török hajó, látván, hogy fegyvertelenek, véletlenül reájok ütött és fel dűlván a gályát, rabokká lettek mindnyájan. A Kapitány a martalékkal igyenesen *Konstantzinápol* felé sietett, hogy ott a fő Uraknak jó áron eladhassa rabjait, és más egyéb nyereségét.

Akkor időbenn Szelim Szultán Ottomán a harmadik Török Tsászár birta a Napkeleti Tsászárságot. Fényes Udvar tartott *Konstantzinápol*bann, nagy dítséretesen uralkodott, keményen fen tartotta az igazságot. Egyetlen egy fia vala Mustafa. Szerette őtet az Atyja, az Udvar, és az egész Ország kegyes erköltsére nézve, és más jeles okokért nagyra betsülte.

Az említett tengeri rabló Kapitány egyéb predáját, és rabjait itt amott el osztá. *Mauritiust* (kinek ennek utánna *Bernárd*, lesz a neve, mert maga változtatta meg) mondám *Mauritiust* vagy is Bernárdot delisége miatt Mustafa Hertzegnek ajándékozta. Mustafa pedig egy Török kis Asszonynek adá Inasúl hogy általa izeneteket venne, és viszont küldene.

A Török kis Asszonyt *Zaydának* hítták, és jegybenn vala titkon Mustafával. Mustafa igen szerette, és az ő kedvéért, ezer multságokat indított. Különös fürdőket, ritka madártartó házokat építtetett, szelyem hálókka halásztatott a tanyákban, a narantsos kertekben szép sétáló lugosokat eregetett. Több Török Méltóságok is, hogy Mustafának jó szívét

meg érdemelhessék, versent iparkodtak Zaydának kedveskedni. Az egy Piali Bassának nem tetszett a dolog. Irigylette Mustafa szerentséjét Zaydához, minden ki telhető módokat gondolt ki, hogy, maga részére tsalván, közelebb való barátságba es-hessen véle. Bernárdot hivatá magához, hogy elsőbben ki tanul-hassa szívéét általa, tanátskozott, sok puha izenetekkel terhelte. Bernárd, a ki szemes udvarba nevelkedett, és ettől a hatalmas Úrtól méltán félhetett, magára válalta a dolgot, de úgy tudta a róka farkat tsóválni, hogy se őtet, se Mustafát, se Aszszonyát meg ne bántaná. Piálit el hitette, hogy jó renden légyen dolga, Mustafa előtt el titkolt mindent, és Aszszonyának semmi jelt nem ada Piali szándékáról.

Úgy történt azonban, hogy a Tsászsár vég jó kedvébenn *Saraot*, az az egy esti tántzot parantsola. Hivatalos vólt erre a mulatságra az egész városnak színe. Meg jelent sok Úri Fő Méltóság, sok Dáma, vígan vóltak, forgott a tántz. Mustafa szemét tsak Zaydára szegezte, és a többi között észrevette, hogy a kerengőbenn Piali Bassa Zayda oldalához fúrja magát, és sugdal fülébe. Ezen úgy neheztelt, hogy, eleibe rándúlván, egy erős nyakon tsapással le gyalázta, és fegyveréhez nyúlván többre igyekezett. Piali leg alább hogy életét megtartaná, a Tsászsár trónusa körül keresett menedéket.

Ezen a nem reméltett történeten nagyon meg ütköztek a vendégek, két felé oszlott a Palotán, és mély hallgatással várta végét. Azonbann Piali lábához borúlt a Tsászsárnak, és így kezdé panaszát. Hatalmas Uram! úgymond, képtelen gyalá-zatot vallottam, nagy személyed jelen léttébenn, a mint lát-hatta Felséged. Mustafa Fiad artzúl tsapott, életemre is járt. Ezt a keserves boszszúságot fegyveremmel, és az ő vérével nagy könnyen tarolhattam vólna, de nem akartam véteni ilyly Jó Uram ellen. Reád bízom azért ügyemet. Vétett Mustafa tör-vényei ellen, ezen Palotának méltósága ellen, ezen Úri Ren-deknek, kik ide gyülekeztek, tekintete ellen, vétett ellenem és, a mi a legtöbb, ellened, győződelmes Tsászsár! Azt kívánom azért, büntetlenül ne maradjon.

Piali Bassa nagy ember vólt az országbann, és az udvarbann.

Szelim Tsászsár a békeség, és hadnak dolgábann ő eszén járt, leg titkossabb ügyébenn se nem kezdett, se nem végzett semmit híre nélkül. Hív, iparkodó, hasznos méltóság volt. Azért szerette őtet, és szépen meg hallgatta mostani panaszát. Egy darabig forgatván elméjébenn és fontolván, azt parantsolá, hogy Mustafát (mert el illant) kézre kerítsék, a hét tornyú épületbe vigyék, jó zár, és vigyázat alatt légyen kereszt lán-tzon. Ezzel ki méne a Tsászsár a Palotából, a hivatalosok is haza felé el indulának.

A míg fogságban vala Mustafa törvényt láttatott reá az Atyja, és halálra ítélte. Volt híre, hogy Szelim Szultán Tsászsár két kézzel kapott légyen e'hez az alkalmatossághoz, attól tartván, ne talán tán a Jantsárok magát ki vetvén székéből, Mustafát ültessék helyébe, mert kedvelték és érdemesnek tartották lenni.

Mihelyt tudtára lett *Stambul* városának a Tsászsár kemény végezése fia iránt, nagyon fel háborodott a helység, itt amott csoportosan öszve gyülekezett, tanátskozott, s azon egyezett meg, hogy földig való gyászba öltözvén, mennének a Tsászsár eleibe Mustafa életéért könyörögni. Meg jelent a népnek színe, a kis, és nagy tanáts, a vezérek, a fő méltóságok, az országnak nagyjai. Mikor már mind együtt vólnának, magok közül választottak egy bölsz szavú tudós Öreg Méltóságot, a ki szót szólna. Ki is meg gondolván magát, a Tsászsár lábaihoz borúla nagy alázatosan, meg simítván szakálát, melyére tévén két kezét, így kezdé.

Világ Biró nagy Tsászsár, tágos országidnak okos Gondviselője, vigyázó Atyja, és meg betsülhetetlen Kintse! ezek a gyászba öltözött előtted térdeplő híveid, és szolgálid általam néked nyomos hoszsú életet, erős állandó egészséget, ki nyílt szerentsét, és mindenbenn boldogulást kívánnak. Értvén pedig, hogy fiadat Mustafát életének virágjábann a hohér pallosa által a keserű halálnak ölébe szántad, magadat, minket, országidat leg nagyobb gyönyörűségétől meg akarván fosztani, tudtodra adják, hogy keserves búsulással bé töltötted az egész várast. Zokogó sirások, jajgatások hallatnak az útszákon, és

minden szegleten. Aprók, nagyok keseregnek, és vigasztalhatatlanok. Nézzd bár csak ezeknek is szemekből hulló tseppeiket, halljad hozzád ható fohászkodásikat. Azon esedezünk, enyhítsd szívünket, hogy a nehéz fájdalom le ne nyomhassa. Győzzd meg magadat, kivel semmi ellenség nem bír, lágyulj keménységről irgalomra, szánd meg szép jó fiadat, tartsd meg maradékokat éljen Hertzegünk.

Szent a törvény, szent annak fen tartása, tudjuk. Tudjuk azt is, hogy az a törvény, melylyet a természet oltott belénk, előbb való annál, a mit kész kedvünk szerzett. És mikor ezek öszve kapnak, méltóbb az természet törvényéhez ragaszkodni. A természet törvénye pedig azt hozza magával, hogy maradékinkra törekedjünk, veszedelmektől őket mentsük, mert holtunk után is benne, és általak unokáinkbann élünk. Ezen okon termett bennünk a magzatinkhoz való forró szeretet.

Ebből a sül ki, hogy életét vévén fiadnak, magad életed fonalába vágsz, és leendő unokáidon gyilkoskodol, azoknak magvát szakasztván fiadbann. Más egy kötelességedről emlékeztetlek. Jusson eszedbe, Szelim Szultán Ottomán, hogy Tsászárunk vagy, Atyánk is vagy, tartozol véle, hogy életedbenn gondunkat visel ed, és holtod után jó nyombann hagyjad országot, népedet. Ezen kötelességed meg tsonkúl, ha el veszjtük Mustafát, utánnad országló jövendőbeli Urunkat. Zúrzavar támad. Felforgatják a reánk fenekedő szomszédok országunkat, nemzetünket, vérünkben fognak fertezni. Mit mondandnak maradékink? Piali Bassa ellen vétett Mustafa, és minnyájunkat büntetsz meg, még holtod után is.

Nem felejtethed el, hogy bűnös a fiad, és törvény alá esett. Értsed, hogy hirtelenség vólt, melylyről azt mondja a Görög *Aristoteles* hogy annak első indulása nintsen az emberi hatalombann. A miről pedig nem tehetünk, arról a törvény sem kívánhat számot tőlünk. Ennek józan értelme, szép kellemetes mentséget ad elődbe, hogy a nyakon tsapásért halálos pallossal ne fizettest. A mód nélkül keménykedő igazság nem igazság.

Ha példa kell. Ime *Zeleucus*, a mint *Valerius Maximus* írja, törvényt szabott, hogy a ki házasság törésbe találtatik, annak

mind a két szemét tolják ki. Fiát rajta kapták, meg ítélte, de úgy, hogy a törvénynek ereje fen maradna, atyai jóvolta is kinézne belőle. Tudni illik fiának egy szemét, magának is egy szemét ki vájatta. Akkor ugyan egekig magasztalták dolgát, és utóbb is örök emlékezetbenn lészen jeles szép tselekedete. Fűzve adhatnék elődbe az e' féle példákából, de nem akarlak fárasztani, mint hogy tennen magad hallottál is olvastál is benne.

Utóljára a kegyes Titus mondására emlékeztetlek. Azt mondá vala: nem illik, hogy egy Tsászár valakit szomorúan botsásson el magától. Hagyd telylyesedjék ez bé leg alább most egyszer rajtunk, a kik itt nagy sereggel vagyunk, és vigasztaltatva kívánunk tőled el válni.

A Tsászár ezekre ily választ ada. Sokat aprítottál öszve, jó követ, nehezen tűrtem. Meg felelek rend szerint. Ázik a város, úgy mondád, siralommal, és aggódik forró fohászkodásokkal. Meg hűl fohászkodások, és ki szárad siralmok tsak két nap mulva is. Jobb, hogy most sírjanak, mikor senki sem bántja, hogy sem akkor, mikor Mustafa az a mérges gyík uralkodna rajtok, és kényszerítené az e' félékre.

Mondád azt is, ha meg hal fiam, nem élek maradékimbann. Nem is kívánom, nem is akarom, hogy tiszta véremet öszve szűrje gyilkos vérével unokáimbann egy olylyas, a ki szemem láttára az egész ország színe előtt ily latorságot mert el követni.

Vítatod a természet törvényét, és nem veszed észre, hogy magad tsapod magadat nyakon. Nem de nem természet törvénye ellen vagy, az ártatlant meg támadni, fegyverrel életére jární? Úgy tselekedett Mustafa.

Hallám azt is, ha el vesz Mustafa, nem hagyok maradékot utánnam, következendőképén zúrzavar támad és veszedelembenn forog az ország a külső ellensége miatt. Hallád e, követ, Mustafa fejével nem tsapom le fejét anynyi had verő vezéreimnek, a kiket előttem látok. Lesz ezeknek gondja az országra, lesz Mahometnek, és az Allának, ha igazságot tészek. Nem szakasztják le olyly könnyven szarvait fényes holdunknak, akár mint fenekedjenek, agyarkodjanak írgyink,

Zeleucus példája nem tetszik. Vétett, mert bűnös fiát nem büntette meg törvény szerint telylyesen mind a két szemével. Egy az. Más az, hogy a büntetlent is, úgy mint magát, meg büntette a törvény ellen. Noha jól történt, hogy ő is egy szemét vesztette, mért nem nézett jól mind a kettővel a törvénybe.

Hirtelenségével menteged Mustafát, de ugyan azzal rontod ügyét. Mert Hertzeg lévén, és jövődöbenn hatalmasabb, ki maradhatna menten, és bátran ilyly hirtelenkedő Fejedelem alatt. Barátom! tágos útat nyitnál teminden erőszakra a hirtelenségnek paizsa alatt, ha rajtad állana.

Titus példája mind addig jó, és szép, a míg a törvény ellent nem áll. Én is megtslekszem, ha szentül meg lehet, noha nem vadászok azzal hírt, nevet, magamnak. Már fordulj meg, követ, nints többre ürességem.

Ezek után ki kele székéből, és leg belsőbb szobájába költözött gondbann hagyván a könyörgőket, kik nagy tsendesen el oszlának. Más nap hajnalkor olyly parantsolat jött az udvarból, hogy a fő piatzon egy négy szegletű tágos magos fa állást építsenek, s fekete bársonnyal bé borítsák földig. Hasonló képen tronus ülést a Tsászár számára, és mind a két szárnyára vánkosos üléseket. Jobbik oldalán az állásnak téttessék ki az igazságnak képe. Melyly alabastrom kőből vala ki faragva. Aszszony forma kép volt, ruhátlan, szeme bé kötve, haja szélylyel, jobb kezébenn mezítelen pallos, bal kezébenn serpenyős mérték, lába alatt a kerékded világot képzelő golyóbis, homlokán ilyly írás: *a'ki vagyok, mindenkor az valék, az is leszek*: alól pedig ilyly értelmű betűk: *födetlen vagyok, nyilván, nem titkon végezem dolgomat*. Az első írás jelenti az igazságnak örök eredetét, és örök időkgig szükséges fen maradását. A másik, hogy az igazságnak szolgáltatása meg kívánja, hogy nyilván légyen meg, hogy meg rettenjen a gonozság, látván büntetését, erősödjenek a jóbann a jámborok.

Támadtakor a napnak, szörnyű méltósággal jöddögele Szelim Szultán az egész udvarával fekete köntösbenn, magával hozá Piali Bassát, maga mellé ülteté, a többi állott. Tenger sok nép gyülekezett öszve, nem találván elég helyt magoknak,

még a házak ormozatját, tsatornyáit, és a szomszéd tornyokat is el lepték. Látván a Tsászár a népnek sokaságát, trombitával jelt adata, és meg hagyá nagy büntetés alatt, hogy senki egy szót se szólna, a míg végebe nem menne minden.

Azon közbenn a vigyázó Bernárd Zaydának megjelenté, melyly korbann légyen Mustafa dolga, ha könyörögni akarna életéért, most volna ideje, mert egy néhány szempillantás múlva el vesztí. El készült már erre Zayda. Rongyos feketében nagy bátran az állásra erőlködött, térdre esván, reménykedett, könyörgött a Tsászár lábánál életéért Mustafának, akadozott beszéddel. A többi között ezeket mondá. Hatalmas jó Uram! leg drágább kintsedet hoztam ide, méhembenn vagyon, igaz ügyes unokád. Ártatlan, szóllatlan, ennek szerelméért kérlek, és a nagy Allára kényszerítlek, hagyd, éljen Uram, kivel én, noha titkon, igaz házasságban éltem. Se az én ügyemet, se a Mustafa ügyét nem vittatom okokkal, mert bölts vagy, és tudhatod mit kellene mondanom védelmére. Kegyelmes irgalmat kérek számára. Életnek, halálnak Ura vagy, ki telik tőled egyik is, másik is. Eleget mutadtad, melyly erős szívvel fogtad pártját a törvényes igazságnak, lássa már ez a sokaság irgalmas kegyességednek is valami gyümölsét. Ha külömben nem lehet, és ember halálával kell adózni az el követett vétékért, elégedjél meg az én halálommal, vígan le teszem életemet Mustafa helyett, szerelmes uramért! Itt el ájúl. A Tsászár el vitette és elő parantsolá fiát.

El is érkezett szomorú készüléttel, lántzon, fekete kamuka köntösbenn, a halál félelmétől elkékülve. Hat jantsár volt körülötte, a Mufti mellette. Minek utánna talpon meg hallotta volna vétkét, és annak elvégzett halálos büntetését, a hóhér hatalma alá adaték ilyly parantsolattal, hogy látna dolgához. A Hertzeg mindjárt egy fekete vánkösra le térdepüle, a Tsászár-hoz fordula mondván. Vér szopó kegyetlen Atyám! dítsérem az igazságot benned, de a kemény engesztelhetetlen szíved miatt Alla eleibe kívánlak. Ezzel a hóhér pallosa alá adá fejét, és mindjárt el vált gyenge testétől. Mindjárt reá olyly rettenetes sikoltás, jajgatás, következett a népben, hogy a Tsászár nem

maradhatna tovább, hanem maga is bőven könyvezvén udvarába sietett. A halott más nap illendő pompával a Konstantzinápoli fő méltóságok vállain a temető helyre vittetett, és a Tsászári *Almaratokba*, az az, sírba helyeztetett.

Zayda Aszszony keservébenn nem tudta hová lenni, hol így, hol amúgy el szánta vala magát, utoljára mélyen fohászkodván, és tsak Mustafát nevezvén, Bernárd fegyveréhez nyúla, ki feszítvén melyét abba kezdé akasztani, hogy reá düljön. Szinte akkor jókor érkeze Bernárd, ki rántá a kezéből, s ilyly beszédet tartá vele. Zayda mit gondolsz? aprólékos boszszú állás ez, a melylyhez kezdettél. Nem akarná Mustafa, nevetne Szelim Szultán, meg ítélné miatta a világ. Mást forraltam én szívemben a Tsászár ellen, kin, tudom, meg döbben maga egész udvarával együtt. Erre letsendesedett a bús személy, és heveskedve kívánta tudni, mi móddal vinné végbe. Bernárd tovább így folytatá beszédét.

Tudjad, Aszszonyom! hogy én a mostani szolgád, nem származtam a bogaraktól, a mint mondják. Hanem a híres Frantzia Királyok véréből való vagyok, és a Ferrárai Hertzegnek utolsó maradékja. Régen meg szántalak, és mondhatom betsülettel szerettelek. El követem kedvedért a boszszú állást, de ilyly okon, ha Mahometnek rút vallását le teszed, a keresztyén hithez részelkedel, és velem jegybe házasságba akarsz lépni. Erre meg vidula, lábaihoz borúla, mindenre jó kedvvel reá álla, meg igérvén, hogy akár melyly részére vinné a világnak, híven követné: ki vallván, hogy azon kívül is Mustafa után senkihez sem tapasztalta szíve indulásit úgy, mint ő hozzá: meg tetszván benne testi delisége, szép esze, jó szíve, jeles maga viselése, udvari erköltse. Arra kéré utoljára, hogy sebeskedne mind ígéretével, mind ajánlásával.

Bernárd tanúlt forgott ember volt a tüzes mesterségébenn. Titkon sok gyujtó lapdákat tapasztott öszvé, melylyeknek a víz sem árthatott, hanem inkább gyullasztotta más sok ide való szerszámmal egyetembenn. Azonbann Zayda holt fiú gyermeket szüle, tsak hat hónapi volt, tudniillik, a méreg, és sok szűbeli szorongatások meg fojtották méhébenn. Meg erősödvén szülése

után, Bernárddal hova tovább jobban el készülvén, dolgokhoz látának egy szível s akarattal.

Íme egy nem remélt szép alkalmatosság adá elő magát. Szelim Tsászár, hogy Mustafának halálát elfelejtene *Cyprus* szigetébenn szándékozott mulatni. Erre nézve parantsolatot adott ki, hogy tizen négy nap alatt tizenkét gálya készülne el, mennél jobban, és szebben lehet, az udvar számára. A hajós Kapitányok, hogy kedvét találnák a Tsászárnak, pompásan ki ékesítették. A hajónak orrát, tatját, vagy farát, oldalait, a vitorlyák rúdjaait, a kötelek ürkeit és tsigáit, az arbotz fáknak koszorúit, hol látszatos festékekkel, hol ezüsttel, hol arannyal borították. Tafata lobogó zászlókkal, ezüstes holdokkal meg rakták, a belső kamaráknak alját török selyem szőnyegekkel bé terítették, oldalát, menyezetét arannyal gyengén varott kárpitokkal bé vonták. Fénylettek még az evező lapátok, és a vas matskák is, sőt a tengerbenn nyomván képeket, a mint a játszó habok azokat fel kapták, úgy sok felé verték ragyogványit. A hajós legények, a kormányzók inneplőbe öltöztek. A muzsika szer zengedezett, szóllottak az álgyúk, készen volt minden, de tsak vatsorára ígerte magát a Tsászár. Tehát minden tagjait a hajónak meg rakták annak idejében égő sűrű lámpásokkal, kiktől szélylyel tsillagzott a tenger. Ki sietett a város népe gyalog hajókbann ezt a ritkaságot látni. Bernárd sem szunynyadozott, közökbe adá magát, meg járta a hajókat, egyet sem kerülvén el, és tüzes szerszámát el hintegetvén, és mesterségesen a partéka közé keverte a kanótokkal egyetembenn. Haza térvén Zaydának meg hagyá, hogy mennél előbb útra készüljön.

Zayda már férfiú ruhába öltözött. Megy színű, ezüsttel varrott selyem *kaftány* vólt testén, varott paputs lábán, öszve szedte haját és egy gyenge foszlánnyal bé tekert *turbántot* nyomott hegyébe. Rövid levelet írt, aztat holt fiával egy már el készült szép tésztába vagy pástétomba bé rakta, ilyly készülettel sietett Bernárddal a gályák felé. A fő komornyéknak adá a bé tsinált tésztát, hogy vatsorakor tétetné Szultán asztalára, úgy mint Tati Tsászárné kedveskedő ajándékját. Fogadá a

komornyék, hogy meg tselekszi. Erre Zayda szaporán elillant, mert már érkezett a Tsászsár.

Bernárd Zaydát egy posta hajóba emelte, és bátorságos helyen kirakta, ott hagyta partékájánál, maga meg fordult a hajóval, hogy ő maga dolgát végezné. Asztalhoz ülem már a Tsászsár elő kerüle a szép tészta étek az izenettel, kinek meg örüle a Szelim, és fel bontatá. De minthogy egy pecsétos levél vala a fedél alatt nem merték tovább darabolni, hanem eleibe adák. A Tsászsár, látván a gyermeket, el hűle ijedtébenn, és nem tudván mire vélni, belé tekintte a levélbe, melylybenn ez vala írva: *Kegyetlen Szelim Szultán! meg ölted fiadat, fald bé unokádat. Néked küldi keze írásával a tégedet gyűlölő holtig való ellenséged Zayda.* Ezeket olvasván, tsak nem fortyant mérgébenn. Átkokat okádott, a gyermeket a tengerbe vettette. Zaydát kerestette a városbann nagy áron.

Azon közbenn Bernard az álgyúk ki fütése, és azok lángja alatt rend szerint, nagy terhet vetegtetett a tűzes golyóbisokból a hajókba, kik is, a hová hullottak, ott ragadtak, maga el szökött Zaydához, és együtt a posta hajón két keresztyén jó evezőkkel sebesen mentek a mélyebb tenger felé, Olaszországnak tartván útjokat. Addig is, míg láthatták, gyulladozni kezdé alja a gályáknak, felylyebb hatván ereje a tűznek, a vitorlyákba, a szurkos vastag kötelekbe kapott, ezek által fel ment az árbotz fákna tetejére, és onnan le felé, mindent fel lobbantván, és utálatos bűdös füsttel bétöltvén. A tűzes hulladékok meggyújtották a partékát, a kanótok az egybe fűzött tűzes szerszámat, a meg szorúlt kénköves golobisok nagy ropogással ki rúgtak, minden felé repedeztek, és olthatatlanul égtek. A sűrű kénköves füst tekeredve fel tövellétt, szellőtskét indított, ebből derék szél támadott és nagyobb tűzbe kevert mindent. A mi több, a puska poros hordók szikrát kaptak, hatalmas erővel kiütötték a hajóknak a talpát, le döntötték a már gyarló árbotz szálakat, ezek a szép szobákra esvén, azokat repesztvén, oda is bé vitték a tüzet. E képen tűzbenn lángbann vala minden. Eleget iparkodtak a hajósok, de nem volt semmi foganatja. Ebből a rettenetes veszedelemből kevesen menekedtek ki úsz-

kálással, a többi vagy meg fulladott, vagy el égett, vagy a vízbe veszett. Első hírére az égésnek Szelim Tsászárt vezetéek hajójába ragadták Piali Bassával és a partra vitték. Onnan nézte keserves kárát fő embereinek, gályáinak, és nagy darab kintsének. Nem tűrhette sokáig, reszketett kezén lábán, és azt parantsolta embereinek, hogy karokra emelvén haza vinnék. Nyóltz nap múlva, a mint az utánn a hír hozta, nagy keserűségébenn meg holt.

Bernárd Zaydával szerentsésen evezvén ki méne a Török határból, tudni illik, horgot vetvén a fekete tengeren az Adriai tengerbe szálla, hol vízen, hol szárazon utazván, el érte a Liburnumi révet. Mint hogy pedig ezen híres partnál sok a járó kelő kalmár, és sok Uri vendég bé köszön, könnyyen kitanúlhatta Atyja, Anyja, *Angelica* állapotját. Tudni illik, hogy Ötse *Cassius* halála utánn, Anyja a Hertzeg Aszszony, kevés napokig élt. Hogy Atyja *Normandus* hat hónap múlva menyinyegzöt tartott *Angelicával*, és nehezen holt meg egy nehány hetek utánn. Hogy *Angelica* özvegységét, és gyászát az Udvarban akarja ki tölteni. Ezeket hitelesen megtudván, értésére adá Ferrára városának, hogy közel vólna, és harmintz nap alatt örökségébe akarna szállani. Azonbann ott helybenn úgy történt, hogy a lator Vintzébe akadott, ez a ravasz róka *Normandus* Hertzeg halála utánn tüskébenn vala sok ellenségei miatt, és nem tudá, tovább, kire támaszkodjon, titkon minden vagyonságát el adogadta, és fő méltóság lévén sok kintset tömött össze. Mind ezt el emelvén Liburnumba szökött. *Mauritius*, hogy tovább ne rosstalkodna, és egyszer valamikor megadná a dézsmát, agyon lövé, minden kintsét és partékáját magához vévén. Evvel ki ruházván magát Olaszúl, Zaydát költséges férfiú Török köntösbe öltöztetvén, egy darabig azon környékben mulata, hogy azonban Zayda az Olasz nyelvet jobban felkapná, és a keresztyén hitnek ágazati tanulásábann előbb menne.

Mind ezek utánn könnyyű szerrel, egy pár szolgálával útba ereszkedett. Mikor már három mért földnél távulabb nem volna *Ferrarától*, követek érkeztek hintókkal, szolga renddel,

és minden ide tartozandó készülettel, és Hertzegi módon bevették udvarába éjjel, a mint maga kívánta. Másnap minden rendektől végbe ment a hóldulás. *Angelica*, úgymint már mostoha anyja, kezét tsókolván szerelmesen fogadta. Zaydával pedig meg ölelkezett. Nyóltz nap múlva Zayda, *Ferrarának* Megyés Püspöke által díszes pompával meg kereszteltetett, és egyetembenn öszve adatott *Mauritiussal*: *Angelica* pedig *Urbino* Hertzezzel, sok Úri méltóságok, külső, belső fő rendek, követek, és Hertzegek jelen létébenn. Erre minden ki gondolható és ki telhető vígságok keletkeztek. És ebben áll *Mauritiusnak* históriája. Unalmas lehetett meg halgatása, mert hosszabb volt a Szent Iván Énekénél.

SZILÁGYI. Penig hogy tudom öröndetes végét *Mauritius* viszontagságinak. Száz kérdés juta eszembe, de kedves beszédje az Úrnak, és az ujjabb egymást érő tsoda történetek ki verték fejemből. Szelim Tsászár keménységét mind azon által nem felejtethem el. Én azt tartom, hogy nagyon vétett, nem akarván lágyúlui, holott a bölts követ annyi fő Úr nevébenn erősen okosan beszéllett néki. El kerülhetette volna minden veszedelmét, életébenn is meg maradott volna, ha engedett volna a szép szónak.

BÁTORI. Követem az Urat, Szelim semmit sem vétett. A követ ugyan monda valamit; de többet mondott Szelim, és mindenekre emberül meg felelt. És ha elő vesszük a régi példákat, az okos világ előtt nagyobb betületet vallottak azok, a kik keményen meg maradtak az igazságnak ki szolgáltatásábann amazoknál, kik lágyabban forgatták, többet is használtak a köz jónak.

Mikor *Romulus* Roma városát kezdé építeni, tsak fel hánt földből állott kerítése, és azon tilalmas vólt által menni. *Remus* ötse tsúfúl által ugrotta, és azért *Romulus* ötsét meg ölette. A vad pogányság dítsérte iránta, és méltán, mert evvel azt nyerte, hogy ereje, és kelete vólt a törvényes igazságnak. Utóbb ennek az igazságnak szolgáltatásával, és jó rend tartásával anynyira ment, hogy marasztotta híveit, a vidékséget magához kaptsolta, szaporodott, erősödött népe, és az az egy marok pásztorság urává lett az egész világnak.

Zenes Király fiát meg ölette, mert fej vesztés alatt meg vala a házasság törés tiltva, és fia abbann találatott. Dítsérte dolgát a község.

Manlius Torquatus, fiát *Titust*, azért hogy a polgár mesterek rendelése ellen rend kívül hartzoltt meg, jól lehet győzedelmesen meg verte ellenségét, meg ölette. Dítsérte dolgát a tanás.

A bölts *Licurgus* törvényt szabott, hogy a fő Asszonyok bizonyos napokon, *lecticábann*, vagy kereketlen hintókbann ne járnának. Tulajdon felesége meg merte próbálni, és életét veszté parantsolatjából. Ki ki helybenn hagyta.

Egy átaljábann a krónika írások nagyobb ditsérettel emlegetik azokat, a kik erős védelmezői voltak a törvénynek, azoknál, a kik rántzot keresvén benne, engedtek hol a szép szónak, hol a szép pénznek, hol pedig félelemtől viseltetvén, nem merték annak rendi szerint forgatni az igazságnak büntető pallosát.

SZILÁGYI. Engedek az Úrnak.

HOLLÓSI. Méltán, én is Bátori Uram ítéletéhez ragaszkodom. Mert tudni való, hogy *a lány pásztor alatt gyapjat rüg a farkas*. A menyinyivel többet enged a boszszút álló törvény, anynyival jobban bátorodik minden latorság. Szelim idejéről szóllván jobb vólt akkor abbann a vadon vad nemzetségbenn keményen, sem hogy lágyan bánni: mint hogy akkor fen forgott a sok fel mészárlás: ki atyját, ki fiát, ki egy testvérét ölte meg, ügyetlenül.

BÁTORI. Annnyival is inkább helyén hagyom Szelim Tsászár tselekedetét, neheztelek nagyon is *Vincentiusra*, a ki két színű keszkenyővel addig játszadozott, itt hízelkedvén, ott dühösködvén, vagy is inkább két kaszával kaszált, a míg le rontotta *Normandusnak* szép udvarát: elsőbben érdemes vitéz fiát *Cassiust*, az utánn az Hertzeg Aszszonyt *Normandus* feleségét, magát is *Normandust*, és kevés héjával *Mauritiust* is abbann a rettenetes szélvészben, és tengeri háborúbann, mikor *Liburnumból* *Neapolis* városába szándékozott, és tsak nem a tengerbe veszett. Megvallom, szántam. Uraim! hagyd tudhassam egyszer, honnan erednek a rút szelek, kik így le gyalázzák vesztik a roppant erős hajókat is.

SZILÁGYI. Én Hollósi Uramra bízom a feleletet.

HOLLÓSI. Keveset tudok hozzá, beszédnek kedvéért azt a keveset is ki mondom. Úgy olvastam, hogy a levegő ég magában nyughatatlan, minduntalan forog, mindent meg jár, még a tengernek fenekét is. Mind azon által forgását még nem mondhatjuk szélnek. Azt tartják azért, hogy a szél nem egyéb, hanem a mondott levegő égnek külső erő által való erős vagy erősebb meg indítása. Melyly erő miatt meg ütközhvén magok közt a párátskák, sebesen jönnek, vagy tovább mennek: s ez a szél. Ha mikor kevés erő érdekli, tsak lengedezik az ég, és kedves a szellő: ha hatalmas erő kergeti, alkalmatlan, sőt ártalmas, mert házakat bont, és fákat forgat ki gyökeréből. Ha délről indíttatik meg, a napnak melegségével jön, és ha havat, fagyot talál, mind fel engeszteli, mindent meg szárít, annak idejében ártalmas aszályt okoz. Ha éjszokról, legalább téli időkbenn, mindent meg szárít, fagylal, mert azon, a naptól elhagyott tartománynak igen hideg tsipő részetskéjét magával hordozza, és útjábann mindent meg hidegít. Már ez a kérdés, honnan támad a levegő égnek indítása. Azt tartják némelylyek, hogy felhők okozzák, akár hol legyenek, tudni illik, hatalmas terhel igen meg nyomják a levegő eget, melyly is meg szorulván mint egy kínlódik, menekedést keres, és sebességgel, a merre legkönnyebb lehet, ki rúg, ki rúgván ő is szorongatja azt, a mi előtte vagyon, e képen kergetvén egy mást meszsze földre nyargalnak, a míg természet szerint való táguláshoz nem férnek.

Mások megint azt mondják, hogy a kőszikláknak, hézag helyeikből, és a földnek mélységes nyílásiból itt amott támadnak. Tudni illik, a külső ég körülöttek forogván, ezekbe bé ereszkedvén, és a belső levegő ég kifelé erőlkedvén, mint egy harcolnak, és egymást meg szorítván vagy ezen, vagy más úton, ki rohannak és sikoltva járnak a szerint, a mint felylyebb mondtám. Mint hogy pedig, a szárazról szóllván, *Siciliábann* sok, és éktelen nagy kősziklás hegyek, és azokban számtalan repedések vagynak, ott legjobban járnak a szelek. Erre nézve a Poeták eszek szerint ott tartja udvarát *Acolus* a szelek Királya.

HARMADIK ÉJTSZAKA.

HOLLÓSI, SZILÁGYI, BÁTORI, CAMILLA.

Harmad napra kelvén, dél után meg kereste Szilágyi Bátorit és egyről másról kerülven a beszéd köztök, Szilágyi így kezdé. Bátori Uram! újságot mondok: majdanság itt leszen társom *Camilla*, ide fűtytyentette szép híre Históriáinknak. Örömet böltselkedik, nem ártana meg letzkézni.

BÁTORI. Uram! nem vagyunk ugyan idegen házbann, de még is vendégek vagyunk, finynyásak az Aszszonyok, aprólékra is fel ütik az orrokat, tartok tőle, ne talántán valami háború támadjon.

SZILÁGYI. Még is kérem az Urat, tselekedje meg mulatság kedvéért, háborútól ne féljen.

BÁTORI. Lássá az Úr, irtson valami kis utat, a többit bízsa reám, találók én fonni való szőszet, és szűni való fonalat, a mint mondják. Úgy tetszik, vár bennünket Gazdánk a tűznél, menjen az Úr előre, én sem késem. Úgy tetszik jön.

BÁTORI. Megyek.

HOLLÓSI. Hozta Isten az Urat, hol vagyon Szilágyi Úr?

BÁTORI. Most érkezett felesége, fogadta, hogy nem késik.

HOLLÓSI. Ritka vendég háзамnál, hol vagyon?

BÁTORI. Ime itt vagyon Szilágyi Uram személyébenn, feleljen meg helyettem.

HOLLÓSI. Hol vagyon *Camilla* Aszszony?

SZILÁGYI. Szobámbann vagyon, öltözik, ezennel itt terem az Úrnak udvarlására.

HOLLÓSI. Alkalmatlanul fog néki esni beszélgetésünk.

SZILÁGYI. Sőt mohón várja, hogy része lehessen benne, nyilván híré hallotta, azért rugaszkodott ide, noha más szint adott utazásának. Tanuja leheték, hogy otthon éjfélig turkál a könyvekben, szerzett benne leg alább két tár szekérre valót.

BÁTORI. Találkoznak e'féle Aszszonyságok.

SZILÁGYI. Ime, itt vagyom!

HOLLÓSI. Örvendek jelen léttén az Aszszonynak. Már most tsak férfiú módon, minden alkalmatlan tzeremóniákat takarjunk félre, üljön közünkbe az Aszszony, ujságos régiségeket emlegetünk.

CAMILLA. Szót fogadok, le ülök, halgatok, Bátori Úrnak szavát hallottam, tessék tovább folytatni.

BÁTORI. Mondám, teremnek e'féle Aszszonyságok, leg inkább külső országokban, kik igen meg barátkoznak a könyvekkel, mi nálunk egy kis szép tsoda.

HOLLÓSI. Hallottam olyly híré egy Olasz országbéli Apátza Szűznek, ki talán most is él, hogy a világ tudományában. és egyéb szép tanulásokban anynyira elő ment, hogy akár melyly bölt *Philosofussal* fel mert tenni. Ezen okon a XIV. Benedek Pápa reá szabadította, hogy férjhez mehessen, és osztályossá tehesse maradékít böltességében, tudni illik, tanítván és taníttatván őket, de maga nem akart reá állani.

BÁTORI. Én tsak azokat emlegetem, kiket magam olvastam. A többi között meszsze el hiresedett *Angela Morata* Olasz Aszszony, kinek levelei, és versei többször mentek ki nyomtatásban, ezekbenn meg mutatta fen járó szép esztét. — *Dacier Mariával* ma is ditsekedik Frantzia ország. Ez a tanúlt *Dáma*, a *Cretabéli Dictyst* az az a Trójai Veszedelemnek Historiáját maga nyelvére fordította, és a Királynak be ajánlotta. Nem tsak fordította pedig, hanem jobb rendbe hozta, héányos helyeit meg rakta, sok szépet, és tudni valót adogatott hozzá, kelleme-sebbé tette, betsületet valót véle, szóval, tollal ditsérték munkáját, kézről kézre ment az országban. Ez az a *Dictys*, kiből Haller János füzte hasonlóképen Magyar hármias Historiájának első részét. Tsak az, hogy abbann tsalatkozott meg, mind *Dacier* Aszszony, mind Haller Úr, hogy az előttök való *Dictyst*

annak tartották lenni, a ki jelen volt a Trójai hartzokon, hol ott az igaz *Dictys* leg alább 1200 esztendővel előbb völt, ennél, kit fordítottak, mert tsak *Augustus* Tsászár idejében írta valaki *Dictys* neve alatt.

CAMILLA. De böltsen beszélgetnek az Urak.

BÁTORI. Még vagyon valami hátra. Hasonló képen ki tett magáért *Berthonia* Szűz. A ki Tseh országban lett a világra, és a férfiak trutzára helyes deák verseket irogatott holtig, és Prága városában nyomtattattak tisztos emlékezetére. Még egy ragyogó tsillagot tudok a fehér népbenn. Ennek dicséretes nagy neve *Schurmann Anna Mária*. Ez völt eddig e világ tsodája az Aszszonyok között, azért méltó, hogy életének legalább kis részét lássuk Magyarúl is. Ezer hat száz hetedik esztendőben lett e világra, *Coloniában*, nemes vérből. *Calvinus* hitén nevelkedett fel, nagy eszét kimutatta első gyermekségében. Mert hat esztendő korában már mesterséges képeket tudott metszeni a papirosra, két esztendővel az után különbféle ékes virágokat rajzolt, meg tanulta az után telyyesen az ének szót, a virginiát, a képirást, és faragást. Az ő keze írása olyly ritkáság volt, hogy sokan megkívták, és kintsek közé rakták Gyémánttal az ablakokra metszette a híres ábrázatokat, úgy hogy ki ki reájok ismérne. A Lengyel Királynét *Ludovicát*, *Christinát* a Svediai Királynét beszéd közt úgy leirta, hogy tsodálná a Szűz keze után maga igaz ábrázatját. A magáét tükörbe nézve viaszból szakasztott úgy ékesen ki tapasztotta, nyakát gyöngyökkel olyly mesterségesen meg kerítette, hogy mind addig napkeletieknek tartották lenni a nézők, a míg maga tő hegygyel nem mutatta, hogy mind azon viasz. Tizen egy esztendő korában, mikor tanuló bátyait kikérdezték, ha meg akadtak, ő súgta a feleleteket füleikbe. Látván Atyja ezeket, kedve szerint reája szabadította a tanulásra. Meg tanuló azért a Deák, Görög, Zsidó, Syriai, Caldæus, Arabiai, Szeretsen, Spanyol, Franczia, Angliai, és Olasz nyelveket, a *Philosophiát*, az Egek forgását, a *Theologiát* az a'hoz tartozandó Tudományokkal, és mind ezek között le tartó igen alázatos volt.

Tizen négy esztendő korában házasságra kérte egy Hollan-

diai *Cajets* névű Bölts gazdag Úr, de nem tehetette szerét, mert szűzen akart élni, úgy is holt meg hetven két esztendős lévén. Anynyira terjedett híre, hogy ország világ, sok Hertzegi személyek kívánták látni. Sok Bölts Uraknak vette leveleit, a kik mélységes dolgokbann kívántak tanácsával élni, kiknek meg felelt maga nyelvén. Sok könyveket írt külömbféle nyelveken. Én tsak Deák, és Frantzia munkáit láttam, szépek. Ezekre nézve, ki tizedik *Músának*, ki Hollandiai *Minervának*, ki világ tsodájának nevezte. A mit eddig mondtam meg bizonyíthatnám leg alább tíz hiteles tanuval, de legyen elég *Heinsius Dániel*, ki a híres *Gustavas Adolphus* Svetsziai Királynak *Historicusa* vólt, és *Velentzébenn* Szent *Marcus* fel szentelt vitéze, kinek írásibann ezeket fel lehet találni.

HOLLÓSI. Én is adogatok valamit hozzá az Aszszonyok betsületéről, és szép eszekről. Hajdani időkbenn érdemeseknek találták őket arra, hogy a titkos tanácskozásokban részek és helyek lenne. *Xerxes* az a hatalmas Persiai Király úgy meg betsülte Feleségét, hogy a Tanácsba jártatta, ki is a Kazul Hertzegek között le ülepedett, és gyakrabban az ő végezésén nyugodott meg a gyűlés.

A kegyetlen *Claudius Nero*, érdemes jó Anyját *Agríppinát*, úgy mint nagy elméjű Tsászárnét, fő dolgok fen forgatásibann a Tanácsba hivatta. Meg jelent gyakortább, de soha sem akart közikbe ülni.

A régiebb *Gallusok*, ha meg bomlott a békeség köztök, és villongások támadtak, jobbára az Aszszonyokra bízta a dolgot, kik közönségesen jó módot találtak a meg békellésre.

Justinianus Tsászár mikor Konstantzinapoly városábann rendbe vette azokat a híres törvényes könyveket, melylyekkel most él a keresztyén világ, látván, hogy igen el szaporodtak, és egybe valának keverve, hogy el igazúljon, sokaknak elméjét vette segítségül, hol itt, a mint maga vallja, nagy hasznát vette a Tsászárné tanácsának.

CAMILLA. Be szép dolgok ezek, bár most is úgy vólna.

BÁTORI. Már nints úgy! az Aszszonyságok ki tsúztak belőle. Meg mondom hogyan és mikor, leg alább Görög országbann.

Szent Ágoston *Doctor*, az Isten városáról írott könyvében így beszéli el a történt dolgot. *Cecrops* Király idejében *Athena* városábann hirtelen egy olaj fa termett ki a földből, és más végén a városnak egy forrás kút ugrott ki. Ez a dupla tsoda, nagy hamar fülébe ment *Cecropsnak*. Eszmélkedvén egy darabig, azon nyugodott meg elméje, hogy követeket küldjön *Apollo* Istenhez *Delphus* városába, kik értekeznének tőle, hogy mit jelentene ez a ritka történet. Azt hozák visszafeleletül, hogy az olaj fa *Minerva* Isten aszszonyt, a forrás kút pedig a tengernek Istenét *Neptunust* jelentené. És mint hogy most épül a még nevetlen város, egyik vagy másik Istenségre lehet nevezni. *Cecrops* ezt a világos feleletet vévén, öszve gyűjté a város népét, és a hozzá tartozandó szomszédságot is, egyvelesleg a Férfiakat, és Aszszonyokat, akkori rend tartás szerint. Elejekbe adá, hogy rajtók állana, melylyik Istenségnek nevét viselje ennek utánna a város, *Minervának* e, vagy *Neptunusnak*. — Válaszszanak azért szabad akarattal a kettő között egyet.

A Férfiak egytül egyig *Neptunust* *Saturnus* fiát választották: az Aszszonyok egytül egyig *Minervát* *Jupiter* leányát. Minthogy pedig egy Aszszonynyal több volt a tanátsban a férfiaknál, ők nyerték meg a pört, és a helységnek *Athéna* az az *Aszszony* lett a neve. Erre igen fel háborodott *Neptunus*, öszve szaporította vizeit, és addig öntögette a várost, hogy tsak nem el merülne. Nagy ijedésbenn, búbann, gondbann valának a helységnek lakosi, nem tudták mire vélni, se a veszedelmet el távoztatni. — Utóljára az öregek azt gondolták, és elő találták, hogy azért bünteté meg őket *Neptunus*, a tengernek Istene, mert *Minervát* tsak Isten Aszszonyt ültettek eleibe. Tehát nagy ajándékokkal, áldozatokkal mentek képehez, arra kérlelvén, hogy fordítaná el tőlök ostorát. Erre *Neptunus* meg kegyelmezett, vissza rántván habjait: de egyetemben meg parantsolá, hogy az Aszszonyokra három büntetés száljon. Első az, hogy ennek utánna ne legyen szavok, se helyek a tanátsban. Második ez, hogy a gyermekek ne Anyjok, hanem Atyjok nevét viseljék, Harmadik ez, hogy az Aszszonyok jövődő-

benn Görögül ne *Athénának*, hanem másként neveztesenek.

CAMILLA. Melylyik újaból szopta ki az Úr ezt a gyalázó mesét?

BÁTORI. Mondám, hogy szent Ágoston *Doctor* beszéli. Forgassa fel az Aszszony két tár szekérrel való könyveit, *Tostatusbann* (ha tud nyelvén) fel találja, a ki *Eusebius* Historiáját olvasván erre is akada, és való igaz történetnek itéli lenni. De nem csak a Görögöknél, hanem felylyebb említett más nemes országokban is ki fogtak már a törvényes házokból, és nem tudok olyly országot, melyly meg kínálma mostanság az Aszszonyokat a tanátskozó Férfiak Gyűlésében a székkal.

CAMILLA. Elég rosszszúl esett, ha akkor hasznokat vehették, miért most nem?

BÁTORI. Azt mondják, hogy azon időkbenn az igaz együgyűség mellett maradván, személy válogatás nélkül, úgy vették fel a dolgot, a mint kellett, és helyesen okoskodtak: most sok felé el osztván eszeket, haboznak, az emberi tekintettől el ragadtatván, nem birnak magokkal, félre beszélnek. Nem eszek, hanem kedvek szerint szóllanak a dologhoz, erőn erővel vitatják, a mit nem kellene, és hogy elő keljenek vélekedésekkel, ravaszkodnak, állhatatlanok végezésekben, gyarlók is. Azt is mondják: *Nem állja meg a szérdék a nyársat, az Aszszony a titkot.*

CAMILLA. Állhatatlanok is, gyarlók is! ezt nem türhetem.

BÁTORI. Az állhatatlanságról szóllván leg alább ezt a rövid példát türje el az Aszszony. Ditsérettel emlegettem felylyebb azt a híres *Coloniai Szűzet Schurmann Annát*. Méltán is, mert mind azokat, a kik eddig voltak, és vagynak az Aszszonyi renden egy tsumóba vévén, nem birtak ezen egy személynek böltsességével, és még is ez a már különben meg betsülhetetlen Szűz, olyly nagy példát hagyta maga után állhatatlanságáról, melylynek nints párja, és pedig a hit dolgában. A *Lutheranosok* hitét meg utálta, a *Calvinus* hitét, melylyben nevelkedett, le tette. Volt híre, hogy a *Pápistákhoz* részelkedett, de ellene mondott némelyly hartzoló írásiban,

1652. esztendőbenn. Mert *Hugo Grotius* ellen támadott, a ki öszve akarta békéltetni a *Catholica* vallással a több eretnekiséget. Lábadit követvén, vénségébenn egy hamis vallásról a másikra lépett, sohult sem tudott meg nyugodni, utoljára egy fertelmes hitre adá magát, és abban holt meg. Ezen meg botráncozván a *Lutheránosok* és *Calvinisták* kivált képen, a mint előbb egekik magasztalták, úgy utóbb a pokolnak fenekéig le kárhoztatták. Ha már az ilylyen tös gyökeres tzedrus fa így ingadozott, mit mondjunk az ingó nád szálakról?

A mi az Asszonyok gyarlóságát illeti.

CAMILLA. Ne példázzon az Úr anynyit reánk, ha engedelmem volna reá, én is mondanék valamit.

HOLLÓSI. Úgy alkudtunk meg, hogy senki közülünk vádot ne fizessen a beszédért, szabad azért véle az Asszony, sőt arra kérem, semmit se engedjen Bátori Uramnak.

CAMILLA. Ugy kezdem Uraimék. Tagadhatatlan, hogy akár melyly építmény szebb, tökéletesebb, mind annál, a miből öszve állott, és ki épült: szebb a roppant ház, vagy palota, és tekéletesebb a mésznél, kőnél, fővénynél, melylyből egybe rakatott, és ékesen ki készült.

BÁTORI. Be nagy feneket kerített az Asszony beszédjének, be messzse fáraszt, tudni illik, *Eden* kertbenn a paraditsombann, és azt akarja ki tojni belőle, hogy *Éva* Asszony jobb tökéletesebb Ádámnál, mert hogy annak oldalából épült fel.

CAMILLA. Szinte azt.

BÁTORI. Ha valamiként el vétette volna magát az Asszony, keresse fel, és vegye észbe: ebből nem következik több, hanem, hogy *Éva* jobb, és tekéletesebb Ádámnak egy oldal tsontjánál, nem pedig, hogy jobb és tekéletesebb az egész Ádámnál. Az is következik, hogy Ádám maga egyedül, anynyi Asszonynak felelhet meg, menynyi tsonttal birt.

Megint más részről az Asszony ellen az következik, hogy minden fiú, és leány magzat, jobb, tekéletesebb Anyjánál, mert annak véréből támadott rész szerint, és emberi korra jutott. Ha pedig tulajdon fia *Camilla* Asszonynak, és ezen okon más minden Anyának, jobb, tekéletesebb, mint sem a szülő Anyja,

az egész Férfiú rend jobb, tekéletesebb, az egész Aszszonyi rendnél. Ime mitsoda *Labyrinthusba*, vagy út vesztő kertbe keverte magát az Aszszony, nehéz ebből ki hatolni. Azt tartják a Böltsek, hogy az emberi nemzetnek Ádám volt tekéletes formája, és elő képe, a többi csak mása, és utánna való, azért alább való.

CAMILLA. Tudom, hogy a kevély Férfiaknak ez a paizsa, evvel hartzolnak meg, és vlnak az elsőbségért, melylyre sokan érdemetlenek.

BÁTORI. Már azért hiábann kotlik eszek az elsőbségre, mert Isten, és természet eleibek ültette a Férfiakat, és meg áldotta nagyobb észszel, és erővel, több más tekéleteséggel. Mondhatom, ha az Aszszonyuak tejét nem kellene szopnunk, többre mennénk, sok nem jó maradna el tőlünk, sok méreg foly belénk tőlök, és sok képen gyarlódunk miattok.

CAMILLA. Szépen fizeti meg Anyja tejét az Úr. Nem érdemel többet Bátori Asszony, ki az Urat 9. hónapig kínosan hordozta méhében, vérével táplálta, és anynyira gyulladván szerelme, még a piros vért is tejjel főzte eledelére.

BÁTORI. *Ez a víz más malmot hajt.* Nints arról kérdés, mennyibe teljék viselése, hordozása, táplálása a kisednek: arról sintsen, mint szeressék magok gyümölsét, kit a világra hoztak. Tudni való, *hogy minden tehén maga borját nyalja.* Hanem arról volt szó, mennyi roszszal érkezik napfényre a kised, melylynek okai az Anyák, mint hogy magok sok roszszal tele vagynak. Még Anyja emlőjétől tsügg a gyermek, már is kezd mérgeskedni, mert tőle szopta. Egyébként tudja a gömbölű világ, hogy roszalkodások miatt sok országok pusztultak el, sok híres város omlott le, sok véres hartzok következtek.

CAMILLA. Tsendesebben, Bátori Uram! tagadhatja e az Úr, hogy még a jóhoz is fér a szó, és még a tekéleteségek között is találkozik felylyebb s alább való. Találkozott a Nemes Angyalok közt egy nemtelen *Lucifer*: nem tsoda azért, hogy ha a mi nemünkben is vagyon hetes vászon, és nem minden Aszszony legjobb Aszszony. Való, hogy az erős szép Trója vára a *Görög Ilona* miatt oda lett, és a mint hallottam ez előtt hat

esztendővel azoktól, kik látták, négy barom vont a szekér el vihetné kő maradvékját. Való hogy *Persepolis* az otsmány *Thais* miatt, üszeggé hamuvá vált. *Caba* el vesztette Spanyol országot. De jusson eszébe az Úrnak az is, ki s mitsoda vala *Tanaquil Romulus* Felesége, kit úgy meg betsül a Római *Capitolium*, hogy fonyó rokkáját a kintsek közé helyhezette. Ki vala *Lucretia*. Melyly betsület szerető *Penelope* és *Polixena*. Melyly igaz szeretettel Urához *Arthemisia*, a ki *Mausolus* halála után annak, úgy mint férjének, hamvait italbaun magához vette. Ki vala *Amigunda*. Mikor érném végét, ha mind elő számlálnám azokat, a kik ezt a szép koszorút fűzhetnék.

Ellenben a rosz gonosz Férfiak (követem az Urakat) tsorádajoknak éktelen a sokasága. A leg híresebbek leg roszabbak voltak. *Homerus* tsátságó, nagy *Sándor* vakmerő, *Caesar* hír név vadászó, *Pompejus* fel fuvalkodott, *Demetrius* fertelmes, *Hannibal* hitszegő, *Vespasianus* fősvény; hogy szót ne szaporítsak, az egész régiségbenn, nehéz tiszta magot találni. Férfiak vallása: hogy minden vólt jó Tsászárok neveket egy kerék gyűrűre fel lehetne írni, a többi mind bélyeges vólt.

BÁTORI. Sokat hordott reám az Aszszony, meg felelek rend szerint. Első, mint hogy maga gyalázza a Görög *Ilonát*, *Thaist* és a többit, maradjanak azért gyalázatajokban. Az után dítseri *Tanaquil*, de valóbann dítseretesebb vala Ura, *Romulus*, Róma városának első alkotója, kinek ditső nevet adtak, és tsak nem Isten gyanánt tisztelték. Dítseri az Aszszony *Lucrétiát*, ki maga magát szégyenébenn törrel által verte, mert hogy erőszakot tett rajta *Sextus Tarquinius*. Szent Ágoston nem dítseri. Én pedig azt mondom, hogy Ura dítseretesebb vólt, mert *Sextus Atyját* a Királyt, és az egész *Tarquinius* nemzetséget ki igazította Rómából. Dítseri *Penelopét*, mert hű, okos, állhatatos vala: de nagyobb dítseretet érdemel Ura, *Ulysses* Hertzeg, a ki a többiekkel Tróját fel vervén, tíz egész esztendeig ezer veszedelmekbenn forogván bujdosott, utánna járt, a míg otthonos galyibáitól meg mentené jó társát. Dítseri *Arthemisiát*: való jót tett Urával, olyly költséges temető épületet tsináltatott neki, hogy alig bírná el az ország kintse, de valóbann

Mausolus a *Cariai* Király Ura meg érdemlette, mert kezére adta az országnak páltzáját minden hatalmával. Az utánn *Arthemisia*, melyly betsület szerető, és tisztességes Aszszony volt légyen, abból is ki tetszik, *hogy egy testvér bátyjához ment férjhez*. Látja azért az Aszszony, hogy ha többet nem nyom a latbann a Férfiak érdeme, legalább egy arányúl oszlik az Aszszonyok érdemével fejről fejre. És így *Camilla* Aszszony semmit sem nyer maga részére szép példáival.

A többiről szólván, *Homerust* tsátsogónak mondá. De nem szinte jól, mert ez az okos beszédű ember olyly tiszteletbenn volt régenten, hogy Nagy Sándor feje vánkosa alá tette, és szerette olvasni. Más valaki arany bötükkel íratta le. *Ptolomaeus Philadelphus*, *Aegyptus* Királya, *Zoilust*, azt a mardosó gaz embert, mért hogy a mondott *Homerus* ellen gyalázkodott, ki parantsolta udvarából, és az utánn, mint hogy másbann is vét-kesnek találtatott, fel akasztatta. *Homerus* mindenkor a vers-szerzőknek Hertzege volt, és az tartja magát leg szerentsésebb-nek, a ki leg közelebb járhat hozzá. Sándort vakmerőnek mondá az Aszszony, mit vesztett vele, feldulta a világot, és birta, a mig *Babylombann* meg nem holt. *Caesárt* hír név vadászónak. Ez nem vétek katonábann, a ki hírért mégyen a mezőbe, és betsületért. *Pompejust* fel fuvalkodottnak, a ki pedig tsak Úri méltóságához képest viselte magát; szelíd volt, senkinek sem ártott. *Vespásiánus* Tsászárt fősvénynek, hol ott a mit kapott *Jerusálem* városának fel verése alkalmatosságával, Romába vitte, és a Templomokat gazdagította meg vele. *Hán-nibált* hit szegőnek, én azt nem olvastam. Azt tudom, hogy rettenetes esküdt ellensége volt Romának, és minek utánna négyszer meg verte volna erős táborát, országán kívül hada-kozáván, el fogyott népe, otthon pedig veszedelemben lévén *Carthagó* városa, haza sieté *Africába*. Hol itt nem állhatá meg *Scipio* Római fejedelem erejét, Syriába szaladott a Nagy *Anti-ochushoz*. Itt sem találván biztos nyugodalmat, el szánta ma-gát, és méreg itallal végezé életét.

Hogy pedig az Aszszony minden volt jó Tsászárnak neveket egyetlen egy kerek gyűrűre fel írhatná, hallám, mások is mond-

ják, de ellenben azt is mondják, hogy minden jó tekéletes Aszszonynak neve, egy tű hegyre reá férne. De én erre nem mernék jó lelki ismérettel meg esküdni.

CAMILLA. Nehéz az Úrral példázni, mást mondok azért. Meg kell engedni, hogy az egész tisztességes szeretet nagy része a tekéletességnek az erkölts dolgában. Ez pedig nagyobb mértékkel meg vagyon az Aszszonyokban, kivált képen férjekhez, hogy sem viszont. Azért gondokat viselik éltekbenn, és holtok után csak nem ölik magokat keservekbenn, síratják, szomorúan gyászolják.

BÁTORI. Ennek a heveskedő nagy szeretetnek örömet hallanám próbáját.

CAMILLA. A sokból egyet mondok. Német országban *Conradus* Tsászárs egy fő város alá méne hadi taborával. Ezt úgy megkerítette népével, hogy a megszorult erősség ki fogyván éléséből, és semmi külső segítséget nem remélhetvén, kéntelen vala vele, hogy meg adná magát. Bé méne a győzedelmes Tsászár, térden várta az öszve csoportozott Aszszonyság, arra kérvén, hogy semmi bántások ne lenne. Meg kegyelmezett nékiek, meg engedé, hogy ki mehetnének szabadon, és a mit el birhatnának leg jobb kintsekből, azt is ki vihetnék. Az Aszszonyok egyébehez nem nyúlván Férjekhez sietének, és ki ki maga Urát mint legdrágább kintsét vállára vevén úgy hordozóskoda ki, és meg menté vala a veszedelemtől. Széles e világon nem lehet ennél világosabb példa. A Tsászár meg dítsérte őket. Mit mond Bátori Uram hozzá?

BÁTORI. Ezekre ezt. Meg lehet hogy szeretik az Aszszonyok önnön urokat, de miként, mikor, meddig, bizonytalan. Az bizonyosabb, hogy magokért szeretik. Ha síratják, sírások olyan, mint a záporosó: zajos, tsattogó, hamar múlik. Reájok igazodik a köz mondás: *egy szemekkel sírnak, más szemekkel, ők tudják, kire mosolyognak*. A szép példára én is egy szépet mondok.

Irja *Caenobius*, és mások sokan, hogy *Belus* az *Assyriai*, és egyetembenn *Babyloniai* Király egy fiat hagyott légyen maga után, kinek *Danaus* vólt a neve. Ezen *Danausnak* ötven

leánya vala, és testvér ötsének *Aegyptusnak* anynyi fia. *Aegyptus* ötven fiával megkínálta *Danausnak* ötven leányit, hogy össze házasodnának. *Danaus* nem akarta, mert olyly jövedölcs volt felőle, hogy unokája által fog történni halála. Azonbann ki vervén ezt fejéből, és nem marasztván már tovább leányit, ugyan csak reá állott. Meg lévén a házasság köztök, arra kényszeríté leányit, hogy ki ki első éjjel urát meg ölné nyugtában. Végbe is ment, mert negyven kilentz, ártatlan urát, leg jobb álmában kegyetlenül megölte, az ötvenedik, tudni illik *Hypermnestra* meg könyörült társán *Linceuson*, ez az egyetlen egy maradott meg azért éltében. *Danauson* bosszút állott *Linceus*. A negyven kilentz menyaszszonyra pedig ilyly büntetés szállott; hogy feneketlen hordót kell nekik tölteni, *Styx* vizén túl, a *Plútó* országában. Ez a felelet, jó Aszszonyom! és ki tetszik belőle melyly tűzbenn lángban mártott szerelemmel viseltetnek az Aszszonyok urokhoz.

CAMILLA. Nem győzőm tsodálni, mert valóban belénk termett a könyörületesség, ezt igen szépen meg bizonyíthatom egy Római példával. Egy úri öreg ember nagy vétke miatt tömlöczbe vettetett, hogy ott éhkel meg haljon. Kemény vigyázat alatt volt, senki feléje nem mehetett. Meg tudta ezt okos jó leánya, meg kereste az őrzőket, addig reménykedett, pénzzel, szép szóval, a míg ki nyerte, hogy minden nap egyszer bús Atyjának vigasztalására hozzá mehetne. Jött azért, és ment, mindenkor tisztán ki kerestetett, hozna e valami eledelt magával; úgy találták, hogy nem. Azonbann tulajdon tejével tartotta, és táplálta. Tsodálván a Bírák, meg dítsérték az Aszszonyt, szabadon botsátották Atyját, holtig való betsületes tartásokra a város tárházából esztendőnként meg járt a fizetés: le rontották a tömlöztöt, a *Könyörületesség Isten Aszszonyának* tisztességére, és egyetemben örök emlékezetre templomot építettek helyébe. Ez ám a tündöklő példa, és egyetemben erős bizonyosága annak, a mit mondek, hogy az Aszszonyok szívébe ugyan csak belé termett a könyörületesség.

BÁTORI. Helyén hagyom a példát. Tsak az, hogy az Aszszonyok közül egyik rak, másik oszt. A régi időről beszélvén egyik

szoptatja Atyját, a másik öli, a mint Filepen meg történt Nagy Sándor Atyján, mikor *Cleopatrá*t leányát ki házassítván lakodalmat tartott. Egyik fertelmességről másakra vetemednek. *Aesont* Atyjokat leányai ifjítani akarván, réz kádba tették, és agyon forráztatták. A *Brennei* Aszszonyok gyermekeket meg ölték, meg ették, a mint *Gaza* Püspök írja, *Lamia* a *Lybiai* Királyné egyre ölette a gyermekeket, tsak irígységből, mert neki nem volt, ezt bizonyítja *Herodotus*. A híres *Medea* szép ötsét *Absyntust* darabokra szaggatta, a tenger partján el hirtette, hogy *Jázonnal* el szökhessen. Így bánnak az Aszszonyok az emberi vérrel, magok rokonságival.

HOLLÓSI. Lator ember Bátori Uram. Azonbann az Aszszony Dáma módon ki tett magáért.

CAMILLA. A mint ki tellett gyarlóságomtól.

BÁTORI. *Vivat!* ki vallotta gyarlóságát, szent a békeség köztünk.

CAMILLA. Még több vagyon hátra.

BÁTORI. Elég volt, vár már a vatsora. Inkább hónap szép Historiát mondjon helyébe.

CAMILLA. Meg tselekszem.

SZILÁGYI. Lesz abbann valami Sárkány.

CAMILLA. Tsak azért is lészen.

HOLLÓSI. Menjünk fel adták az étket.

NEGYEDIK ÉJTSZAKA.

HOLLÓSI, SZILÁGYI, BÁTORI, CAMILLA.

Más nap a beszéd előtt *Camilla* Aszszony félre szedte magát, hogy valamit igazítson fején, köntösén, és tisztesebben meg jelenhessen, a míg késett öszve ültek az Urak. Szilágyi azonban Bátorihoz fordulván azt mondá: Uram! én Kegyelmednek nagy adósa maradok társommal tett fáradságáért, szivem szerint ment végbe a vita. Ha jövődöbenn reám támad, tanultam anynyit ma, hogy meg torkolhassam. Arról pedig előre követem Bátori Uramat, hogy ne nehezteljen, ha alkalmatlan Historiájával ízetlenkedik inkább köztünk, hogy sem vigasztaljon minket. Ime ide léptél már a *Sybilla*.

CAMILLA. Uraim! itt vagyok. El kezdem-e?

HOLLÓSI. Tsak azt várjuk.

CAMILLA. Tehát kezdem. Görög országban nagy méltósággal uralkodott, ha jól mondom, egy kevély, erőszakos, gonosz Király *Nicephorus*, a ki minden eszét, kedvét, tsak arra költötte, hogy országát tágítsa, hatalmát vastagíthassa, kintsét szaporíthassa, a szomszéd Királyokat meg törhesse. Nagy szálla vala szemébenn a szomszéd Bolgár ország, kinek ügyes Ura *Dardan*us vala. Szép udvart tartott, jó rendbe vette tartományát, jól szolgáltatta az igazságot, okosan parantsolt népének, előmenetelen forgatta a gazdaság dolgát. Boldogúl, szerentsésen folyt minden, s mint hogy szerette mindenek felett a békeséget, és senkinek sem vétett, nem tartott se belső, se külső háborútól.

A mint mondám ez a szép ország igen verte szemét *Nicephorusnak*. Erre képest hadi népet gyűjtte, és az ország szélén táborosan elrendelteté. Követeket botsátott előre *Dardanushoz*,

kik által azt izené kemény parantsolattal, hogy szállana le Királyi székeről, egész országát, gyűjtött kintsét adná *Nicephorus* hatalma alá, emlékezne meg arról, hogy már görbe öregségre jutott, sem fiú maradékja nintsen, az egyetlen egy leánya pedig a *Seraphina* az ország törvénye szerint nem léphetne a Királyi méltóságra. Néki *Nicephorusnak* ellenbenn két arra való fia volna. A vérség is *Nicephorus*, és *Dardanus* között meg kívánná, hogy egyik, vagy másik üljön helyébe.

Erre a reménytelen izenetre el hűle a jó *Dardanus*, magához térvén minden tisztelettel így felele. Értettem szándékát *Nicephorus* Királynak. Légyen tudtára, ha egyik fia házasságot köt *Seraphina* leánnyal, annak engedem országomat, hogy telyes hatalommal birhassa, és légyen Ura minden ingó, és ingatlan vagyonságimnak, egyebet nem kívánván, hanem öregségemhez képest bátorságos nyugodt lakást, tisztos ruházatot, és tartást ezen udvarombann. Ha pedig erre nem akarna állni a jó Király, kéntelen leszek vele, hogy a nap keleti Tsászárnak bé jelentsem ügyemet.

Erre a fenyegetésre a Görög Király mérgesen fel indúla, mint hogy egy részről a kevélységtől viseltetvén nagyobb házasságra ásitá fiával, más részről, mert *Dardanus* országát igen meg kívánta. Erre nézve az előre botsátott népéhez nagy országos haddal hozzá üte, hogy egyszer s mind le nyomhassa a fegyvertelen, és készületlen *Dardanust*. Ezen mérgességét, és erőszakos törekedését a Görög Királynak, könnyel el kerülhetete, vagy meg ronthatta volna a bölts *Dardanus*, hogy ha tudományával akart volna élni. Mert a bájolásnak, és ördöngös varáslásnak, nagy mestere vólt. Atyja udvarába tanulta, és olyly meszsze ment vele, hogy sok országokbann nem vólt hozzá hasonló. De mint hogy meg fogadta az Isteneknek, hogy senki ártalmára nem fordítja ezen mesterségét, utolsó mostani szükségébenn sem akart hozzá fordulni, hanem a szelíd tsendességhez részelkedvén, szedegetett valami kevés hadi népet maga oltalmára, *Seraphinát* meg intvén, szerezne útra valót, készülne a bujdosásra.

Azonbann *Nicephorus* minden erejével meg támadván, mint

valami árvíz, az egész tartományát el folyta, erős helyeit el foglalta, *Dardanust* azokból kiszorította és mindenütt inában lévén addig téréngette, a míg egész országából ki kergette. Már azért se országa, se udvara, se udvarlója, se bátorságos szállása, se költsége nem lévén, nem tudta hová fordulni. Attól is tartván, ne talántán kegyetlen ellensége mind magának, mind kedves leányának életére járna, lappangva járatlan úton a sűrű erdők felé ballagott. Benn lévén, holl nyugodván, holl tovább menvén, ilyen beszédet tartott *Seraphinával*.

Tudhatod, vallhatod, Édes Magzatom! hogy Anyád halála után is nem vóltál meg unt gyermekem. Nagy gonddal, szépen neveltelek, gyengén ruháztalak, kezemen hordoztalak, mint a kar madarat, mindenkor szerettelek. Te valál leg drágább kintsem, nyugodt örömöm, egyetlen egy vigasztalásom. Te valál udvaromnak ékessége, reménységemnek záloga, országomnak dicsősége. Mostani állapotodat tekintvén, látom, nem vagy egyéb, hanem egy mindenéből ki fosztott öreg embernek bujdosó társa. Ime a vadon erdőnek setétes öble a te világos ékes palotád. A sértő tüskés öszvény, kin járunk, a te kies mulató lugasid. Ez a néma magánosság a te zengő víg udvarod, az ártalmas fene vadok a te udvarlóid, a fű, és gyökér eledeled. Erre jutottunk én s te *Seraphina*, azért téged ugyan hozzád való szeretetemnek bőségéhez képest szüdből szánlak.

Engem a mi illet, könnyebben tűröm sorsomat, mert tudom, hogy nem vagyok azok a Királyok közül az első, a kik fényes méltóságokról le hengeredvén, nyomorúttúl végezték életüket. Jut eszembe *Geta* példája, kit tulajdon ötse meg rontott, meg is ölt. Forog elmémbenn a második *Justinianus* Császár esete, kit maga szolgája *Leonicus* szám ki vetésbe küldött, és pedig gyalázatosan, mert előbb mind a két fülét le metszettette. *Ludovicus* Piust, vagy a Jámbor Lajost jámbortalan két fia a Római *Imperiumból* ki kergette. *Belizarius*, az a híres győzdelmes Ur, a ki Róma városának falait megint helyre hozta, mint járt utoljára! Ki tolták szemeit, koldússágra jutott. Nem akarlak több e'félékkel keseríteni, noha én nékem enyhítésemre vólnának.

Hanem azt adogatom elődbe, hogy ez a gömbölyű világ így forog. A viszontagságok egymást érik, és pedig szörnyű hamar-sággal. Fel ütöt le vetőt játszik velünk a szerentse: ma ditső-ségre emel, holnap porba kever. Ma sereggel vagynak körülöt-tünk tisztelőink, holnap szives barátink is, máshoz szökvén, el hagynak. Ma a bőségben úszkálván nem tudjuk hová rakjuk kintsünket, holnap nem tudjuk, hol találjuk fel szükséges ele-delünket, a mint rajtunk meg történt. Mikor egyikének támad, a másiknak le nyukszik szerentsés tsillagzatja.

Sőt a természetnek is meg vagynak az ő változásai. Ime ez a bokros zöld erdő, melyly most ki keletre gazdagon felöltözött, majd ősszel ki vetkőzik. Ezek a magas fák, kik most a felhők-kel játszadoznak, egy kemény fejszének éle miatt ma holnap le dülnek. A gyümöltsős őszi napokat meg szorítja a tél, és helyébe áll. Az előttünk való tenger dagad, apad. Az *elementumok* meg hartzolnak, a víz ellensége a tűznek. A fényes nap homá-lyosodik, fogyatkozik, a hold nem szolgál. Az ég hol tiszta, és tsendes, hol pedig felhőkkel setétedik, és a tüzes villámlások közt morog, és gyúl. Nintsen benne tartós állandóság. De, a mint kezdém mondani, az emberi nemzetben legnagyobb a nyughatatlan változás, és fenekedő háborúság, egyik a másik-nak rágó férgé, és halála. Akarom erre nézve, hogy az emberi-társaságtól el kellett válnunk, de úgy tetszik, még nem vagyunk elég távul tőle, menjünk azért tovább.

Seraphina ezeket szíve gyökerére botsátván, imégyn kezdé. Engem szerető jó Atyám, köszönöm a szép oktatást. Ki tanúl-tam, a menyinyire érkezhettem, kis eszemmel, kik valánk, s mi vagyunk. Ki tanultam a világ hívságát, hit szegő változásit, törekedő tsalárdságit, a szerentsének tsúf játékit. Pompát, ditsőséget, könnyű életet, víg napokat ígértem magamnak, most látom, hogy tsak álmodoztam. Bátor azért, meg nyukszik lelkem rajta, kerüljük az egész emberi nemzetet, menjünk el a hamis világ elől, a míg mozog a lélek bennem, el nem hagy-lak, és ha anynyi jártani erőm lészen, követni foglak a világ végéig. Erre kezét fogván Atyjának, ki vezeté az erdőből, a ten-ger felé. A parthoz érkezvén, meg állapoda az öreg Király, és

mint hogy egy el készült útra való üres hajót láta a révnél belé szálla *Seraphinával*, és evezte. Utjábann *Seraphinára* tekintvén, úgy mond vala, leányom! ujságot fogsz látni egy óra múlva, az *Adriai* tengerbenn, melylybenn vagyunk, meg ne rettenj, melletted vagyok, a mi fog történni. Te kedvedért lesz meg. El tölt az idő, derék mélységébenn valának a víznek. Túl nem léphette meg a szem végét, innen tsak a hegyeknek bértzei látszattanak. Akkor *Dardanus* elő vette tudós veszszejét, meg üté a tengert, és egyszer s mind körös körül meszsze földre eloszlott a tenger, a szárazon találván magokat, ki léptek a hajóból. Mindjárt reá meg üté az öreg Úr a földet veszszejével, és íme egy tündér vár volt előtttek, melyly e világnak minden tsodáit felül halladta.

Lássuk leg alább muló félbenn kívül belől. Ez az épület homlokát nap kelet felé fordította. Nem vólt se a tengernek fenekén, se a földnek gyomrábann olyly drága ritkaság, melyly nem ékesített volna rajta. Falai mind azon alabastrom kőből állottak, és lapos fel futó oszlopok *hyacintból*. Kristály ablakai magoktól nyiltak a kedves szellőnek, és zárattak éjtszakára. Három magos torony vólt elején, egyikének a tetején finom vertt aranyból a nap vólt, a másiknak vert ezüsből a hold, mind a kettő tsoda sebességgel forgott, és szikrát hányt. A középső tornyon eleven sárkány ült, melyly a várat őrzötte, az órákat, és vendégeket hirdette ki. Az udvarnak a közepén egy tágas öblü kút állott, zöld *chrisopas* kőből ki faragva, ennek fetskendő tsévéje sok képen játszott szökő vizével.

A garáditsnak fokai, vörös *jaspisból*, az ajtók ragasztói, a paloták belső falai merő gyöngyházból állottak. A talpa pedighen símított drága kövekkel virágosan vala el osztva. A szobák menyezetit *saphir*, és *smaragd* kövek borították, a függő gyeritya tartókat pedig öreg gyémánt, és rubintok el keverve. Ezeket tsodálta, de meg ismérte *Seraphina*, hanem a szép képekről értekezett. Az első palotábann nem vólt több négy táblánál, hogy el ne fogná a szép falakat. *Dardanus* oda vezeté leányát, mondván: *Seraphina!* ez a drága kép eleinkre emlékeztet. *Trója* híres vára, kit az első *Dardanus* kezde építeni

Ásiábann. Tíz esztendeig vitták a Görögök, és porrá lett. Ez a másik, *Carthago* városa, *Dido* Királyné építette Africábann, szegény meg ölte magát keservébenn hogy *Aenas* hirtelen el hagyta. A harmadik *Babylon* városa. Ez is fő képen *Semiramis* Királynénak köszönheti erejét, és ékességét, noha mások kezdték. A negyedik *Ninive* városa, *Ninus* építette. Itt laktak előbb az *Assiriai Monarchák*, az utánn *Babylonbann* költöztek.

A második Palota rakva vólt sok képekkel egy végbe, oda szállítá *Seraphinát*, és úgy mond, ezek a te eleid ágról ágra. Ez az első *Dardanus* balra, te vagy az utolsó, ez a te képed. A többit hagyjuk másszorra. Menjünk a kertbe, te járd meg, a míg én nyukszom.

A kert minden tagjaira nézve Hertzegi módon ki vala ékesítve. Sinorra igazított sötétes, és világos erdők, tágos virágos táblák, faragott képek, mindazon napkeleti gyöngyökből álló *pyramis*, vagy hegyes oszlopok, kutak, út vesztő *labyrinthus* kertek, és a mit a szem meg kívánhat, vagy az elme meg gondolhat, meg vala benne. A többi között huszon négy madár ház aranyos rostély alatt. Ezek zajos zengése ki tsalta az *Adriai Syrenákat*, és tengeri *Nymfákat*, kik versent énekeltek a madarakkal. A víg *Delfin* halak szokások szerint mulatoztak, a Triton nevű tengeri állatok tágos gyöngyházos tsigákba ülven, sétáltak, kürtöltek a viz színén. *Seraphina* a márvány folyosókról, melylyek az egész kertet kerítették, ezeket látá, és hallá, igen gyönyörködven benne, és alig tudá el válni tőlök. Meg fordúlván fel keresé Atyját, és rend szerint mind el beszéllé néki. Ki is, hogy jó kedvét marasztaná, és nevelné, naponként új s meg új gyönyörködtető változásokkal kedveskedett néki.

Azon közben járt az idő, és már más fél esztendő múlt el ebbenn a gyönyörűséges lakásbann, hogy egykor *Seraphina* ilylyen beszédet tartott Atyjával. Meg vallom, hogy ez a szívem szerint való helység, és víg napjaim, már régen el felejtették vélem előbbi boldog állapotomat, mind a reá következő keserűségemet. Mert az előbbi jó napjaim ezekhez képest semmiiek, és az utóbbi keserűségem édes mézzé vált. Nem

tapasztalok unalmat magambann, hogy el váltam az emberi társaságtól, és attól a gyülevész ártalmas sokaságtól. Hanem az juta eszembe, és nem keveset fagyasztja szívemet, ha téged el vesztlek, jó Atyám! hová leszek, nem lévén eleim, se maradékom, se gyámolom, se vigasztaló társom. Szégyen talán ki mondani, de ilylyes mire nyughatatlankodik természetem. A madaraktól tanultam a minap, láttam, hogy nemek szerint a többitől el válnak és csak ketten ketten édeskednek magok között. Ez azért leg nagyobb kérésem. Fen járó böltességed szerint, találj, és szerezz nékem Királyi veremhez, fiatal esztendőimhez képest illendő érdemes mellettem valót, egyébre nem kénszerítlek. Itt elpirúla az ártatlan. *Dardanus* jól értvén aggodalmit, szép reménységgel fel biztatá!

Térjünk *Nicephorushoz* Görög országba. Ez a telhetetlen, kevély Király nem elégedvén meg azzal, hogy *Dardanust* mindenéből kifosztotta, országából ki kergette, hanem azon felül minden emlékezetes képeit, tzimerét le rontotta, valahol vóltak, és a magáét helyébe fel állította költséges munkával. Azonbann az oroszkodó halál ő reá is irányozván nyilával nehéz betegségbe ejtette. Látván azért végét életének, elő hivatá országának nagyjait, fő tanátsosít, és azok jelen létébenn az ország szokása szerint, ifjabbik Fiát *Julianust* elő állítá, mondván: íme az ország színe előtt néked adom koronámat páltzámat, te vagy utánnam való Királya, Ura, mind Görög, mind Bolgár országnak, viseld jó gondját mind a kettőnek. Hátrább maradott Bátyád *Valentinianus*, mert együgyű, bátor-talan, igen jámbor. Erre még éltébenn *Nicephorusnak*, meg lett a hódulás, és pompás bé iktatás. Nem sokára az érdemetlen gonosz Király ki adá lelkét.

Valentinianus látván, hogy el esett kezéről a Királyi hatalom, melyly a természet rendi szerint őtet illette vólna, úgy mint első Fiát Atyjának, és az egész ország *Julianushoz* hajúl-ván, úgy tekintene reá, mint idegenre, neheztelésébenn azt végzé el magábann, hogy a Konstantzínápoli Tsászárnak szárnya alá folyamodik, ügyét reá bizza, tanátsot, segítséget remélvén tőle.

Erre nézve nagy titkon, szigetről szigetre erőlkedvén, ki ment az egész országból, és az *Adriai* tenger felé sietett, hogy ott hajót kapván, Konstantzinápol felé evezhessen. Már közel vala a fényes várhoz, és a sárkány egyet rivada, *Dardanus* egy öreg hajós embernek képében eleibe méne a hajójával. Öszve találkozván, és szállalkozván, meg alkudott a vendég a hajóssal és ez meg ígérte, hogy oda vinné *Valentinianust*, a hova akarná. Fel ültette, és horgot vetvén ugyan tsak maga várához evezett véle. A körös körül nagyon fel dagadott tenger miatt tsak akkor látta a roppant épületet, mikor *Dardanus* ötet le tette. Meg döbbsent első tekintésekor, de annak utánna hogy meg járta volna szemével az épület némelyly részeit, nagyon vigadozott, hogy oda hozta a szerentse. Azonbann *Dardanus* félre vonta magát, és egyszer s mind Királyi öltözetbenn fordúla meg *Valentinianus* Hertzeg üdvözlésére, el beszéli neki, ki vólna, és miért vette volna itt lakását. *Valentinianus* sem titkolta el se ügyét, se nevét.

Ezzel fel menének a garáditson, es íme *Seraphina* jött eleibek, hogy a vendéget fogadná. Kire, noha azon kívül is első szépség volt országábann, anynyi kegyes színt borított az Atyja, hogy *Valentinianus* el ragadtatván hozzá való szerelmében tsak nem imádná. Kemény Atyját, eleibe ülő ötsét, ügyét Konstantzinápolbann el felejtvén, tsak *Seraphinát* forgatta elméjében, rövideden szállván a dologról, ki kérte, könnyyen el nyerte Atyjától, hogy házas társa lenne. Gazdagon el készült a menyegzős lakodalom, jelen vóltak az *Oceanum* tengernek szigetibenn lakozó Hertzegi, és más fő méltóságok, megszerezte ezt *Dardanus* veszszeje.

Hagyd, vigadozzanak azonbann. El ne felejtsük *Julianust*, a ki minek utánna bé ült vólna mind Görög, mind Bolgár országnak Királyi székébe, ő is jegyről, házasságról kezdett eszmélkedni, mint hogy Atyjának fia vala, kevélységében osztályosa lett. A nap keleti Tsászárnak leányára vágyódott. Szép *Návát* szedett öszve, diszes pompával, nagy ajándékokkal, repült inkább, hogy sem ment Konstantzinápol felé. Pénzzel utat nyitván magának, hamar be színlette magát az udvarba.

Kémeskedvén közlőről távúlról, magához édesített jó akarói által, és be jelentvén szándékát a Tsászárnak, látja vala, hogy nem volna idegen e'hez a dologhoz, sőt önként örömet kezére adná már arra való leányát. A többi szemközt ment végbe. Szélylyel futott mindjárt híre ennek a házasságnak. Meg vidúlt a Tsászár, nem kiméllette a költséget az udvar, telhetetlen vala *Stambul* városa a sok féle mulatsággal. Nagy pompával kezdődött és végeződött a menyegző. Harmintz nap mulva a nyertes *Julianus* el emelte társát, és meg indúlt hajóival, hogy maga országába vissza menne.

Tsak az, hogy ennek a szép szerentsének is meg volt az ő rágó férge. Szépen, vigan eveztek egy darabig a fekete tengerbenn, az utánn az *Adriaiba* botsátkozván, már ellenében valának a tündér várnak, hogy egyszer s mind hajnalkor, a tenger, a szelek, a felhők fel háborodtak, és rútul játszódtak a hajókkal, azokat öszve üttetvén az ellenkező szelek, törték, vagy tornyos magosságra emelvén, onnan iszonyú mélységre kergetvén, le meritették. Kit a tolyongó habok borítottak el, kit megint a mérges szelek forgattak fel. A sokból tsak négy marada meg, a kik még birtak magokkal, egyikén maga vala *Julianus* társával, s a többin udvarához tartozandó szín népe.

Dardanus boszszonkodván, hogy olyly közel járna udvarához ez a kelletlen vendég, eleibek méne, és ágyékig ki állván a vizből, meg rázá ősz szakálát, keményen meg szóllítá *Julianust*, szemére hányván mind azokat, melylyeket néki el kellett szenvedni miatta, mind országábann, melylyet latrúl el foglalt, mind kínos bujdosásában. Az utánn haragosan úgy mond, te pedig gonosz Király, a ki bátyádnak ügyes uraságába ügyetlenül bé szállottál, ide mertél jönni, hogy lakásomat bontogasd, vendégeimet háborgasd, azért büntetett meg a tenger, meg törte kevély székedet, le gyalázott. Én *Dardanus* parantsolom néked, fordúlj meg, keress más útát, ha ennek a mélységnek fenekén nem akarsz halni. Jövendőt mondok, értsed, ha szót fogadsz, meg látod országodat e négy maradék hajóiddal, bé vezeted társadat. Ezt meg engedték az irgalmas Istenek, de

hét hét múlva, el metszik életed fonalát, atyádhoz küldenek, hogy együtt lakoljatok.

Erre a kemény beszédjére nem várta meg a feleletet *Dardanus*, hanem a vízbe botsátkozott, és egyszer s mind Királyi köntösében ott termett a vendégek között. Ezeket lassan lassan eloszlatván, csak hárman maradának, maga, leánya, és *Valentinianus*. *Scraphina* elválaszthatatlanul ura mellett lévén, meg járta vele a tanyákat, mutogatván a halaknak ritkaságait: hol pedig a vad kerteket, tsodálván azoknak eddig nem látott különbségét, azután a gyümölcses kerteket; hol itt színre ízre mind meg vólt, a mit tengeren innen 's túl elő hozott a természet.

Julianus azonbann rettegő félelmében más felé fordúlt, és rongyos hajóival ugyan csak *Delcia* városába maga udvarába vergődött, nehéz fenyegetését *Dardanusnak* nem tudván el felejteni addig aggódott, a míg mély szomorúságba, innen derék nyavalyába esett, senki sem tudván segíteni rajta, nehezen holt meg, bújábann. Utánna ment újdön új felesége is. Halálát sok képen hímezték hámozták, ki utazásának, ki Isten büntetésének tulajdonítá, mind azon által tisztességesen el temették.

Árván maradván mind a Görögök, mind a Bolgárok öszve gyűltek országosan, azt végezték, hogy *Dardanust* a Bolgárok keresnék fel, a Görögök *Valentinianust*, és egyikét is másikat is kínálnák meg maga országával. Szélylyel jártak azért a követek mind tengeren, mind szárazon. Mint hogy pedig *Dardanust* minap meg látták a Velentzei tengeren, noha lakását nem tudták, elsőbben is oda felé fáradott egy Uri Bolgár követ, tisztos erős gályával. Egyéb dolgai is lévén *Ancona* városábann, ott kötött ki. Tudakozódott alatt fen a várban, a révnél, *Dardanus* felől, de senkitől bizonyos hírét nem vehette. Tehát éjszak felé vette útját, a menyynyire lehet, a part mellett maradván, és nem tudván, hogy már közel vólna az öreg Király udvarához.

Meg rivada megint a sárkány, és *Dardanus*, szokása szerint, egy öreg hajós képében a követek eleibe evezett, el érvén őket, ki tanulta, mi dolog végébe jönnének, és azt mondá, ha nem

vólna egyéb szándékok, eresztenék le a vas matskákat, maradnának helybenn, egy óra múlva meg vigasztalná őket, meg tudván egyetembenn általok *Julianus* házasságát, halálát, a két ország kívánságát. Ezzel szertelen sebességgel, bé sietett tündér várába, elő hívá *Seraphinát*, és *Valentinianust*, meg hagyá nekik, hogy minden idő halasztás nélkül készen legyenek, és semmit magokkal el ne vinnének. Ha úgy vagyon, úgymond *Seraphina*, már is készen vagyunk. Bé szállván a kész hajóba, ezt akará mondani *Isten hozzád szép vár*, meg fordúla, de már semmit sem látta belőle. Igen közel lévén a gályához ki szállottak, a hajó elenyészett, *Valentinianus*, és *Seraphina* tsodálták magokat hogy egyszer s mind Királyi köntösbenn vólnának *Dardanussal* egyetembenn.

E képen sétáló félbenn a gályához jutának. Reájok ismervén a Bolgár követ, nagy örömmel alázatos térd hajtással fogadták őket, és kívánja vala tudni *Dardanus* parantsolatját, hogy már mi tévő legyen. *Dardanus* azt felelé. Jó követ, telylyesítsd bé az ország akaratját, vigyj haza bennünket. Bocsás: előre egy posta hajót, hogy tudhassák jövetelünket. Meg is lőn azonnal. Be segítvén a gályába a követ nagy három vendégjeit, fel szedeté a vas matskáit, hozzá fogtak munkájokhoz az evezők, a vitorlyák is megteltek jó széllel; minden akadék nélkül szerentsésen elérkeztek Bolgár országba, és bé szállottak a *Delciai* udvarba.

Tele volt már a Palota az ország nagyjaival, kik szokás szerint le ültetvén *Dardanust* eleibe vitték a Királyi koronát, és páltzát, egy akarattal igaz ügyes uroknak vallották lenni, és hatalma alá adák magokat. Erre *Dardanus*, köszönöm, úgy mond, szívességeket. Ha ügyes uratok vagyok, ügyesen adhatom vejemnek jegyül, adom is. Ime azért, *Valentiniane*, tied ez a korona, páltza, ország, birjad egészséggel, békességgel, ditsóséggel. Ezzel fel kele, és bútsúza a vendégtől. Harmad nap múlva Görög országba mentek, ott is minden a'hoz tartozandó pompával bé állott a Királyságba *Valentiniánus*. Ez meg lévén, magános életre adá magát *Dardanus*, és ez az ő *Historiája*. Ha unalmas nem vólt, akarom.

HOLLÓSI. Nem volt unalmas, sőt ízt adott többre. Egy kis *Enthusiasmus*, vagy *Poetés* álom keverte magát belé, de nem vesztegette meg a *Historiának* se erejét, se a rendét, sőt ékesítette, és alkalmatosságot nyújtott több féle kérdésekre, úgy gondolom.

SZILÁGYI. Nints különben. Nem alkudhatom meg magammal a sárkányok iránt, vagynak e, voltak e valóbann?

CAMILLA. Az Uram nem felejtheti el a sárkányt.

HOLLÓSI. Beszéllek a dologhoz, hogy meg kéméljem *Bátori* Uramat. Olvasván Lengyel országnak *Historiáját*, egy *Cracus* Hertzegre akadtam, a ki *Krakó* városának építője volt. Inti az *Author* olvasóját, hogy ezt a *Cracust* össze ne keverje a másik *Cracussal*, a ki *Tseh* országi Hertzeg vala, és a *Vavel* nevű hegyen nagy erős kastélt rakatott. Erről ezen alkalmatossággal azt beszéli, hogy mikor a hegynek alján köveket fejtenének, egy barlangot találtak, abbann iszonyú nagy sárkányt, ki körül belül nagy károkat tett, és hogy ez a *Cracus* ölte volna meg kénköből, és szurokból össze gyúrt tésztát vetvén eleibe eledelül.

Lucanus versekbe foglalta Romának belső háborúit. Kilen-tzedik könyvébenn azt írja, hogy *Africábann* sereggel taláztat-nak nagy mérges szárnyas sárkányok. Ezek meg támadják az egész tsordákat, az erős hatalmas bikákat, meg szorítván far-kokkal, két felé szakasztják.

Zára Antal érdemes Püspök, és felette tanúlt ember nem meri tagadni (a mint maga vallja) hogy ne legyenek szárnyas sárkányok, mind azon által azt mondja, hogy szárnyaik nem tollasak, hanem hártya formán igen kemény, és héjas bőrből állanak.

Athanasius Kircherus Jesuita, a föld gyomráról írott köny-vébenn, mondja, hogy egy mester legény éjjel utazván az erdők-benn mély verembe esett. Azon éjjel érkezett egy éktelen sár-kány, és belé szállott mint maga fészkébe. Másnap ki s bé ment, nem bántotta. Harmadnap múlva a legény nem tudván más-ként magán segíteni, észre vette indulását a sárkánynak, far-kába kapott, ki ment vele, és meg menekedett a veszedelemtől.

Már az első régiségbenn támadott híre a sárkányoknak, mikor

Jáson Phryxus arany gyapját, vagy egybe gyűjtött kintsét el vitte. Azt mondták, hogy sárkányt ölt meg előbb, és úgy fért hozzá. *Amphiaraus*, mikor *Thebe* városát vitták, sárkány képet viselt pajzsán. A bölts *Synai* Királyok tzimere sárkány.

Mint hogy azért országos *Históriák*, nevezetes *Authorok*, sőt még a szent Irás is zsoltáribann, és másutt is emlegeti a sárkányokat; meg engedhetjük, hogy vóltak és vagynak.

CAMILLA. Vagynak e hasonló képen *Syrenák*, vagy tengeri énekes szép *Nymfák*, és *Triton* állatok, vagy tsak a mulató *Poeták* álmadozási?

HOLLÓSI. Már semmi kétség nints benne. Vagynak azért, igen világos, hiteles példákat tudunk felőlek. *Theodorus Beza* sok könyveket írt, egyikébenn vallja maga felől, hogy egykor, mikor nagy háborúba volna a tenger, és iszonyú habokat forgatna, ki méne a parthoz, látja vala, hogy a bús tenger sok féle tsoda halakat vetett ki a fővényre, a többi között egy *Syrenát*, ágyékig asszony kép volt, a többi hal formára termett. Ez az állat ki terülve feküdt a szárazon, nehéz teste miatt nem tudott magán segíteni. Meg szánta *Beza*, addig taszigálta, a míg elég vizet kapott, és erre vígan el úszott.

Plinius írja, hogy *Portugallia* országban *Lisábona* városában az urak követeket küldöttek *Tiberius* Romai Tsászárhoz, kik néki bé jelentsék, hogy nálok a szomszéd vizekben egy *Triton*, vagy tengeri ember gyakortább elő adja magát, a tengert néző kő sziklák mélységében tartózkodik, és valami tengeri tsigát vévén szájához hangosan kürtöl.

Octavianus Tsászárnak hasonló képen hírül bé mondták, hogy *Frantzia* országnak némelyly révein egy néhány *Syrenákat* találtak halva a hajósok.

Trapezont György, híres tanúlt ember, írja maga felől, hogy egykor a tenger partján sétálván egy állatot láta, melyly vékonyáig telylyes asszonyi kép vólt, és mikor jobban, és tovább kívánta volna meg tekinteni, hirtelen a vízbe bukkott.

Írja egy újjab *Author*, hogy első *Ferdinánd* Tsászárnak fia 1548. esztendőbenn, egy *Syrenát* kapott ajándékul, de már nem

élt, mind azon által *Genuáig* vitte, hol ott sokan látták, és tsodálták.

Patucho Ferentz, Portugalliabann a Királyi gályáknak Fő gondviselője, a tengeren forgott ember beszéllette, hogy *Siciliabann Messina* város tájékán, *Pharonál*, hol igen meg szorúlt a tenger, maga látott volna gyakorta e' féle *Syrenákat*, a kik édesen énekeltek, de nem értelmesen.

Ki győzné mind elő hozni, a mit itt amott írtak firtak az *Authorok* a *Syrenák* felől? utoljára mondhatom, hogy *Cardinal Bellarminushann* magam olvastam a *Syrenákról* ezeket: hogy tudni illik vagynak, hogy újaik között hártvásak, hogy kezeik könyökeit nem görbíthetik meg, erre nézve mikor magzatjokat szoptatják, hónaljok alá veszik, és mereven kézzel szorítják melyekhez. Ime, *Camilla Asszony!* a felelet.

CAMILLA. Szépen köszönöm. Ha másszor másnak el beszéllem *Historiámat*, tudom hogy elő kerül ez a kérdés, és én legalább tudok reá felelni.

BÁTORI. Ha merném az Urat búsítani, én kívánnám tudni, mint vitte végbe *Dardanus* szép várát, mint jövendőlhette meg *Julianus* halálát, mint hasíthatta meg a tengert és egyéb tsodáit veszszejének.

HOLLÓSI. Tsak anynyit tudunk, Bátori Uram, a mennyiről emlékezünk. Azért a mi eszembe jut, ki mondom. A többit a könyvekből kell megtanúlnunk. Igen tágos, és sok felé ágazodik ez a *Materia*. Nehéz által gázolni benne. Anynyi mint az. A tündér mesterség, vagy is az igen tsodálatos dolgok állapotja két féle, és azért két féle eredete vagyon. Egyik a természettől függ, vagy a természettől iparkodó mesterségtől. A másik (úgy vélik némelylyek) az ördögtől. Az elsőről szollván, bizonyos az, hogy sok telik ki a természettől, de nem telik ki az embernek esztől, hogy meg foghassa, azért ámul, bámul, tsodának tartja, és ha szemével nem látná, vagy illetéssel nem tapasztalná, vagy igen hiteles emberektől nem hallaná, tsigán sem vallahá meg, hogy úgy légyen. Lássuk aprónként ezeket a tsodákat.

Asiábann Harpása helységbenn, egy temérdek kő szikla

vagyon, ha újaddal érdeked, meg mozdúl, ha egész testeddel akarod meg indítani, ellent áll.

Nymphaumbann más kő szikla vagyon, melylyből tűz jön ki magától, semmi eső nem olthatja, hanem inkább gyullasztja.

Dodó helységben kút vagyon, ha az égő fáklyát belé mártod, el oltja, és ha az el aludt fáklyát megint belé mártod, meg gyújtja.

Illiricumban igen hideg kút vagyon, melyly, ha ruhát, vagy köntöst terítenek hegyébe, meg gyújtja úgy, hogy lángolnak.

Százan is írják, hogy a *remora* halatska, noha igen kitsiny, még is nagy terhes hajót sebes mentében meg állítja, és úgy meg tartja, hogy se a szelek, se az evezők nem indíthatják tovább.

Ki nem tudja, hogy a *mágnés kő*, ha tiszta, mindenkor az éjszaki sarkára fordul az égnek, és ha el rántják tőle vissza tér. Hogy a vasat rézen által is maga fele vonza. Hozzá ragaszkodván, tsak külső erő választja el tőle. Hogy a *mágnés* hegyek veszedelmesek a hajósoknak, mert magukhoz térítik a gályákat, és nem botsátják más felé, noha már hallatik, hogy találtak módot benne. E félek azért a természetnek ki tanulhatatlan tsodái.

Mondám, hogy a finom mesterség is, mikor öszve kap a természettel, szörnyű dolgokat viszen végbe. Tsak azokról tészek emlékezetet, kikről az egész tanult világ tészon bizonytságot.

Archimedes az egeknek minden forgásit, a *planétáknak* járásit, mesterségesen úgy ki tudta dolgozni rézbenn, hogy meg indítván egyszer magától forgott minden, szinte úgy mint az egen.

Ezen *Syracusabéli* Bölts meg igérte, hogy a sok emberekkel, és minden partéakkal meg tölt leg terhesebb hajókat távúrlól, ülve, könnyű kézzel, magához húzza. Meg is tselekedte *Hieron* Király jelen létében.

Mikor *Marcellus* Romai Hadi Vezér *Syracusát* meg szállotta, távúrlól, tükör szerszámmal, tűz nélkül, meg gyújtotta az ellenség hajóit, és más egyéb mesterségével, úgy rontotta, és vesztette a hadi népet, hogy a Romai hadi nép azt mondaná: mi

valóbann nem emberekkel, hanem Istennel hartzolunk, nem tudjuk mint veszünk.

A *Tarentumi Architás* fából galambot faragott, melyly magától repdezett a levegő egen.

Severinus Boetius értzből bikát öntetett, melyly természet szerint bőgött, kigyót, melyly fütyült, madarakat, kik énekeltek, embereket, kik trombitáltak.

Felylyebb említett *Zára Antal* Püspök beszéli, hogy Német országban találkozott kettős két gyermek, egyik jobb oldalával minden erősen be zárt ajtót ki nyitott, a másik minden táva nyitott ajtót, hozzá fordulván bal oldalával, bé zárt.

A másik része a tündér mesterségnek, némelylyek vélekedése szerint nem egyéb, hanem az ördöggel meg kötött szövetség, és így az ördögnek erejével, eszével, mégyen végbe. Kezdője, és feje is ő vőlt, ő viszkettette az emberek eszt erre a tudományra, ő köszörülte kívánságát az e'félékre.

A víz özön után a menyinyire nyújthatjuk emlékezetünket *Zoroaster* a *Bactriai* Király volt az első, a kinek meg tetszett ez a mesterség. Ő kötötte meg leg elsőbbenn az eb lántzot a pokolbéli sátánnal, a mint szent Ágoston, és több más *Historicusok* beszéllek. Ő járt oskolájába, és nagy hamar legényből mesterré lett. Első remek munkája ez vőlt. *Ninus* Királylyal hadakozván, nagyobb kelete vőlt a hartzbann ördögös mesteriségének, hogy sem fegyverének. Könyveket is írt erről a fekete oskoláról, de *Ninus* Király elégettette. *Zoroaster* után a nap keleti országokban igen hamar el hatalmazott ez a mesterség, és tovább is folyamodott, úgy hogy nem sokára a világ megtelne garabontzás, ördögös, bűbajos emberekkel, boszorkányokkal.

Már lássuk mit vihetnek végbe az ördögök tanítványok által. Rút szeleket, ártalmas felhőket, jeges esőket, villámlásokat, menyköveket. égi, tengeri háborút okozhatnak, a mint mondják. *Philostratus* vallja, hogy *Appollinusnál* két hordót látott, mikor egyikét ki nyitotta, azonnal szelek, és zápor esők támadtak, és mihelyt a másikat bé zárta, le tsendesedett a háború, és tisztult az ég.

*Zopater*t meg ölették, mert ördöngös mesterséggel meg tartóztatta a szeleket, úgy hogy hajókon semmi élést nem vihetnének *Bizantiumba*, vagy *Konstantzinapolba*.

Aristaeus, a mint *Pausanius* beszéli. arra tanította az embereket, mint lehessen jó nap nyugotti szeleket szerezni, és azokkal termékenynyé tenni a szántott vetett földet.

Mathaeus Venetus vallja, hogy a Tatárok, és kivált képen, egy köztök vitézkedő zászlótartó, sűrű setétséget támasztott, avval bé borította az ellenség táborát, és úgy ment reája.

Turnebius írja, hogy egy *Dardanus* névű ördöngös ember fel emelte a le aratott és egybe takart gabonát egy szántó földről, és másutt távul le tette láthatatlan képen.

Saxo Grammaticus, *Dánia* országról írt *Historiájában* azt hozza elő, hogy egy *Oller* névű ember, fekete oskolája után, olyly nagy hadi próbákat tett, hogy a *Svecusok*, kik ellen hartzolt, Istennek tartották lenni.

Diogenianus mondja, hogy az *Ephesusok*, némelyly jegyzések, ígék, börbötölések után, bizonyosan meg győzték ellenségeket.

Oddo tengeri tolvaj, minden hajó nélkül meg járta a tengereket, és ha gazdag gályákra akadott, háborút, szeleket támasztott, és le sulylyesztette őket, hogy prédát kaphasson.

Turneus bizonyítja irásibann, hogy a Hunnusok, mikor *Sigebert* a *Francusok* Királya ellen hartzoltak, azoknak táborát bujdosó lelkekkel, és egyéb ijesztgető késértetekkel rémíteték, és úgy verték meg őket.

Ezeken kívül meg tselekedhetik, hogy a barmok szólljanak, vagy is inkább az ördög általok valamit mondjon, jelt adjon, mint *Dardanus* sárkánya.

Szem fény vesztéssel végben vihetik, hogy az ember szép épületeket, palotákat, képet lásson, a mint is *Dardanus* ördögösségével végbe vihette. Olvassuk *Spányol* országnak *Historiájában*, hogy az alatta való *Castella* országban a fő Urak öszve ültek tanátsot tartván a hadi dolgokról, ditsekedtek, melyly vitéz emberek légyenek, és hogy a híres *Hector* és *Achilles* semmi sem volna hozzájuk képest. Egy garabontsás

ember volt közöttök, kinek nem tetszett ez a kérkedés, azért ördögös mesterségével egyszer s mind *Hectort*, és *Achillest*, mind a kettőt maga képében, eleibek állította a palotán, kik is meztelen pallossal olyly szörnyen viaskodtak, hogy a kérkedő Spányolok nem is mertek reájok nézni, hanem szem bé dugva az asztal alá bujkáltak, félre mentek. Minek utánna el tűnt volna a két vitéz, és lassan lassan megint öszve gyűltek volna az Urak, elő álla a garabontzás, és szemekre hánta esztelen dítsekedéseket, mondván: hogy mertek ezekkel a régi vitézekkel fel tenni, hol ott reájok nézni való bátorság sem találkozott bennetek?

A mondott ördöggel való tzimborával kintset találtak mások, mások pénzt verettek, úgy mint *Stephanus Fridrich*, kit is ezen latorságáért Rudolf Tsászár meg égetetett. *Agrippát* pedig Ötödik Károly Tsászár udvarából ki kergettette, mert tilalmas mesterségével biztatta, hogy sok kintset szerez néki.

Mind ezekből nyilván ki tetszik, hogy *Dardanus* tündér épületét, és a'hoz tartozandó vig lakását, a tengernek nyilását, maga személye változását, mind azon ördögös és azért tilalmas segítséggel vitte végbe.

Még egy kérdés vagyon hátra. Ebben áll. Mit nem vihetnek végbe az ördögök, vagy magok, vagy emberek által? Erre közönségesen a szent Atyák azt mondják. Hogy a természetnek állandó rend tartását nem bonthatják fel. A tsillagok, az egek forgását, se nem követhetik, se nem állíthatják meg. Az ember lelke, vagy szabad akaratja ellen nintsen foganatos erejek.

ÖTÖDIK ÉJTSZAKA.

BÁTORI, HOLLÓSI, SZILÁGYI.

Az el időzött korra öszve ülének a beszélgetők. Szilágyi így kezde. *Camilla* társamat el késértem. Viszsa küldött egy gyalog kis levéllel, nyitva vagyon, mintha országnak világnak írta volna, azonban Bátorinak szóll. Nékem szóval azt mondá: íme egy kevés torma vetekedő társom orra alá és egy néhány szál túske szívébe.

BÁTORI. Nekem a levelet?

HOLLÓSI. Ha közöltethető, kívánnám tudni, mit hoz.

BÁTORI. Öregem olvasom, hogy meg értsük. Így szóll. Meg vallom, hogy mérgembenn le betegegettem, mert hogy keményen bánt az Úr velem, és a mi keservesebben esett, le alasította, és meg gyalázta az egész fehér népet, tudni illik, roszt réffel mérvén annak felséges érdemét. Ezen alkalmatossággal tükröt tartok az Úr előtt tekintsen belé, és tanulja meg belőle, kik s mik légyünk.

Cornelia, a *Gracchus* felesége, fiait maga oktatta minden tisztességes tudományokra. A *Philosophiát* nyilván tanította Roma, városábann. *Cicero* Fő mestere a deák nyelvnek, vallja, hogy sokat tanult tőle. Sok híres oratorok éltek bölts mondásával. Ő volt az oka, hogy a *Gracchus* háza meszsze elhíresedett. Mint alkuszik meg ez az Urnak mértékével?

Cassandra, a Trojai Királynak Priamusnak leánya, anynyira ment böltseségével, hogy a *Lacedaemoniaiak* méltónak találták lenni, hogy emlékezetére templomot építenének. Ezt lehordotta volna az Úr gyűlölségből, ha akkor élt volna.

Cleobolina Cleobulus leánya, olyly ékes beszédű, és a *Philosophiábann* olly híres tudományú vólt, hogy a Görög Böltsék az ő írásiból támogatták magok vélekedéseket. Mint tetszik az Úrnak ez a tromf?

Cleopatra, Aegyptus országnak Királynéja, *Ptolomaeus Auletes* leánya, a külömbféle országokból érkezett követ Urakat, úgy mint Arábiából, Szeretsen országból, Zsidó, és Syria országból, Médiából, Romából, mindenikét maga nyelvén fogadta, és nem tsak értelmesen, hanem ékes beszéddel végezett velek. E mellett Görög nyelven szép ritka könyveket írt a drága kenetekről, a mint bizonyítja *Plutarchus Antonius* életét írván, és ama nevezetes *Albertus Magnus*. Nyilván ezt az Aszszonyságot is a hetes vászon közé számlálá az Úr.

Corianna, ki *Rhodusbann* lett a világra, és *Plátó* idejébenn élt, olyly ékes okos verseket írt, hogy *Homerus* munkáival fel tehetne, és *Pindarust* meg győzné. Nem fáj e ez az Úrnak?

A *Cumai Sybilla* (a többiről nem szóllván) könyvei, olyly betsületben valának a Romai tanátsnál, hogy a terhes dolgokbann azokat elő vennék, és értekeznének tőlek, hogy mi tévők legyenek. Mert menyből érkezett igéknek tartották lenni. Erre tudom, hogy lógatni fogja fejét az Úr.

Themistodea *Pithagorást* a Böltsék tsodáját oktatta.

Aspasiát örömet hallgatták *Socrates*, és *Pericles*, mind a ketten tsodálták nagy elméjét, és tudományát.

Aretha Aristippus leánya huszan öt esztendeig tanította a leg elmésebb ifjakat *Athéna* városábann. Negyven könyveket írt. Azt metszették koporsó kövére: *Itt nyugszik Aretha tündöklő világossága az egész Görög országnak*. Nem hül e meg a vér az Úrbann, mikor ezeket olvassa? Nem fárasztom most egyszer magamat többet, maradok az Úrnak udvarlója *Camilla*.

BÁTORI. Igazán mondják: *könnyebben felejtí a kigyó farka vágását, mint sem egy Aszszony leg kisebb bosszúságát*. Szilágyi Uram mondja meg társának, hogy a felül nevezett személyek, a mit tudtak, mind a Férfiaktól tanulták, és azért miénk a betsület. De ne izetlenkedjünk tovább. Hollósi Uram! vigasztaljon megint minket egy szép *Historiával*.

HOLLÓSI. Szinte olyly szándékbann valék, már azért el is kezdem. *Lecchus* a régiekből való egy Lengyel Király el tekéllé magábann, hogy már arra való igen jól termett Fiát ki házasi-taná. Maga eleibe parantsolá azért, és e szókra fakada. Kazimir Fiam! úgy mond, meg emlékeztvén arról a közmondásról, hogy a jó nevelés soha sem esik drágán, nem kéméllettem költsége-met, hogy meg ne lenne. Tapasztalom is jó foganatját. Tanú-lásidon, országunk törvényein által mentél: udvari, tábori dolgokbann forgott vagy. Mind ezekről azért félre takartam gondomat, és másra léptem. Fennen látod, mitsoda egyedül-séggel vagyunk. El hagyott minket jó Anyád, testvéreid egyen kívül az egek felé költöztek. Más Fiam nintsen, tsak te benned vagyon azért magva maradékimnak. Kivánnám erre nézve, ha meg párosodnál, és unokákkal meg vigasztalnál. Nem kora, nem késő, be köszönt huszon negyedik esztendőd.

Eddig nem tapasztaltam benned, hogy idétlen sebeskedés-sel, vagy mohó vágyódással törekedtél volna az e'félékre. Any-nyival is inkább magadra bizom a választást, ott szálljon meg kedved, a hol tetszik, nem vetek gátot benne. Tsak arról em-lékeztetlek, olylyas légyen társod, melyly hozzád is, én hozzám is illjék, kivel te meg elégedjél, a ki tégedet hűséggel szeres-sen, engem meg betsüljön. A többiről én tészek. Ezeket, jó Fiam! hányjad meg józanan, tsendes elmével, és ma holnap add válaszát.

A Fiatal Hertzeg meg gondolá magát és ezt felelé. Felséges Uram! eddig mindenbenn szó fogadó fiad valék, tovább is a'tévő leszek, mindenek előtt peniglen ilyly fontos dologbann. Hallottam valamikor, *hogy útnak, szónak, házasságról való tanátskozásnak nints vége*. Erre nézve nem haboztatom sokat elmémet, se Felségedet nem tartóztatom válaszommal, hanem ezen álló helyembenn ki mondom, mit végeztem.

Úgy tetszett a szerentsének, hogy e napokbann kezemre kerítené képét egy *Macedoniai* kis Aszszonynak. Meg vallo-m, aliglen ütközött szemembe, már is bé ötötte magát szívembe. A bölts Atya látván szine változását fiának, hamar bé vága a beszédbe, mondván: alkalmasint értem a többit. Egyetembenn

kezén ragadá fiát, bé vezeti leg belsőbb kamarájába, egy írott kép eleibe, és, úgy mond, ez a személy tsak tegnapi vendégem, eze az, kiről meséltél? A mint arányzom, az, kinek távúlról nyujtod kezedet, és gyűrűdet. Értsed azért, ez, a hatalmas és gazdag *Justinianusnak Macedoniai Királynak* egyetlen egy leánya. Hallom, hogy hatalmas szépség, és belé nemzette légyen magát minden fedhetetlen jó erkölts. Jövendölve mondom, tied lészen. Ime vigyd el magaddal képét, mulass véle azonbann. Erre Kazimir meg tsokolá kezét Atyjának, örömebenn meg rekkene.

El válván egymástól, *Lecchus* Király országa nagyjaiból érdemes követeket rendelt, kiket is egy nehány nap mulva, tisztességgel, és jeles ajándékokkal útba igazított *Macedonia* felé, hogy *Justinianust* nevével meg keresnék, és annak rendi szerint Kazimir fiának számára fel kérnék *Irenét* a Hertzegi kis Aszszonyt, és egyetembenn annak el emeléséről végeznének az udvarral. Kazimir azonbann egy meg hitt udvari inasának adá maga képét, hogy nyilván, vagy titkon, a mint jobb útját látná, nyújtáná bé a görög kis Aszszonynak. A kép alá ezen szókat írta vala: *Kazimir Hertzeg Irene Hertzegi kis Aszszony-nak zálogul.*

A követek el készülések szándékos bé telése után, Dántzika várasának révpartján bé léptek a gályába, és jó szélnek meg eresztvén a vitorlyákat sebesen vigan úszkáltak *Macedonia* felé. Keresztül járván az *Archipelágust* meg találák *Justinianust* *Pela* városábann, maga fényes udvarábann. Ki is nem tudván, mi dologbann jönnének, maga eleibe botsátotta a Lengyel követeket, és fen költ méltósággal fogadá, maga ülve, leánya talpán.

A szűz világos kék habos *tubia* köntösbe öltözött, melyly sűrűen rakva vala ezüsttel varott apró tsillagokkal. Persiai módra tsak bokáig ereszkedett le ruhája, aztat vékonyához szorította egy keskeny párta öv. Hajja' gyöngyös mesterséges fonyadékja leg jobban ékesítette. Azonbann a vendégek el jártak követségekbenn, helyesen ki nyilatkoztatván szándékját Uroknak. Alig türheté a goromba Görög. El parantsolá leányát

magától. Ki is nagy hamar ki költözött a palotából, kinn a lesben álló udvari Inas, Kazimir Hertzegnek képét kezébe adá, mosolygással fogadá, és tovább ballaga.

Justinianus tsak magát látván a követekkel, fel szedett szemöldökkel, tűztől gyulladt tekintettel így kezdé. Nem juthatott egyéb eszébe a Lengyel Királynak, hanem hogy ilyly méltatlan kéréssel búsítana. Valóbann igen meg merésztette magát Uratok. Azt izenem néki, nem medvéknek termett leányom. Egész Görög ország színe, és annak virágzó Hertzegi járnak utánna, mindenik eleibe ülhetne Kazimirnek, még sem férhetek hozzá. Ma holnap a Konstantzinápoli udvar is bé színli magát ezen ügyébe. Akkor is meg gondolom magamat, érdemesnek talá-lom e, vagy nem. Elégedjék meg *Lecchus* a magához, fiához, hasonlóval, felylyebb ne héjazzon. A mi az ajándékokat illeti, vigyétek vissza, tartsa magának, fejtőzzék velek adósságiból, vagy támogassa gyarló állapotját, nekem elég vagyon. Követek! ez a válasz, fordúljatok haza felé. E' szók utánn hátot mutata és morogva el mene előlek.

A követek látván ilyly embertelenségét a büszke Királynak, nem sürgették tovább a dolgot, hanem, sok rútat gondolván fejére, ki mentek udvarából, és meg tekintvén egy néhány emlékezetes helységeket *Macedoniábann*, úgy mint *Veriát*, a hol ezüst bánya vagyon: *Philippit*, a hol előbb szent Pál prédikálott: *Stagyrát*, a hol a Bölts *Aristoteles* a világra lett: *Diát*, a hol Nagy Sándor öszve gyűjtötte a népet a Persák ellen: megint a tengerre kelének, és szomorú hírrel haza érkeztek Lengyel országba a szabott időre.

Várta vala már őket *Lecchus* nyughatatlanul, hogy öröm vég hírt adhatna fiának. Azonbann a követek, Urok eleibe borulván, nem mertek meg szállamlani. Sokalván a mély halgatást a Király, meg rivasztá őket, mondván, hagyd tudjam meg már egyszer, széna-e, vagy szalma. Mit végeztetek? mint fogadott tikteket *Justinianus*? mit izent? mint bútsúzott tőletek? Akkor rend szerint el beszéllették, mint jártak vele, mit végeztek, mint váltak el tőle.

Értvén ezeket *Lecchus*, el hült gorombaságán a hitván Gö-

rögnek. Azonbann a vissza hozott ajándékokat a követekre osztván meg köszönte fáradságokat. Ezek után belső szobájába rejtván magát, olyly szándékokat forgatott, hogy a pusztító népét előre bocsátván, országának minden erejével meg támadná *Justinianust*, és *Macedoniát* tövéből fel forgatná. Meg is tselekedte volna, de szinte akkor ország bíró haddal érkezett a Németség ellene. Ezekkel kellett néki előbb szembe szállani maga nyájának védelmére.

Más részről, Kazimir Hertzegnek keservesen fájt a boszszúság, a gyalázat vallás, mindenek felett pedig, hogy, keresztül állván dolgábann az irigy szerentse, el esett kezéről *Irene*. Kerülte az udvar népét, Atyját, Hugát, senkinek sem mert szeme eleibe menni szégyenébenn. Habzó gondolatibann az juta eszébe: ki sok kemény fának lágy a gyümöltse, sok vadon vad atyának szelíd, és engesztelhető a magzatja. Ki tudja, ha négy fal, és tsak négy szem között lészünk, nem édesedik e hozzám *Irene*. A szerentse próbával jó. Ezek után szükséges partékáját öszve rakogatván, titkon nagy hamar elkészüle, nem is gondolván azzal, hogy a Német ellenség kegyetlenül rabol, öl, vág édes hazájábann, hogy már szívébenn tombol Lengyel országnak, hogy jámbor vén Atyja alig birhatta terhét a hadakozásnak. Alattomban öszve szóllalkozott két értelmes meg hitt révésszel, ki lopta magát az udvarból éjtszakának idején, a *Balticum* tengerre szállott, ott horgot vetván az *Euxinum* vagy fekete tengerre költ, hogy utól ne érnék. Innen igyenes úttal *Macedonia* felé hajókázott minden veszedelem nélkül, és a zöld reménységnek vitorlyái alatt szerentsésen bé ment Görög országba. Udvarához érkezvén *Justinianusnak*, által ellenében meg szállott, ott kereskedvén, egyről másról értekezvén meg tudá, hogy a Király sok urakkal, s tsak nem egész udvari népével az *Arcadii* hegyekre ki ment vadászni. A Hertzegi kis Aszszony pedig helybenn volna kevesed magával.

Más napra kelvén szerelme hevébenn néki bátorodott, bé mene az udvarba, tsak nem pusztán találá, közelítvén *Irene* lakásához, egy udvarló leányra akada, ki a folyosónak egyik ablakjára dűlvén könyökével, várja vala még Aszszonya dellesti

álmát ki alunná. Ezt udvariasan meg tisztelvén Kazimir, egyetemenbenn Inasának kezéből, kit e' végre fogadott, ki vévén egy kötés ritka nyusztot, néki adá ajándékul, kérvén, hogy meg ne vetné. Tapsolva fogadá a leányzó, és örömebenn minden tőle ki telhető szolgálatját ajánlá. Nyájaskodni is kezdé, mondván: Jövevény Úrfi! nekem úgy tetszik, hogy nem szinte idegen érdemes szép személyed nálam, másszor is láttalak; hanem mit parantsolsz? Kazimir úgy mond, ha kedvedet találtam, tegyd szerét, hogy a Hertzegi kis Aszszonynyal szembe lehessek. A leányzó nagy készen azt felelé, megtslekszem, sőt szóllok is melletted, hanem meg előbb, hogy még egyszer szemedbe nézhessek. Erre, nem kell több, úgy mond, már bizonyosan tudom, ki légy. Egyik kis újom nem olyly hasonló a másik kis újomhoz, mint a benn levő képed, melylyet küldöttél, te hozzád. Kazimir vagy. Értsed, Hertzeg! azt ápolgatta előbb Aszszonyom, az utánn szófájára dült és el szenderede. Futok, virrasztom, hírt adok felőled. Tudom, fel ugrik párnás vánkösáról, és terjesztett öllel fogad.

A mint mondá, úgy lön, aliglan vette hírét kedves vendégjének *Irene*, talpán vólt. Ő ki felé, Kazimir bé felé sietett, és úgy állott szem közt a két Hertzegi személy, mint a néma bálvány, egy mást tekintelvén tetétől fogva talpig, és tsodálván. Az Úrfi meg feletkezvén minden udvariasságról, a kis Aszszony arról is, hogy kellő rendbe szedné köntösét. Ezt a jó ízű álom, azt a szemérem, úgy fel pirította, hogy mind a kettőnek lán-golna ábrázatja.

Azonbann *Irene* Görög bátorsággal így kezdé. Noha nem kétlem, hogy Kazimir Hertzeg ne légy, de mégis magad vallásából akarom megtudni, felelj azért, nem vallođ semmi kárát. Kazimir, az vagyok, úgy mond, te éretted bújdosó szolgád, ne-vevről szándékomat is tudhatod. Meg ijesztett ugyan kemény Atyád, de a hozzád való betsületes telylyes szeretet még is arra bátorított, hogy. Elég, úgy mond *Irene*, ne búsulj, Atyám keménységével ne aggódjál, magam is útáлом esztendőrről esztendőre hallgatását, és kényes válogatását, tovább nem tűrhetem. Száz kérőkön ki adott, jobbára motskosan, kiket én nem

láttam. Te valál az utolsó, és most ki vallom, első felső vagy, kít szívembe írtalak. Vallom tovább, úgy érzem szívemet, hogy meg tellett veled, és már senki más nem fér belé, nem is kell. Most egyszer ez elég, holnap reggel hét órakor együtt légyünk, és barátságosan. Engedj időt, hogy szándékimmal számot vethessek. Erre térdet fejet hajtván egymásnak el válnak.

Az el időzött órakor másnap együtt válnak. Telylyes pompában vala *Irene*, országokat érő kintsek látszáttanak rajta. Így kezdé vala a beszédet. Imé! úgy mond, Hertzeg! te kedvéért inneplóbe öltöztem, ebből ki tanulhatod, hogy kedvellek, és betsüllek. Meg kívántál, vallod: hajlandó vagyok szándékodra, vallom. Ha te engem úgy kedvelsz, mint én téged, tekéletesen páros köztünk a szeretet, és kötés. Felelj. Erre Kazimir le tekervén újáról gyűrűjét, oda nyujtá a Hertzegi kis Aszszony-nak, mondván: e' légyen részemről a leg közelebb bizonyság. Viszont *Irene*, a magáét le rántá, és mind a kettőt látszatosan felemelé, mondván: látod, Hertzeg! kerék gyűrű mind a kettő, egyiknem sem találod végét. Úgy kívánnám, hűségünknek, mostanság öszve kötött szeretetünknek holtig ne lássuk végét. Ime a gyűrű kezemmel együtt, vegyd jó neven, és ennek utánna tarts sajátodnak. Hívem Kazimir! rövid az idő, reánk üthet Atyám, ketté szakaszthatja lántzunkat, végezzünk magunkról.

Hevenyében azért tanátsot tartottak, azon egyeztek meg, hogy még azon a napon Kazimir *Irenét*, azon a hajón, melylyen érkezett, el vinné magával Lengyel országba. Melyly dolog végbe is ment. Tudni illik, azonbann Kazimir el készítette az alkalmatosságot, *Irene* férfi ruhába öltözött, estve felé loppal ki ment az udvarból. Egy magas oszlopnál meg várta Kazimir, kezén fogva az parthoz vezette, ott a kész hajóba ülének, s egyszer s mind el röppentek.

Ki vala terítve fölöttek az égnek tsillagos serege, szarvára fogyot a hold, de mégis azon tiszta képét szépen mutogatta a tengerbenn, és a rengő habokkal vígan játszódomott. Lengedezett a napkeleti *Eurus* szél, és hasznosan késérte vala a hajót. Lebegtek, tsattogtak a vitorlyák. Példázott, nyájaskodott a két Hertzegi szökevény. El beszéllé Kazimir, mint járt légyen az

udvarló leányzóval. *Ircne* azt hozta vala elő, valylyon nem itél-tél e meg, tengeri társom, mikor én olyly bátran árultam magamat neked, és mint egy erővel fogtam kezét veled? Bár el higyd, ha nem siettem volna úgy, a mint láttad, nem értük volna végét szándékunknak. Holnap meg térvén Atyám, ki szorúltunk volna mind az időből, mind az alkalmatosságból, Kazimir azt mondá: nints panasz iránta, jól esett. Hanem nem ütköztél e meg azon, hogy, én kérő lévén, tíz szót sem szólot-tam ügyöm mellett? Azt felelé *Irene*; a kérők nagy feneket szoktak keríteni beszédeknek, arra nem vólt időnk, azért ma-gam vezérlettem dolgunkat, és a leg rövidebb útat vettem elő. Mondhatom azt is, a ki igazán, és vigyázva szeret halgatását is érti kedvesének. Több e' félékkel töltötték az időt. Azonbann Kazimir szorgalmatosan inti vala a hajósokat, hogy az *Arcadiai* hegyeket kerülnék, ne talántán *Justinianus* kezébe kerül-nének.

Éjfél tájkor vala már, változni kezdett a tenger, dagadott, morgott, borúlni az ég, a szelek támadni, és egymással vias-kodni. Erre olyly iszonyú égi tengeri háború következett, hogy utolsó veszedelembé volna a hajó miatta. Úgy forgatta a hatalmas víz, mint a lapdát, orrát, farát, oldalát úgy tsapdosta, hogy tsak el nem válna egymástól. Hol a haboknak tornyos tetején hordozta, hol megint iszonyú mélységekre le tsapta. Az ég tüzes villámlásokkal gyulladozott, és szórta a menyköve-ket hatalmas pattanásokkal. A révészek, nem bírtak a hajóval, kétségbe estek, minek utánna két óráig vesződtek volna. A ke-gyések egymásra borúlván, siralmas artzával vég bútsút vévén egymástól, minden szempillantásban várták ki múlásokat. Akkor izbenn támad a kegyetlen *Aquilo* szele, és minden erejé-vel túrta a már fel forrott tengert, kergette habjait, melylyek öszve sűrűdvén, és egymást tsapdozván, a partra, melylyhez közel valának, egyszer s mind ki rúgták a hajót, hol itt min-nyájan el terültek fél halva.

Az evezők előbb éledezvén, a két Hertzegi személyt tovább vitték alkalmatosabb helyre. Ezek is lassan lassan vér szemet kapván, arról értekeztek, hol vólnának, de a borult ég, és egye-

tembenn az éjjeli setétség miatt, nem tudhatták, hol légyenek. Azonbann, mint ha csak a bújdosókra fenekedett volna a zörgölődő ég, és a haragos tenger, és már ki töltötte volna boszszúját, tsendesedni kezdte. Ritkultak a felhők. *Acolus*, viszártotta kemény szeleit, *Neptunus* le tsillapította háborodott vizeit. Úgy meg állott a tenger, mint a síma márvány. Pirúlni kezdett a hajnal, támadott a nap, és meg adta színét mindennek. A bús utazóknak is, a mint lehetett, meg hozta kedveket.

Tsak az hogy körül tekintvén, nem láttak egyebet a vadon erdőknél, félelmes sűrűségénél, a felhőkkel játszó magas kőszáloknál: se ember, se éneklő madár, se csavargó vad nem látszott az egész környékben. Kazimir meghagyá a révészeknek, hogy a romladozott hajót foltoznák. Maga kezén fogá társát, és felylyebb vezetvén, addig ballaga, a míg egy tiszta forrás kútra akadna, hol itt nyugalomra leültette. Víg artzával vala *Irene*, Kazimir búsula. Ezt nem állhatá el a menyaszszony meg szólítá, mondván: mid fáj, min aggódol, remete társom! vidúlnod kellene azon, hogy a könnyörülő ég most egyszer meg szánt, meg mentett minket az irtóztató veszedelemtől. Örülnöd kellene azon is, hogy én Atyámat, Hazámat, mindenemet elhagyván te öledbe vetettem magamat, és azért személyemben meg nyerted azt, kit meg kívántál, ki után meszsze országról fáradoztál. Ime férfiú ruhábann veled jár, kél, és most előtted ül *Irene*, vidúlj azért. Vagy de talán az bánt, hogy nintsenek udvarlóink. Értsed barátom! ketten vagyunk, elegen vagyunk. Vagy de talán már is meg úntál, mint alkalmatlan terhedet.

Mind ezekre okosan meg felelt Kazimir. Az után az ártatlanok közt nagy vita támadá, melylyik a kettő között szeretné jobban a másikat. Hol itt alkalmatosságot kapván, az Hertzeg oktató *Irenét* Plató könyveiből, a tilalmas tisztátalan szeretetről, és más részről a tisztességes igaz szeretetről. Hoszszú beszédét így fejezé vala bé: a fertelmes tilalmas szeretet baromi indulatokból áll, ingó, vándorló, tsalárd, hamis, tsak magát keresi, szereti, se maga, se társának betsületével nem aggódik.

A tisztességes igaz szeretet az égből származik. Nem hasonlik, nem változik. állandó, hű, napról napra erősödik. Szinte úgy szereti társát, mint magát, szinte úgy keresi hasznát, és betsülete fenn maradását, mint magának.

Már fen jára a nap, Kazimirnak az juta eszébe, hogy kémленé ki az helységnek tsínját, ha nem akadna e szerentsére valami legelő nyájra, vagy pásztori hajlékra, a hol jobban ki nyugoszthatnák magokat; míg rongyos hajójok épülne. Ezen szándékát ki nyilatkoztatá *Irenének*. Ki is helybenn hagyá, és már kele, hogy vele menne. De bele beszéllé a Hertzeg, hogy nem vólna anynyi jártányi ereje, nem győzhetné a tüksékes utakat, kémellené magát, mulatna a környékben, várná meg, még meg fordúlna. Kazimir azonbann lassan lassan, nagy kínnal által verte magát a bokros helyeken, és fel erőlkedett a hegyek tetejére. Körül tekintvén, úgy találá, hogy nap nyugot felé, a tágos erdőség olyly meszsze nyújtózna, hogy az emberi szem nem érhetné végét. Éjszak, és nap nyugot felé, bekerítené a tenger, és szigetre szorítaná. Se juhász, se tsorda, se ember, se vad, a sasokon kívül nem lakná. Mind azon zordon vad-ság vólt.

Meg fordúlván azért jobbra tért, és le ereszkedett egy setétes völgy felé. Alig lépett belé, íme a sűrűből reá ütött egy néhány szeretsen forma tolvaj. Környül fogván, fegyveréhez kapván, rabúl vévén, irgalmatlanúl le hűrtzólták a tenger felé, és minden idő hallasztás nélkül, azon a hajón, melylyen érkezett, a révészekkel egyetembenn el ragadták, *Valona* felé tartván útjokat. Ott volt fészkek, és *Beyek* a rabloknak. Oda érkezvén, és a *Bey* eleibe menvén, Kazimirt mint jeles rabot néki ajándékozták. Ki is látván ritka deliségét, úri öltözeteit, szép fegyverét, kérdi vala, ki legyen. *Liceusnak* nevezte magát, és hogy egy Lengyel gazdag kalmárnak fia vólna. A *Bey* erre ezeket mondá: akár ki légy, és ki fia légy, most enyim vagy. Neked ugyan kegyelem, udvarombann fogsz inaskodni, betsüld meg magadat, légy jó szolgám. Hanem, legények, a többi rabokat, kiket minap hoztatok, indítsátok meg, hogy foltozzák gályáimat, melylyeket a minapi rút szélvész le gyalázott. A mint

Kazimir, kinek ennek utánna ebbenn az udvarbann *Liceus* lesz a neve, meg örült élete fen maradásán, úgy szíve szakadva kesergett *Irenétől* való el válása miatt. Ezer gondolatokkal gyöt-rődött bús elméje, és sehonnan sem várhatta vigasztalását.

De térjünk *Irenéhez*. Egyedülségében szépen mulatta vala magát egy darabig a Görög *Fabulákból*, így s amúgy példáz-ván. A napnak emelvén szemeit mosolyogva mondá: te tün-döklő, de hamis nap, te árúttad el *Vénus*, és *Mars* titkos szerelmét, világos Ortzáddal reájok szolgálván, mikor a setét-benn együtt volnának. Tsak az hogy *Alectrion* Márs inasa vétett, nem mondá bé, a mint meg vala parantsolva néki, mi-kor támadnál, mert hogy szegény el aluda. Most azért adózik, Kakassá változtatták, és éjjel nappal kell szóllani néki. A kútba tekintvén *Irene*, eszébe juta az ifjú *Narcissus* példája, ki forró szomjúságát egy tiszta kútnak vitte, és meg látván maga szép képét benne, másnak vélte, avval addig szerelmeskedett, addig ütögette melyét, hogy hozzá nem férhetne, a míg ellankada és el terülne halva, el végre *Narcissus* virággá vált. A tengerre nézvén, íme, úgy mond, a tengeren úszkált *Leánder*, *Heró* leányhoz éjtszakának idején a hóld világnál, és mind addig úszkált, oda, és vissza, a míg szegény bele veszett a vízbe. Te is szerentsétlen *Ariadne*, meg emlegetheted a tengert, mikor a parton hagyott *Theseus*, a hál'adatlan *Theseus!* és tőled el szökött.

Itt egyszer s mind meg akada szívébenn, és úgy mond, de valylyon, tsak játszik e bujdosó elmém? ki tudja, ha nem pél-dázok e én magamra? Kazimir el ment, itt hagyott, sokáig késik, hová lett? miért nem jön? nem tetszik dolgom. Ez az aggodalom jobban jobban meg szorítá szívét, fel ugrik ülő he-lyéből, a partnak futt, de tsak pusztá helyét találja a hajónak. Oda vagyok, úgy mond, vissza tér, bujdosik az erdőbenn, tüs-kén bokron által, véres lábbal, siralmas artzával, tépett hajjal, dobogó szívvel keresi, és híja vala nevén Kazimirt, de haszon-talanúl, tsak a kősziklákbann, és völgyekbenn lakozó *Eccho* felele néki.

A tetejét járván egy iszonyú hegynek, minden felé forgatta

vala gondos szemeit, ki mondhatatlan keserőségével látá, és az zöld vitorlyákból meg isméré, hogy Kazimir hajója idegen emberekkel sebesen menne a tengeren, és más ország felé tartaná útját. Már úgy mond, tutton tudom, mind a két szemem bizonyossága, hogy Kázimir el hagyá *Irenet*, jegyesem jegyesét. Buba merült árva szívem, elviselheted é ezt a kínos bosszúságot? el birhatod-e? Kazimir! Kazimir! felségesen beszélgettél kevéssel ez előtt a tiszta, igaz, állandó szeretetről, és most meg hazuttolván szavaidat gyalázatos pártolással el hagysz. Kazimir! el árnítottál elsőbben ajándék képeddel, az utánn tetszetes termetteddel, ki tsaltál Atyám kebeléből, fényes udvaromból, minden bőségnak kintses tárházából, és most hirtelen el hagysz. Kazimir Hertzeg! te mondád a többi között, hogy szerelmes hazádat tűzbenn lángbann, lakosit utolsó veszedelembenn, édes vén Atyádat a Német ellenség véres pallosai között hagyta, hogy engem felkeresnél, magadéva tehetnél, és már is futsz tőlem. Hertzeg! Hertzeg! holtig való szeretetre alkudtunk meg, és már is el hagysz.

Mint fér ez az agg álnokság fiatal szép artzádhoz? ez a nem szépen mosdott erköltsöd Királyi véredhez? ez a titkos mesterséges el szökésed Királyi paroládhoz? De én esztelen, mit vesződöm avval, a ki távul vagyon már tőlem, és ezeket nem hallja. Magammal vagyon méltó közöm, és pöröm, magam vagyok mind ezeknek feje, és oka. Előbb szerettem, hogy sem láttam, előbb kínáltam magamat néki, hogy sem ismértem, előbb vetettem ölébe magamat, hogy sem szívébe néztem volna, előbb nyujtottam kezemet néki, hogy sem kívánta volna, én sürgettem, én siettettem kötésünket, el menetelünket. Tudni illik, szememmel kezdettem ezt a játékot, és nem eszemmel. Tanuljatok példamból, Görög országnak leányi! addig ne lépjetez vízbe, míg követ nem látjátok, addig ne menjetez alkura senki idegennel, míg legalább fele részét szívének ki nem tanultátok. Az is ide való, néha a leg szebb gyümöls leg ártalmasabb.

Eddig noha szomorúan, de tsendesen adá elő méltó panaszt *Irene*. Nem sokára utánna, kékülni, sárgülni kezdett fel forrott

mérgébenn, verte tiszta melyét, vetkőzött, öltözött, kősziklák-nak tengernek futott, így s amúgy akart tulajdon életére járni. Új szokatlan panaszokkal terhelte az egeket. Kemény fenyegetéseket kevert közbe közbe, míg szegényke rettenetes szíve fájdalmának nagy terhe alatt artzul esett, és halálos bágyadások között aliglan pihegett. Fél óra múlva megint támada és ezekre fakadott: nem gyűlölhetem Kazimirt, nála nélkül nem lehetek, szárazon, vízen addig keresem, míg életem hallad, és ha a föld el nem nyelte, vagy az ég fel nem ragadta, reméllem, feltalálom. Erre mént, én is már megyek.

A míg Irene Kazimir után bujdosik, lássuk a *Macedoniai Királynak*, *Justinianusnak* dolgát. Mondám előbb felylyebb, hogy *Justinianus* szokása szerint, az *Arcadiai* hegyekre ki tért *Felisenus* fiával, és az egész udvarával vadászni. Úgy történt, hogy a király sok számos vadat meg ejtvén népével, egy erdei kannak ágyékába akasztotta volna nyilát, az dárdájával kergetvén, és mindenütt inábann lévén egyszer s mind el veszté, és ki unt fáradságából. Azonbann olyly mélyen be vágatott lovával az út vesztő erdőbe, hogy már ki nem tudna menni belőle. Elő vévén azért vadászó kürtét, többször ada jelt magáról, hol volna. De mind hogy a játszó *Eccho* sok felől adá hangját, emberek nem tudtak el igazulni. Sok felé oszolván azért, erre amarra is keresték. Ketten később ugyan csak reája találtak. Ezek tértre esvén el beszéllék vala rettegve, mi képen fia *Felisenus* meg sebesítvén egy nőtén oroszlányt, utánna nyargala, és a' vad mérgébenn meg fordúlván ellene támada, le rántá lováról, és minket meg fájdítván az ártatlan Hertzeget a sűrűbe hurtzolá, eddig nyilván fel is martzangolta. Ló hátan nem mehettünk feléje, gyalog nem mertünk oltalmára menni.

A Király első mérgébenn fegyvert ránta, és ki akarta rajtok tölteni boszszuját, de meg gondolván magát, jobbnak találá, hogy *Felisenusért* küldené őket, mint hogy tudnák, merre volna. Azért kemény parantsolattal meg hagyá, hogy tüstént mennének, és szerelmes fiát, a mint találják halva, vagy elevenem, hoznák eleibe. Maga le szálla lováról és azon környékben maradna, emlegetvén, és siratván egyetlen fiát, sok tsunya

mondásokat okáda ki. A többi között ezeket: utálatos egek! miért kellett így meg sebesíteni szívemet. Átkozott föld! nem tudtál előbb el sülyyedni avval a fenekedő vaddal, hogy sem fiamba kapna. Roszalkodó írigy szerentse! melyly szörnyű keserűségre változtattad víg kedvemet. Tik pediglen, hitetlen szolgálaim, fegyveresen lévén, nem mertetek segítségére sietni tulajdon Hertzegteknek. Így morgolódván, és lovát vezetvén, hol elő, hol hátra ballaga. Ime azonbann egy ismeretlen iszonyú emberi kép lép vala eleibe. Egy darab tehén bőr fődögette testét, agg öregség látszott ábrázatján, és ki száradt tagjain. Száz rántz szántotta keresztül homlokát, és be esett artzáját, szálos szemöldöke bé fogta vérbenn úszó szemeit, horgos orra száját, rút egybe veszett szakála melyét. Reszketett fejével, ingott lábával, alig támogathatta magát tsumós botjával. Ez a garabontzás személy meg látá *Justinianust*, nagy bátran eleibe állapoda, és ilyly nyelven beszéle vele.

Király! hallom szóról szóra a miket mondottál. Mit rútalmazod az egeket, kik reád szülik a napot? mit rágalmazod a drága földet, melyly téged hordoz, és minden napi eledellel tart? a szerentsét, melylynek nagy adósa vagy, és még nem tudod jövőndödöt? ha ezt a kis aggodalmadat nem tudod békés türedelmességgel el viselni, mint türöd el a többit. Értsed azért nem tsak *Felisenus* fiadtól, hanem *Irene* kedves leányodtól is meg fosztattal. Nintsen már udvarodbann, nintsen *Pela* városábann, nintsen a *Macedoniai* földön, el hagyott, tzimborás társával el szökött, ez már meg történt. Azonbann meg se gondold, hogy a te gonoszságidhoz képest ezek nagy menyinyei tsapások legyenek.

Jusson eszedbe dölfös kevélységed, kegyetlenséged, igazságtalanságod, kaján irigységed, gyilkosságod, ragadományid, hál'adatlanságod, embertelenséged, és több e'féle latorságid. Ezekkel jeleskedtél, tomboltál, fel keverted országodat, fel háborítottad a jámbor szomszéd, és távulabb esett Hertzegeket. Rúgoldoztál az Istenek ellen. Ezekért gyülöl országod népe, fegyverrel fenyeget a vidékség, meg utált az ég. Halljad most a többit. Eddig *Pela* városábann, ama nevezetes Nagy Sándor-

nak trónus székén ültél, fenynyen, és tágosan uralkodtál, már úgy végesztek irántad az Istenek, le kell szállanod róla, ki kell költöznöd országodból, el kell felejtened puha kényes életedet. A vadon erdőkön, kietlen pusztákon kell laknod, terítened asztalodat, vetni ágyadat, szárazon, tengeren bujdosnod, fogságon, rabságon által menned, fel keresned gyermekeidet.

Irene leányod él, *Felisenus* fiad frisen vagyon. Mert az orosz-lány, a mint embereid hazugúl hordották füleidbe, nem ölte meg, hanem barlangja felé hirtzolta, ott a halászoktól, kik fáért oda felé mentek meg ijedvén, helybenn hagyta, rongyosan ugyan, de elevenen. Ezeket kínos fáradságod után fel találod, szinte akkor mikor egymás ellen támadnak halálos bajvívással. Engedj azért a hatalmas Isteneknek, lágyúlj, törd meg kemény nyakadat, ne boszontsd tovább. Én azonban a te képedet, és személyedet fogom viselni *Macedoniában*, kellemes jó rendbe veszem országodat. És a többi. Isten veled.

Borzadozott a Király ezeket hallván, és tsak elhitte magával, hogy az el tűnt jövődő mondó az Istennek követe légyen, mint hogy olyly iszonyú menydörgéssel vette bútsúját, hogy hegy, völgy, és az egész kősziklás erdő, még akkor is remegne tőle. Ezen okon minden igéjét mélyen bé botsátotta szívébe. Azért mindjárt reá szabadjába botsátotta paripáját, drága szer-számával együtt, vetkezett fegyveréből, és külső Királyi köntő-séből. Egy tölgy fának árnyéka alá ment, ott le ülven tágos mezőt ada gondolatnak, mély fohászkodási közt ezekre is fakada. Azt gondolám, úgy mond, hogy első szülte volnék a sze-rentsének, és minden földi boldogságnak. Ki volt mostanság Görög országban nagyobb nálamnál? és már ki kisebb? hová lettem? ki vagyok? mi vagyok? A szerentse játéka, a földnek tsúfja, az égnek átkozatja vagyok. Lézzegésre, vándorlásra, bujdosásra, utolsó nyomorúságra jutottam. Jól esett, meg ki-vánta az ég ezt az áldozatot, és én tartozom véle, mint adóval, számtalan sok haszontalanságimért, a melylyekben kedvemet töltöttem, és az élő Isteneket boszszontottam. Most nyílnak szemeim, igazabb színben látom az én volt és el múlt gyönyörű-ségeimet.

Szerettem a roppant udvart, tornyozott kevély épületét, az egyikből a másikba nyíló szobáknak hosszú rendét, a palotáknak egy mást győző ékességét, festékes írásokat, és kövekkel tündöklő menyezetét, és több ide tartozandó rakott nemes szépségét, most ásító unalom ér, ha eszembenn forgatom. Kellett, szégyenlem, a gazdagon terített asztal, körös körül a színes vendég, a tengeren innen s túl meg szerzett ritkaságnak különbsége, a torkosságnak minden féle nyalánsági, a gyémántos, rubintos poharak, a nap keleti tartománynak válogatott borai, most mind ezeket gyomromból utálok. Vadásztam, selyem hálókka halásztam. Társa voltam a fegyver forgatásnak, a játékos baj vivásnak, kópia, dárda ökleléseknek, sebes szekerekkel, vagy lóvakka való futtatásnak, és egyéb vitézkedő mulatásnak; most ellensége vagyok. Nem volt utolsó gyönyörűségem, a telylyes karokkal meg rakott musikának egybe zengése, a gyenge énekek, a páros, vagy forgó tántz. A Görög *Theátrumok* mulató elmés játéki, most nem tetszenek. Mindenek felett meg kívántam a ruha pompát, vontt arany, vontt ezüst köntösök alatt nyögtem. Királyi székekbenn bálványnak tartottam magamat, meg vártam, hogy sereggel légyenek körülöttem tisztelőim, hogy nagy udvari farkka késérjenek. Most látom, hogy vissza értettem a dolgot, mert ha egy tsomóba veszem mind azokat, és a többit is, a mivel ámit a tsalárd világ, tapasztalom, hogy vagy test fárosztó, vagy egészség bontó, vagy idő, és pénz vesztegető, vagy lélek sértő, vagy hamisan tündérkedő hívságok, és haszontalanságok vóltanak. És azért, tik tudjátok tiszta egek, és szent Istenek, vígan, és tsendes szívvel el állok tőlök, nem kéntelenségből, hanem kész jó akaratomból. Több e'félét forgatván elméjébenn, és így okoskodván a már meg jámborodott Király, kele, és nagy darab földet bé járt.

Irene leánya hasonló képen bujdosott vala keresztül az Arcadiai kegyeken, a míg túlsó végére érkezett. Ott már szelidülni, és lassan lassan vadságából vetközni kezdett az erdő, ritkútt sűrűsége, közbe közbe lapos hantok, gyöpös virágos völgyek látszattanak, legelő mezők, és hizlaló rétek, melylyeket

a hegyekből ki folyó vizek itattak. Tovább menvén feles nyájra, birkásokra, juhász leányokra, pásztori tselédre akadott. Ezeket távulról látván meg vidúla szívébenn, a szomszéd tiszta szakadéknak ment, mosódott, rendbe szedte köntösét, férfiú módon meg ereszté haját, olyly szándékkal, hogy közikbe állana. Mint egy hivalkodva sétála azért feléjek. A legények kerékbe vévén, és szándékát értvén, a Fő Pásztor eleibe vitték. *Lecchus* vala a Fő Pásztor, tudni illik, a felylyebb említett Lengyel Király, kit nagy véres vetekedés után a győzedelmes Németség ki kergetett országából. Attól tartván azért, ne talántán rabbá esnék, életét is vesztené, *Sylvia* névű leányával, egy néhány híveivel, szép darab pénzzel, jó korán ki bontakozott országából. Itt amot lappangván egy darabig, vissza küldé embereit, magános életre adá magát. Azonbann meg tetszett néki az ártatlan bátorságos pásztori élet, itt a szép erdő végén telepedett le. Számos juhokat, ketskéket, teheneket szerzett öszve, pásztori tselédet mellé, szép törvény alatt, hogy e'képen életét is táplálná, és hol mikor az erdei, és mezei gyönyörűséget meg kostolná, a míg a szerentse mást jobbat parantsolna.

Lecchus eleibe menvén *Irene*, telylyes illendőséggel elő hozta ügyét, és kívánságát. Azonbann *Lecchus* meg tekintvén tiszta kezeit, személyét, termetét, gondolá magábann: ez sem termett pásztori alatsony hivatalra, lehet valami tuskéje, melyly faggatja, és közinkbe hozta. Kérdezé vala, mi a neve, és ki legyen. *Thirsis*, úgy mond, a nevem, egy fő ember mellet voltam, utaztunk a tenger, és erdő között, a kóbórlók reánk szaporodtak, erő hatalommal le nyomták uramat, meg kötözték, el vitték magokkal. Még a vita tartott el bujtam, már hogy életemet vontassam, ide folyamodtam. *Lecchus*, ha ugyan, *Thirsi*, köztünk maradhatsz, nem lészel terhünkre, próbáld meg a pásztori víg életet. *Sylvia* leányom, jó gondod legyen erre a jövevényre, add meg néki szokásunk szerint a kalapot, és a többit. *Sylvia* kezén fogván *Thirsit* el vezeti nyári ernyős lakásába. Zöld ágokkal bé vala fonyva, és kívül belül eleven virágokkal ki ékesítve. Útjábann simogatá, biztatá az uj pásztort, hogy jobb léssen dolga. Azonbann oldalló szemekkel mind

meg tekintetvén, telhetetlen vala reá nézésébenn, ott már helybenn nyakába veté a pásztori táskát, meg pántlikázta kalapját, kezébe adá szép szál kallangos botját, meg üté vállát, mondván, íme, *Thirsi*, fel szenteltelek a pásztorságra, légy jó barátom.

E' meg lévén, meg járta vele a szép környéket, mutogatá a kies erdei sétáló utzákat, itt, úgy mond, jeles napokon versent futnak a pásztorok. Tovább menvén, látod e ezt a meg hámzott sugár fát, ezen mászkál a férfiú tseléd, a ki tetejét éri, meg ajándékoztatik Atyámtól. Ezen a kerek kopár piatzon pedig tántzot tartunk. A többit másszorra tartom, hanem térjünk megint hajlékomba. Oda érkezvén le ülteti ezen szókkal, el fáradtál, *Thirsi*, nyugodjál. Én azonbann hírt adok felőled Urunknak, maradj helybenn, a míg meg fordulok. Kele *Thirsis*, hogy meg köszönné hozzá mutatott jó voltát, felettében leány módon hajtott térdet. *Sylvia* barátságos tréfának vélvén mosolygott, *Irene* pedig, vagy *Thirsis* derekasan ki nevette magát. Most egyszer így válának el egy mástól.

Nagy hamar megint össze kerülvén mélyebb barátságra lépet *Sylvia Thirsissel*: szíve mássának, leg kedvesebb barátjának, minden gyönyörűségének nevezvén. *Thirsisnek* egy falka nyájt bíztak gondviselésére, mindjárt oda hajtá *Sylvia* maga részét, és együtt legelt vele. Vízre mene *Thirsis* maga juhaival, *Sylvia* társúl ment vele. Haza hajtá *Thirsis* este felé, énekkel kísérté *Sylvia*. Nap számra új bokrétákkal meg ajándékozta, maga keze süteményével kereste kedvét, és szer kívül hizelkedett néki. *Thirsis* ezeket úgy vette fel, mint leány jövődöbéli szeretőjének, mert valóságos férfiúnak tartotta. Ezzel nem sokára bajt szerzett mind magának, mind *Thirsisnek* e'képen.

Felisenus, *Justinianusnak* fia, kit a halászhók az oroszslány torkából ki szabadítottak, hasonló képen ebbe a szigetbe került. Mert azon halászhók őket hajójokba vévén, egy darabig hordozták, és hogy tovább terhekre ne lenne, itt le tették. Erre nézve, míg hírt adna maga felül Atyjának, itt mulatott, és a pásztorokhoz adá magát, *Sylvia*val ismeretségbbe, az utánn nagy mély barátságba esvén, úgy alkudott meg vele, hogy az ő kedvéért

ki nem menne a szigetből, és egy esztendő forgása után tisztes házasságba kötelezné magát vele, és már szent vólt ez a kötés köztök, de titkos.

Ezen *Felisenus* meg vigyázván *Sylviát*, úgy mond vala magában, mi dolog ez? *Sylvia* telyyesen ki hűlt hozzám való szerelméből, idegenedik, szeme le sütvé kerül, és pedig tsak attól fogva, miolta az újdön új pásztor bé színlette magát nálunk. Hozzá részelkedett, utánna jár, nem tud tőle el válni, kezén hordozza, mint a kar madarat. Ki tudja, nem ha! Állhatatlan *Sylvia*! artzáról artzára vándorolsz, egytől el rántod szivedet, és másnak árulod. Egytől futsz, és a másikhoz lántzolod magadat. Így meg gyanúlván *Sylviát*, egyszer s mind a bú, és írigy bánat úgy el hatalmazott rajta, hogy helyét nem találná. Sírva, ríva járta a magános erdőket, terjesztvén kezeit, fűnek, fának panaszkodott, hogy ilyly motskosan kiadott rajta, fenyegette *Thirsis* távúlról, hogy le körömféli síma artzáját, utóljára mérges vádolásokkal ment a Fő Pásztor, tudni illik, *Lecchus* eleibe.

Mint hogy pedig *Felisenus* nem tudott hiteles bizonyságokkal elő kelni, és a pörbe fogott *Thirsis* bátor artzával mindent tagadott, a tisztes barátságon kívül, melylyel *Sylviához* vala, *Sylvia* pedig olylyszép hímet adott minden dolgának, hogy *Felisenus* elő nem mehetett vádolásával. *Lecchus* azt végezé, gyenge a nád szál, de még is valami szél hajtogatja, *Felisenusnak* is lehet valami oka ezen forró indulásira. Leányom büntetését, ha ki tudódik vétke, magamra vállalom, *Felisenus*, és *Thirsis* pörének ejtse végét a baj vívás, a mi törvényünk szerint. Tizen négy nap múlva azért menjenek ki a sík mezőre, parityázzon egy másra a két fél, az egész pásztorság szeme láttára vérző sebig. Meg válik, ki mellett légyen az igazság. Tudatlan vala mind a kettő ebbenn, és azért nagy gonddal készültenek a hartzra.

A míg ennek végét lássuk, keressük fel a sínlódó Görög Királyt *Justinianust*, kit a több gondjai között, ez a kettő leg inkább háborgatott, mint s hogy töltse bé az Isteneknek szándékát, és mint találhassa fel édes gyermekeit. Erre nézve sokat

fáradozott, hevet, hideget tűrt, sokat lapátozott a tengeren, sok helységeket meg járt a szárazon, még ötet is fel kapták a szerezten kborlók, és ugyan *Velonába* vitték a *Bey* eleibe, úgy mint egy híres rabot. Az ő meg őszült vénsége, és méltóságos tekintete meg lágyította szívét a pogánynak, nem bántotta, se terhes, se motskos munkára nem szorította, hanem Lovász mestérének rendelte, hogy híres Persiai lovaira gondot viselne. Ezen hivatalját mély fejhajtással megköszönte, és a mint legjobban tudta, úgy járt el szolgálatjában.

Egykor mélyebben merült gondolatiba ekképen beszélgete magával. A mint látom, minden vidámság, könnyebbülés ki költözött belőlem, és minden bú, bánat, aggodalom, keserűség belé szállott szívembe, tömve, tetézve lakja. Meg vala jövendölve, fejemre tellett, érzem súlylyát. De jól esett, a többi között ditsekedtél lovaiddal, gyönyörködtél benne, drága áron sok országokból ki szedted a javát, kényesebben bántál velek, mint sem tselédeddel, méltán adózol miatta. Ime az istálló palotád, a lovak búze járja orrodát az illatozó fű szerszám helyett. Reád szállott egész terhel az Istennek átka, sujtogat ostora, tör, ront, emészt. Vagynak e több nyilaid ártalmas szerezte? Ne kéméld, botsásd szegény fejemre, teljék kedve az égnek. De mit aggódol, *Justiniane*? ki derül a te fényes napod is, melylyen atyai szivedet, és szemeidet meg vigasztalod, kezét fogván édes gyermekeiddel. De hol? mikor? Eleget nyomoztalak téged, szépséges leányom *Irene*! mióta hallottam, hogy meg unván udvaromat el hagytál. Kerestelek, egyetlen egy fiam *Felisene*! értvén, hogy még élsz, meg jártam a kevély *Aténát*, *Corinthust*, *Spártát*, a száz kapus *Thebe* városát, és a többit is, nints híretek benne. Még se búsulj, *Justiniane*, a kik mindent tudnak, tudják az Istenek, hol légyetek, nem hazudnak, előmbe ölembe kerítik magzatimat.

Fül hegygyel mind meg hallá ezeket Kazimir, a ki titkon vigyázott, ki, kivel, mit beszéllene. Nem is kételkedhetett benne, hogy a Lovász mester szájából a Görög Király *Justinianus*, *Irenének* az Atyja, ne beszéllene. Tsodálván egy darabig a szerentse viszontagságit, és szívéből szánván az öreg urat, eleibe

méne, lábaihoz borúla, kezeit tsókolá, és ásztatá sűrű könyveivel; *Justinianus* reá tekintvén, úgymond, hagyj békét, fiam, téged is, a mint látom, bal kézen hordoz a szerentse. Ki vagy? mi bajod? mi sorsodat siratod? *Kazimir* rab társod vagyok, Felséges Uram! a szerentsétlen *Kazimir*, *Lecchusnak* a *Len-gyel* Királynak fia. Az utánn el beszélle vala néki, mint ismértkedett meg *Irene* leányával, köz akarattal mint mentek ki az udvarból, mit szenvedtek a tengeri háborúbaun, útoljára mint szakadtak el egymástól, és hogy *Irenét*, férfit köntösbenn az *Arcadiái* szigetbenn hagyá. Ezt ugyan tsak keservesen, és Hertzegi illendőséggel adván eleibe, kéri vala, engedné meg nekik vétkeiket.

Justinianus mélyen fohászkodván, és igen meg tekintvén *Kazimirt*, nyakára dűle, mondván, kinek nem engednék meg ilyly keserves ügyömbenn. Látom pedig termetedről, deliségeből, emberségeből, hogy az lehetsz, kinek mondad magadat, és hogy jó kézbe vólna *Irene*, ha nálad vólna, bár vólna! Viszont lassú szóval el beszélle néki, mint vesztette légyen el fiát, *Felisenust*, mint fenyegette, mint biztatta légyen őtet a garabontzás jövődjő mondó; az utánn mint vált el maga országától, miket szenvedett, mennyit bujdosott, mint esett légyen ezen rabságába. Hoszszúra terjedett köztök a panasz, a míg *Kazimir* ezekre fakada.

Felséges Uram! adhatom tudtodra, hogy ezen fogságombann a *Bey* engem meg kéméllett, és az udvari inassággal megbecsült. Többször forgolódván azért körülötte, engem *Fatima* Kis Aszszony a *Bey* leánya szemre kapott. Eleintén tsak jó kegyességét mutatta hozzám, most vallja, hogy mindenek felett szeret. Hihetem is, mert szerelmesen hízelkedik, nagyon kínálja magát, nyilván kér, és könyörög, hogy én őtet innen el emeljem, el vigyem, el vegyem, hogy holtig vélem élhessen, eddig feleletemet nem vette, úgy viseltem magamat, hogy *Irenének* semmi panasza nem lehet ellenem.

JUSTINIANUS. Fiam! mire való beszéd ez?

KAZIMIR. Arra való, *Bey* Urunk a másik tengeren túl vagyon, hogy számos rabjait el adhassa, bé mondom *Fatima* Kis Asz-

szonynak, hogy ezen szép alkalmatossággal el vihetném magammal hazámba, és ha úgy tetszenék néki, adná ki fegyveremet, adna útra való költséget, hogy el tarthassam, adna hatalmat, hogy a kereskedő halászokkal a hajó iránt végezhessek, maga pedig készüljön, de titkon, és tőlem várja, még ki szállítom. Nagyon tetszett *Justinianusnak*. Kazimir tanácsa, kérte is, hogy ne halaszsa. Még azon órábann végezett *Fatima* kis Aszszonynyal, ki is örömében nem csak köntösét, fegyverét, eltelő költséget, hanem a drágaságokból is nem keveset nyújtja kezébe. Mindezekben felylyül írva parantsolá a hajósoknak, hogy két személynek, úgy mint *Liccusnak*, vagy is Kazimirknak, és más egy személynek számára, egy sebes ép hajót tartsanak készen. Ezen jó hírrel meg fordúla Kazimír, és mindenről tudósítá az öreg Urat, kinek is örömébenn hulltanak könyvei. Más napra estvére rendelték el meneteleket. Az nap reggel Kazimír bé rakván partékáját a hajóba, *Justinianus* is el készülvén, ugyan tsak setétkor bé léptek a hajóba mind a ketten, és el mentek *Macedónia* felé szerentsésen. Útjokbann lévén az *Arcadiai* sziget, ki szállottak pihenésre.

Azonbann nagyon lármázott a szomszéd erdő, ostor pattanások, hangos sípok, nagy hahota hallattanak. Kazimír egyik hajósát oda felé küldé, menne végére a dolognak és hozna hírt felőle. A másiknak, még a hajó kikötéssel vesződnék, hirtelen ki rántván kardját, le tsapta nyakáról fejét, és testével együtt a tengerbe vetette. El érkezvén a másik hajós, azt hozá, hogy öszve tsoportozott a pásztorság, és szer kívül vígan vagyon, ennek is fordúltábann által verte oldalát, és azon tengerbe temette.

JUSTINIANUS. Mi dolog ez Kazimír?

KAZIMIR. Uram! ezek a hajósok tzimborások a tengeri rablótolvajokkal, rajta veszthetnék, jobb azért őket más világra küldeni. Az után ezek veszvén, nem leszén, a ki vagy *Fatimának*, vagy a *Beynek* el árúlja dolgunkat.

JUSTINIANUS. Látom, Kazimír, hogy udvari, bölts is, vitéz is vagy, megelégedhetik veled leányom. De, hol, mikor találom fel?

KAZIMIR. Ebben a szigetbenn hagytam, menjünk a pásztorok közé, értekezzünk felőle.

Ballagván azért, egy sűrűn által verték magokat, itt azonnal egy gyönyörűséges térség adá vala magát elő, és ugyan tsak szemre való mulatság. Egy fenn költ dombotskán *Lecchus* üldögel vala, ki terített zöld kalap fején, egy kis zöld ág rajta. Pásztori böt kezébenn, azt tsatra kötött bokros pántlika ékesítette. A pásztorság nagy helyt fogott bé, és párosan járt kerekbenn. A férfiak füttyültek, a leányok virágos koszorúkkal, eresztett hajjal énekeket mondtak. A két bajvivók *Thirsis* és *Felisenus* a keréknek közepén meg állapodának. Kalaposan ugyan, de a bot helyett halálos paritytya vala kezekbenn, adandó jelét várván az ütközetnek. Mint hogy pedig vendégek érkeztek, úgy mint, *Justinianus*, és Kazimir, a Fő pásztor el oszlatta a sereget, és eleibek ment.

Leg is leg első vólt *Lecchus* Király a Fő pásztor, a ki meg ismerte fiát Kazimirt, de nem szollhatott egy szót is örömebenn: az utánn Kazimir Hertzeg Atyját, de e' sem mondhatott egy igét is, keservébenn, arról emlékezhén, hogy olyly szörnyű veszedelembenn el hagyván atyját, egyetembenn repedett szíve, hogy pásztori alaton hivatalbann találta, nem tudván okát. *Felisenus* amoda vetvén paritytyáját Atyjához futott, és meg töltötte örömmel. *Irene* Kazimirhoz folyamodott félvén Atyjától, de Kazimir Hertzeg *Justinianus* eleibe vezeté a meg békellésre. Első vala a *Macedoniai* Király, a ki meg szóllamlott, és ég felé tekintvén ezeket mondá. Jók az Istenek, meg ígérték, meg is adták szerelmes gyermekeimet! Akarom, hogy látlak édes fiam *Felisene*, úgy gondolám, hogy már gyomrába hordott a kemény oroszlány, penig hogy másként esett. Te is itt vagy szerettem *Irene* leányom. Örülök, bizvást oldala mellett maradhatsz Kazimir Hertzegnek, kinél anya nem szülhet se jobbat, se böltsebbet, se vitézebbet, se szebbet, ő az én szabadítóm, és meg váltóm.

Hárman köszönték meg ezen jó akaratját *Justinianusnak*: elsőbben Kazimir Hertzeg, hogy már az ő engedelmével birhatja *Irenét*: az utánn *Irene*, hogy úgy meg dítseréte Kazimirt,

és maga, kész akarattal ajánlotta neki: utoljára *Lecchus* Lengyel Király, hogy meg betsülte fiát Kazimirt szép leányával. El bujt *Sylvia* szégyenébenn, tsak akkor tudta meg, hogy a kivel olyly hevesen szerelmeskedett és tsak nem erővel jegybe akart lépni, leány légyen. Mosolygott *Irene*, elő tsalván azt mondá néki, ime *Sylvia Felisenus* az én egy testvér ötsém, menj hozzá helyettem, ő valóságos férfiú, én valóságos leány vagyok. Tetszett a két Királynak a mondas, javaslották a kinálást, sürgették a két egyben illő Hertzegi nőöket. Tsak hamar fel lobbant az előbbi szeretet köztök, öszve állott az alku az egész társaság vigasztalására.

Azonbann nagy trombita harsogás hallatszik, és egyszer' s mind ott termett a garabontzás jövendő mondó. Értsétek, úgy mond, beszédemet. Te, *Justiniane*! meg engesztelted békességes tűrésseddel az egeket, végét érted búdnak, és bujdosásidnak, előtted vagynak gyermekeid, két hajód vár a parton, vagy viszsza vigyen udvarodba. Eddig képedet viseltem *Macedóniában*, szép jó rendbenn találod országodat. Neked pedig, Lengyel *Lecchus*! jó hírt hoztam, meg holt a Német Hertzeg, a ki *Litváig* el foglalta országodat. A Kozákokat büntetlenül ne hagyđ, ők szakadtak ki a rendből, és bontogatták táborodat. Azt is adhatom tudtodra, a Muszka hitetlen, két felül kaszál. Vár néped, és keres. Ezzel mint a villám el tűnt. Még a két öreg Király tanátskozott, mi tévők lennének, Kazimir *Felisenu*ssal a partnak mentek, hogy meg tudnák, ott vólnának e a hajók.

Valósággal ott találák a két hajót. Meg isméri vala *Felisenus* embereit, és úgy mond Kazimirhoz, ezekkel szokott Atyám pompát tartani, mikor a szomszéd Hertzégeket meg akarta látogatni. Míg ezeket nézgéli vala Kazimir, három Görög lépett ki a partra, három köteléssel. Kérđi vala *Felisenus*, ki számára? azt felelék, meg vólt hagyva az udvarbann hogy Urunknak Királyunknak szolgáltassuk kezébe. Jertek, úgy mond *Felisenus*, velünk, oda vezetünk. Ott le tévén a partékát, egyik közülök azt mondá: Felséges Uram! hat személyre terítettünk, készül az ebéd. *Justinianus* vissza küldé őket, mondván, menjetek, nem sokára ott leszünk. Fel bontotta a kötelékeket,

innepló egész öltözet vala benne, mind a Királyok, mind a Hertzegek, és a Hertzegi Kis Aszszonyok számára. Ezt látván a Görög Király, arról aggódtam, úgy mond, hogy rongyosan ne menjünk haza, jól vagyon, akár mint történt. Öltözzünk, ki ki legyen maga komornyékja, nem árul el bennünket az erdő. A férfiak készen valának: *Irene* és *Sylvia* nem érkeztek többre, tsak pásztor kalapot nyomtak fejekre.

Bútsút vévén az erdőtől, el ballagtak. *Lecchus* Király menté-benn elő szollíta egy néhány pásztort, ezeket mondá nekik Atyám fiai! el válunk, a mi itt enyém volt, reátok marad, osztátok el magatok közt békeségesen, és birjátok. Meg köszönvén vígan siettek az osztályra. Az Úri vendégek a hajóba szállván asztalhoz ültek, és azon szempillantásbann meg indúlt a két hajó, víg kiáltással.

Ebéd felett szapora vólt a tréfa. Kazimír azt mondá, éljen a *Fatima* Kis Aszszony, tudom, hogy ő is meg emlékezik rólunk. Nevette *Justinianus*, és ki fejtette a víg példát. *Felisenus* azt mondá *Sylvianak*, éljen a szoknyás vőlegényed. Tapsola *Lechus* Király, és viszont *Justinianusnak* el beszéllé a történt dolgot. *Irene* *Felisenushoz* fordúlván: nem szégyenled e ötsém, hogy nénéddel halálos paritytyás bajvívásra ki mentél a mezőn? Ezt maga magyarázta ki Kazimirnek. *Sylvia* nem tudott egyebet mondani, hanem hogy éljen a garabontzás deák. Ezt minnyáján leg hangosabban nevelték. Megint *Irene* kezdé, mit mond nyusztos szolgáló leányom, Kazimir, ha együtt lát bennünket? Ezt is kívánták tudni, kívált képen *Justinianus*. Értvén a dolgot ditsérte szép eszét Kazimirnek. E' képen nyájaskodtak ezek a nagy személyek, hogy múlt bajokat inkább felejtsék.

Ebéd után nem vólt egyéb dolgok, el beszéllették magok között ki ki mint járt. Mint váltak a Királyok el országoktól, *Lecchus* mint szeretett belé a pásztori tsendes víg életbe, és melyly rendet tartott légyen. *Justinianus* mint pökte ki gyomrából a világi tündér hívságot. Kazimir mint kéntelenítettet el hagyni *Irenét*, melyly erőszakkal bántak vele a rablók, melyly kegyes vólt hozzája a *Bey*, mint akadott *Justinianusra*,

mint szabadultak ki mind a ketten a rabságból. Egész estig tartott a kerékbe járó hosszú beszéd. Vatsora után a két Hertzegi Kis Aszszony pásztori szép énekekkel tartották a társaságot, más nap estve felé szerentsésen el érkeztek *Pela* városába.

Nyóltz nap múlva meg lett a menyegző *Felisenus* és *Sylvia* között minden ki gondolható pompával. Ezt meg várta a Lengyel Király, az után bútsúzott *Justinianustól*, és az ő engedelmével el emelte a szép *Irenét* fia Kazimir számára. A Görög Király egy darabig el kísérté, az után leg szebb hajójába ültette Kazimirrel és *Irenével*, országokat érő jegybéli ajándékkal, és így küldé maga országába, ki is szaporán utazván nem sokára oda érkezett. A szélén meg pihenvén a hajót vissza küldé. Mihelyt ott léttét meg tudták a fő Urak, lóvas seregekkel, szép üdvözléssel fogadták, *Krako* városába udvarába kísérték. Ott is egy hónap múlva meg lett a díszes menyegzős lakodalom. És így bé telylyesedett *Lecchus* Király jövendölése, hogy *Irene* kezére kerül Kazimirnek. Uraim! ez a vége Históriamnak.

BÁTORI. Köszönjük. Alkalmas forgással és változással ment dolga a két öreg Királynak. Ebből ki tetszik, hogy a nagy személyekkel is játszik a szerentse. Igazán mondják *sima sarkú*, és állhatatlan. Boldog az, a ki mind a két szerentsébenn meg áll, el nem bírja magát a jóban, el nem hagyja magát, mikor rosszsalkodik. Hanem egy néhány kérdésre adott alkalmatosságot az Úr, ha meg engedi, elő hozom.

HOLLÓSI. Szabad, sőt akarom, mert kérdésekkel, és feleletekkel ki világosodik, és értelmesebbé válik a beszéd.

BÁTORI. Többször hallottuk a *Bey* nevet ebbenn a Históriabann, valylyon kik, és mik lehetnek.

HOLLÓSI. Méltó kérdés, örömet felelek reá. *Bey* Arabiai szó. Anynyit téssen mint Úr, vagy Nagy, azoknak adatik, kik valamelyly tartományt birnak, vagy annak parantsolnak. A ki *Aegyptombann* a Török Tsászár nevébenn parantsol. *Bey*. Ilylyen vala, *Mahomet Bey*, *Gjobbe Bey*, *Murath Bey*, *Mustafa Bey*, és a többi. Ezek felső *Aegyptombann*, *Cayro* városábann,

melylyet *Memphisnek is Babylonnak is* hínak, de nem értik *Babyloniát*, melyly *Chaldeábann* fekszik, a hol *Babylon* tor-nya vólt, mondám, ebbenn *Cayro* nagy helységbenn tartottak udvart. Leg híresebb, és hatalmasabb vala mi időnkben az *Aly Bey*. Ez a Török igát le rázta nyakáról, a Tsászárnak meg tagadta az adót, pénzt veretett, huzzan négy alatta való *Beyt* tartott, magának foglalta az egész *Aegyptom* országát. Ez a híres hatalmas *Bey* ez előtt hat esztendővel még élt, 1772. esztendőbenn hólt meg.

Tovább ezt az, *Arabiai* szót *Beyt* a Konstantzinápolyi Törökök meg rontották, mert a *Bey Bégnek* mondják, Nagy Sándort *Scander Bégnek*, *Castriotust* vitézsége miatt második Sándornak, vagy *Scander Bégnek*. Mikor a Török még Budát bírta, híres vólt a Pétsi *Olay Bég*.

Az *Aegyptomi Cayron* kívül másutt is vagynak *Beyek*, úgy mint a *Tunisi, Tripolisi, Algieri Bey*.

Tsak nem el felejtém, a mit még akarék mondani, ez az, *Pascia*, vagy *Bascia*, hasonló képen *Arabiai* szó. A mostani szomszéd Törökök ezt is meg vesztegették, mert közönségesen tsak *Basáknak* mondják, mint hogy pedig a *Pasciák* Vice Királyok, és nem minden *Basa* az, azokat *Sangják Basáknak* nevezik.

BÁTORI. Böltsen. Emlegeti vala a Historia a többi között a tengeri rabló tolvajokat, méltóztassék erről is tudósítani minket, kik légyenek, és mit tsináljanak a rabokkal.

HOLLÓSI. Meszszére mutat ez a kérdés, nem tudom, a mi rövidségünkre nézve meg szoríthatom e elegendő képen a feleletet. Uraim! tengeri rablók is vagynak, olyanok is, a kik a pogányok között a szárazon rabolnak, és fosztanak, mind a két rendbéliek híresek, és hatalmasak. Az utólsók miatt nehéz vagy Szeretsen országba, vagy az *Arabiai* vagy az *Aegyptomi* pusztákon utazni. Erre nézve, mikor a Törökök *Meccha* felé, a *Mahomet* koporsójához bútsút járnak, vagy pedig a gazdag kalmárok *Arabiába*, és *Aegyptomba* indulnak azon országok drágaságát meg szerezni, sereggel, és fegyveresen járnak, néha három száz is vagyon egy társaságbann, több is. Ezek valami

vezér alá adják magokat. Néha a Fő Basák a vezérek, kik fegyveres néppel kísérik, és oltalmazták őket. Ezt a társaságot pedig *Caravanának* nevezik. A hol s a mint tetszik a vezérnek, úgy szállnak meg, kelnek, indulnak. Ő kémeskedik, ő vigyáz, ő szantoztatja bé tábor formán a sereget, és annak marháját, úgy mint a szamarakat, öszvéreket, tevéket. Mindnyájan nagy vigyázatbann vagynak, még is néha rajta vesztenek. Mert vagy hasonló, vagy nagyobb erővel reájok esnek a kóborlók, és hol keveset, hol többet el tsípnek, vagy a marhából, vagy az árúból, vagy az emberekből, a mint hozzájuk férhetnek. Néha a setétbenn meg támadják véletlenül, és az egész *Caravanát* felverik, el foglalják jószágokat, és őket rabúl el viszik magokkal.

A tengeri rablókról szólván, ezeknek *Africábann* három fő fészkek, vagy városok vagyon *Tunis*, *Tripoli*, *Algier*, mindeniknek külömb *Beye* vagyon, *Republica*, vagy község képen élnek. A *Diván*, vagy fő tanács végez mindenekről, az választja a *Beyt*, kit ők magok között *Deynek* neveznek.

Leg hatalmasabb a három között *Algier*. Ez a város a *Mediterraneum* tengernek sarkán fekszik. A lapon kezdődik, de mind felylyebb felylyebb mint egy garáditsonként a kősziklákra vagyon építve. Útezai olyly szorosak, hogy két ember nehezen jár egy más mellett. Attól történt, hogy árnyékbann lehessenek, mint hogy a nap igen süti a várast. Ásott kutja nintsen, de vagynak benne legalább száz ugró kutak, és víz tartó kőből faragott kádok. Tizen öt ezer házból áll. Ezeknek fedele lapos: estve felé itt mulatnak, és meszsze látnak a tengerbe. Törökök, Szeretsenek, Görögök, Zsidók lakják, kik jobbára mind kereskednek.

Hat nagy, és tágos rab ház vagyon benne. Száz tíz *Moschea*, vagy könyörgésre való épület, hatvan fürdő ház a tenger felé. Tizen nyótz ezer gyümölsös kert körülötte. Száz ezer ember, húsz ezernyi keresztyén rab jobbára. Tizen két ezer fegyveres nép őrzi. Igen erős rév partja vagyon, ezt két kastély védelmezi, rakva álgúkkal, és minden szükséges hadi szerszámmal.

Barbarosa, az e kegyetlen tengeri Török Rabló, 1516 esztendőbenn fel verte: és *Asán* nevű fiára hagyta. Most magok bír-

ják az Algieriek. A Török Tsászárság ugyan magának tulajdonítja a heységet, Basát tart benne, de ennek egyéb dolga nintsen, hanem hogy az adót szedi bé. Azért adóznak pedig, mert, noha szinte hatalma alá nem, de mégis oltalma alá vették magokat, senkitől sem félnek, 1686. esztendőbenn ellenek ment XIV. Lajos Frantzia Király, de semmit sem tehetett nékiek.

Ezek a leg híresebb, és hatalmasabb tengeri rablók, kik szüntelen kóborolják a tengert, meg lesik az érkező hajókat, meg hágják, pusztítják, a kiket benne találhatnak, vagy ölik, vagy rabságra viszik. E'képen károsodnak, vesznek, sok Spanyol, Frantzia, Danus, Hollandiai, és több más hajók, ha különös szövetséggel nintsenek velek. A *Tunis*, és *Tripolibéliek*, azon fának ágai, de nem olyly hatalmasok.

Tett vala kérdést Bátori Uram a rabságról, tartozom felelettel. Mondom azért. A keresztyének, és pogányok közül, ki így, ki amúgy, mindenestül hat féle képen esnek a rabságba.

1. A *Georgianusok* minden esztendőbenn adó gyanánt bizonyos számú férfiú, és leány gyermekeket küldenek a Török Tsászárnak, hol itt a szemre való tiszta leányokat ki válogatja számára, és ezek már rabok.

2. Az *Abassiai* nyomorúlt nemzetség, kéntelenségéből pénzen el adja gyermekeit, és ezek így válnak rabokká.

3. A kiket a felylyebb említett tengeri rablók el visznek magokkal ragadomány képen, nálok rabságba esnek.

4. A kiket a Törökök, hadi, tábori alkalmatossággal meg fognak, és el visznek magokkal, raboknak tartják azokat.

5. Kiket a Krimi, vagy *Circaffai* Tatárok, itt amott el lopnak, kötözve el visznek, vagy fel pörzsölvén a helységeket el ragadnak, rabságra szorúlnak.

6. Azok, a szeretsenek, kik atyjoktól, anyjoktól elhagyatván lézzegnek, a kereskedőktől fel szedetnek, a gazdag városokban, úgy mint, *Memphis*, *Ephesus*, *Corynthus*bann el adatnak. A kik meg vesznek, azoknak szolgálók, rabok.

Arról is vala kérdés, mint bánnak velek. Erre is egy pár szót. A gazdag rabokat, vagy meg lántzoltatják, vagy másképen kereskednek vélek. Ebből élnek, és gazdagodnak. A munkára

termett rabokkal, a mint a szükség, alkalmatosság, vagy haszon hozza magával, úgy bánnak: a gyenge rabokkal, mind a két nemről szólván, gyalázatosan. Ime a dupla felelet, Bátori Uram. Szilágyi Uramnak régen mozog szája, nyilván valami kérdésre fakad.

SZILÁGYI. Nints külömbenn. A Kozákok jutottak eszembe, kik *Lecchus* Király táborát bontogatták, urokat el hagyták, országát elvesztették. Mi rossz emberek lehetnek.

HOLLÓSI. A Kozákok eleintén gyülevész, tudatlan, goromba emberek voltak, lopással, ragadománynyal tengették életüket, szórva, hintve, itt amott lappangva, különösen lézdegtek. Lassan, lassan öszve szoktak, barátságot tartottak, idővel meg szaporodtak, seregesen egybe állottak, rendbe szedték magokat, és alkalmasin el hatalmaztak. Az utánn tanácsot tartván, mint folytassák tovább betsületesebben, és elő menetelesebben dolgokat, azt végezték, hogy valamelyly Hertzegnek, vagy Királynak oltalma alá adnák magokat. Azon akadtak meg, a Muszkáhoze, vagy inkább a Lengyelhez vetemedjenek. Jobban tetszett a Lengyelség. Ezekhez részelkedtek ilyly okkal, móddal, hogy ők a Lengyeleknek fognak szolgálni a hadi dolgokbann szívesen, híven, erejek szerint, nem kívánván egyebet tőlök, hanem engednék meg, hogy tulajdon törvények, és szokások szerint szabadon élhessenek, és ha valami külső hatalom háborgatná őket, meg óltalmazná. Úgy lőn, és sok időig abbann marada. Látván pedig a Lengyelek, hogy hasznos szolgálatot tesznek, szorítani kezdék őket, és telylyesen hatalmok alá vetni. Ezt meg sajdítván a Kozákok, egyszer s mind el hagyák a Lengyeleket, és a Muszka részére állottak, máinapig is mellette vagynak. Nap kelet felé, a mint Konstantzinapoly a fekete tengeren innen fekszik, úgy ők túl laknak a *Boristhenes* vize mellett Négy vármegyére osztották magokat, fő városok *Koltowa*, a Muszka hitén élnek, egy fő Kapitány alatt. Lehetnek valami tizen nyöltz ezeren. Ime a válasz, *Szilágyi Uram*.

BÁTORI. Mind az új hírekben, mind beszéd közben nevezik a Kozákokat többször is, meg nem tudtam úgy dolgokat, mint most. Jó szép kérdés volt.

SZILÁGYI. Akarom, hogy tetszett az Úrnak, még egy kérdésem vagyon. Gyakorta hallottuk az előbbeni Historiábann az irtóztató, és rettenetes tengeri háborúkat, melylyek miatt sok szépen fel épült, és el készült hajók, vagy veszteek, vagy vesznek, vagy utolsó veszedelemben forognak. A mint most is meg történt Kazimir, és Irene Hertzegi személyeken, kiknek csak egy haj szálon függött életek. Gondoltam azért, talán soha sem kellett volna a hajókázást elő venni, leg alább a lator tengeren nem járni, azon kívül is talán nagyobb kárát valljuk, hogy sem hasznát vegyük ennek a vakmerő járásnak. Azt is akarnám tudni, ki lehetett első, a ki a hajó dolgába mert kapni, és a gonosz tengerre bízni életét.

BÁTORI. Hatalmas két dolgot mozgat az Úr. Mondja először talán soha sem kellett volna elő venni a hajókázást, mert talán nagyobb a kára, hogy sem haszna. Erre az okos értelmes világ így felel. Különös szerentsénknek tarthatjuk, hogy hajón járhatunk, mint hogy által nem lábolhatjuk a tengert, melylynek derék mélysége 300. ölnyre megyen, a mint a forgott révészek mondják. Ha egyik része a világnak nem segítené a másikat, hová lennénk? Ha a tenger nem hordozna minket ide s oda, honnan szereznenk konyhára való sok féle fűszerszámat, patikába való sok orvosló gyökereket, gyümöltsöket, keneteket, Indiai pézmákat, élesztő gyógyító termést, a méreg ellen valót? hogyan férnénk az arany, ezüst bányákhoz? Az édes mienk kevés. Magyar, és Erdély országon kívül Európában nem igen terem az arany. Honnan szereznenk gyémántot, gyöngyöket, hal, és elefánt tsontot napnyugot ti tzukrot? Ki győznémind elő hozni. Bizonyos az, hogy sok országokat gazdagít a tenger, és egy általjábann nagyobb hasznát vettük, hogy sem kárát vallottuk volna eddig. Hasznos emberünk volt azért, a ki feltalálta a tengeri paripát, tudni illik a hajót.

Másik ága Szilágyi Uram kérdésének abból áll, ki lehetett az, a ki az első hajónak munkájába kezdett. Diodorus azt vitatja, hogy Neptunus lett légyen, és azért a tenger Istenének nevezetik. Florianus de Campo azt teszi hozzá: hogy ez a Neptunus Spanyol volt, de nem mondja helyesen, mert félre téven a fa-

bulákat *Neptunus Phaeniciából* származott. *Eusebius de Praep. Evang.* Ezt a betsületet a *Samotraciai* nemzetnek adja (ezek egy Görög országi szigetbenn laknak) és azt mondja, hogy ők építették az első hajót. József a tudós híres Zsidó a Noe bárkáját tartja első hajónak lenni, melylynek semmi égi, se tengeri háború nem ártott, hanem Örmény országban el fogyván vize az *Ararát* névű hegyen meg állott, és ott veszett. Ez ugyan igazat tart, de a mi kérdésünk másra mutat, tudni illik, kik voltak a víz özön után az első hajósok. Én azt mondom, hogy *Noe* unokái, *Jáphet* fiai. Mert, a mint a Szent Írás mondja, ezek osztották el magok között a szigeteket, azokhoz pedig hajó nélkül nem férhettek.

Eleintén gyenge hitván szerrel vólt a hajó dolga, tsak a part mellett turbikáltak. Az után a görögök meg kívánván *Aetes* arany gyapját, vagy kintsét, melylyet *Phrixus* ott le tett, erősebb szerszámmal vágtak bé a tengerbe, tudni illik *Jázon* Herctzeg, negyven kilentzed magával, Troján által *Colchisba* evezett érette, és el emelte. E'vólt a víz özön után az első leg híresebb hajózás. Idővel többre nagyobbra ment. Ezer két száz hajóból álló *Náva* vitte a Görögöket *Agamemnon* vezérlete alatt Trója ellen. Útóbb a Görög városok, mind magok ellen, mind pedig a Romaiakkal hajós tabort indítottak, és a vízen hartzoltak meg. Iparkodott a régiség versent, hogy előbb s előbb mozdíthassa a hajós mesterséget. *Typhis* fel találta a kormánt, mások az arbotz fát, a vitorlyákat, a vas matskákat. Ezek reánk maradtak a pogányoktól, de mi jobb rendbe vettük, adogattunk is hozzá.

A régiek tsak akkor tudtak éjjel járni, mikor tsillagzott. Mi a magnes milylye után a tsillagok nélkül el igazodunk. Való, hogy a *magnes* követ már ezer két száz esztendővel Urunk születése előtt a *Chinabéli* nemzetség *Chimvam* Király alatt meg ismérte, de nem tudta úgy hasznát venni, mint mi.

A régiek meg járták *Europát*, *Ásiát*, *Africát*, de *Americának* hírét sem hallották, jól lehet *America* annyit foglal bé, mint *Europa*, *Ásia*, *Africa* egyetembenn.

Mi azért 1492. esztendőbenn bé léptünk *Americába* *Colom-*

bus embersége által, 1497 *Americus Vesputius* vezérlése által belylyebb, sőt szívébe mentünk, 1519 utat mutatván *Magellanes* már keresztül jártuk, és lakjuk, ki mondhatatlan hasznunkkal. A Velentzébeliek egykor tsak *Candiáig* mentek, és a mint magok vallják, egy fordulással, egész országot érő kintset hoztak haza.

BÁTORI. Ne fárasztjuk Hollósi Uramat többet, meg elégedhetünk ezekkel. A szép Historiáját pedig, és bölts oktatását köszönjük.

HOLLÓSY. Ha úgy tetszik azért az Uraknak, menjünk nyugodni.

HATODIK ÉJTSZAKA.

BÁTORI, HOLLÓSI, SZILÁGYI.

BÁTORI. Mint hogy Szilágyi Uramért ki tett *Camilla* Aszszony. Hollósi Uram pedig mársokat fáradott, hogy kerekbe menjen a beszéd, tartozott kötelességemnek látom lenni, hogy magam is valamivel elő lépjek. Ha meg engedik azért az Urak, egy tettebenn történt valóságos dologról beszéllek. Nem olyly régiség, hogy a még elő emberek emlékezetin túl volna. Tsak ötven esztendőkre mutat, és tsodálatos.

HOLLÓSI. Kedvem szerint fog esni, ha valami emlékezetes dologról fog tudósítani az Úr, sőt alig várom.

BÁTORI. Hoszszerű, és igen tekerékes, de ketté lehet vágni, hogy holnapra is maradjon belőle. Kezdem azért. Egy bizonyos Molnár mester, *Arnet* György a neve, *Erwil* helységben, elő menetelesen úzé mesterségét, véletlenül egy fiatal egyházi személyyel öszve találkozott, és azt gondolván, hogy tulajdon fia legyen, úgy szóllítá meg, mint magzatját. Emez vonakodni kezdte, és arról tudósítani a Molnárt, hogy hamis vélekedésben volna felőle, gondolná meg magát. A Molnár ezt boszszúságul vette, kötődni kezdte vele, egy átaljábann el hitetvén magával, hogy az előtte való személy igaz fia legyen, és gonoszúl akarja el tagadni édes Atyját. Erre nézve meg fogatá, és szoros fog-ságba vetteté.

Lássuk azért, ki vala ez a személy. *Karger János* a neve, az Austriai Belgiumban *Roth* névű helységben lett a világra, Atyja *Karger Guilielm*, Anyja *Tuhtmann Katalin*. Tizen egy

esztendő's korábann árván maradott Atyától, Anya özvegységre jutott tíz gyermekeivel. Látván János szorúlt ügyét édes Anyjának, nem akart tovább terhére lenni otthonn maradásával, hanem *Colonia* felé gyalogolt, hogy tanulásra adná magát, és ha úgy engedné az Isten, egyházi hivatalra lépne. *Coloniábann* azért in *Collegio Montanistarum* folytatta tanulását egész a *Theologiáig*, egy Káptalanbéli Úrnak lévén szolgálatjábann, kapott szükségire valót, ki is látván jó indulatját, szép maga viselését, és hogy Német országba kíváncsoznék, nem tartóztatta, szándékos bé telésére útra valóval betsületesen meg ajándékozta.

Coloniatol bútsút vévén, *Frankfurt, Moguntia, Norinberga, Prága, Béts* városokon által menvén Magyar országba bé lépett, és Posonbann le telepedett 1726 esztendőbenn, minden úttal nyomozván szerentséjét. Mint hogy pedig nem látszott kedvezni, vissza rándula Bétsbe. Hol itt meg szánta egy a *Bellium*hoz tartozando *Consiliarius* Úr, kinek *Sallier* a neve, és meg vigasztalta három ezer forintból álló *Pensioval*. Ilyly erőt kapván *Theologiaját* dítséretesen el végezte, Pappá is fel szenteltetett 1728 esztendőbenn *Breitenbuccher* által, a ki akkor *Generalis Vicarius* vólt a Bétsi Érseknél, *Cardinal* Kollonits Zsigmondnál. Első Miséjét pedig az udvari kápolnában monddta el.

Mind ezeken által menvén, haza felé igyekezett szegény Anyjához. Hogy pedig otthonn hivatala szerint, betsületesen el élhessen, könyörgő levelet nyújta bé Magdolna Tsászárnénak, hogy az ő hatalmas közbe járása által valami káplánságot nyerhetne *Belgiumbann* maga hazájábann. Ezen levelére nem tsak azt nyerte meg, a mit kért, hanem bőséges költséget is hoszszú útjára. Ezzel magához vévén kevés partékáját, és szükséges hites leveleit, vigan útáza *Belgium* felé. Eddig már látuk, ki s mi légyen *Karger János*, kinek ez utánn tsak *Abbé* lesz a neve, nagyobb külömbség kedvéért.

Nézzük már dolgát *Arnet* Györgynek a Molnárnak. Érdekes ember vala. Fiát szépen nevelte, *Moguntiábann* a *Jesuitaknál* jártatta iskolába. A gyermek jól tanúlt, a *Philosophiát* el

végezven, mint hogy buzgó volt Istenéhez, ugyan azon *Moguntia* körül, a szent Jakab hegyén, bé állott a szent Benedek Szerzetébe. Két esztendő múlva, Atyja kérésére meg nyéré az Elöljáróitól, hogy más helyen, úgy mint *Salisburgumbann*, végezhethné *Theologiáját*. Ezen alkalmatossággal ki tsapott az útból, Bétset, Grétzet, Velentzét meg járta, Romáig ment Atyja híre nélkül. Mind azon által telylyes betsülettel viselte magát mindenütt, nagyon meg erősödött sok féle szép tudományokbann, és, a mint utóbb meg lesz mondva, maga jó kedvéből vissza ment Kalastromába.

Azonbann nem tudván Atyja, hová lett légyen tegergő fia, gondbann vala miatta. Értekezett, tudakozódott, kerestettette, tsodálván, hogy anynyi ideig semmi hírt nem adna maga felől. Meg szóllította az országos kotsisokat, kik az *Imperiumi* fő városokat fel s alá járák, ha szerentsére nem akadtak e volna reá. A többi között *Wagner Féttert*, a ki őtet ez előtt négy esztendővel *Frankfurtból Norinbergába* vitte, ezt nagyon kéri vala, menne végére, hová vetemedett légyen, hol késik, mi okból, igérvén neki harmintz forintot, ha vissza hozná. Ez a kotsis, a többi is (ébresztvén őket a harmintz forint) nem kéméllették fáradságokat, le iratták *Arnetnek* a Molnár fiának képét, és útazván minden városbann, minden vendég házbann mutogatván, értekeztek, ha nem fordúlt e meg nálok egy ilyen személy.

Úgy történt, hogy a Molnár fia *Salisburgumi* útjábann által menvén *Norinbergán*, a *Furti* vendég házbann meg szállott, és ott helybenn egy néhány társával vígan mulatott. Ez ada alkalmatosságot a vendégfogadosnénak, hogy akkor isméretségbe esnék, és a fiatal víg vendégnek ábrázatját alkalmasin bé nyomná mind a két szemébe, és meg tudná a kotsistól, hogy a Molnár fia volna *Arnet*.

Az *Abbé Karger János*, egy esztendővel utóbb, mikor *Belgiumból* Bétsen által Posonig ment, szinte abba a vendég házba szállott, és hasonlókép egy néhány nap mulatott. A gazd' aszszony ezt is látván, *Arnetről* meg emlékezvén, egybe keverte a két vendégnek igen hasonló ábrázatját. Mint hogy pedig

Arnet a Molnár fia egyházi, az *Abbé* pedig még akkor világi köntösbenn vala, nem tudta el igazolni vélekedésébenn.

Azonbann az *Abbé* minden dolgán által esvén Bétsbenn, meg fordult 1726 esztendőbenn már papi köntösbenn, hogy gyámoltalan Anyját, és rokonit lássa. Ezen útjába is *Furtba* szálla, de nem az előbbeni vendég fogadóba, a hatytyúnál. A Molnárnak fel biztatott kotsisa Péter szinte ott forgolódott vala a vendég ház körül akkor, meg látá, jól szemébe nézett a vendégnek, s mint hogy tudta, hogy a Molnár fia Pappá lett, és ez is Papi ruhábann vólna, hasonló is a le írott képhez, az *Abbét* a Molnár fiának vélte lenni, de nem merte meg szólítani.

Más nap reggel fel keresé, és ilylyen beszédet tartá vele. Uram! úgy mond, én téged ismerlek, már egyszer *Frankfurtba* vittelek. Az *Abbé* azt felelé, ez lehetetlen, mi egy mást soha sem láttuk. De még is, úgy mond a kotsis, ha az vagy, a kinek tartalak lenni, úgy mint az Erwili Molnár fiának, mint hogy *Frankfurtba* akarsz megint menni, ingyen el viszlek, mert az Atyád én nékem harmintz forintot ígért, ha fel találalak, és haza viszlek. Az *Abbé* erre azt mondá, Atyám fia, az én Atyám régen meg holt, Anyám élhet, ezt keresem, az ő kedvéért utazok. Meg tsalatkoztál személyembenn. Erre a kotsis meg neheztelt, nem is akart már helyt adni néki kotsijábann. Közbe járúla a gazda, és hét forintba meg alkudván, ugyan tsak felültette. Az *Abbé* utazó társait meg tekintvén, nem tetszettek, a garázda kotsist is meg utálván, ki szálla a kotsiból, és egy szegény legénynek adá helyét Isten nevébenn.

Partékástul azért helybenn marada, és a hatytyútól a másik vendég fogadóba méne. Alig látá meg már Papi köntösbenn a gazd'aszszony, nem kételkedé benne, hogy *Arnet* ne légyen, kit a kotsisok anynyit keresnek, tudni illik, a Molnár fia, szépen fogadván a vendéget, azt mondá vala, úgy tetszik, másszor is volt már szerentsém az Urat meg vendégelnem, mikor olyly vígan volt nálunk. Az *Abbé* nem tudván horgas szándékát a gazd'aszszonynak, és meg is emlékezvén arról, hogy előbb is egyszer már ott tartott szállást, reá hagyá. Evvel meg erősödött

az Aszszony vélekedésébenn, hogy vendége a Molnár fia legyen. E' vólt magva az utóbbi háborúnak.

A *Frankfurti* kotsis is meg fordúlt, és nem akart a hatytyúhoz szállani, hanem a most említett gazd'aszszonyhoz, ki is hevenyébenn el beszéli vala, hogy a Molnár fiának tsak tegnap adott ebédet, viszont a kotsis emlegeti vala, hogy tsak tegnap előtt szállott legyen vele, a hatytyúnál, de, úgy mond, hatalmasan tagadja, és nem akar a Molnár fia lenni. Erre az Aszszony: mindjárt hulljon el az orrom, ha nem az, jól lát az én két szemem. Maga sem tagadja, hogy akkor is ide szállott, mikor *Frankfurtba* vitted. Emlékezem, úgy mond a kotsis, most is oda vittem volna, de ki szállott a kotsimból. Aszszonyom! ha pörre fakad a dolog, légy bizonságom, harmintz forinttal meg gazdagítod erszényemet. Ne búsúlj *Péter*, azt felelé, híved leszek, tsigán sem mondok egyebet.

De menjünk tovább. *Frankfurtbann* az Abbé megint öszve akadott a tekergő kotsissal. Hol itt az történt, hogy a sok öszve szaporodott szekerek tolakodása miatt egyik sem mehetett előbb. Ezt látván az *Abbé*, ki szálla a kotsiból, legszükségesebb partékáját hóna alá vévén, gyalog méne az belső kapúhoz. Mint hogy pedig gyalog szerrel vala, és ismételten, meg állíták, és *passus* leveleit kívánták látni. Oda nyújtá a kapusoknak, de az Uraimék nem értették, tehát két késérő katonákkal, a Fő istrázához kellett néki menni. Hol itt úgy találák, hogy az *Abbénak*, ki is bé és, akár hová akarná, szabad járása vólna. A kotsis meg látá, hogy vezetik az *Abbét*, gondolá magábann, no meg adja a Molnár fia a dézsmát, és az én harmintz forintom oda vagyon.

A mi több, az *Abbé* nem késett *Frankfurtbann*, hanem hajóba szállott a *Menus* vizén, és *Moguntia* felé ment. A kotsis, úgy hozván utazása, hasonló képen szárazon oda ment. A Molnár is egyszer s mind ott termett, a város utcáit járván, és koborló fiát gonddal keresvén, véletlenül a kotsisra akada. No *Péter*, úgy mond, hol a fiam? hallottad e hírét? Igen is, azt felelé, egy Pap ült a kotsimba, de megint ki szállott, annak kell lenni, a *Furti* vendégfogadóné látta, és bizonyosan annak

tartja. Dolog, ha még nintsen itt helybenn, mert csak tegnap barkedett ide. A Molnár erre ezeket mondá: meg lehet, Feleségem is sok álmodt látott felőle, utólszor azt álmodta, mint ha haza jött volna, és kaptzáit foltozgatná. Jer, fiam! keressük fel. Mentést mentek, a vendég fogadosoktól azt tudták meg, hogy el érkezett ugyan, de el is ment *Salsig* felé. *Salsig Moguntia*ól tíz mértföld. Oda siettek azért, és ott találák fogadott szállásán.

Meg tele örömmel a Molnár, hogy fiára akadott, de egyetemen neheztele reá, hogy előtte lévén, semmi jelét nem adná fiúi kötelességének. Erre nézve csak fel s alá járdogála a szobában, tsipőire tévén kezét, lóggatván fejét, és valamit forralván szívébenn. Az Abbé tsendesesen üldögele a meleg kementze mellett, tsodálván a Molnárnak tzinkoskodásit. Nem tűrheté tovább a Molnár, így szóllítá meg, hallád e, te jobbik, honnan jöttél? hová mész? hol vagynak *passus* leveleid? Az Abbé erre ezt: mi okon kívánod? nem látszik rajtad, hogy hivatalod légyen, és reád bízták volna a járó kelő utazóknak e' beli meg vizsgálását. Mutasd meg előbb, mi jó ügygyel kívánod, akkor én sem tartok ellene. Erre fel pattant a Molnár, így felelsz Atyádnak. El mosolgoda az Abbé mondván, a ki vólt Atyám, meg halálozott még kis korombann, a kotsis, ki engem *Frankfurtba* akart vinni, azt mondá, hogy egy Molnárnak a fia vagyok, magad is annak mondod magadat, e' képen három Atyám volna.

Azon ízbe bé talált lépni a kotsis is más köntösbenn szántsándékkal, de még is reá ismért az Abbé, és ezen szókkal pirongatá: te is itt vagy dévaj, a ki harmintz forintért el akartál árulni a Molnárnak, mint Júdás Kristust, hánszor rágtam füledbe, hogy én fia nem vagyok a te mondád Molnárnak. Fájtszembe való mondás az úrfinak, nagy hevesen azért fel kiálta, mind a hét szentségre mondom, hogy az Úr ennek a betsületes Molnárnak a fia, és ha külömben vagyon, engem fullaszszanak meg a leglátszatósabb akasztó fán. Jó izüen falta ezt a Molnár, vastagodott vélekedésébenn, az Abbéhez fordúla mondván, ha ugyan csak nem vagy fiam, esküdjél meg reá, hogy el higylem. El hültek erre a kemény erőltetésre mind azok, a kik jelen vóltak, az Abbé pedig azonnal elő vette a nyakáról a feszületet, és

fel szóval mondá: *A' mint igaz, hogy Jesus Kristus meg holt érettünk a keresztfán, úgy igaz, hogy te nem vagy Atyám.* Evvel sem elégedett meg a Molnár, tovább is kívánta látni *passusát.* A jámbor Abbé elő hozá, és meg mutatá, hogy le nyugasztalná. De mint hogy deákul nem tudott, a helybenn lévő *Plébánusért* küldött, ki is forgatván, és belé tekintvén, azt mondá a Molnárnak, Uram! ne háborgasd magadat, se ezt az érdemes embert, itt nem találom fel az *Arnet* nevet, hanem a *Kargert*, ki a *Luxenburgi* tartománybann lett a világra, nem a mi földünkön, azért nem a te fiad.

Ez sem vala elég, azt felelé: *ki ki faraghat magának kedve szerint való passut, hamis most a világ.* Erre a *Plébánus*, én jó-nak találom, ha nem hiszed, lássad. Bétstől fogva eddig mind el hitték, más különben itt nem vólna nálunk, itt egyéb dologom nintsen, Isten hozzád. Alig mene el dolgára a *Plébánus*, a Molnár megint búsítani kezdé az *Abbét*, és tsak nem éjfélig alkalmatlankodott. Meg sokalván a jámbor Pap a sok izetlenséget, kemény szóval akarta el igazítani magától, mondván, takarodjál, hagyd végezhessem tartozott imádságimat. Erre a Molnár, nem lehet Isten előtt kedves imádságod, mikor így gyötröd Atyádat.

Több hajós legények voltak a kortsmán, a kik látták, hallották, mint foly a dolog, neheztelni kezdetek a garázdás Molnárra. Egyik már közülök ki tekerte egy fa székek a lábát, és a Molnárhoz kezdé mérni, de tartóztatta az *Abbé* mondván, jó barátom! hagyd abba, én kedvemért tselekeszed tudom, de nékem utazó embernek bajt szereznel véle. A hajós mind azon által fenyegető képen a Molnárhoz fordúla, mondván, ha érted, hagj békét ennek a szent Atyának, a ki jóra való ember, és útunkbann minden nap el mordotta szent Miséjét. A Molnár evvel nem aggódott arra kénszeríti vala az *Abbét*, hogy ötöt Molnárt nevezné Atyjának, vagy pedig, úgy mond, jer velem Anyádhoz, ha ő téged nem ismér fiának lenni, én néked adok öt száz forintot, az után el mehetsz békével Isten' nevébenn. Az *Abbé* így felele: meg tselekszem két száz forintért is, de add írva, hogy te is meg tselekszed. A Molnár erre nem akart

hajúlni, az *Abbé* nem akart heába költeni, és így ez a kötés magától el semmisedett.

A forgó szél megint mást ada a Mólnár fejébe. Tehát, úgy mond, add nékem írva, hogy nem vagy fiam, hagyd lássa feleségem. Az *Abbé* téntát, papirost kért, a Mólnártól pedig mi a neve? Erre haragjábann a Mólnár azt találá mondani, el hagyott az eszed, nem tudod apádnak a nevét? Ellenbenn az *Abbé*, meg szédültél malmodbann, hogy tudnám, mikor se szőrődről, se nevedről eddig nem ismértelek. A Mólnár meg erre: tehát ird a mint akarod. Az *Abbé* tsak azt írta.

Ezen kezem írásomnak erejével bizonyítom, hogy se te, se feleséged fia nem vagyok. *Karger János Luxenburghi megyéből való Pap m. p.*

Kezébe vévén a Mólnár az írást bútsúzva mondván, Isten vezéreljen, a Pap viszont, tégedet hasonló képen, gondolván, hogy már meg menekedett ettől a kísértettől, de meg tsalatozott. Mert gonoszabb szerencsétlenség orozkodott utánna. Alig váltak el egymástól, már is meg bánta dolgát a Mólnár, egyebet nem forgatván már fel kevert elméjében, hanem hogy az *Abbé* valóságos fia légyen. Más nap már fel felé méne a *Menus* vizén, egyszer s mind meg fordúla, és le folya, meg látá a másik hajót, melyly az *Abbét* hozta, már távúlról tele torokkal azt kiáltja, a parthoz legények avval a Pappal, mert szökevény fiam, más külömben vásra veretlek titeket. Mit tehettek egyebet, a Mólnaré volt a hajó, ki kötöttek a partra. Az *Abbé* a *Poppárti* vendég fogadóba szállott, a Mólnár sok emberrel utánna, azt rikoltván, el fajzott gonosz fiú, nem akarod meg ismérni szüleidet, engem el akarsz tagadna, a ki te néked anynyit kerestem, és nyombann akarlak hagyni holtom után, úgy mint egyetlen egy maradékomat.

Erre a kiáltásra, és nagy vitára, többen gyülekeztek öszve, kik azt mondák, hogy az *Abbé* lábával tapodja maga szép szerentséjét, nem akarván Atyjának ismérni azt, a ki ilyly hatalmas, és gazdag. Húsz ezer forint szép pénz, melylyel kínálja. Kik azt mondák: lotsog agy veleje a Mólnárnak, mikor erővel akarja, hogy fia légyen, a ki nem az, és nem is akar lenni.

A kortszmáros deákos ember lévén, meg tekinté írásit az *Abbén*ek, jól meg vizsgálá pecsétjeit, azt mondá el végre. Mólnár gazda! e' hez a betsületes emberhez semmi közöd, nem fiad. Igen közel való híre vagyon itten atyádnak, magadnak, feleségednek, köztünk termettetek: ez pedig alsó Német országból való, a mint hiteles bizonyági, sőt nyelve járása is ki mutatják, másutt keresd azért tőled el rugaszkodott országokat kóborló fiadat, ennek hagyj békét, úgy tanátslom, mint igaz jó akaród. A mondott lármára Aszszonykák is érkeztek, kerékbe vevén a Mólnárt, azt mondák, látjuk, hogy erőn erővel fiat kívánsz, nem tudván hová ontsad pénzedet, íme egy néhány szép férfiú gyermekeket hoztunk elődbe, válogass benne, fogad fiadnak, neveljed, tartsad, mi nem tarthatjuk, ne kínozd ezt a szegényt.

Erre új villongás támadott a két fél között, az *Abbé* nem tudott meg menekedni a Mólnártól, a Mólnár tsak nem ördögnek szánta magát. Dühödött mérgébenn, hogy minden ember tsúfolja. Hol azt mondá: eregj patvarba, te pribék, hál'adatlan gonosz gyermek, rongyosodjál, veszs el: hol megint azt: tsak el higyd te Istentelen, akár fel, akár al szélnek menj, inadba leszek, sőt mihelyt módját látom, vasra veretlek. meg ismértetem, meg betsültetem veled Atyádat. Ezen mérges fenyegetések alatt, az *Abbé* maga hajójába szállott, a Mólnár is tulajdon magáéba. Előre ment a Pap, utánna a Mólnár *Oberlohnsteinig*, melyly helység *Koblentztől* vagy *Confluentiatól* tsak két mért földnyire esik. Oda érkezvén az *Abbé* a vendég fogadóba szállott, a Mólnár az útszákat járta, eget, földet bé töltvén panaszival, segítséget kívánván a kapus tisztektől fia ellen, meg is nyerte végtére, mert tudták, hogy vagyonos ember, és meg lesz fizetve fáradságok.

Minek utánna azért a szegény *Abbé* meg szálla a vendég fogadóban, és különös szobájában egy darabig nyugodna, íme két fegyveres ember érkezett, meg állá ajtaját, törpe vasát a puszka végére szegezé, és erős őrizetbenn tartá az *Abbét*. Mit tehete az erőszak ellen, Istennek ajánlotta ügyét, ártatlanságával vigasztalván magát, és igazságára építvén reménységét.

Nem sokára el érkezett a Mólnár is egy Kapitánynyal, és egy Aszszonynyal, melylyet el akara venni a Mólnár fia deák korában, de meg akadt kereke, máshoz ment a leány. Ezt a menyetskét azért hozta magával a Mólnár, mert reméllette, hogy részére fog beszélni. Az Aszszony sokáig tekintette az Abbét, a míg ki nem tanulta, meg elégelvén, félre lépe a Mólnárral, és lassú szóval azt mondá: ki ismérhette fiadat jobban nálamnál? minden napi vendégem volt, szeretőm volt, addig néztünk egymás szemébe, míg meg nem úntuk, most is előttem a képe, de igazsággal mondom, hogy fiad ennél kisebb, és tömöttebb, mind azon által nagyon hasonlít ábrázatjábann hozzá. Már a *canicula* szele által meg által járta a Mólnár fejét, semmi hitelt nem ada a menyetskének, mondván: attól fogva felhuzakodhatott, apadhatott is a sok tanulás miatt. Azért Kapitány Uram! tsak szedjük el tőle minden déb dáb írásit, leveleit, *passusit*, mind azon tolmáts írások, és hamisak.

Reménykedett az Abbé, kérvén a Kapitányt, hogy leg alább hagyná kezénél Magdolna Tsászárné levelét, melylyet a *Belgumi Gubernátornénak* írt mellette. Haszontalan volt törekedése, erővel ki ragadta kezéből. Fenyegette az Abbé mondván, ne járna a Mólnár eszén, mert szám adásra kél a dolog, és meg bánja jövődöbenn. Ellenbenn vitézül bátorította a Mólnár a katonát, ki is erre mind el vitte magával. Nem tudván az Abbé, hová viszi, hol teszi le, kinek kerülnek kezére.

E'képen a rab Abbé szabadságától, leveleitől, meg fosztatván, idegen földön lévén, és látván, hogy a Molnár már úgy bánhat vele, mint akarja, nem tudá keservébenn, hová légyen, mihez tartsa magát. Azonbann a Mólnárnak gonoszsága tovább ment. Még azon a napon el emelte innen, öszvérre ültette, és a különös rabságból által vitette a közönséges fogságba. Sok Granatéros késérte mint egy példás latort, számtalan nép láttára, ki mondhatatlan gyalázatjára érdemes Papi személyének. Reá bámult az egész piatz, nevette, tsúfolta. Noha pedig jó zár alatt volt a tömlötz, de még is három Granatéros tartott istrázát éjjel nappal. Ki gondolható, melyly vígan éneklett légyen szoros kalitkájábann a szegény rab.

Jól lehet peniglen ártatlanságában valami kis vígasztalása lehetett, de más részről nagyon gyötrötte az igazságtalanság, és erőszak, mindenek felett pedig a félelem, ne talántán egészégét, erejét meg törvén, a fogságban kellessék neki veszni. Idején korán a szent Gyonáshoz készült. Völt is nyomós oka félelmének, mer úgy tartatott, mint egy veszni való bűnös, kenyér, és víz mellett, mérges télbenn, semmi födözője nem lévén egy marok szalmánál semmi egyéb alatta, melylyen azok hevertek, kik a múlt napokban fel akasztattak. Meg kell vallani, hogy ezek mind azon szörnyűségek, de még is azokhoz képest, a melylyek következnek, tűrhetők. Keményebb tsapásokkal forgatta bal sorsa, a mint utóbb látni fogjuk.

Nem felejté el rabját a Mólnár, feleségével, és érdemes két Szerzetessel meg látogatta. Ezek a *Moguntiai* Kalastoromból érkeztek, tudni illik a Mólnár fia bé állott a Szerzetbe, a végre pedig, hogy meg tudnák, ki légyen az *Abbé*. Apátúr vala egyik, a másik *Theologiae Professor*. A Mólnár a rabhoz közelítvén, ilyly tzifrán kezdé: Jó napot, úrfi, mint tetszik a szállás? még sem vagy e fiam? Az *Abbé* erre: eredj embertelen, az én Atyám, a ki völt, meg hólt, és keresztyén völt, te pogány vagy, se nem vóltam, se nem vagyok fiad. A Mólnár erre valóban már magam is kétséges vagyok benne, de még is vegyd elő eszedet, talán az vagy. Az *Abbé* a Szerzetesekhez fordúlván: így szólítá meg őket, akarom, hogy az Urak látogatásomra jöttek. Bétsbenn a *Balena* jel alatt lévő gazda, Apátúr Uramat általam különösen köszönteti. Személyem szerint akartam ezt az izenetet bé mondani, vóltam is a Kalastrom ajtajánál, de nem tudom mi félelem tartóztatott, hogy bé nem mentem.

Az Apátúr a Molnár kérésére, és költségére érkezett, mint hogy, a mint mondám, köztök völt fia, hogy ítéletet tenne felőle. Erősen tekintvén azért a rabra, így adá válaszát. Domine Frater! ha bé jöttél volna hozzánk, tsak el higyd, azon órában találtál vólna, érdemedhez szabott helyetskét a *Paenitentia* tartásra, hol késtél eddig, mit ellenkezel Atyáddal, és most minket is, Anyádat is ide fárasztottad. Az *Abbé* ezekre azt felelé, tsalatkozásban vagy felőlem, szent Atya, és pedig duplán

mert én se szent Benedek, se a Mólnár fia nem vagyok. Ezen dologról jó darabig tartott köztök a vetekedés és ellenmondás.

Azonbann a Mólnár forgatni kezdé az *Abbé Breviáriumját*, és egy szent Énekre akadott, kit a Mólnár fia tsinált, és sokan dítsérték. Ezen az íráson kaptak minnyájan: az Apátúr, az társa, a Mólnár, a felesége, vallván, hogy többször látták a Mólnár fiánál, a ki gyakorta éneklette. Az Apátúr azt mondá, már betéve tudom, anynyit hallottam *Arnet* szájából, mikor köztünk vólt, nyilván azért ez az, a kit keresünk. Tagadja ugyan szája, de el árúlja írása, melylyet mi jól ismerünk. Kérdezék azért, mint fért az énekhez, mint hogy bizonyosan a Mólnár fia írása, és tsinálmánya. Nem akadott meg feleletébenn az *Abbé*, bátran ki mondá. Én (úgy mond) Bétsbenn a *Spittelbergen*, mikor oda szállottam, meg láttam egy asztalon, és mint hogy meg tetszett, le írtam magamnak, és a többi. Erre az Apátúr: mondád, de nem tsalsz meg minket.

Az *Abbé* a Mólnárhoz, és Mólnárnéhoz fordúlván, meg mutatá nekik a seb helyt melyly jobbik szemén vala, értekezvén, tőlök, vólna e ilyly bélyeg fiok szemén. Meg tekintvén az Aszszony, úgy mond, az Isten szólt belőled, igen is hogy vagyon, fiam vagy, nem tagadhatod, már ha az egész világ ellent mondana, még sem hinném. Tennen tudhatod, már szép eszeden vóltál, mikor a lajtorjáról le estél, akkor történt rajtad. Aszszonyom! úgy mond az *Abbé*, nem a lajtorja, hanem egy kard vég lön az oka, nem is apró gyermekségembenn, hanem koros ifjúságombann történt rajtam, és azért nem egyezünk meg. Másként is meg bizonyíthatom, hogy nem vagy Anyám, más jelt mutathatok. Ne mond, azon kívül is tudom, azt felelé a Mólnárné, a lábodon vagyon, eb harapott meg, rajtad maradott jele. Igaz egek! mindent dél színre hoztok, és ki nyilatkoztatok, hogy epedett szívemet vígasztaljátok, és még is, ez a hál' adatlan, kit méhembenn, kit kezemen hordoztam, gyengén neveltem, kínos gonddal őriztem, ellenem rugdalkoz, engem el tagad.

Az *Abbé* nem keveset tsodálván, hogy más valakin is meg

volnának a mondott jelek, így válaszola. Együgyű Aszszonyka ! nem vetettél jól számot eszeddel. Hasonló egyik tojás a másikhoz, egy zsidó a másikhoz, egy malom kereked a másikhoz, de még is nem egy vele. A te fiadat, a mint vallo, az eb harapta meg, engem egy kan sértett meg agyarával. Fiadon más-ként történt, én rajtam másként, hasonlóak lehetünk azért, eb-benn is, másban is, de nem egyek, a mint mondtam. Mondom, a te fiad nem vagyok. Várjunk az időtől, reánk szűli az igazságot, ne kínozzatok ilyly pogányúl. Ki tudná mind elő beszélleni mitsoda nagy vita volt tovább köztök a sebek miatt. Hol halgattak, hol összeveseztek. A két Szerzetesek nem tagadhatták, hogy ezek a jelek nem volnának meg a Mólnár fián, és az Apátornak úgy tetszett, mint ha Bécsbenn is szólott volna vele, mikor ott vala a Szerzet dolgábann. Úgy gondolák azért egy részről, hogy ez a személy valóbann a Mólnár fia légyen, kit Szerzetekbe bé vettek, és *Salisburgumba* küldöttek.

Értvén pedig más részről, hogy így okoskodik az *Abbé*, így mentegeti magát, ilyly bátran, és állhatatosan ellent áll, hol ott semmi baja nem volna, sőt kívánatos állapotja, ha meg adná magát. E' mellett, mint hogy természet szerint nehéz hitelű dolog, hogy egy fiú, kit Atyja, Anyja szeret, gazdagsággal meg kínál, minden ok nélkül el tagadja szülőit, a két Szerzetes habozni kezdett. Hogy azért jobban végére mennének a dolognak, megint elől vették a kérdéseket, hol tanúlt, meddig, hol adta magát a Kis Papságra, ki szentelte fel, hogy Misét mond-hasson, hol, mikor, honnan jött, hová szándékozik menni? Öszve kevervén a kérdéseket, háromszor is előbb, utóbb, azon egyre vissza térvén, ha nam változna e feleletibenn. De az *Abbé* mindenkor mindenre egy aránt felelt. El végre a Szerzetes Atyák a Mólnárhoz közelítvén, ki mondák: Nékünk úgy tetszik, hogy ez az ember hasonló ugyan fiadhoz, de nem az. Mert ez magasabb annál, tömöttebb az ennél, ez pedig szavára gyengébb. Erre a Mólnárral ki mentek a rekeszből.

A Mólnárné benn marada, le üle egy padkára, tetétől fogva talpig megjárta szemével az *Abbét*, szomorkodott, fohászkodott, mert sok kérdésére semmi feleletet nem vett. A többi után

azt mondja vala, mitől vagyon, fiam! hogy olyly feketék a fogaid, hol ott oly fejeerek voltak, mint a most hulló hó. Erre az *Abbé*: áldott légyen az Isten! látd e vagyon különbség közöttünk, fiad fogai fejeerek, az én fogaim feketék. Mint hogy bűdosott elméje az *Aszszonynak*, nem vette észre a mondást, másra rándúla. Nem akarod, úgy mond, meg ismérni azt, a ki kinnal szűlt, szoptatott, nevelt. Gondold meg, ha tovább keménységedben maradsz, meg ölsz, mert nem bírok magammal, már is dobog szívem, hűl, meg áll a vér bennem, szánd meg szerető Anyádat, egyetlen egy szóval, erejét, egészségét, víg kedvét meg térítheted, tselekedd meg.

Ezeket végezvén, ki fogyott beszédéből, siránkozván, mélyen halgatván, nagy keserve mind melyét, mind nyelvét el fogta. Meg szánta az *Abbé*, látván mennyire viheti a gyarló *Aszszonyokat* az anyai szerelem, még a tiszta el hitel által is, azért hogy engesztelné keserűségét, ezeket adá értésére: *Aszszonyom!* az irgalmas Isten vígasztalója a szomorúaknak, mi ketten ne tegyük le holtig reménységünket. A mi téged illet, el higyd, meg küldi fiadat, akkor, mikor ingyen sem gondolod, a ki én nem vagyok, a tiszta szent egekre mondom.

Még is a *Mólnárné* arra kényszerítette, engedné meg, hogy kezéhez nyúlhasson, a' végre, hogy a vér nem adna e valami jelt, hogy fia vólna. Ebben sem szegte meg kedvét, oda nyújtá kezét. Akkor az *Aszszony* ötet illetvén fel kiálta, bizonyára vérem vagy, és fiam, érzem, haszontalanúl tagadod. Meg unta már a sok ízetlenséget az *Abbé*, takarodjál, úgy mond, *Aszszony*, nem tűrhetem tovább, egy ital bor jobb vólna minden heába való édeskedésednél. Azonnal borért küldött a *Mólnárné*, el érkezett, meg kínálta vele az *Abbét*, igyál, úgy mond, tudom mindenkor szomjús vóltál reggel előbb is, ebből is tudom, hogy fiam vagy. Az *Abbé* erre, ha mind fiaid, kik reggel isznak, vagy meg kívánják a bort, igen megszaporodtál fiaidra nézve. És már inni akart, nem engedte az *Aszszony*, mondván, ne fiam, meg ártana éhomra, ime egy kevés biskóta egyél előbb. Evvel a kelletlen kényeskedéssel újra fel háborítottta az *Abbét*, ki is haragos szemmel azt adá értésére, már elég vólt,

se borod, se falatod, se személyed nem kell, hord el magadat, ne alkalmatlankodjál. Le szegezett szemmel, bús szívvel ott hagyá az Aszszony. Urát fel találá a szállásán a két Szerzetesekkel, úgy ment panasza, mint az árvíz fia iránt, kit se édes szóval, se különben semmire sem birhata, a malom kőnél (úgy mondá vala) kövebb.

A Szerzetesek, úgy mint tudós, és Isten féltő emberek, által menvén minden próbán, öszve szólalkoztak, és meg egyszer az tanátsolták a Mólnárnak, szállana magába, lépne vissza kezdett útjából, míg betsülettel meg lehet, botsátaná el a rabot, mert noha külső jeleit hordozná, még sem fia. Mondák vala az Atyák, az e' féle közel járó hasonlatosság miatt, nagy tsalatkozások, szörnyű esetek, sok vérontások történtenek. Tsak az hogy malombann hegedültek, semmit sem végeztek.

A Mólnárnak nem tetszett ez a letzke. Újra megparantsolá, hogy keményen tartanak a rabot, részekre pedig ne kiméllenék a költséget, meg lészen fizetve. Híztak az őrzők, ment a tiszték garatjára elég, azonbann koplalt a száraz kenyér, és sovány víz mellett az *Abbé*. A mérges fagylaló tél meg vette testét, keléseket fakasztott testén, keze, lába meg dagadott, az álom el hagyta, senki sem találkozott, a ki segítene, gyógyítana rajta, vagy törekedne mellette. Ilyly nagy inségében többször írt Anyjához, a helybéli *Plébánusnak*, de semmi választ nem vett. Túrni, és szenvedni kellett azért néki, míg az Istennek gondviselése mást nem rendelne felőle.

Mint hogy pedig a gonosz hirnek szaporább a lépése, hogy sem a jónak, nagy hamar körül belül el terjedett az *Abbé* dolga. A Molnár szép színt adott maga ügyének. A nép minden nap más nyelven beszélt, a kortsmákon, az útszákon, az úri asztalokon meg fordúlt a mende monda. Itt azt vítatták, hogy a Molnár érdeme szerint bánik fiával, másutt azt, hogy a Molnár esztelen, azt kínozza, és tsak nem öli, a kit fiának tart. Amazok azt, valylyon miért erőlteti pogány módon azt, a ki minden sanyarúságon készebb által menni, hogy sem éde igaz Atyját el tagadni, és mást fogadni helyébe.

Mások tovább mentek okoskodással mondván. Ha a rab Pap

nem fia a Mólnárnak, tudni való, hogy nagyot vét az igazság ellen, mikor így sanyargatja, és adózni fog iránta. Ha pedig fia, nagyobbat vét vére ellen, mert már is fonja fonalát annak a kötélnek, melyly végét ejti életének. Ezen okból ; mert az ifjú *Arnet* jól lehet bé eskü-dött a szent Benedek Szerzetébe, de még Misét nem mondhatott, nintsen fel szentelve. A rab pedig, a ki fogva tartatik naponként, mikor szabadságában volt, elmondotta Miséjét. Következendő képen az Isten, és az Anya-szentegyház törvényei ellen vétett, átokba esett, és halálos büntetés alá vetette fejét.

Ezt fel kapták az értelmes emberek, bé mondották a Mólnárnak, javaslották, hogy ha a rabot ugyan csak fiának tartja, mennél előbb adassa meg szabadságát, máskülömben a hohér pallosa alá keríti. Ezen sem indúlt meg ostobasága, csak azt veté feleletül, kövessen meg rossz fiam, lágyúljon, púhuljon, valljon Atyjának. A többiről én tészek, szépen el alkalmaztatom a dolgot, vagyon pénzem. Jó akarói viszont azt mondották. Atyám fia ! veszedelmes dologba ártod magadat, mihelylyt a szent Szék megtudja, nem fogja kérdezni, hány zsákkal legyen pénzed, hanem akaratod ellen is el emeli fiadat, és ha reá bizonyodik az, a mi eddig csak gyanu, szent igaz, hogy el veszted gyermekedet. Ennek sem volt foganatja. El készült jó darab pénzzel, ha mi olylyas történne.

Azonbann ennek hírév véné rab házában az *Abbé*, tudni illik, hogy forog a gyanu a helységben, és fülről fülre jár a beszéd, mint ha minden fel szentelés nélkül itt amott mondogatta volna el Miséjét, és vesztébenn volna rab feje, ezt is tsendes elmével vette fel, úgy mint hamis költeményét a tudatlan pór népek, csak arról aggódván, hogy minden fegyveréből ki fosztotta a Kapitány, melylyel védelmezhetne volna igazságát, az az minden hiteles bizonyító írásit ki tekerte kezéből, és el vitte, melylyekkel meg mutathatná, hogy jó lelkiismerettel, és ügyes hatalommal misézett legyen.

Még nem szűne meg az a lárma, mást koholtak ellene a gonosz nyelvek. Azt, tudni illik, hogy *Arnet*, a Mólnár fia, meg ölt legyen egy *Karger* névű Papot, és annak írásival, egyetem-

ben annak neve alatt járja a világot, hogy több más gonoszságának is fedelet adhasson. Erre nézve nem akarja Atyjának vallani a Mólnárt, mint ha nem *Arnet*, hanem *Karger* volna.

Ez is fülébe röpöpent az *Abbénék*. Noha pedig igen setétes, és motkos hír volt, de semmit sem mozdíthatott állandó erős szívéen, tudván, hogy *Karger* Papot senki sem ölte légyen meg, mint hogy maga az, és élten él. Tudton tudván azt is, hogy írási nem kerültek az *Arnet* kezébe, mint hogy a Kapitány hatalma alatt vagynak, következendő képen, ha kérdésre fakad a dolog, magától le rogyan ezen temérdek hazugságnak gyarmadája. Az utánn így kezdé magábann fohászzkodni: ó hamis világ! mint nem játszol a gyarló emberekkel, Hatalmas Istenség! el tűrheted e ezt az igazságtalanságot? Irgalmas Gondviselőm! ki te árvaságomhann el nem hagytál, módot, alkalmatosságot nyújtottál, hogy iskoláimat előmenetelenen végezhetném, és pedig idegen földön, a ki te érdemetlen voltomat a szent Papságra felemelted, és számtalan áldomásokkal meg szeretted, reméllem, hogy ilylen mostani nagy háborúmbann sem hagysz el veszni. Hagyjuk egy kevésé Istenes gondolati közt a jámbor *Abbét*.

Confluentia, vagy *Koblentz* városa (maradjunk ennek utánna a Német név mellett) meg tele evvel a hírrel, hogy az *Etwili* Mólnárnak fia, *Oberlohnstein* helységben fogva tartatik, mert hogy édes Atyját, és Anyját erővel el akarja tagadni. És ezen felül, mert hogy meg szegte az Anya szent egyház törvényeit, Miséket mondván, noha még senki sem szentelte fel légyen a Papságra. A *Treviri* Érseki megyében fekszik *Koblentz* városa, itten szokás szerint, mindenkor volt az Érsek részéről egy érdemes egyházi személy, és fő tiszt, a ki köz tagjaival, mikor kívántatott, törvény széket tartott. Meg hallván ezeket, szorgalmasan értekezett a dolog felül, és hogy igazabban meg tudhassa, meg parantsolá, hogy a rabot eleibe hoznák, és előtte, *tanquam Iudice competente* ítéltetnék meg.

A Molnárné, ki mindenütt leselkedett, fül hegygyel fel kapta a rosz hírt, bé fúrta magát a tömlöztbe. Átkozta Urának hi te-

lenségét, keménységét, gondolatlanságát, és ilyly beszédet tartott az *Abbével*. Fiam! úgy mond, ne egynehány száz forint, Atyád híre nélkül hoztam ide, ha lehet, szabadulj vele, menj *Hollandiába*, vagy *Páris* városába, két három esztendőre a Papi tisztek életedre járnak. Nékem lesz gondom utóbbi szükségedre. Addig is el intézzük dolgodat, mint leg jobban lehet. Siess pedig! Isten hozzád! vezéreljen, tartson meg.

Az *Abbé* látván, hogy az Aszszonyka megint terheli unalmas látogatásával, és kelletlen pénzbéli ajánlásával, azt mondá néki, tartsad magadnak, vagy igaz fiadnak hitván pénzedet: én nem mozdulok helyemből, az ártatlanság nem fél, férjen egyszer fejedbe: egy szó annyi mint száz, nem vagyok fiad. Erre meg hagyá az őrzőknek, hogy többé ezt az *Africát* eleibe ne bocsátának. Nem türheté az Aszszony, hogy ki ne beszélленé magát, hol átkozta, hol térden könyörgött, fogadná tanácsát, venné fel a pénzt, hogy ne mondassék utóbb, hogy édes Anyja lett légyen oka fia halálának.

Azonban a *Treviri* fő tisz, rendelést tett, hogy a rabot menél előbb *Koblentzbe* által emeljék. Egyszer s mind meg parantsolá, hogy az *Ehrenbreitsteini* kastélybann szállást készítsenek számára, vas ajtót, vas rudakat, lakatokat, hogy jó biztos őrizetben légyen. Minek utánna mind végbe ment volna, ki vették a szegény rabot a fogságból, számtalan nép szeme láttára, a partig vezették fegyveres emberekkel, ott a hajóba ültették, és el vitték a másik *quartéljába*, tudni illik, egy fogságból a másikába. Hol itt szorosan bé zárták egy setétes hajlékba, senkit feléje nem botsátottak. Félelmes setétségben vala azért éjjel nappal, a télnek szívébenn, mérges hidegnél, igen szűk tartásnál, nem tudván jövődjét.

Jó darab idő múlva, a felylyebb említett Szerzetesekért küldött a Fő tisz, el érkezett megint a szent Jakab hegyéről az Apátur azon előbbi társával. Meg szóllítá őket a tisz, volna e valamelyly panaszok a Mólnár fia ellen, mint hogy köztök vólt, miben tudnák vétkesnek lenni, mondanák elő. Az Apátur vallá, hogy bizonyos ítélet nem tehetne felőle, a Mólnár fia légyen e, nem e; mutatják ugyan valami külső jelek, és ábrázatja is, hogy

az legyen: meg más jelenségek, hogy nem az, azért kétes a dolog. Erre nézve nem akarja magát ebbe az ügybe keverni, hogy utóbb valami betstelenségére ne válna.

A Mólnár látván, hogy már erősen fognak a dologhoz, és forr a pör, nem gondoltam volna, úgy mond, attól tartván titkon, hogy ha valami olylyasba találtatnék, életét vesztene miatta fia. Azért más hűrt kezdé pendíteni. Itt amott azt szórta a nép közé, hogy a rab nem az ő fia. De már ezt semmi beszédnek tartották mind azok, a kik előtt olyly fenynyen vitatta előbb, hogy fia volna. Mert azt itélték, hogy ez új fogása a Mólnárnak, melylyel dupla gyalázatját akarná el kerülni, tudni illik, ha fia volna, és el veszne, hogy ne mondassék a Molnár fia el vesztetett, ha pedig fia nem volna, és el veszne, maga igazsággal mondhassa, hogy más ember gyermeke veszett el gonoszsági miatt.

A tiszték is másra léptek, nem találván tanu bizonytságot a Szerzetesekbenn. Forgatni kezdék minden írásit, *passusit*, leveleit az *Abbének*, mint hogy a Kapitány értvén ezen utolsó fogását a rabnak, önként egészen mind kezekbe szolgáltatatta. Ezen által menvén, törvényesen ki kérdeztetett a rab, és aprónként mindenekre igyenesen igazán meg felelt. Látván az Urak, hogy az írások, kérdések, feleletek szépen egyeznek, tovább mentek. A *Treviri* fő tiszt az egész szék nevével a Bétsi *Vicariusnak* írt ebben a dologbann. Ki is betsületesen meg felelt, hogy tudni illik *Karger Jánost* a *Luxenburgi* megyéből valót 1728. esztendőbenn *Septembernek* 18 napján, annak rendi szerint Mise mondó Papságra fel szentelte: a mi pedig *Arnetet* illeti, a szent Benedek Szerzetiből valót, semmit sem tudna felőle. Ebből azt végezték az Urak, hogy az írás ugyan igazat tart, de nem ejti végét a pörnek, mert a rabot minden ember a Mólnár fiának, tudni illik *Arnetnek* tartja, nem *Kargernak*. Ezen kelene leg elsőbb által esni, *Arnet* legyen e, vagy *Karger* a rab.

Már harmad fél hónapig tartott ezen fogsága az *Abbének*, még sem tudá, mire fordul kotzkája, és mikor lészen vége sok nyomornságának. Többször írt haza felé, de nem vehette választát. Sokat vetett szemére a törvény szék, de derék vád, se tanu

nem lévén ellene, tsak tagadással is könnyen által ment mindenben, azt vélvén ellene, hogy minden bújának a feje az embertelen Mólnár, és tőle származott a tudatlan népnek regéje, és se nem mertek büntetésre lépni vele, se nem merték el botsátani. A pört folytató Uraknak úgy tetszett, hogy a *Rothi Plébánus*nak írának, a hol, a mint a rab vallja vala, a világra lett, meg kereszteltetett, és atya fiai tartózkodnak, levelei is oda mutatnak. Háromszor írtak, de válasz nélkül maradtak.

Ez megint hátrálta dolgát, mert gyanuba esett, mint ha hamiskodnék a bírakkal, oda igazítván őket, a hol nem lett a világra. Maga azért Isten nevébenn megint egy levelet botsátott Anyjához. Ezen írását egy katonára bízta, a ki őtet őrizte, és betsületes meg jutalmazással fel biztatá, ha emberül oda igazítaná Anyjához. Fogadá az őrző katona, és valóbann végbe vitte. Egynehány nap múlva kezére került Anyjának a levél. Az Aszszonyság fiai előtt azonnal el olvasta, melegen reá a szomszédba ment tanácsot kérni, mi tévő légyen. Azt nyéré válaszul, ez a levél mind azon hamisság, ne adná hitelt néki, tsak búsítani akarta, a ki írta. Vetné pad alá, verné ki eszéből.

Ellenbenn két ötse az *Abbének*, meg tekintvén, és meg ismervén igaz keze' írását bátyjoknak, és igaz petsétjét is egyetembenn, el készültek minden hiteles írásokkal, és szükséges bizonyságokkal. Útra adák magokat *Koblentz* felé, harmintz mértföldnyire, negyed napra nagy sietve oda érkeztek szerentsésen, bé köszömvén a *Treviri* tisztekhez, elő hozván, és meg bizonyítván, honnan jöttek, és kik légyenek, elő kívánván bátyjokat, és minden kívánatos formán meg bizonyítván, hogy vérek. Ez nagy változást okozott a *Treviri* tiszteknél. Azonbann a rab sem tudott semmit is felőle, az atya fiak sem nyertek engedelmet, hogy szembe lehessenek vele.

Más napra kelvén az kívánták az Urak meg tudni a jövevényektől, meg ismérnék e bátyjokat, ha szemek eleibe kerülne. Azt felelék, minden bizonyosan, hogy úgy, ezen szállásokra küldettek. A *Curia* azonbann azt végezte. Állítsanak hat egyházi személyt, kik azon magosságuk, és azon köntösbe légyenek, mint a rab, egy rendbenn. Köztök légyen a rab. E' meg

lévén, egyik atya fiát bé zárván egy szobába, a másikat elő hozták, és bé vezették a törvény házba, ki mindjárt eleibe ment bátyjának, nyakára esvén, és körül tekintvén, Uraim! úgy mond, ez az én kedves Bátyám. Ezt el vezetvén, és bé tsukván, a másikat is elő hozták, ez is hasonló képen igyenesen bátyjához sietett, terjesztett kézzel, nagy álmélkodásokra azoknak, kik jelen voltak. Ebből ki bizonyodott először, ki légyen a rab, tudni illik, *Karger János*, és nem a Mólnárnak fia: másodszor, hogy a hiteles irások ötöt illetik, és nem mást: harmadszor mint hogy ötöt illetik, és általok meg bizonyíttatik, hogy felszenteltetett a Mise mondó Papságra, jó ügygyel el mondhatta szent Miséjét: negyedszer semmibenn ment az a gyanu is, hogy valaki meg ölte volna *Kargert*, és írásit el vette volna gonosz szándékból.

Egyéb nem levén hátra, a tiszték az *Actákat* kellő rendbe vették, és a végső *Sententiára* léptek, hogy ki mondják, és a *Treviri* Érseknek is meg küldjék. Ezt ki dolgozván, elő állíták tisztesen az *Abbét*, és értelmesen el olvastatták előtte. Ebbenn állott.

Minek utánna *Karger János* Mise mondó világi Pap, ki a *Luxenburgi* megyében *Roth* nevű helységben lett a világra, személye szerint fogságban esett volna *Oberlohnsteinbann*, az *Etwili* Mólnár *Arnet János* rendelkezése, és kérésére, mért hogy el hitette magával, hogy e Szent Benedek Szerzetébe állott fia volna, és kóborlana. A mint is egy néhány bizonytságot hozott előnkbe, hogy fiának ismértesse velünk, és el hitessen bennünket, hogy az légyen. Mi tiszték józanán forgatván, és meg vizsgálván a dolgot, a' fel 's al pörösnek bizonyságit, és bizonyító okait, úgy találtuk, hogy az *Etwili* Mólnár *Arnet János* telylyesen ki fogyott ügyéből, és helytelen vélekedésre építette dolgát, fiának tartván azt, a ki nem az.

Ezek mellett, erős kérdésekre vévén *Karger Jánost* a' rabot *ex officio, et coram Judice ordinario*, semmibenn sem tapasztaltuk vétkesnek lenni, és hiteles írásiból, mindenből ki tisztult előttünk. Erre nézve ártatlanságáról vallást tettünk a Mólnár ellen, és a mint *Karger János* maga kívánta, védelmére,

és igazulására, ezen végezésünket, írásban kiadtuk neki, és szabadon bocsátottuk. *Reservatis omnibus ratione satisfactionis* a Mólnár ellen. Végbenn ment *Koblentzbenn* a *Treviri* Tisztségben 1729 esztendőben a Tisztség petsétje alatt. Alább.

Ex Mandato

J. B. *Gwekdorff* Assessor maga petsétje alatt.

Az el olvasás után meg adatott előbbi szabadsága, minden rásival az *Abbének*. Tartott pedig rabsága, az *Ehrenbreitsteini* Kastélybann három egész hónapig, *Oberlohnsteinbann* egy hónapig. A *Pätens levelet*, melylynek erejével az említett tisztek szép hiteles vallást tettek ártatlanságáról, kezéhez vévén az *Abbé*, fejet hajtott, és ki ment a törvény házból vigan.

Követem az Urakat, hogy eddig fárasztottam unalmas beszédemmel, azért félbe szakasztom, noha korán sinszen vége. Mind azon által ha úgy tetszik, hogy a többit is elő hozzam, hogy tsonkán ne maradjon *Historiám*, holnap el beszéllem.

HOLLÓSI. Engem ugyan nem, hanem magát fárasztá az Úr kedvünkért. Kedves volt a beszéd, a *Historia* pedig, ritka történetű, és valóbann tsodálatos, el is várjuk a többit, tudni illik, mint szakadt nyaka a Mólnárnak, és elő kerül tekergő fia. Éjfél tájra vagyunk, ha úgy tetszik az Uraknak, menjünk kedves nyugalomra.

HETEDIK ÉJTSZAKA.

BÁTORI, HOLLÓSI, SZILÁGYI.

Ezen estve mihelyt össze ültek az Urak, Bátori így kezdé. Uraim! ezen második része *Historiámnak*, pörös, és halottas.

SZILÁGYI. Nyilván a Mólnár fel akasztotta magát.

BÁTORI. Másként vagyon a dolog.

HOLLÓSI. Ne tartóztassuk.

BÁTORI. Minek utánna azért ki szabadult volna az *Abbé* kínos dupla rabságából, első gondját arra fordította, hogy sebeiből gyógyuljon. A Mólnár, ki mindenütt ólálkodott, nagy hamar megtudta, hogy gondolom fia a *Curiától* meg nyerte szabadságát, és fejére tellett légyen a büntetés, hogy mindent meg fizessen, a boszszúságért is tégyen. Tsodálta, egyetembenn reméllette, hogy már meg isméri Atyját. Tsak el hiszem, úgy mond, a rabságnak sanyarúsága, és a nagyobb büntetésnek félelme eszére térítette a legényt. Más részről, mint hogy a nyelves nép, a ki nem tudta a pörnek se folyamatját, se végét, most is tsak azt emlegeti, hogy a Mólnár fia szentségtörésbe esett, Miséket mondván hatalom nélkül, és hogy több latorságot el követett Szerzetes köntösének szent fedele alatt.

Erre nézve a Mólnár nem tsendesedett le telylyesen, a Mólnárné pedig egészen fel zavarodott, igen féltvén fiát. Azért a hol járt, kelt, nyálasan hirdette, hogy a vólt rab nem fia, és tsak azért tétette áristomba, hogy jobban meg tudná, látván pedig, hogy nem az, ki akarta szabadítani, kész lévén mindent meg fizetni, a mi reá költ, azt is meg jutalmazni, a mit miatta szenvedett. Ezt az álnok Mólnárné nem azért tselekedte, mint

ha valóbann fiának nem tartotta volna, hanem azért, ha motskos halálra kerülne, a gyalázat ne ragadna nemzetségére. De heába tsergett a nép közt, mert, a mint maga alattombann, úgy a község az *Abbét*, szabadulása után is, tsak a Mólnár fiának tartotta. Ez új keserűséget okozott az Aszszonynak.

Az *Abbé* szabad szárnyán lévén nevette a zúravart. Sebeiből gyógyúlt, a hoszsú böjt után kedvén lakozott, le tsapott húsa telyyesedett, jobb színre változott. Atyafiaival egy néhány víg napokat töltvén, azokat örvendetes hírrel haza bortsátotta bús anyjokhoz, igérvén, hogy maga is, mihelyt dolgai engedik, el mégyen udvarlására. Ezek után a Mólnár ellen való pöréhez készüle, öszve szedvén a hiteles tanukat, kik jelen voltak, hallották, melyly rútúl, melyly erőszakosan bánt légyen Papi személyével, következendő képen, melyly boszszúsággal illette.

Elsőbbenn is a *Treviri* fő tiszt eleibe, a ki, a mint mondám, *Koblentzbenn* tartott széket, hivatta a Mólnárt, mint hogy ott helybenn történt gyalázatos meg fogása, a piatzon által hirtoltatása, mikor az *Oberlohnsteini* fogságba vittetett fegyveres emberekkel, jelenléttében a *Moguntiai Electornak*, ki szinte akkor ment által a helységen.

Értvén a Mólnár, hogy néki szóll a levél, és az el időzött napra várja a bíró, mosolyogni kezdett, most is azt gondolván, hogy fia iránt támadott a pör. Még kötötte magát, se az első, se a második intésre nem jelent meg, azt adván okúl, hogy ő nem *Treviri* határhoz, hanem a *Moguntiai Érseki* megyéhez tartozandó, erre nézve nem tartozik másutt meg jelenni, *coram Judice competente*, a *Moguntiai* bíráknál. Ebbenn ugyan, ha ott honn termett gondolatja, meg fúrta eszt a Mólnár, a *Curiának* meg kellett nyugodni feleletén.

De azonnal a *Praeses*, és az egész *Treviri* udvari tanács levéllel meg kereste a *Moguntiai* hely tartót, hogy parantsolná meg a Mólnárnak, hogy jelenne meg előttök a végre, hogy személyében felelne meg azokra, melylyekről a sértődött fél *Karger János* igaz panaszt tett ellene. Ime a párja.

Nagyságos Hely tartó Uram!

Mi nem halgathatjuk el, a mint ezen írásunkból bőven kitétszik, melyly igazságtalanul bánt legyen az *Etwili* Mólnár *Arnet János*, egy a *Luxenburgi* megyéből való egyházi személylyel *Karger Jánossal*, ötet személye szerint az *Oberlohnsteini* tömlőtzebe vettetvén, mint ha fia volna, ki a Szent Benedek Szerzetébe bé állott, és most nints tudva, hol kóborol. A Mólnár, hogy színt adjon dolgának, és támogassa ügyét, hozott ugyan egy néhány tanut, meg is hallgattuk, de minek utánna végére mentünk volna a dolognak, nem is múló félben, hanem elég időt töltvén meg vizsgálásábann, tapasztaltuk, hogy a' Mólnár bé adása, törekedése, mentsége helytelen, és mind azon maga meg tsalatkozására vagyon építve. Ezen okon mi, úgy mint, a *Treviri* Érseki tisztviselők a rabot, úgy mint büntelent, fogságából ki bocsátottuk *cum exceptione*, hogy a Mólnár tartozzék eleget tenni minden költségért, és kárvallásért.

Mint hogy pedig (a' mint a sértődött fél nekünk panasznál alázatosan beadta) többször meg intette volna a Mólnárt, *pro satisfactione, et iustitia*, mi is törvényesen előnkbe kívántuk, hogy parantsolatunkat venné, és tenne eleget a nagy gyalázatért, melylybe keverte az *Abbét*, ötet egy fogságból a másikba hirtzoltatván, mérges télbenn, tsak háló köntösbenn, sok nép szeme láttára, és botránkozására, hol ott egy egész hónapig nyomorgott, és oka lőn, hogy az utánn az *Ehrenbreitssteini* kastélybann sínlődött legyen vasbann három hónapig. Az utánn hogy tenne eleget minden költségért, és kár vallásért. De ő a Mólnár három rendbéli izenetünkre, és írásunkra nem hallgatott, utoljára azt adá értésünkre, hogy ő más törvény székhez tartozandó.

Erre nézve nem kerülhattuk el hogy Nagyságodat meg ne keressük, kérvén tisztelettel, parantsolná hozzánk a felylyebb nevezett akaratos Mólnárt, hogy adjon számot dolgáról, végezen előttünk a mondott egyházi személylyel, tégyen törvény szerint eleget mindenről. Ezzel készek lévén mindenkor, mikor kívántatik hasonló szolgálattal tetszeteskedni, maradunk Nagy-

ságodnak köteles jó akarói. Költ *Treviri* Érseki *Curiánk*bann 27 Junii 1729 esztendőbenn.

Ezt a levelet el olvasván, 's meg gondolván magát a *Moguntiai* Hely tartó, azonnal parantsolatot adott, hogy az *Etwili* Mólnár mentést menne a *Treviri* törvényszék eleibe, a hol panaszt tettek ellene, és ott helyben forgatná, és végezné pörét. Erre a parantsolatra a Mólnár meg rázta a fejét mondván, semmi sem lesz belőle, mind csak a' hoz támaszkodván, hogy nem tartozik idegen bírónak fejet hajtani, azon közben másutt kaszált, és hogy ezen maga meg kötésének mentséget adjon, a következő irást küldé meg a *Trevirie*knek, maga otthonn maradott. Így szóll az irás.

Mi Imre Károly *Breydenbach*nak, és *Burrosheim*nak Ura, Isten kegyelméből a *Moguntiai* Érseki Káptalannak Dékánya adjuk tudtára mind azoknak, kiket illet, hogy az *Etwili* Mólnár, *Arnet* János hozzánk folyamodott, arra kérvén minket, hogy hiteles mentő levéllel segítsük ügyét ellenségei ellen, vallja, hogy egy egyházi személyt az *Oberlohnstein* fogságba tettetett, szinte mikor ő Hertzege az *Elector* által ment, azt vélvén, hogy fia legyen, ki itt a mi szomszédságunkbann a Szent Jakab hegyén lévő Apáturságba a Szent Benedek Szerzetébe állott, de már öt esztendőtől fogva semmi híre nem hallatott. Hogy pedig jobban végére menne a Szent Jakabi Apáturt egy társával oda vitette, hol a rab tartózkodott, kiktől helylyesen ki tanulta, hogy a rab Pap nem volna fia, és azért ki akarta botsátani. Azon Szerzetesek is vallást tettek előttünk, hogy evvel a rabbal semmi közök, és nem az ő Szerzetökből való. Ezekre nézve mi is engedelmet adtunk, hogy a rabot ki botsátatják. Mind azon által a Mólnár, ki együgyű vélekedésébenn meg tsalatkozott, fizesse meg, a mi eddig a rabra költ.

Mint hogy pedig a *Treviri Curia* maga hatalmából, vagy is inkább tetszéséből, hozzá nyúlt, a rabhoz, és által vittette maga kemény rekeszébe a Mólnár híre nélkül, és akaratja ellen, nem lehet semmi képen evvel az utolsó költséggel terhelni a Mólnárt, hanem a *Treviri Curiára* száll, a melyly *propria auctoritate* meg fogatta, és maga zárja alá tette. Ezen telylyes akara-

tunknak bizonyosságára levelünkre nyomtuk az Erseki Káptalan-nak pecsétjét. Költ *Moguntiábann*. *Tempore Interregni* 17 Maji 1729 esztendőbenn.

Ex Mandato Reverendissimi Capituli Metropol.
Godefridus Petz.

Ez a levél nagyon fel háborította az *Abbét*, mert látja vala egy részről, hogy a két *Curia*, a *Treviri*, és *Moguntiai* öszve kapott, és verseng, más részről, hogy nem erőltetheti a Mólnárt a *Koblentzi* törvény székre, mint hogy *ratione proprii domicilii* más bíró alatt vagyon, a ki, a' mint láttuk, oltalmazza. Ezen felül a meg fogattatása, és rabsága alkalmatosságával lett költ-ségéről már tett a Mólnár, és senkinek sem tartozik, hanem semmivel tsak magának személye szerint az *Abbénak*, kit sok képen meg sértett, és még nem tett eleget. Hogy azért igazságához férhessen, másként intézte dolgát.

Látván pedig, hogy ezen új pörlekedése hosszú lántz, továbbra hagyta, meg akarván előbb fordulni Alsó Német országon *Belgiumbann*, hogy a Felséges *Gubernátornénak* Mária Örzsébet Aszszonynak, Magdolna Tsászárné irásit bé adhassa: *Rothbann*, minthogy útjábann vala, édes Anyját, és kedves Atya fiait tisztelhesse. *Luxenburgumnak* ment azért, és nem sok napokat töltvén szerentsésen haza érkezett, meg töltvén egész rokonságát, kivált képen jó Anyját ki mondhatatlan örömmel, ki egy néhány esztendőktől fogva nem látta fiát, és nem is reméllette, hogy láthassa valamikor. Nyomorúsági utána szíve szerint vigadozván egy darabig köztök, biztatván majdani viszsza jövetelével, bútsút vett tőlök, és *Namur* által *Bruxellába* ment. Alig érkezett oda, mindjárt nyert engedelmet, hogy a Fejedelem Aszszony eleibe mehetne.

Nagy kegyesen fogadtatott. Kezébe nyújtván a Tsászárné levelét, arról mentegeté vala magát az *Abbé*, hogy régi *datum* alatt vólna, de úgy mond, Kegyelmes Felséges Aszszonyom! ke-serves emlékezetű okok tartoztattak, hogy nem siethettem vele. Hagyd, értsük, úgy mond a *Gubernátorné*. Akkor rend szerint el beszéllé vala néki, a mi történt vele, kezdetétől fogva szélső

végeig. El tűrte hallgatással a Felség, hol álmélkodván, hol szánakodván esetén. Ezt tapasztalván, az *Abbé* arra bátorzkodott, hogy esedezne előtte, kérvén, fogná pártját anynyiból, hogy érdemetlen személyét, de jó ügyét, venné oltalma alá, a *Moguntiai* új *Electornál* pedig szót szóllana mellette, hogy pörét az ő engedelmeivel folytathassa törvény szerint a *Mólnár* ellen, és a mivel tartozik, mind meg bántódott személyére, mind pedig költségére nézve igazság szerint tégyen eleget. Meg ígérte kegyesen a *Gubernátorné*, meg is tselekedte, petsétes bé zárt levelet adván kezébe, hogy maga vinné az *Electorhoz*, *passus* szép levelet, mellette *de dato* 16 Aug. 1729. Maga nevét maga írta alája, és a'hoz bőséges költséget az útra.

Mihelyt evvel meg vigasztaltatott, vissza fordúlt igyenesen *Moguntia* felé. Helybenn lévén, bé színlette magát a *Moguntiai* új *Erseknél*, és *Electornál*, a ki *Neuburgi Lajos Ferentz* vala. Kezébe nyújtván a Felséges *Gubernátornénak* levelét (meg várván még el olvasná) el kezdé beszélleni, mi történt légyen vele, és melyly baja légyen, egy az ő hatalma alatt lévő *Mólnártól*. Az *Elector* közbe szólla, vettem valami szelét ennek a dolognak, úgy mond, és szemeimmel láttam, melyly rútul bántak egy egyházi személylyel, de olyly hírért hozták, hogy *Mise* mondó *Papnak* mondaná magát, és nem vólna az, hogy szép leveleket hordozna magával, de azonbann álnok lator, ki *Atyját* is, maga nevét is eltagadja, hogy reá ne ismérhessenek. De mondd el a többit is, meg halgatlak. Egy egész óráig tartott, a míg az *Abbé* ki beszélllette vólna magát. Értvén pedig a *Hertzeg* a két *Egyházi* személynek ilyly nagy hasonlatosságát nagyon tsodálkozott rajta. Az utánn, a mint az *Abbé* kívánta, tágos engedelmet adott néki, hogy törvényesen meg kereshesse ellenségét, a ki néki annyi bajt szerzett, és olyly gyalázatba keverte, és hogy szabadon folytathassa pörét vele, akár hol akarja, mind azon által a tartománynak szokása szerint. Ki is adatott a *Mólnárt* néző parantsolat iránta. Evvel meg elégedvén az *Abbé* azon volt, hogy dolgához látna.

A míg ő azért a *Justinianust*, és *Gratianust* forgatta, a *Prokátorokkal*, és a kik ügyét fel fogták, tanácskozott, lássuk mit

harsogatótt felőle a szélylyel járó *fama* trombitája. Alig szabódula ki fogságából, körül belül egyéb beszéd nem hallatott, hanem az *Abbéról*. Leg is leg elsőbben azt mondák, hogy az *Abbé* tsak most rúgta le a vasat lábáról, már is *Hollandiába* szökött élete mentiségére, és hogy nem tsak a *Treviri*, hanem a *Moguntiai* Urak is utánna vagynak, és nyomozzák. Mások azt hirdették, hogy minden bizonynyal az Alsó Német országban volna *Bruxellabann*, hogy ő Felsége a *Gubernátorné* meg fogatta, *Moguntiába* küldi, hogy ott sok latorságinak jutalmát vegye. Mert jól lehet a *Treviri* tisztok el botsátották, de ez nem történt különbenn, hanem, mert hogy el ámitotta őket, két legényt arra tsalván pénzzel, hogy bátyjoknak mondaná, hol ott nem bátyjok. Ennek híre *Luxenburgig* ment, utánna rándúlt a másik hír is, hogy ő még nem arra való Pap, és még is Misét mond. El hitte az ostoba nép, el hitetvén magával, hogy senki sem szenteltethetik a Mise mondó Papságra, hanem tsak maga hazájábann. Ez a sok mende monda tsoportosan fülébe ment szegény Anyjának, és ötét az egész szegény házával nagyon meg szomorította.

Ezen setétes új hírt mások más levélbenn adák eleibe, hogy tudni illik az igazság szereti *Gubernátorné* a *Moguntia Electornak* ugyan az *Abbé* által küldött légyen egy petsétes titkos levelet, melyly sok gonoszról vádolja vala a követet. Erre az *Abbét* az *Electormély* tömlöztbe vettette, törvényt tartatott reá, és már szárad az akasztó fán. Erre a rettenetes szomorú hírre úgy el lankadott a már előbb bús Anya, hogy alig találtak lelket benne. Egyik hűgát peniglen mindjárt fel törte a nyavala, esze nélkül ide amoda tántorogván, veszedelmes helyeken forogván, olyly nagyot esett, hogy egy fertály óra múlva ki adá lelkét, az öreg Aszszony öt nap mulva utánna ment, a halálos bádjadások el nyomták minden elevenségét, erre egy forró hideglelés érkezett, és végét szakasztá életének.

Az egész ház gyászbann vala, és méltatlan gyalázatban. Az atya fiak nem mertek szégyenekben ki lépni az útszára, még nem is tudván igaz e, nem e, a mit a gonosz nyelvek hangos dobra vertek. Azt végezték, hogy más emberekes emberek által

kérdezkedjenek alattombann. Találkoztak jó szívű szomszédok, a kik oda fáradtak, a honnan ez a rossz szél fújt, azt hozták vissza; hogy mind azon hamisság, és költött hazugság, élten él bátyátok, testi szemeinkkel láttuk, honnan eredett legyen pedig ez az ártalmas hír, nem mehettünk végére.

Az *Abbé* azonbann, a ki torkig benn vala a *Pandecták*-bann, hogy s mint fegyverezzen fel a Mólnár ellen, a ki, ha igaz nyelven akarunk beszélni, első oka lehetett ennek a siralmas esetnek, semmit sem tudott benne, mit forgat a hír felőle, s mi történt legyen Anyjával, és hugával. Mihelyt pedig értésére esett, tüzesen fel lobbant, fel szóval hirdetvén, hogy a Mólnárnak posztóba kellene varrni fejét, és a *Ménus* vize fenekére fektetni, úgy mint, a ki miatt, nem csak annyit kellett néki szenvedni személyébenn, hanem azon kívül még Anyjától és hugától is meg fosztatott, kik már sírba vagynak, és kétség kívül lelkekkel égbe vitték panaszokat. E' képen fel mérgesedvén szorgalmatosabbann rendbe vette dolgát, hogy mennél előbb pörrel meg támadhassa a Mólnárt, a mint is elő állott a törvény házbann. Kérésére azonnal adatott melléje egy *Prókátor ex officio*, kivel öszve szállalkozván 19 Septemberbenn 1729 esztendőbenn kezdé panaszit, ezeket *allegálván*.

1. Mikor Bétsből *Moguntian* által *Bruxellába* akart menni, útjábann *Saltsig* névű helységbenn a Mólnár egy *Wagner Péter* névű kotsissal (ki is e' végre közönséges köntöséből által öltözött feketébe) utánna leselkedett, és meg támadta, azt vélvén, és pörlekedve vitatván, hogy fia, mint hogy pedig ő *Abbé* tagadná, és írásiból meg mutatná, hogy nem az, arra erőltette, hogy az Istenre esküdne meg, hogy nem fia, e' meg lévén, nem elégedett meg.

2. Hanem sok hosszú beszédekkel illetvén, szidalmazván, átkozván, utánna bárkázott a *Rhenus* vizén, mikor az *Abbé Oberlohnstein* felé hajózott, és vassal fogsággal fenyegette.

3. Hogy nem vévén tekintetbe érdemes Papi személyét gyalázatosan bánt vele, és kisebbítette, e' szókat mondván: hogy az *Abbé* nem lévén fel szentelt Pap, és még is Misét mondana.

4. Hogy azt hirdette felőle, hogy a Szent Benedek Szerzetéből ki vetközött, és szökött barát volna.

5. Hogy kevélyen meg parantsolta az *Abbénék*, adná elő minden *passusit*, és hites leveleit, mint ha ő a Mólnár a'hoz rendelt tiszt volna, hogy tudni illik az ő jelen létébenn mások előtt is tenne bizonytságot maga felől, ki légyen. Ezt azért, hogy meg mutathatná írásiból, hogy Atyja tagadó légyen.

6. Hogy nyilván mondotta, hogy ezek az írások hamis írások volnának, és az *Abbé* tulajdon munkája. És pedig noha a *Saltsigi Plébánus* mind el olvasván, és jól meg vizsgálván szemébe mondaná, hogy jók, igazak, e' mellett meg magyarázván néki, hogy *fiáról Arnetről* nem volna semmi emlékezet, vagy jelenség benne, hanem tsak *Kargerről*, azért *Kargerbann* vagy az *Abbébenn* ne keresse fiát, azt felelé, kiki tsinálhat magának e' féleket, hamis most a világ. Ez az *Abbé* ugyan tsak fiam.

7. Hogy a vendég fogadóbann nem hagyta el mondani *Breviáriumját*, mondván : az ő imádsága nem kedves az Isten előtt. Sokan hallották.

8. Hogy erőltette szabad személyét, adná írva, hogy nem fia az *Anet Mólnárnak*, nem is isméri.

9. Hogy az *Oberlohnsteini* vendég fogadóbann, a hová szállott, nagy vakmerőséggel két fegyveres embert állittatott szobája eleibe, és úgy őriztette, mint rabját.

10. Hogy még azon a napon ezen magános szobájából, és kis rabságából, által vittette a közönséges tömlötzbe, számtalan nép láttára, tsak egy háló köntösbenn, melyly néki ki mondhatatlan gyalázatjára vólt, holott egy hónapig nyomorgott.

11. Hogy ezen fogsága, és rabsága, melylybe a Mólnár mérgéből, és szántsándékkal vettetett, oka lőn az utolsó rabságának *Ehrenbreitsteinbann*, mely kínosabb vólt, és három hónapig tartott.

12. Hogy egy Kapitány által minden írásit el vettette a Magdolna Tsászárné levelét sem betsülvén meg, melylyet a Belgiumi Gubernátornénak írt, noha Tsászári petséttel meg vólt erő-

sítve, és zárva, következendő képen semmit sem hagyott kezében, a mivel menthetné magát a Mólnár ellen.

13. Hogy motskosan bánt vele, kötődve, vetekedve, motskolódván, kisebbítvén, reá fogván, hogy fia vólna, hol ott, mind *Popparton* a vendég fogadás, mind *Saltsigbann* a *Plébános*, mind fogságábann a Szent Jakabi Apátur, a kik írásit, és leveleit meg tekintvén, és figyelmetesen olvasgatván, erősen szívére beszéllettek, hagyna békét az *Abbének*, mert nem fia, de ő a Mólnár ilyly érdemes értelmes embereknek hitelt nem adott, és azért méltán mondhatja az *Abbé*, hogy nem együgyűségével, hanem el tekélt gonosz akaratossággal vétett.

14. Hogy partékája öszve motskolódott, része el is vezett, mikor egy fogságból a másikba hirteltatott. A mint hasonló képen köntöse is ronggyá lett, mint hogy abbann kellett néki háltni, nem lévén semmi más fölötte, alatta pedig nem egyéb egy marok bűdös szalmánál.

15. Hogy a dupla fogságábann igen meg rontotta egészségét, a nedves lakás, és hideg miatt, melyly nagyon meg ártott melyének, és most is fájdalmasan érzi. A mi több, azon hideg miatt ki sebesedett mind keze, mind lába, és rút fekélyek fakadtak ki testén. Úgy hogy a Seb gyógyítók kezek alá került.

16. Hogy kéntelen vólt vele, hogy *Moguntiába* fáradjon, dolgai hátra maradásával, kárával, alkalmas költséggel a Mólnár kedvéért, hogy őtet meg keresné *in foro domicilii pro satisfactione in integrum*.

Mind ezekkel azért az *Abbé Karger János* könyörög a Tiszt Uraknak, tegyenek törvényes igazságot, és rendelést, hogy a Mólnár néki *Kargernek*, hozza helyre telylyes betsületét, fordítsa meg kárvallását, fizesse meg miatta tett költségét, tégyen eleget mind azokért, a miket túrni, és szenvedni kellett néki a két fogságábann. Ezeket a mint írásba bé adá, úgy írásbann meg küldék a Molnárnak, erős parantsolattal, jelenne meg, felelne meg mind azokra, melylyekről vádoltatik.

A Mólnár el végre ki fogyott minden *exceptioból*, mint a magyaró tokjából, morgolódott, hánykódott elméjében, látván, hogy az *Elector* erőlteti, a törvény szék várja, a követek sar-

kallják, végre elő pironkodot, és meg jelent. És mint hogy a vetekedések között nyólt fel, igen forgott volt, és ördög köl-kének nevezték a pörpatvar dolgábann. Elsőbben is azt tette fel: *non indiget Procuratore in suis petitionibus, causam enim suam dictis agere optime novit*. Az utánn e' volt első kérése, mint hogy az *Abbé Karger* külső, és idegen embernek mondja magát lenni, noha a Felséges *Electore* megparantsolta légyen, *in commissario suo elementissimo*, hogy a pör folyjon, és végbe menjen *via iuris summaria*, tégyen *cautiót* le előbb, hogy ha pörét vesztené, lehessen mihez nyúlni a nyertes félnek a költség iránt. Erre egyéb választ nem nyert, hanem hogy lesz másnak gondja reá, ő azonbann idő hallasztás nélkül készüljön az eleibe adatott *punctumok* rendi szerint a feleletre, és ne vontassa a pört.

A míg a Mólnár *replicájábann* fáradozott, a Mólnárné is aggódott, nem fért fejébe, hogy az *Abbé* fia ne légyen, fájdolta azért nagyon, hogy törvényesen bánik Atyja ellen. Haragudott, fohászkodott, sebesen sírt, átkozta magát, hogy ilyly gyermeket szült, átkozta Urát, hogy olyly kemény volt fiához, kit lágyabb úttal könnyebben magához édesíthetett volna, hol az egekre szegezte ázott szemeit, mondván: miért adtatok ilylyen el faj-zott magzatot, ki szüléit üldözi, miért nem veszett el vagy mé-hembenn, vagy első fordójébenn. S több e' felét.

Megint a forró szerelem gondolom fiához arra kísztí vala, eredj *Moguntiába* ugyan tsak jó darab pénzzel, talán most kap rajta, noha előbb meg útálta. Ő benne is tsak emberi szív lakik, nem kő, nem atzél, kerüld meg lány szóval, vegyd elő a nyájas-kodó szerelmet hízelkedéssel, az anyai mesterségnek leg foga-natosabb eszközeit, talán engesztelődik. Erre fogta magát, és kétes reménységgel ugyan tsak *Moguntiába* ment, nem tudván, hogy Ura ott vagyon. Az *Abbé* eleibe kéredzett, eleibe is ment, de el fordúla tőle, utóbb azt gondolván, hogy valami alku vé-gébe érkezett, meg szállítá, mit parantsolna, mondaná ki sza-badon. Az Aszszony így kezdé: Fiam! nem azért jöttem, hogy gyermekemnek valljad magadat, mert azon kívül is tudom, és el hitetem magammal, hogy nintsen külömbenn. Hanem . . .

Belé vága a beszédbe az *Abbé* mondván. Ezen a nyelven már többször untattál, és én annyiszor meg feleltem reá. Evvel a regével azért ne terheld tovább füleimet, és ha más egyéb újsággal nem érkeztél, pörös útra igazítlak, el mehetsz, nem kellesz. Ezekre az Aszszony többet lármáza, hogy sem ennek előtte. Sikoltva mondá: Boldogtalan gyermek! kővé váltál; tudod, és tagadod, hogy Anyád vagyok, tudod, hogy Atyáddal porlekedel, és még is meg tselekszed. Mi szállott beléd, hogy így furdal és ösztönöz? El akarod idő nap előtt foglalni, és magadnak takarni azt, a mit számodra gyűjtöttünk, hogy úgy temess el minket, mint koldúsokat. Én ugyan, már érzi szivem, ma hólnap meg halok, de él az Isten, a ki előbb utóbb keményen meg fog büntetni. Ezeket haragosan ki mondván el bal laga. Haza menvén vánkosára dőlt, égnek földnek panaszkodott, addig kesergett, és tusakodott magával, a míg derék betegségbe esett, nem kellett néki se étel, se ital, az álom el hagyta, fogyott erejébenn, gyarlódott eszéébenn. Tíz nap múlva ki ajánlotta lelkét.

A Mólnár tisztessen el temetvén feleségét, pöréhez fogott, a'hoz ragaszkodván *prima regula juris est negandi*. Azért vitézül.

1. Tagadja vala, hogy az *Abbét* fiának tartotta, sőt (úgy mond) maga az *Abbé* volt ennek a vélekedésnek mozdító oka, és ha az nem lett volna, abba maradott volna a költség, következő képen az *Abbé* tartozik mindent meg fizetni.

2. Tagadta, hogy ő Mólnár az *Abbét* fogságba tette, hanem egy darabig ugyan marasztotta a vendég fogadóba a'vegre, hogy bizonyítaná meg, hogy nem légyen az, a kinek mások cartják lenni, és ezt felesége kedvéért tselekedte.

3. Tagadta, hogy ő tett légyen rendelést, vagy reá állott volna, hogy fogságban vitessék. Hanem az helységnek elől járói akarták úgy.

4. Tagadta, hogy az ő rendeléséből, vagy akaratjával lett légyen meg *Koblentzbe* által hordoztatása, és *Ehrenbreitsteini* hoszszas fogsága az *Abbénak*. Hanem az *Treviri* tisztetek dolga volt, kik érette küldöttek, és hozzá nyúltak, noha eleget

mondaná ő Mólnár, hogy evvel az *Abbével* semmi dolga nem volna.

5. Nyersen tagadta, hogy ötlet valaki a törvényszék eleibe (mert ezt is szemére hánták) *citálta*, vagy kívánta volna törvényesen.

6. Hogy nem férhet eszébe, mi okra nézve kérhet tőle az *Abbé* olyly mód nélkül való *satisfactiót*, vagy is elégtételt, hol ott semmi olylyas bosszúsággal nem illette. Egy szóval, minden hazugsági, melylyeket bokrosan elő hozott az *Abbé* ellene, egy morsát sem árthatnak igaz ügye mellett, a mint is meg fogja mutatni, hogy a pörös félnek bé adása mind azon mesterséges hamiskodás. De mint hogy ezt végbe nem vihette, könyörgött *cum refusione expensarum*, hogy ettől a bajos pörtől mentenék meg.

Az *Abbé* nem gondolta volna, hogy a Mólnár Gazda olyly szemtelenül tsak a száraz tagadással mentegesse magát, hol ott tudhatta, hogy ellensége hiteles pirongságokkal torkába rekesztheti hazugságait. Tsak az hogy dévajság volt. A Mólnár szánt szándékkal bánt így az *Abbével*, hogy tudni illik ki fáraszsza, és szabadságával meg elégedvén önként elálljon a galibás pörlekedéstől. A Prókátor Úr *Stamm*, és Prókátor Úr *Krumpinger*, a kik emberségesen fel fogták ügyét az *Abbének*, evvel semmit sem aggódtak, tudván a pörlekedőknek patvarkodásit, hanem szorgalmatosan körül belül, a hol történt a dolog, öszve szedték a tanukat, hogy a tsavargó, és ide oda kapó Mólnárnak gonosz fogásit meg törjék, és magát le gyalázzák.

Azonbann más újság adá vala magát elő. Tudni illik, a Fő tisztelendő *Nevel* Úr a *Moguntiai* Érsekségbenn *Suffraganeus*, *Theológiának Doctora*, és a szent *Quintin* nevű helységnek érdemes Pásztora el érkezett Rómából, és egy levelet hozott a Mólnárnak fiától. Ebbenn azt írja, hogy útjábann vagyon haza felé, és ma hólnap a kalastromába, a hová tartozandó, vissza fog menni. Azonbann kéri jó Atyját, fizesse meg *Nevel* Urnak a 60 forintokat, ki ő *Nevel* Úr anynyit adott néki költsön fejében, hogy Rómából vissza jöhessen. *Nevel* Úr egyetembenn kezébe adá az *obligatoriát*.

Ezeket olvasván, tsak nem fortyant mérgébenn, szitkot, átkot, kigyót, békát mondott fiára, hogy nem tudósította előbb, hanem tsak útaxó szekeren írt, és azért anynyi rendetlenségnek, és szerentsétlenségnek lőn oka, sőt most is miatta telylyes zűrzavarbann vagyon dolga. De már se ír, se más egyéb orvosság nem segíthetett rajta, meg lett dolog vólt. *Nevel* Úrnak betsületesen le tette a hatvan forintokat, szabodván, hogy tekergő fiát soha többet szeme eleibe nem botsátja, mint hogy anynyi bajt szerzett, édes Anyját is meg ölte, Atyját is minden kinnal szerzett vagyonságából ma hólnap ki fogja forgatni.

Az utánn minden tsalárd, és hamis fogásokat elő vévén, mesterül le akarta verni ügyéről az *Abbét*, rútúl festvén személyét, erköltsét, és minden dolgát. Azt hirdetvén, hogy ez a hitván éhel holt Pap tsak arra költi eszét, mint kerülhesse meg, pénzére leselkedik. Ezer hazugságokat, mint anynyi pattantyúkat szegez ellene, áskál, véskél, ostromolja. Azért meg sem szűnik addiglan, míg az *Abbé* meg nem bizonyítja mind azt, a mit hazugúl eleibe hordott. Sőt ha mindjárt egy néhány ezer forintjába telik is, előbb utóbb le tsépeli.

Azon közbenn az ifjú *Arnet* személyébenn el érkezett. Az Atyja nem engedte, hogy szeme eleibe menjen, hanem igyenesen a kalastromba igazította. Vagy akarta, vagy nem, oda kellett néki költözni. Köztök lévén nem győzte az Apátur, és Társa, kik az *Abbét* látták, a nagy hasonlatosságot a két személy közt tsodálni. Szakasztott egyek valának ábrázatjokra nézve. Abbann vala a külömbség, hogy *Arnet* testesebb vólt *Kargernél*, de kisebb, szavára pedig erősebb, a mint a menyetske jól mondá.

Az Apátur büntetést szabot néki, mint hogy két esztendeig tovább késett, és pedig idegen meszsze országokbann, hogy sem engedelme hozta vólna magával. Mindenre késznek mutatta magát a fiatal Szerzetes, azt hozván elő, hogy ebbéli vétéről ugyan magát nem menthetné, mind azon által ezen ki maradása nagy elő meneteles hasznára vólt a sok szép tanulás dolgábann, és egyetembenn Szent Szerzetének különös betsületére. Erről szép hiteles irásokat adott kezébe az Apáturnak,

melylyekben nagy eszéről, tudományáról, jámbor erkölcséről, tisztos maga viseléséről, felséges ditséretnek valának. Ezeket méltó tekintetbe vévén, és más részről látván mindenre kész voltát, kellő engedelmességét, meg bocsáta néki, és kedvébe fogadá.

A Mólnár, noha hatalmasan neheztelt fiára, nem tűrheté, látni kívánta fiát. Szembe lévén vele, egy keveset, de keserűt vitsorodott. Akkor vette észre, hogy a nagy hasonlatosság miatt tsalatkozott légyen meg, és hogy balgatagúl tselekedett, nem adván hitelt, anynyi okos, értelmes embereknek, kik le akarták beszélni hamis vélekedéséről, de késő sülve vala. Tovább és mélyebben akart bé bocsátkozni fiával a beszédbe, de táborba kellett néki menni az Abbé ellen, az az törvényházba.

Hol itt a mint ennek előtte, tsak a mellett maradott: a *törvénybenn jó a tagadás*, azért nyelve is tsak arra járt, hogy másként vagyon a dolog. Erre nézve az Abbé, hogy le tromfolja a Mólnárt egy más után elő hozta tanuit, és bizonyoságit e'képen.

Ad 1. ex allegatis propriis vallja a tanu *Krey János Úr Saltsigi Plébánus*, hogy úgy vagyon, a mint bé adtam. Íme neve, levele, és petsétje, *de dato 13. Novembr. 1730.* Vallja ugyan ezen említett levélbenn *Lauer János, Saltsigi Polgár*, hogy úgy vagyon.

Ad 2. 3. 4. 5. Már vallást tett a törvény szék előtt három tanu, hogy úgy vagyon, és készek reá megesküdni, ha kívántatik. Az első tanú *Pley Eliás*, a *Moguntiai Hajós mester*, 38 esztendő. A második tanú, *Eberle János, Moguntiai Hajós legény*, 30 esztendő. A harmadik tanú *Schweichardt Antal, Niederlohnsteini Hajós*, 21 esztendő.

Ad 5. Maga önként tudja a *Treviri Curia*, a melyly citálta.

Ad 6. Vallja a tanú *Krey János Saltsigi Plébánus Úr*, előbb említett petsétes levelébenn, hogy úgy vagyon. Hasonló képen *Hannstein Saltsigi Kapitány*.

Ad 7. 8. 9. Vallják, az az vallást tettek felőle a törvény szék előtt, hogy úgy vagyon, az előbb meg nevezett Hajósok.

Ad 10. Vallja a tanú, *Hermannus Oberlohnsteini Plébánus*

Úr, hogy úgy vagyon. Ime neve, levele, és petsétje *de dato 31. Novembr. 1730.*

Ad 11. Magától kivilágosodik.

Ad 12. Vallja *Hannstein Saltsigi* Kapitány Úr.

Ad 13. Vallják a tanúk, úgy mint a Szent Jakabi Apátúr, és a *Saltsigi Plébánus* mondott levelébenn, hogy úgy vagyon.

Ad 14. Az első része magától meg bizonyodik, és ki néz rongyos köntösömön, a másik részét bizonyítja az *Oberlohnsteini Plébánus* Úrnak bé adott levele, hogy úgy vagyon.

Ad 15. Vallják a tanúk, a *Moguntiai Seb gyógyítók, Torbont Gellér Chyrurgus juratus, Starek János Chyrurgus juratus, Hunrinek Jakab Chyrurgus juratus, Scapp György Chyrurgus juratus*, azon egy petsétes levélbenn *de dato 14 April 1731*, hogy úgy vagyon. És vallja különös levelébenn *Kohler Gergely de dato 23 Juni 1731*, úgy mint *Chyrurgus practicus*, hogy úgy vagyon.

Mind ezeket a petsét alatt lévő, vagy a törvényes kérdéseken által ment győzhetetlen bizonyságokat írva bé adván, elegendő képen meg erősítette mind azokat, melylyeket maga részére *allegált* az Abbé, és egyetembenn helytelen hazug *replicáját* a Mólnárnak le rontotta, magát pediglen a Mólnárt sajnosan meg szorította. Ki is látván, hogy ez nem jó víz az ő malmára, meg tsükkent. Nem is tudott egyébhez fogni, hanem a tagadáshoz, és hogy másként vagyon a dolog. De az Abbé fülén fogva tartotta az agg rókát, hatalmasan sürgeté, mondván, Mólnár gazda! az ilylyetén bizonyságoknak mind a törvény, mind a bírák engednek, és azért kegyelmednek meg sem kellene motzanni. Ha pedig emberül tudja, s akarja menteni magát, adja elő igaz hiteles okait tsoportos tagadásinak.

Erre a dévaj Mólnár azt felelé: ehez több idő kivántatik. És úgy a *Comissarius* Urak nem végezhettek ebben az esztendőben, hanem *in statu quo* maradt a dolog, a míg bé nem állott az 1730 esztendő.

Ezen közben a Mólnár kereke forgott. Azon patvarkodott leginkább, hogy az Abbét a nagy Urakkal meg gyűlöltesse, és maga részére takarja azoknak jó akaratját. Olyly látszatja volt

a dolgának, mint ha *Comissarius* Uraimék is ingadoznának, vagy a hamis beszéd, vagy a tsengő pengő jószág miatt. Napról napra hajlandóbbak voltak a Mólnárhoz, idegenebbek az Abbéhez.

El végre 1731 esztendőbenn 12 Aprili ki adták a *Comissarius* Urak a *sententiát*, ebben áll. A mi a két pörös félt illeti, egyik s másik fél fizesse meg maga költségét különösen. Alkudjanak meg barátságosan, mint hogy azon kívül is a Mólnárnak minden törekedése, *ex zelo paterno*, fiához való buzgó szeretetéből származott, és nem volt egyéb előtte, hanem hogy el veszett fiát fiúi engedelmességre térítené, *nullo animo injuriando*, semmi boszszú üzéstől nem viseltetvén. Az Abbé azért úgy vegye fel, mint a bal szerentsének véletlen tsapását.

A Mólnár katzagott, tsipőjén hordozta kezét. Az Abbének ellenbenn vissza tetszett a végezés. Nem elégedvén meg azért vele, azt adta értésére az Uraknak, hogy *salvo commissionis honore*, a *Moguntiai* Érseki udvari törvény szék eleibe viszi pörét, s ügyét, remélvén szerentsésebb ki menetelét dolgának.

Ott helybenn bé adá panaszos levelét, minden hozzá tartozandó szükséges előbb említett próbáival, tudtokra adván, mint bánt légyen véle a *Comissio*. Az *Apellatio* bé vétetett, a *citatio*, és *comparitio* meg parantsoltatott *pro termino praefixo*, a tartománynak szokása szerint. Meg jelentek a felek, dolgoztak az Urak. Mind jobban forgatta magát az Abbé, a summábann alább hagyván, nem kívánt többet a Mólnártól öt ezer forintnál, a boszszúságért, melylyel illette, a kár vallásért, melylyet okozott, az időért, melylyet miatta el vesztegetett, s szerentséje hátra maradásával, vallott gyalázatjáért, kínos sebeiért s a t. Utóljára vallá, hogy az öt ezer forintért nem szenvedné el másodszor a hasonló rabságot, a világ szeme előtt való pirontságot, szemre hányást, tsúfot, kisebbséget, melyly meszsze országokra terjedt, és el végre egészségének meg rontását.

Fülett a Mólnár, nem tudván mit feleljen, kezdé ugyan, kezdé, de tsak az került elő, a mit *in retro actis* többször emlegetett, azt is zavarosan, rend nélkül, elejét utólját egybe kevervén. Kénteleníttetvén utóljára, ha olylyas mi vólna még, mon-

daná ki maga mentségére, mind azon által rendet tartván, vagy pedig adná meg magát.

1. Azért azt kérdé vala, hogy a mit az *Abbé* bé adott panasz írás volna e, vagy közönséges beszéd ?

2. Meg vallotta ugyan, hogy meg fogatta az *Abbét*, és tömlöztbe tetette, de csak azért, hogy meg tudná, ki légyen, honnan jön, hová mégyen.

3. Meg vallotta, hogy ő vitette által az *Oberlohnsteini* fogságba, de csak azért, mert nem illet, hogy egy vendég fogadóba légyen rabsága egy Szerzetes személynek. Ezen által vittetés pedig éjtszakának idején történt, nem késérvén ötet más egyéb, hanem a Kapitány, egy tizedes, két Dragonos, a kik partékáját hordozták, hogy magát ne terhelné.

4. Tagadta, hogy boszszúsággal *sive reali, sive formali* illette volna.

5. Hogy nem kívánt betsülete ellen véteni, vagy ötet boszontani, hanem csak megtudni, hol lett a világra, és mi a neve ?

6. Hogy az *Oberlohnsteini* kvártélja szép szoba volt, nem volt olyly szoros, és rémető, nem is tartott tovább egy néhány napnál.

Ezekre az *Abbé* a törvény szék előtt rövideden s helyesen meg felelt.

Ad 1. Hogy heába való kérdés.

Ad 2. et 3. Hogy amit előbb el hazudott, azt ugyan meg vallja, melylyből mind dévajsága, mind állhatatlansága ki tetszik. Egyébre nézve akár mely szándékból tselekedte, elég nagy vak merőség, és boszúság volt, egy világi személynek Egyházi ellen ezt el követni, és pedig tiszta gyanúból, vagy vélekedésből, a mint már ki világosodott.

Ad 4. et 5. Meg hazuttolják az elő hozott tanuk.

Ad 6. A latrok bűdös sanyargató tömlöztét nem lehet szép szobának mondani. Fogsága pedig nem egy néhány napig, hanem egész hólnapig tartott, a mint bizonyítja a *Saltsigi* Pap. Azért a Mólnár duplán hazudott.

Minek utánna az *Abbé* e' képen a Mólnárnak hazugságit torkába verte volna, világosan meg mutatván, a törvény szék

előtt, hogy vagy esze nélkül, vagy esze ellen beszéll, a *Moguntiai* Érseki udvari tanács *post factam conclusionem in causa* úgy végezett, hogy az *Etwili* Mólnár tartozik igazság szerint, minden költségét meg fizetni, minden kárát, és veszteségét az *Abbénak* meg fordítani, minden gyalázatért, és boszúságért eleget tenni.

Ez a *sententia* más, és jobb színben vala, hogy sem *comissarius* Uraiméké. Nagyon meg vigasztalta az *Abbét*. Ellenbenn el komorodott a Mólnár, és túrta szájából mérgét, azt bömbölvén: íme egyik törvény szék nyakon tsapja a másikat. Ha úgy vagy, én is egyet próbálok, *ad instantiam proxime superiorem*, felylyebb vitte ügyét, és *beneficio revisionis* akart nyerekedni, megint fenegetvén az *Abbét*, mondván, ez a gaz Pape egy pénzt sem kap tőlem, ha mindjárt egy néhány ezer forintomba telik is.

A *revisio* munkába ment. A felek együtt valának, újra forrott forgott a pör. Látván a Mólnár, hogy ember a gáton az *Abbé*, az utánn hogy otthon is múlton múlik dolga, ebből a heves fürdéből sem gázolhat ki, attól is tartván, ne talántán utóbb keményebb *sententiát* ne mondjanak fejére, lassan lassan lágyúla. Azt adá értésére az *Abbénak* hogy, *ad amicabilem*, barátságos alkura akar véle lépni. Az *Abbé* nem tartott ellent, két három *conferentia*, vagy is öszve beszéllgetés után *Lehr Úr* közbe járása által, ki különös titkos tanácsosa vala a Felséges *Moguntiai Electornak*; meg lett a végezés köztök. Ebben állott: az *Abbé Karger* felejtse el, a mi eddig történt, a Mólnár *Arnet* tegye le a somma pénzt, a melylybe alkudtak, *Karger Jánosnak* az *Abbénak*.

A ki ezt a *Historiát* Frantzia nyelven írta, vallja, hogy szemével látta, mikor a Mólnár aranynyal ezüsttel ki fizette az *Abbét*, de nem mehetett végére, menyinyit fizetett légyen. És ebbenn áll az egész *Historia*.

HOLLÓSI. Fejet hajtunk az Úrnak a kedves beszéd miatt, úgy belé merültem az hallgatásba, hogy nem tudtam vatsora előtt vagyunk e, vagy utánna. Tudom, hogy ez éjjel émetten is, álombann is meg fordul elmébenn, mint bolgatja az emberek sze-

rentségét a változó szerentse, melylynek alkalmas példája az Abbé. Kedvemért kérem az Urat, ha írásbann meg vagyon, hagyd vehessem párját.

BÁTORI. A mint a *Lucenburgi* Frantzia *Exemplárból* fordítottam magyarra, úgy le íratom, és kezéhez szolgáltatom az Úrnak.

SZILÁGYI. Valóbann ritkaságos dolog vólt, *Arnetnek* és *Karger Abbének*, egy máshoz való hasonlatossága. A mint a beszédből ki vehettem, 1. egy forma ábrázatjok vólt, 2. egy forma kelés egyiknek is, másiknak is azon a szemén, 3. egy forma seb egyiknek is másiknak is azon a lábán, azon a helyen, 4. azon egy forma írása mind a kettőnek, kin az Apátur is meg akadott. Adjuk hozzá azon egy kotsi hordozta egyikét is, másikat is. Azon egy vendég fogadóban szállott *Furtbann* egyik is, másik is, úgy, hogy a gazd'aszszony egyikét a másikatól nem tudná meg választani. Azon egy vendég fogadóba tartózkodott Bétsbenn a *Spittelbergen* egyik is, másik is, nem tsoda azért, ha a *Karger* akarátja ellen a vendég fogadósnét, a Mólnárt, a kotsist, sőt a Szent Jakabi Apátúrt is okos társával el ámította. Engem bizonyára meg tsalt vólna, ha valaha *Arnetet* láttam vólna.

HOLLÓSI. Meg engedem, de mint hogy *Karger* az Abbé erős tagadással, és jeles bizonyságokkal ellent állott, esztelenül rögzött vélekedésébenn. Azért böltsen vették fel a Szerzetesek, hogy hagyna alább, ne hinné szemének, mert az e' féle közel járó hasonlatosság miatt, nagy tsalatkozások, és szörnyűséges esetek történtenek. A kik a világi Historiákban forgottak, tudják ezeket.

Olvastam magam is, hogy a nem valóságos *Nero*, az igaz *Nero* neve alatt a Romai Tsászárságra akarta magát verni, mert hogy hasonlított hozzá. Ezen okon a hamis *Balduinus* az igaz *Balduinus* helyébe, a Konstantzinápoli Tsászárságra ásitozott. A hamis *Clotarius* az igaz *Clotarius*nak kezéből tsak nem ki tekerte a Frantzia Királyi Páltzát. A hamis *Alfonsus* el ámította a Spanyol Urakat, és kevésbe állott, hogy el nem kapta az *Aragoniai* koronát. A hamis második *Friderik* le

akarta taszítani székéről az ügyes *Rudolfot* a' *Habsburgi* házból való Tsászárt, ki az utánn maradékibann fiúi ágon a VI. Károly Tsászárig országolt. Hasonló képen a dévaj sületlen *Smerdes* a Persiai *Monáarchiát* már kezdte bírni, de egy aszszony által el árúztatván rajta mentek a *Mágusok*, és darabokra vagdalták. *Laodice Antiochusnak Syriai* Királynak felesége meg ölte Urát, el temette titkon, *Arsemon*t, kihez szokott vala, fektette Ura helyett a beteg ágyba, és mint hogy hasonló volt *Antiochushoz*, annak tartotta az ország. *Arsemon* haldokló szóval úgy tette testamentomát, mint a Királyné kívánta, bé vette *Syria* ország, és igen meg tsalatkozott. Ki győzné mind elő beszélni a példákat, a hol a személyek közt való hasonlatosság atyákat, anyákat, nagy helységeket, okos nemzetségeket, tartományokat, országokat meg tsalt, alkalmatosságot adott nagy villongásra, kár vallásra, vér ontásra. A Mólnár gazdán is valaményire rajta történt, jó darab pénzét, és feleségét vesztette miatta. Káros bánkodjék, én se nem szánom, se nem bánom, mért bakolta meg magát, miért agyaskodott.

SZILÁGYI. Jól mondá Bátori Uram. Pörös és Halottas volt a második része a *Historiának*, meg esett szívem a három személyen, a Mólnárnén, a *Karger Abbé* jó anyján, és szegény hűgán. Az ártalmas el hitetés mire nem viheti az embert!

HOLLÓSI. Meg történik a férfiakon is, de gyakortább az aszszonyi nemen. A mit egyszer gyenge elméjek fel kap, avval úgy öszve kaptsolódik agyvelejek, hogy nem tudnak ki tisztúlni belőle. Kivált ha az akaratosság, és félelem hozzá érkezik. Ha szomorú a dolog, mód nélkül meg szorítja szíveket, ha víg mód nélkül meg tágítja, és így vagy egyik, vagy másik okból nem bir az ember maga szívével. A sziv azonbann az egész testével közli nyavalyáját, erre el végre halálos lankadások, bádjadások, és más rendetlenségek következnek, melylyek miatt vége szakad az ember életének. Így járt a három Aszszonyság is, kár értek.

BÁTORI. *Philosophice*. Hanem mint tetszett Hollósi Uramnak a Mólnár pörlekedése.

HOLLÓSI. A Mólnár semmit sem felejtett el. Tagadva nem

vétett, szabad a tagadás, anynyiból hasznos is, mert sokat talál ki a pörös félnek szívéből szájára, melylynek hasznát veheti az al pörös. Azonbann a tagadás a világos bizonyságok ellenében káros vakmerőség. Vétett a Mólnár fertelmes hazugságival. Az igazságot igaz úton kell keresni. Vétett avval is, hogy erőltetve folytatta pörét, noha tudta, hogy mankón jár ügye. Ezzel nagy költségbe merült, és fejére tellett. De ezeket bízjuk azokra, kiknek kenyerek, el múlt szabott időnk, kívánok az Uraknak boldog jó éjtszakát.

NYOLTZADIK ÉJTSZAKA.

HOLLÓSI, SZILÁGYI, BÁTORI.

HOLLÓSI. Mint nyugodtak az Urak ?

BÁTORI. Tsendesen, édesen.

SZILÁGYI. Virradtig egy végbe.

HOLLÓSI. Szokásom szerint magam keveset aludtam, de eleget. Korán ki vervén magamat ágyamból, fel forgattam némelyly keverék írásimat, egy Frantzia levélre akadtam, nem mostani, 1725 esztendőbenn írta egy jó akaró a másikának Párisból. Azon helységnek szokásit, és erköltseit hozza elő. Ha nem volna unalmas meg hallgatása, beszédnek okáért, el mondanám magyarul végig.

SZILÁGYI. Tsúfos lehet, az e' féle ujságoknak nagy szeretője vagyok.

BÁTORI. Mint légyen mostanság dolga az említett módiás városnak, eleget hordják füleinkbe, a kik onnan érkeznek, és a hónapos hírek is bőven tudósítanak, hanem az akkori időbéli szokása járását Párisnak óhajtom igen is tudni.

HOLLÓSI. Ilylen alkura tehát kezdem, így szól a levél.

Barátom, már tíz esztendős lakosa vagyok híres Páris városának, és pedig még sem ismérem. El se higyd, hogy a sereglő sok gyönyörűség, melylynek ebbenn a *Babylonbann* se száma, se azon állandó módja, légyen ez oka; mint ha beléjek veszembe kilylyebb nem tekintenék, sőt inkább most vagyok utánok, hogy ki tanulhassam, és hírt adhassak felőlek. Sok időtől fogva nem szorúltam az orvosokra, mint hogy egészségem

szolgál. És valóbann pirulnék szégyenembenn, ha el érvén, el is hagyván már a harmintzadik esztendő, számot tartanék az e' féle *Philosophusokra*. A kik őket isméri, kerülük.

Te, a ki tudod, mi rendet tartottam életembenn, és melyly felé hallgat hajlandóságom, által értheted, mint töltöm napjaimat itten. Közönségesen, mikor a nap támad, akkor kelek. Noha ez a látszatos *Planéta* ritkán mutatja magát mi nálunk tiszta fényébenn, erre nézve szinte olyly betsületbenn vagyok, mint a *Chinai* Tsászár, a ki fél esztendeig láthatatlan maga országábann. Jó korán ébredek, a kakas szavára nyílik szemem, és a zörgő sok kotsi el felejteti álmomat. Talpon lévén első gondom az olvasás, ha nem írok, vagy írás, ha mit arra való, olvastam.

Végezvén tanulásomat, és elmémnek forgatását, lábaimat kezdem meg indítani, nints is nagyobb gyönyörűségem a sétálásnál. Mikor azért szolgál az idő, meg köszöntöm a kies tiszta vidékséget, vagy a híres kerteknek látogatására megyek, meg járom árnyékos útszáit, mulatok a nemes virágok közt. Jól lehet ezt a sétálást heába való fáradozásnak tartják a Törökök, és az egész *Asia* esztelenségnek mondja, én azonbann minden nap egy nehány Olasz mért földet el lépek, noha nem úta-zok. Erre pedig szép módot ad a Frantzia udvar, nyitva tartatván szép kertjeit, melylyeknek talán mása nintsen *Europábann*. Mennél későbbben lehet, akkor megyek nyugodni. Számot vetvén előbb magammal mind azokról, a mit nap estig tselekedtem, arra kérvén jó Istenemet, hogy boldogúl virradhassak más napra.

Minden napi szükségem azon egyre mutat: táplálásomra, öltözetemre, nyugasztaló ágyomra. Nem kívánok olylyas eledelt, melylyel azok élnek, a kik nálamnál kényesebbek, vagy gazdagabbak. Ha meg térek az udvarból, nem szégyenlem a bé menést pusztás kis hajlékomba. A vont arany, vagy ezüst, nem földi jobban bé testemet a szótt posztónál. Ha más mire vagyok szükségem, bölt *Seneca* könyvébenn keresem. Arra emlékeztet, a ki gazdag akar lenni, semmit se kívánjon.

Mind azoktól meg vonom magamat, a mit drágán árúlnak,

és a mit nem szerezhetek meg, hogy meg ne bánjam. Ilylen mértékletességem miatt éhhez meg kell halni bennem a testi kívánságoknak. És az Aszszonyi nemnek fősvénysége is nagyon tartoztat. A szerelem dolgában inkább tartok *Susannával*, mint sem *Dalilával*, és nem könnyen bízom hajamat egy olyan tsalárdnak ollójára, mint *Sámson*. Tudom, hogy nehezebb *Zenocrates* életét élni, hogy sem képét mutatni, mert mind addig gyarló embereknek gondoljuk magunkat lenni, a míg aszszony állatot teremt a világ, azért emberül, és korán, meg kell törni a testi kívánságokat, hogy erőt ne vehessenek rajtunk.

A jövevényeket szépen fogadják Párisbann, és örömet látnak, míg semmit sem kérnek, nints egyéb hivatalok, hanem hogy magokat mulassák. Vagynak alaton szerű pór vendégek is, ezeket arra hajtják, hogy az útszák tsúnyságát öszve takarják, és el hordják, jobbára *Sabaudusok*, olyly feketék, mint a korom, és olyly bűdösek, mint a zsidók *synagogája*.

Engem, a mi illet, hol úgy viselem magamat, mint egy tanúlt bölts, hol mint egy tudatlan egyűgyű, ilyly mesterséggel fúrom magamat, hol ennek, hol amannak kedvébe. Irtam egy darab könyvet, a Királytól kezdve az ajtó állóig mindenkinek tetszett. Az udvar meg betsült szép *pensióval*, de a had el kapta. A nagy Urak engem felséges dítsírettel magasztalnak, és a böltsök, mint egy tömjénezve betsülnek. Az Aszszonyságok pedig kisértve ingerlenek, hogy ne hevertessem pennámat, de számokra semmit sem tudok ki dolgozni, hanem ha el keseredem, vagy más mi bánt, akkor ugyan, noha Músám énekre nem termett, olyly gyengén eresztí verseit, hogy *Gvarini* ama híres Olasz sem ér velem.

Ebbenn a helységbenn mód nélkül sokat költenek az emberek a tzifrára, és kevélységre, és azért magokat mindenből ki fosztják, utoljára a Palotás Uraimék a Lázár lakadalmára szorúlnak. Személyemről vallhatom, ha el fogyott költő pénzem, és nints mire virradnom, a gazdagok eleibe megyek, addig patvarkodom a hímes színes dítsíretekkel, a míg önként számomra ki nyílik erszények.

Itt mindent s mindenkor kell dít sírni, a mi nem jó, azt a jónál jobban, a fiatal rendnek rendetlenségét leg inkább, más külömbenn oda vagyon a szent békeség velek. A többivel meg tudok alkudni, de a kép mutatás ki vallott ellenségem, nem tűrhetem, mikor, se az Istent, se az embereket nem kémélik, azt is, ezeket is tsalton tsalják, hogy áldozatot tehessenek véle az ördögnek. *Doctorságra* vertem magámat a *compliment* dolgánn, leg inkább a mi a meg követést illeti, ez a *ceremonia* olyly közönséges Frantzia országánn, mint a fohászkodás az Olaszok között, sűrű itt az ígélet, szapora a barátság, a szolgáltnak ide amoda fel ajánlása untig való, azonánn tsak olylyan, mint a filemilének tzifra éneke. *Vox praetereaue nihil*. Hang és nem egyéb. Minden emberség és udvariság tsak a meg követésből áll, azért könnyű köztök a meg békéllés, nem is tartatnék jó Frantziának, a ki meg követés után el nem tudná nyögni a bosszúságot.

A mi Párist illeti, nehéz, létte igaz képét adni. Népe nem fér a városba, már a *Sequana* vizének (melyly által folyja) hidait és a házok teteit is el foglalta. Ez a tágos meg rakott pajta minden zúrzavarnak széke fészke, kezdem azért le írását, a *perpetuo mobili*, az ő éjjeli nappali nyughatatlanságáról.

Mikor Nero Tsászár érdemes oktatója, *Seneca*, a tsendes életről írta vala könyvét, nyilván füleit fájdalta a sok jövő menő zörgölődő kotsik miatt, melylyeknek akkor szörnyű száma vólt Romáánn. Mondhatom Páris városáról, hogy tsergő tsattagó hintóinak, és egyéb pergő szekereinek sokaságok hihetetlen nagy. Alkalmas része rongyos, ökör bőrrel vagyon borítva, tsak arra való, hogy azokat ölje, kik benne ülnek, mint hogy hol egybe vesznek, hol egy másba ütköznek, és törnek. A lovaknak nintsen pihenések, vagy étetésre való nyugtok, kéntelenek véle, hogy mentekbenn is, ha mit kapnak, eddegeljenek. A kotsisok, ha olylyas mi történik, mint ha a *Lucifer* lántzáról tsak most oldották volna le őket, úgy ordítanak, tsattagnak, pattagnak, szitkozódnak, hogy iszonyú hallani. Tovább a mi ezeket illeti, szokás szerint óra számra szolgálnak, de az egy órát kettőre, és a huszon négyet negyven nyóltzra

hazudják, erre nézve erővel is duplával a fizettetik ki magókat. A kik a kotsikbann ülnek, gyakorta itt forralják ki, a mit ott-honn a tűzhez tettek.

Nem különbenn hatalmas nagy száma vagyon itten a tor-nyoknak, és benne a harangoknak, ezeknek egybe zengése úgy lármáz a levegő égbenn, és úgy meg járja az embernek fejét, hogy nem bir magával. Tudd hozzá azoknak rikoltását, a kik az útszakat járkák, és ki sajtját, ki tejét, ki gyümölsét, ki fővenyét, ki sepreit, ki halát, ki vizét, ki rongyát, és a többit, tele torokkal kiáltja ki, és árúlja. Ez, az előbbiekkal egyetem-benn olyly alkalmatlanná teszi a helységet, hogy az anyaszültt siketek, ha eszekkel fel tudnák venni, nem ohajtanák köny-nyen a hallomást.

Régenten egy Romai Tsászár arra bolondúlt, az egész város-nak pókhálóit öszve szedette, szorgalmatosan meg mérette, menyinyit nyomna, hogy abból megtudná nagyságát Romának. Könnyebb és jobb móddal végére mehet, a ki kívánja tudni, mekkora lehet Páris városa, tsak tekintse meg a laquais szol-gáknak, a lovaknak, a Doctoroknak, a Prókátoroknak, a pör-lekedőknek, az éjjeli kóborlóknak, a jövevényeknek, a hābzó népek tengeri sokaságát.

A világtalanoknak nálunk meg lehetős a sorsok, szabadon járkák a várost semmi bántás és kalauz nélkül, mint ha lábaik-kal látnának. Három százat közülök, egy azon névű ispitál-bann tartanak, és ruháznak, a három száz Frantzia Nemes vité-zeknek emlékezetire, kiknek régi időkbenn egy Egyiptomi Szultán ki tolatta szemeiket. Ezek a templomok ajtait meg szállják, alamizsnát kérnek, olyly bátran, olyly hangosan, mint ha mind azon oszlop képekkel szóllanának, mint *Diogenes* Aténábann tselekedett.

A házakról szóllván, úgy tetszik, mint ha a *Philosophusok*, és nem derék építő mesterek láttak volna hozzájuk, olyly go-rombák kívül. Azonbann ékesek belül, noha ez a szépség is tsak kárpitokból áll, melylyek a falakat borítják. A faragott ritkaság, és egyéb tzifra nem ment szokásba ezen nemzetségnél.

A nagy Urak avval különböztetik magókat, hogy más kedvé-

ért semmit sem tselekesznek. Az utánn hogy sok két lábú barom vagyon körülöttek. Ezek mindenütt követik urokat, a hintóba emelik, ha kell, az utánn a szekér sarkára fel ugranak sereggel, egyik a másikba kapaszkodva tartják magokat, mint ha *triumphus* gyanánt akarnának *Pentapolis* városaiba költözni.

Nem mondom nagyra, ha mondom, hogy az egész város azon egy szállás, olyly sűrűen meg vagyon hintve mindenünnen, a sokféle kortsmákkal, vendég fogadó házakkal, és ide tartozandó épületekkel. A konyhák minden órán füstölögnek, mert itt minden órán esznek, isznak, vendégeskednek, és új s meg új vendégek érkeznek. A Frantziák nem igen élnek a nap keleti fűszerszámmal, nem hogy meg vetnék azért, hanem azért, mert hogy az Olaszok és Spányolok nagyon kapnak rajta, és ők különbözni akarnak tőlök még a jóbann is. Nem fősvénykednek, az ő asztalok mindenkor gazdagon meg vagyon rakva, magánosan csak akkor esznek, mikor vendéget nem kaphatnak. Örömetesebb isznak az apróbb poharakból, de gyakortább. Szeretik, ha vetekedő társra akadnak.

A köz nép innep napokon részegeskedik, dolog tévő napokon józan, és mihelyt virrad, dolgához lát. Nintsen talán széles e világon olyly nemzet, melyly iparkodóbb és serényebb volna a Frantziánál, de a mellett nem gyarapít, mert a mit nyér, vagy torkába önti, vagy gyomrába hordja, vagy módi fzfírára költi, a mint erköltsére nézve udvariasabb úgy, öltözetire nézve leg deliásabb a Párisi Frantzia.

A *Sequana* vize, a mint felylyebb mondám, két felé hásítja a várost, és anynyit hord bele hajókon, hogy egész milliom embernek táplálására elegendő. A vize tsendes és jó italú. Emberek, barmok élnek vele, pénzen árulják házonként. Akár apadjon, akár dagadjon, azon egy az ára.

Az élésre valót rész szerint meg termi a város, rész szerint meg hozza a vidékség, olyly bőséggel, hogy minden szeglete a helységnek bé telik vele. Erre képest *Themistocles* egy útszán is fel találná azt a három várost, melylyeket egy Persiai Király ada vala néki, egyikét hogy kenyere, másikat hogy bora lenne, a harmadikát hogy öltözetre valót kaphatna. A számta-

lan sok bóltok vígan tsillámlanak különbféle árukkal, mind meg vagyon benne, a mit vagy a szükség, vagy a kényesség meg kívánhat. Olyly híre vagyon Párisnak, hogy igen sok puszta várost meg lehetne gazdagítani azzal, a mit itt el lehetne kerülni. A nép szinte úgy lázzad arra, a mi nem kell, mint arra, a mi kell. Anynyira meg szokta a heába való-
ságot.

Bátor jó darabig ne essék is az eső, de még is minden gatzól szorgalmatosan tisztogatják az útszákat, mert a dámak nem tzipelősbenn, hanem *pantófel* paputsbann szoktak járni, a férfiak ellenben mind azon sarukbann. Melyly szokás okot adott egy Spányolnak, hogy azt kérdezné Párisbann, ha mind ki akarnának e költözni a városból.

A *Sequana* vizén sok híd vagyon, ki kőből, ki fából. Olylya-sok is vagynak, a melylyeken számos bóltos hajlékok látszanak. A *Pont neuf*, vagy is új híd nagy ékessége a városnak, tizen két bólhajtás tartja, széles, pompás. Egyik derekán ama nevezetes Henrik Királynak oszlopos lovas képe vagyon értzből öntve. Úgy tetszik, mint ha elevenséget mutatna, és ki nézne belőle a Királynak hadi vitézsége. Olyly mesterséges a munka. Ezen a hídon fordul meg színe a városnak, sok Úri rendből valók, sok hintó, lovas, s gyalog nép forr rajta, és tólakozik. Itt fitogatja drágaságit sok vert sátor, és áros bólt. Ezeket naponként hajnalkor szokták fel építeni, és későn estve le hordani.

Ugyan ezen a hídon sok tudós kereng forog; ki azzal biztat, hogy a ki hullott fogakat újra bé rakja, vagy a ki folyt szemek helyébe kristályból másokat ültet, vagy azzal, hogy a homlokot, és artzát gyalázó rántzokat ki simítja, és a meg fonynyadt, el aggott ábrázatot vidám fiatal színre hozza, ki azzal, hogy a vénséget meg ifjítja. Dolog, hogy valaki közülök azt nem meri hazudni, hogy a holtakat is fel tudja támasztani.

A Frantzia, vagy inkább Párisi Dámak nagy ékességére válnak a városnak, minnyájan igen tisztán és nagy illendőséggel öltöznek, némelylyek közülök olyly bóltsek, mint egy *Sybilla*. Örömet forgatják a könyveket, írnak is, kivált képen verseket.

A számvetést szinte úgy tudják, és gyakorolják, mint a férfiak, leg inkább azok, kik kalmárkodnak.

Torkosak, naponként anynyiszor tsemegéskednek, és nyalakodnak, a menyinyiszor a Törökök imádkoznak, tudni illik sokszor. Alig kelnek, már is vagyon munkája százoknak. A szépek ritkák, a kik valóban azok, se párjok, se mások sok országokban. Ezek el bízzák magokat, közönségesen úgy parantsolnak a férfiakkal, mint a Királynék, urokkal mint szolgáljokkal, szolgáljokkal mint rabokkal, felettébb szeretik az apró ebetskéket, és el mulatnak velek. Egyvelesleg a többiek igen meg kívánják a szabad életet, a víg társaságot, a tréfát, ezt mesterségesen tudják űzni. Bő beszédűek, nyájaskodók, kedveskedők, hizelkedők, barátságosak. Nem penészednek meg otthonn, jobbára kin kószálnak, hanem ha valami vendéget várnak, ki is ha egyszer be lépett, és kedves, örökétig nyitva találja az ajtót maga számára. Vagynak közülök, a kik ha ki megynek szobájukból, nem zárják bé magok után, tátva marad, mert semmi sem marad benne: a miek vagyon, mind rajtok vagyon.

Restellik *Penelope* vásznát szőni, verni, varni. *Herculesnek* sem tanátslanám, hogy rokkával, vagy orsóval őket meg kínálná. Nem szoptatják tulajdon gyermekeket, noha itt az anyák mind azon vitéz Bajnokokat és hires Böltséket szűlnek. Azért több Katonát és Doctort látt itt az ember, hogy sem *Asiabann* Indiabann varáslókat, babonázókat, jövendő mondókat.

A nemesebbek hosszú ruha farkat hurczolnak magok után selyemből, ezüst 's arany virágokkal közölve, és így léptselnek vagy a templomokba, vagy az árnyékos terekbe, szüntelenül változtatják a módit, a ki őket tegnap látta, ma nem isméri. Mindenikének mindenkor szabad maskarásan járni, és így tsak akkor látszanak ki nyílt ábrázattal, mikor, és a hol kedvek visketteti. Fekete bársonnyal mélyen bé borítják egész fejeket, mikor a Szent egyházba mennek, mint ha Isten s világ előtt tsak *ab incognito* ismételten kívánnának ott lenni. Egyéb tsúfos és fertelmes erköltsöket szántsándékkal nem említem, nem fér pennámhoz, azon kívül is elég hangos híre vagyon módi életeknek.

A nyughatatlanság ötödik *elementoma* a Frantziának, e' nélkül nem élhet. Felettébb gyönyörködik az újságokban, és nagy heveskedve meg kívánja. Leg kedvesebb barátját is hamar meg unja, és arra törekedik, hogy meg váljon tőle, azon időben hozzá szokik a hideghez és meleghez. Hol így, hol amúgy öltözik, mind színére, mind módjára nézve. Még szerelmes hazajokat is hamar meg útálják, azért ki *Asiába*, ki *Africába* el bujdosik, a' Spányolokhoz ritkábban, Olasz országba gyakorta, és más idegen földre is, tsak azért, hogy új világot, új szokást lássanak, új eget szíjanak. A kiktől ki nem telik, hogy utazhassanak, leg alább lakásokból ki költöznek, mást fogadnak, és bé szállanak, hogy meg ne vénhedjenek azon egy házban.

A szabók többet vesződnek az új *inventióval*, sem hogy a varrás munkával, és ha az egy féle köntös tovább tart egy leg gyengébb virág életénél, már mind azon régiség. Innen támadtak a kótyavetyések, kik ennek előtte minden tzondrát, és meg nőtt rongyot össze szereztek egy kézzel, más kézzel el adták. Most ő kegyelmeknek jobb renden vagyon dolgok. Egyet ki vetköztetnek, mást meg ruháznak. Meg fordítják, ha arra való a portéka, meg toldják, más formára szabják, meg szépítik, árulják. E' képen ők gazdagodnak, de sokan meg sokan naponként új s meg új köntösbe is öltözhetnek kevés veszteséggel.

A Frantzia nyelv nemes és ékes. A Deákból, Olaszból, Spányolból vagyon össze szedve, tsak az tud benne gyönyörködni, a ki jól érti. Nem beszéllenek a Frantziák úgy, a mint írnak, és mikor beszéllenek is, felét el harapják. Tetszik nékiek, mikor őket nem értik, és tsak azért is sebeskednek a beszéddel. Untalan igazítanak és szépítenek nyelveken. A most fen forgó dolgokról, hasonló képen azokról, melylyel előbb voltak, nem igen nyújtják a beszédet. Tsak a jövődöket feszegetik. Azt tartják, hogy tsak a Spányolok vétke, volt, és el temettetett régiséget ki ásni, és dél színre hozni. Az új könyveken igen kapnak, a mint az újdön új barátság leg jobb ízű nálok.

Meg ismérheted a Frantziát ezen négy jelekből; mikor üt az óra; ha mit kérdez; mikor valamit így: és szerelméről beszél,

Alig üt az óra, már is meg kérdezi, menynyit ütött. Mikor valamit kérdez, azt akarja, hogy előbb feleljen a fél, hogy sem kérdését végezze. Ha mit ígér, el hiteds magaddal, hogy meg nem állja, előbb adja fel azt, a mit nem ígért.

Reggel font gyapjúbann, délest selyembenn járnak. Az ő sziveknek nyughatatlansága, és az időnek állhatatlansága, lehet oka tündér változásinak.

A Párisi pompa, és hatalmas vendégeskedés, inkább hasznára, hogy sem kárára volna a városnak, ha tsak a gazda és vagyonos méltóságok üznék. De mint hogy a többi is kötelességének tartja, hogy azokhoz szabja életét, gondolnám, lassan lassan romlásához közelít az egész helység, ha igazat tart ama régi mondás: a melyly váras tékozló, és pénz ontó, veszni akar.

Mint hogy pedig már az inasok, és kotsisok, skárlátbann és tollasan járnak, egyetembenn az arany ezüst az ő köntösökre szállott, következő képen az Urak, és szolgák közt nints különbség; talán a Fő méltóságok is meg gondolják magokat, és alább hagynak a szörnyű pompábann.

Itt tsak az egy Királyt veszik méltó tekintetbe, tsak egyedül néki engedelmeskednek, a többivel nem törődnek. Ha Uradnak meg adtad, vagy tetted azt, a mivel tartozol, a többire nézve úgy élhetsz mint egy pogány Görög. Itt senkit sem betsülnek meg szokott köszöntéssel, senkinek süveget nem vetnek, hanem tsak, mikor az Istent hordozzák a beteghez. Az öszve tsoportozott alaton nép senkinek tért nem ad, se nem enged, és többet kell tartani tőle, hogy sem a derék fő emberektől. Jól lehet a nyomorúságnak kebelébe aliglan tengődnek, mégis olyly kevélyek, mint ha mind azon régi hatalmas Romai Polgárok volnának.

Az épületre való fejtett kő itt igen drága, egy kis szoba Párisbann anynyiba telik, menynyibe *Moscoviábann* tíz ház. A melyly szobába én lakom, abbann *Plato* nem akarna meg hálai, és *Diogenes* sem találna felettébb valót benne. Minden honn valóm ez: négy kárpit, melyly a falakat födi, egy ágy, egy asztal, két pár szék, egy tükör, és a Királynak képe.

A semmire való portékát drágában árulják, hogy sem a jót. A rosz fügéért többet kell fizetnünk, hogy sem a jó Spányol

dinynyéért. Éva meg nem szegte volna a paraditsombann az Úr parantsolatját, ha Párisi fügével kínálta volna meg őtet a kigyó. Ellenbenn a körtvélyek itt helybenn, és a környékben igen jók. A narantsnak és tzitronnak betsülete, és ára leg nagyobb nálunk, mert Portugalliából és Olasz országból jönnek. Ezen a két féle gyümöltsen igen kapnak, talán azért, mert többbe telnek.

A bornak az ára közép szerű, ha a kapu előtt férsz hozzá, mihelyt a városbann vagyon (*aurum potabile*) eresztett arany-nyá változik. Egy kis itze anynyin kél itt benn, menyinyin ott kinn a szomszédságban egy akó. A tsaplórok tsordája nagy, alkalmas nagy város meg telne vele. Ezek is tudnak minden tsoda nélkül a vízből bort tsinálni. Mesterül meg áztatják *Thetis* fürdőjében, a *Bacchust*. Ez még tűrhető volna, ha más mi maszlaggal fel nem habarnák, melyly gyakran beteg ágyba ejti az ivókat.

Ha valamikor Párisba jönnél, ójjad magadat azoktól a bóltoktól, melylyekben tsak a hiábavalóságot árulják. Bőséges ékes beszédű kalmár Urak és Aszonyokkal lesz alkud. Minden bizonynyal beléd beszélnek, és el hitetnek, hogy akár mi hitványsággal keljenek elő, mind azon finomság légyen, és reá tsalják kedvedet, hogy meg szerezzed.

Ma nálunk reggel esett az eső, délre ki tisztult az ég, az után havazott. Egyszer s mind égi háború támadott, tartott két óráig zápor esővel, ez is meg szünt, és a nap tisztán ment nyugodni. Ez a Párisi *clima*: estve felé meleg, reggel hűs, hideg meleg untalan való változással vagynak, és egyről másra fordulnak nagy rendetlenséggel. Az egy mérges tél tartós, két hónapig ne várd végét. Meleg eső, fagyos eső, hó, jég, állhatatlan zavarják az eget, el fogják a napot, úgy hogy hónapiglan se látszik. Nyilván ebből származik ennek a nemzetnek sok féle, és sok felé való nyughatatlan ki tsapása. A Dámák azon egy időbenn egy kézzel nagy karmantyús keztyűket hordoznak, más kézzel legyezőt, egyikét a hideg, a másikat a meleg ellen.

A nagy bőjti alkalmatossággal a nép reggel szorgalmatosan siet a templomba az Isten ígéje meg hallgatására, és példásan

ajtatoskodik. Dél után azon buzgósággal mégyen a *Comae-diára*, és ugyan tömi a helységet. Ki sok *Theatrum* vagyon Párisbann, mindenik egész nap nyitva tartatik azok kedvéért, kik az e'féle mulatságon kapnak. Ezek egymással ellenkeznek, azon vagynak, hogy egyik a másiktól magához tsalhassa a hivalkodó népet. Egyik játszó helyen énekelnek, a másikon tántzot tartanak, a harmadikon nevetnek, a negyediken sírnak, és így tovább. Az *Actorok* olyly személyekből állanak, kiket szereti is, gyűlöli is a nép, örömet is látja, irtózik is tőlek.

A pörlekedők, a piatzok tzinkosi, a pénzbe játszók, a *laquais* szolgák, kikkel tömve vagyon a város, nagy letzkét adnak mindnyájunknak. Az elsők arra tanítanak minket, ha el kerülhetjük a pört, belé ne botsátkozzunk, mert el nyeli minden értékünket, és ha megnyertük is ügyünket, sokat veszünk mellette. A tzinkosok arra, hogy ne adjunk helyt patvarkodó beszédeknek, orvosságokkal ne éljünk, ha élni akarunk. A játszók arra, hogy féljünk, fussunk tőlök, mert tsalárdok, ezer mesterséggel víják erszényünket. A *laquais* szolgák arra, hogy magunkra, és azokra szorgalmatosan vigyázzunk, ne talántán arra szoruljunk, hogy szolgákat tartván, magunk udvaroljuk meg helyettek magunkat, és a tolvajokkal kellessék azon egy fedél alatt laknunk. Mondásba ment már : hogy a Német szolga barátja Urának, az Anglus szolga rabja, a Spanyol alázatos, tsak az egy Frantzia nyergelli meg gazdáját, és Urának Ura.

Az a hely, a hol a *Parlamentum* öszve gyűl, tsak nem más várost téssen a városnak középén. Azok szaporodnak ide, a kik a magok jószágát oltalmazták, vagy a másét kívánják. *Diogenes* gyújtott lámpással nem találta ezek közt kettőt, kik igaz szívvel vólnának egy máshoz, és talán egyet sem, a ki sorsával meg elégedne.

A *Prókátorok* ezereken meg ezereken vagynak, hivataloknak tartják, hogy a kövéreknek húsát le tsapják, és meg ne engedjék, hogy az ösztövérek meg hízzanak. Úgy látszik, mint ha a Király tsak azért túrné el őket, hogy valami háború légyen köztök, és meg ne támadják az ő személyét, mert a míg magok között versengenek, békét hagynak másnak, és ment tőlök az

udvar. Ha ki bé tekint a nagy palotába, mind azon fel hevültt artzakat lát, körülöttek számtalan *Practicanst*, kik mint a farkas fiak tanulnak az öregektől, és fúják a szikrát. Ő kegyelmek köntöse fekete és hoszsú, ők tudják, kit s mit gyászolnak. Négy szegű *Doctor* sapka vagyon fejeken. Ilyly készüllettel vezeti ki ki reá bizott pörösét *Justinianus* oltárjához áldozatul. Az ő fegyverek a nyelv és toll. Ezekkel kelnek hartzra, és vesztik azokat, kiket fel biztattak. De el nem botsátják addig, míg pénzt sajdítanak, ha ebből ki fogyott a *Clients*, meg rakják nagy terek papirossal, és a tserbe hagyják.

Nehéz ebben a palotábann látni, melyly nyersen vetekedik az atya fiával, a feleség urával, az úr szolgájával. A két ellenkező fél egyszer' s mind innen 's túl fülébenn vagyon a bírónak, szorgalmaztatja úntalan ügyét, a míg ingig mindenét el veszti, vagy pörére ki szánja.

A Juristák és Prókátorok *Bibliothecájábann* olyly rendet tartanak a könyvek, mint a fegyver házbann az ártalmas hadi eszköz, vagy is inkább, mint a tenger vizébenn a halak, hol itt egyik a másikat meg emésztí. Hasonló képen a könyvekben az *Authorok* ellenkező vélekedéssel, ítéletekkel, *sententiákkal*, álnokúl tsatlott beszéddel, *sophismával*, meg harczolnak. E' képen rontják meg a szép virágzó *Familiákat* és Uri házokat, mind addig vontatván köztök a pört, biztatással, míg egyik vagy másik rész oda lankad.

A Törökök ebbenn szerentséesebbek, mert köztök a bíró páltzája két nap alatt olyly pörnek ejti végét, melyly Frantzia országbann talán unokákra szállana. A Romaiak egy aprólékon nem tudtak meg egyezni, tudni illik, mint kellessék az ítélő szobát építeni? *Cato* azt akarta, hogy az alsó deszkázatja ki álló hegyes szegekből legyen, hogy a perlekedők meg sértsék lábokat, és irtózzanak a helytől. *Marcellus* ellenbenn, ki mind a két szerentsét meg ízlelte, azt akarta, hogy könnyű szabad bé menetelek legyen, hogy mennél előbb terheket le tehessék, és vigasztalást vehessenek.

Az orvos *Doctorok*, itt szinte úgy ölik az embereket, mint másutt, Mikor a beteghez mennek, ők értekeznek tőle, mi nya-

valája vagyon, nem hogy ki tanulnák, s ki jelentenék néki, mi okból vagyon aggodalma, és mi bontogatja egészségét. Azt pedig épen nem gondolom, hogy igazság szerint légyen. Anynyit fizetünk annak, a ki meg öl, menynyit annak, a ki meg gyógyít. Nem is hallám eddig, hogy valamikor egy tudatlan, vagy szorgalmatlan orvost meg büntettek volna. Egy Deák *Poëta* egy valakiről azt írja, hogy ép egészséggel ment volna estve alunna, de álmában meg látta maga orvosát, mindjárt reá szörnyű halállal meg halt. Mit tegyünk, már szokásba ment, hogy szabott fizetését ő *Excellentiájának* meg kell adni, hogy ki kergette belőlünk lelkünket, mint a Papnak, hogy el temette testünket.

A Tolvajok minden részén a városnak tzéhesen vagynak. Ha nem volna szégyen, és egyetembenn kárvallás, magát készakartva ki fosztatni, nevetségre fordúlva látása, melyly mestersegesen táskáznak, és egerésznek az erszény körül. Valóbann *Hercules* soha sem tudta volna meg, ki vette el ökreit, ha *Cacus* Párisi tolvaj lett volna. A tolvajok nem büntettetnek meg a bíraktól, hanem ha tüstént rajta kapják a dévajt, egyébként olyly mesterül ki tudják magokat hazudni, mint a pénzt fészkeből ki füttyenteni.

Minden barom, és párás állat itt szelíd, még a lovak is le teszik vadságokat, olyly engedelmesek, és sziligyek, mint az *Arcadiai* szamarak. A Frantziák úgy bánhatnak velek, mint akarják. Kevés héja, hogy le nem térdepeltetik, mint a *Cara-vánás* Törökök tselekesznek a tevékkel, mikor őket meg rakják. Azonbann a kotsisok még is keményen tartják a lovakat, ütik, ostorozzák, rúgják, és ha nem tudják már másként kínozni, majmokat tsinálnak belőlek, füleiket, farkokat le vágják. Azért mondják magok közönségesen, hogy Páris városa a lovak pokla, és hogy a többit is hozzá adjam: a dámak paraditsoma, a férfiak purgatóriuma.

A mi az Isteni szolgálatot illeti, helyén vagyon, nem láttam ájtatosabb népet ennél. Az egyházi személyekről, Pap urakról, Szerzetesekről mondhatom, hogy meg felelnek hivataloknak, és tükör példák. Az alatsón rend járton járja az Szent egyházat,

és buzgó imádságaibann Ha nem a fő urak és nemesség, úgy viseli magát, mint ha csak mulatság kedvéért lépne a templomba. Vadász szemeivel, adja, fogadja a köszöntéseket, tsintalan beszédjébenn és, nem az Istent, hanem mást mit forgat szívébenn.

Jól lehet itt helybenn sokáig élnek az emberek, de nem látzik, hogy meg öregedjenek, se ős szakált, se ős hajat nem látunk, tudni illik örökkéig taroltatják magokat, és vendég hajjal borítják vén fejeket. Mi ólta a *parókák* kapósok, az ólta, a meg holtak, és aszszonyok haja jó áron kél, mert leg nagyobb ékessége az ember fejének a haj, ha jó kéz nyúl hozzá.

Itt minden ember rendesen, módjával, tisztán öltözik. Arany, ezüst, és egyéb hozzá való, a mint előbb mondtam, olyly közönös, hogy a szolgák köntösén is hever. A ruha pompa, és a szabad fegyver viselés, a nagyot és aprót, az urat és szolgát, úgy egybe, keveri, hogy ember nem tudja, kinek hajtson előbb fejet. Úgy hogy Párist *Morus Tomas Utopia* névű országának lehet mondani, melylyben nints különbség.

Ebbenn a városbann tartja udvarát a minden féle vigság, öröm, és gyönyörűség. Itt fel találja párját, a ki utánna jár, az irígy bánat senkit sem kínoz. A Frantzia katona még a halálnak kaszája alá is vigan indul, a buslakodók itt nem látszanak. Az leg első *Dáma* a leg alább való szolgálóig, más részről az első *Cavalier*től kezdvén a kementze fűtőig, mind *Orpheussal* tart, az az énekel, a kertekbenn, az útszákan, magános szobáján ritkán. Gúnyolják a Frantziák azokat a *Philosophusokat*, kik *Jupiter* Isten felül azt hirdették, hogy soha sem énekelt, mint ha az ének szó az Istenhez képest illetlen vóna.

A bölts és tudós emberek olyly nagy számmal vagynak Párisbann, mint Konstantzinápolbann a tudatlanok és ostobák. Két hires *Academia* vagyon benne. Egyikbenn a Frantzia nyelvet tanítják, a másikbann a minden féle szép tudományokat.

A sűrűséges sok *Alchimista*, vagy is azok, kik el hitetik az embereket, hogy ebből vagy abból a bányásznából finom aranyt tudnak ki hozni, igen járvák azokat, kik gazdagodni akarnak,

és sokat patvarkodnak körülöttek, de izzasztó fáradságoknak egyéb hasznát nem veszik a füstnél.

A kenyér itt szép is, jó is, a tzipók akkorák, hogy egyből egy néhány nap eleget ehetik egy egész házi familia. De nem tudom ennek utánna mire válik. Ma kenyérért küldöttem, azt hozta válaszul emberem, hogy a tekert kenyér (eddig avval éltem) már nem módi, nem sütik. Tudni illik a módi, az a kerengő ördög, melyly a Frantziákat meg szállotta, és gyötri, a módi szabja a köntöst, igazgatja a szakáts kanalát, vezérli embernek külső maga viselését, köti, bontja a barátságot, és minden nap más tündér újságra virradt, már a kemény tsontokat is kezdik lágyítani, és kedves eledelt készítenek belőle.

Párisbann mind meg vagyon, a mit a szem, fül, szív meg kívánhat. Jól lehet minden bőséggel meg légyen benne, de a kinek nintsen, tsak nintsen, se vizhez, se tűzhez nem férhet pénz nélkül, mint régenten a Romai halálra ítélt rabok. Gondolom, hogy a világ hátán nem lehet keservejobb pokol, mint Párisbann lakni, és szegénységben lenni, a nagy bőség között koplalni, rongyosodni, a sereglő sok féle gyönyörűséget látni, és tőlök megfosztatni. }

Itt nints hire se hitele a meg ígzésnek, boszorkányságnak, és ritka történet, hogy valakit a gonosz lélek meg szállott volna. A házások között nem szinte szentül folynak a dolgok, tudja mind a két fél egy más tsorbáit, de se nem veszi elejét, se nem gátolja, se nem neheztel iránta, mint ha köz alkuval egyik a másikat reá szabadítaná. E' miatt külső országokban bűdös híre vagyon Párisnak.

Felylyeb és többször említettem, hogy itt mindent árúlnak, ki vévén azt a mesterséget, mint lehessen a titkot meg tartani. Ő kegyelmék azt mondják, hogy a mi a fülön bé ment, annak a szájon ki kell menni. A köz dolgokat el hallgatják, mert senki sem kap rajtok. A többinek ki hirdetését nem tartják sérelmesnek.

Az udvariságra és *ceremonia* dolgára jobban adják magokat, és szorgalmatosabban tanulják, hogy sem a *Chinabéliek*. Ennek gyakorlása igen fenn forog a nagy Urak és fő Aszszonyságok

között. A városi polgárok utánnok majmoskodnak. Az alaton pór nép keveri, ki ki úgy úzi, a mint leg jobban tudja. Találtnak a városbann arra való mesterek elegenden, a kik tudni illik ezt a heába valóságot fizetésért tanítják. E napokbann az útszának közepén előmbe állott egy tiszta Aszszonyság, nagy betsülettel meg kínált egy e' féle *ceremoniás* könyvetskével, mondván: óltsón meg vehetem, ha tetszik, e mellett azt adá tudtomra, hogy házanként szokta árulni, és ebből él.

Igen szépen bánnak itt az idegen vendégekkel, és ha szívek szerint való, kedveket keresik, nevelik, és ha mibenn tetszeteskedhetnek, meg tselekszik. A mostani Király semmi jó illatot és szép szagot nem tűr el. Erre képest az egész udvar, és azok kik járnak, irtóznak minden jó szagtól. A Dámák (gondolom tettetés képen) vallják, hogy mindjárt ájúlnek, mihelyt egy szagos virághoz közelebb találhatnak lépni. Hol ott az Olasz, Spányol nemzetnek, és az egész *Asiának* leg jobban telik kedve, ha olylyas füvek, és virágok között járhat, melylyek jó szép illatot botsátanak. Ebből ki tetszik, mit tehet az udvar példája.

A *ceremoniákon* kívül külső nyelveket is tanítanak sok helyén a városnak, kivált képen a Spányolt, és Olaszt, a többi nem igen módi. A férfiak azért tanulják, mert szép hasznát veszik az utazásbann és a kereskedésbenn. Az Aszszonyságok, kik mohón vagynak rajta, vagy azért, hogy dicsekedhessenek vele, vagy hogy tágasabban meg ismérkedhessenek.

Minden esztendőbenn a nagy böjtbenn, híres egy vásárt tartnak, Szent *Germanus* vásárának nevezik. A helye tágos, és szép, az áros boltozatok, és állások kellő rendekre vagynak elosztva, és verve, ide azokat a ritka drágaságokat szokták hordani, és ki rakni a kalmárok, melylyek ebbenn a nagy városbann mentek munkába, és el készültek: a minden féle tsepeket, vizeket, *essentiát*, *confecturát*, borokat, arany, ezüst, selyem műveket, gyöngyből, kövekből fűzött szépségeket, és a mit vagy a tzifraság, vagy a kevélység, vagy a kényesség meg kívánhat. Ide tóldúl az egész város, járja, meg kerüli, inkább azért, hogy lássa, sem hogy valamit vegyen belőle. Ide gyűl leg inkább éjtszakának idején sok féle *heterogeneum*, és noha

az egész helység, minden sátor és bólt tsoda szépen meg világosítatik, de még is szörnyű esetek történnek. A forgott ravasz tolvajok el osztják magokat, forgolódnak, és alattombann való sokadalmat tartanak. Ezen alkalmatossággal sok nyalka és gondotlan ifjú legény, mikor artzára bámúl, veszti szép óráját, jó darab pénzét, mert a tólakozásbann, *per metempsicosim*, láthatatlan változással, erszényestül együtt zsebéből által költözik a lopó táskájába, mint *Pythagoras*nál a lelkek egy testből másba.

A *Tulleries* nevű kertet még egyszer említem, ennek szépsége minden szemet szívet meg vidámít. Ide nem szabad bé menni a *laquais* inasoknak, se más tekerdő gaz embereknek. A *Sequana* vize oldalán vagy on ültetve Királyi költséggel. Ebből ki felé meszsze léphet az ember szeme és mind azon gyönyörű vidékséget lát: benne pedig száz külömbféle virágos vánkosokat, táblákat, rostélyos zöldséggel által fonyt landzsákat, magosan költ füves dombokat, *theatrumokat*, *labyrinthusokat*, vagy a kertész keze után termet út vesztő kerteket, és minden egyéb, a mi egy nemes kertet meg szépíthet, meg vagy on benne, tsak hogy nem bővelkedik vízzel, és oszlopos képekkel nintsen meg rakva.

Ide költözik válogatott színe a Dámáknak, itt fitogatja ruha pompáját, és magát. Hasonló képen a főrend és úri úrfiak. Meg telik azért a kert sok féle *Diánnával* és *Endimionnal*, egy más karán tsüggenek s ide oda el léptzelnek. Itt hordogatják, és osztogatják a nyomtatott új híreket, hogy beszédre valót nyújtsanak a sétálóknak. Ha már alkanyodni kezd, nints tovább maradások a vendégeknek, mert a szárnyas egerek el lepik a kertet. Ezek, tébolygó repdezésekkel ha valakibe ütköznek, hegyes szárnyokkal, mérges sebeket ejtenek, melyekből nehezen gyógyúlnak ki az emberek. Erre nézve ki ki haza felé siet, hogy elkerülje a veszedelmet.

A Frantziák most azzal ditsekednek, hogy olylyas bőrt tudnak készíteni, a melylyet a víz meg nem járhat, és erre nézve a hajó törés közt nem félnek. Tudni illik, el értük már azt az időt, mikor már az ember a tengeren és erős folyó vizeken

bátran járhat Ilyés palástja nélkül. Naponként ilyen bőrbe öltöznek némelylyek, és itten a *Sequana* vizén anynyit próbálják mesterségeket, hogy már el untuk nézni.

Ha szentül akarsz élni Párisbann hat hónapig, az utánn pedig úgy a mint a többi, változtasd kvártélyodat, és senki sem tudja életed változását. Ha holtig ismeretlenül akarod lakni a várost, ott végy szállást, a hol valami hét familia tartózkodik, bár el higyd, a leg közelebb való szomszédod léssen az utolsó, a ki meg tudja, ki légy. Ha szívedbe ütökzik, hogy ma aranyba, holnap szürbe öltözzél, senki sem veszi észre. Mind egy itten, akár Hertzegi készüllettel járad az útszakat, akár úgy, mint egy teher hordozó, nem léssen szó iránta.

Minden nagy házhoz a hol sokan laknak, vagyon egy bíró (kit *Commissariusnak* hínak) rendelve. Ez téssen róla, ha mi aprólékos pör támad, és le tsendesíti a háborút, Isten utánn tsak ettől tart az alatsón nép.

A *Cioccolada*, *Thee* és *Cafee* igen módi minden rendeknél, leg inkább a *Cafee*, azt tartják, hogy igen hasznos orvosság a szomorúság ellen. E napokban egy Dáma szomorú hírt vett a táborból, hogy tudni illik az Ura el esett, el is temették azonnal fel riada mondván: boldogtalan fejem mire jutottam! ízibe nékem *Cafét*. Meg hozták, mohón belé kapott, meg itta, mindjárt helyén volt szívével, félre takarta keservét, meg vidúlt. És a többi. Másszor mást. Isten hozzád Barátom.

Mint tetszenek ezek Szilágyi Uramnak?

SZILÁGYI. Ékes, rendes, mulatságos. Bár mind elmémbe kaptsolhatnám, vólna elég letzkéje *Camillának*, mert az ő nemét, és rész szerint tulajdon személyét is alattombann, és pedig tsi-pösen tapogatja, maga viselésére nézve, ő benne is vagyon valami Frantzia vér szem.

HOLLÓSI. Ha úgy vagyon, juttassa az Úr eszembe vége felé beszélgetésünknek, olylyasról fogom tudósítani, a melylyet ritkásága miatt be fogja hordani titkos *Cancelláriájába*. Hanem, Bátori Uram! mit mond a levélhez?

BÁTORI. Meg kell vallani, sok féle külömbséget hoz elő, noha ugrósan, egy ágról másra szökvén, a melylyekről se az onnan

érkező vendégek, se más könyvek nem tudósítanak. Páris városának le írásábann nem kéméllette a kormot, elég rútat írt felőle, egyébként úgy találom a levélbenn, hogy a Frantziák, a mint most, akkor is'tsak Frantziák voltak.

HOLLÓSI. Ki tehet róla. A tükör azt mutatja, a mi előtte vagon, a kormost kormosan. Hogy pediglen véletlen ugrásokat tészzen egyről másról, nem tsoda, mert *Siciliánus* ember írta, ezek sebes lobbanó elmével bírnak, nehezen alkalmaztatják magokat az írásbann való rend tartáshoz, hanem magam is úgy gondolom, egy néhány aprólékot ki hagyván, elő hozhatta volna azokat, a melylyek a várost méltóságossá teszik, úgy mint tágosságát, a népnek számát, épületit, neve eredetit, szárazon vízen erejét.

BÁTORI. Nem ártott volna, sőt azt vártam leg inkább.

HOLLÓSI. Tehát el ne válljunk előbb egymástól, a míg ezekről is értekezzünk, hogy léte képen ezen alkalmatossággal ki tanuljuk ezt a nevezetes Párist. A mit tudok felőle, elő hozom, a többit Bátori Uramra, és Szilágyi Úrra bízom.

SZILÁGYI. Én reám semmit se bízson. Én szántó vető ember vagyok, keveset olvasok, azt is tsak ásítva, a mit hallok, azt is könnyen el felejtem. Páris nálam *terra incognita*, azt sem tudom nap nyugotra fekszik e, vagy keletre, azonbann nagyon gyönyörködöm benne, ha valami szépet hallok az idegen országookról.

BÁTORI. Beszéllegessen Hollósi Uram, talán valamit ugrat eszembe, akkor én is szóllok a dologhoz. Azonbann Páris városának nevééről azt olvastam, hogy egy *Isis* névű Királyné Ura halála után *Europát* meg járta, Frantzia országban bé szállott Párisba, az akkori pogányság éltébenn jelenlétébenn anynyira tisztelte, hogy halála után imádni kezdé rútt és fertelmes áldozattal. Képét megtsináltatta, nagy betsülettel fenn tartotta. A várost az ő nevééről nevezte Görögül, mert Görög nemzethől vala, tudni illik, *Παρα Ἴσις*, ebből Páris lőn. De ki lett légyen ez az *Isis*, nem mentem végére.

HOLLÓSI. Majd ki fejtem, előbb azt mondom, hogy a magyar pogányságra is reá fogták, hogy *Isist* Isten gya-

nánt imádta, és hogy ugyan onnan támadott ez a név Isten Azonbann ez a *Historiás* vagy *Fabulás Isis*, *Osiris* húga, és egyetembenn felesége volt. *Osiris* pedig első Királya vala Aegyptom országának, kiről azt írják, hogy ugyan azon egy Király lett legyen, a ki Ábrahám feleségét Sárát meg kívánta, udvarába hozatta, de jobban meg tudván ki legyen, urához vissza küldötte. Tovább erről az *Osirisről* azt is hirdetik, hogy a szántásra és vetésre oktatta volna népét, a mint felesége *Isis*, az őrlésre és kenyér sütésre. Páris városának nevérol, a míg igazabbat mondhatunk, elégedjünk meg ezzel.

A mi tágos nagyságát illeti, nem ártana, országok szerint a hatalmassab fő városokat elő számlálni, egyikét a másikhöz hasonlítani, mert e képen legjobb itéletet tehetnénk felőle. Tsak az hogy bajos, és talán unalmas is lenne.

SZILÁGYI. Ne kéméllje az Úr fáradságát, szép azt tudni, ebben abban az országban melylyik legyen a fő város. Nem lesz unalmas hallani.

BÁTORI. Ebben meg egyezek Szilágyi Urammal, nem leszen unalmas, sőt nagyon óhajtom meg tudni az eme nevezetes fő városokat, mint hogy nehéz őket akar melyly könyvbenn is egy tsomódbann vagy lajstrombann fel találni.

HOLLÓSI. Már nem szeghetem kedvét az Uraknak, elő számlálom, kezdem pedig Európának üstökéről *Portugallia* országról.

Ebben a Fő város	---	---	---	---	Lisabona.
Spányol országban	---	---	---	---	Madrid.
Frantzia országban	---	---	---	---	Páris.
Angliában	---	---	---	---	London.
Scotiában	---	---	---	---	Edenburg.
Irlandiában	---	---	---	---	Dublin.
Daniában	---	---	---	---	Kopenhagen.
Hollandiában	---	---	---	---	Amsterdam.
Brabantiában	---	---	---	---	Bruxel.
Sveciában	---	---	---	---	Stokholm.
Brandeburgiában	---	---	---	---	Berlin.
Saxoniában	---	---	---	---	Dresden.

Palatinatusbann	Amberg.
Helvetiábann	Zürik.
Bavariábann	Monachium.
Muszká országbann	Moscovia.
—	Peterburg.
Lengyel országbann	Krakó.
Tseh országbann	Prága.
Magyar országbann	Buda.
Erdély országbann	Szeben.
Austriábann	Bécs.
Morvábann	Olmutz.
Steyer országbann	Grétz.
Serviábann	Nándor Fejérvár.
Thraciábann	Konstantzinápol.
Macedoniábann	Thessalonica.
Siciliábann	Messina.

—	Palermo.
Olasz országbann	Roma.
—	Velentze.
—	Mediolanum.
—	Modena.
—	Mantua.
—	Parma.
—	Genua.
—	Florentia.
—	Neapolis.

Asiabann.

Arabia országbann	Mecha.
—	Medina.
Palæsztinábann	Jerusalem.
Syriábann	Aleppo.
—	Damascus.
Mesopotamiábann	Babylon v. Bagdad.
—	Ninive vagy Mosul.
Persiabann	Ispahán.

Nagy Tatár országban	--- --- ---	<i>Cambalu.</i>
China országban	--- --- ---	Pekin.
— —	--- --- ---	Nankin.
Japoniában	--- --- ---	Jedo.

Africában.

In Barbaria	--- --- ---	Algier,
a Vad Népnél	--- --- ---	Thunis.
— —	--- --- ---	Tripoli.
Marocco országban	--- --- ---	Fez és Mekinez.
Aegyptomban	--- --- ---	Cayro.
— —	--- --- ---	Alexandria.

BÁTORI. Nagy adósa vagyok Hollósi Uramnak, hogy ezekről méltóztatott tudósítani. A lajstromát ezeknek a helységeknek magamnak ki kérem. Szép hasznát fogom venni, ha mikor Úri társaságban elő kerül a beszéd irántok.

HOLLÓSI. Könnyen meg lehet. Az ide tartozandókkal együtt kezébe nyújtom az Úrnak. Mondom azért tovább, hogy az említett fő városokból tízet ki szedtem, melyek hatalmasabbak. Ezeket meg tekintvén, ki tetszik, hol talál magának helyt Páris.

Az első város *Cayro* Aegyptomban fekszik. Erről azt írja *Danner János*, egy Bétsi Szerzetes: hogy huszon négy ezer útszája vagynak, huszon négy ezer Moschea vagy Török templom benne. Huszan öt Frantzia mért föld a kerülete, és két milliom ember lakja.

A második a régi *Roma*. Olasz országban fekszik. Erről azt írja *Happelius*, hogy ötven Olasz mért föld volt a kerülete, és négy milliom ember lakta. Minek utánna pedig a Gottus Vandalus nép, Totila, és mások meg rontották volna a várost, Belizarius bástyáit fel rakván kisebb környékbe vette, úgy mostani kerülete csak huszan öt Olasz mért föld, és népe csak három száz ezer emberből áll.

A Harmadik *Nankin*. *China* országban fekszik. Itt tartottak előbb udvart a *Chinai* Királyok, erről azt írja az említett *Danner*, hogy huszon négy ezer palotás háza vagyon, két száz

ezer közönséges háza. Húsz mértföld a kerülete, és két milliom emberből áll lakósa.

A negyedik *Pekin*. Három száz kapuja vagyon, a *Chinai* Királyok mostani széke, népesebb, noha egy kevésbé kisebb *Nankinál*. Hangya bolhoz hasonlítják a *Historicusok*, forr benne több két milliom embernél.

Az ötödik a régi *Jerusalem*. Mikor *Titus* meg szállotta, és meg szorította, vólt leg alább két milliom Zsidó benne, a mint Jósef, ki benne vólt akkor, írja.

A hatodik *Jedo*. Japóniábann fekszik. Erről azt írja *Danner*, hogy három napi járás a hossza, ki gondolható, hogy támetalan sok.

A hetedik *Fez. Africának* a szegletén fekszik, a hol előbb *Mauritánia* vólt, erről azt olvastam, hogy két belső városa, harmincz két külső városa légyen, nyoltzvan kapuja, száz ezer háza, ezer moschea temploma, a nagyobbiknak kerülete három órát meg kíván. Mekkora lehet kerülete az egész nagy helységnek, és melyly számos a népe, ebből ki tetszik. Tudósít ezekről *Stuart Károly*, a ki Anglus követ vólt a Marocco Királynál, és *Fezbenn* lakott.

A nyóltzadik *London* Angliábann fekszik. Erről azt írja egy *Cosmographus*, hogy a mostani *Europának* minden városat felül múlja régiségére, nagyságára, szépségére nézve. Egy milliom embernek ád szállást. Akkor építették, mikor Jerusálem-benn a Salamon templomát.

A kilentzedik *Páris*. Frantzia országbann fekszik. Három Frantzia mért föld a kerülete, azért kisebb Konstantzinapolynál, de népesebb. Ebbenn nyóltz száz ezer embert számlálnak, Konstantzinápolybann hét száz ezert.

A tizedik *Béts*. Ezt az Urak közelebb isméri, hat száz ezer emberre mondják számát. Ennek leírásával nem aggódom, előtünk vagyon: mekkora, mitsodás légyen, alkalmasint tudjuk. Ime Uraim *Europának*, *Asiának*, *Africának*, leg tágasabb és leg népesebb helységei.

BÁTORI. A mint látom az előtte való nyóltz városoknak fejet hajthat *Páris*, mint hogy a kilentzedik sorra szorúlt. Azonbann

neki köszönhetem, hogy e világnak három részeibenn lévő fő helységeivel ezen alkalmatossággal meg ismerkedhettem.

HOLLÓSI. Bútsút vévén a többitől, maradjunk Párisbann, hogy szándékunkhoz képest, a mit a levél el alutt, helyre hozzuk, az az Párist belül meg tekintsük. Meg írom azért, nem is izenként, hanem érdemesebb tagjaira nézve rövideden, mit dítsérnek benne. Kerülete azért, a mint mondtam, három Frantzia mért földnyi. Népének száma nyóltz száz ezer. Erre nézve mikor V. Károly Tsászár, belé talált lépni, azt mondá: Páris nem város, hanem világ. Számtalan sok kívül belül való pompás épületei közül ezek nevezetesebbek.

A Királyi Palotás udvar (*Louvre*) igen szemre való, tágos, ékes, roppant, és legszebbnek tartatik az egész világon. Az alsó szobákban egyéb festék nem látszik a kék színnél, melyly itt amott mesterségesen arannyal meg vagyon borítva. Ezekbenn az *Austriai* háznak minden *Portrait* képei függnek a falakon.

Az Aurelianumi (*Orleans*) Hertzegnek, költséges híres lakása.

A *Parlamentum* épület, melyly fölötte nagy és bőves szobákkal.

A Királyi *Observatorium*, melyly a városnak dél felé való részén, és annak is a végén fekszik. Itt sok tsoda ritkaságokat lehet látni, és egy kutat, melyly meszsze el híresedett.

Condé Hertzeg palotája. Ebbenn a gyánta tseppekből öszve álló egy egész asztalt mutatnak. A hozzá tartozandó kertet igen dítsírik.

A tömlözt ház (*Bastille*) arról emlékezetes, hogy itt csak a Hertzegi, és más fő személyek tartatnak. És mint hogy a Király kintse is itt fekszik, nagy őrizetbenn vagyon a *Helvetus* és Frantzia hadi emberek által.

A Királyi fő Ispitály. Erre költötték minden eszeket a válogatott és leg tudósabb építő mesterek, a mint is ki tetszik belőle, hogy remek munka. Akkor ment végbe, XIV. Lajos Király alatt, mikor 1669. esztendőöt írtunk. Négy ebédülő szobája vagyon, mindenikébenn le ülnek valami öt vagy hat százan. A falakon a Királynak vitéz tselekedeti és győzedelmei felette

szépen vagynak le írva. Ide tsak azok fogadtatnak bé, a kik vagy tíz esztendeig érdemesen szolgáltak a táborbann, vagy pedig előbb a verekedésbenn úgy meg tsonkúltak, hogy már alkalmatlanak a hadi hivatalra. Négy ezer vetett ágy készen várja a vendégeket. A tisztek ezüst szerszámmal esznek. Kemény törvény alatt élnek, egyébre nézve könnyen. Strását állanak éjjel nappal, mint ha előttük volna az ellenség.

Páris városának hetven három Piatza vagyon. Ezek közül három nagyobb és híresebb. Az első a Királyi Piatz (*La Place Royale*). Itt áll a XIII. Lajos Királynak ércbe öntött lovas képe, talpa feje márvány, emlékezetes írásokkal meg vagyon rakva. Tágos kerítése vagyon a helységnek, a magas házok körös körül, majd félig erős o-zlopokon állanak, felül galeriások, az az folyosósak. Ide tér a nép, mikor vagy igen sűt a nap, vagy esik az eső, és az oszlopok között szárazon bátran járdogálhat.

A második a Victoria Piatza. Itt a XIV. Lajos Király képe látszik, maga földig folyó uszován Királyi Palástbann áll, háta megett a Victoria koronát tart a Monarchának feje felett, lába alatt a Cerberus eb fekszik. Ezt a képet akkor építette maga emlékezetére a Király, mikor Leopold Tsászár Bétsbenn a Szent Háromság szép oszlopát az Istennek ditsőségére.

A harmadik a hadi nyereségnek, vagy erővel bé vett helységnek Piatza (*La Place des conquestes*). Hasonló a két elsőhez. Ide intézték a XV. Lajos Királynak képét. Eddig nyilván végbe is ment. Tsak ma hallom, hogy úgy.

Páris körül egy néhány mulató épületi vagynak a Királynak. Ezek a többi között híresebbek: Versailles, pompás kevély vár. Nyoltzadik tsodája a világnak, három száz milliomba több. Mondják, ha igazat tart, hogy istállói szebbek minden Hertzei épületeknél Európábann. A kert mellette, nemes szép tagjaira nézve, hatalmas ritkaság, sok országokbann nintsen mása. Meltán hordozzák, és árúlják képét, kezemre is került egy. Eleget tsodáltam. A Király kamarája belül tükör, kívül porcellán munka.

Fontainebleau. Ékes Királyi udvar, temérdekségére nézve

hasonló egy kis városhoz, a sok forrásoktól, melylyek a környékben fakadnak, vette nevét. Kilentz száz szoba nyílik benne néhány palotákkal, födelének homlokot tart a körül folyó *galeria*. A tiszta erdők mint egy ölelik ez épületet. Őszszel jó darabig itt szokott mulatni a Király.

*Marly. Versailles*től nem messze fekszik. igen szép völgyben. Ide ki tér a Király hónapszámra kétszer. Ide időzi tanátsosit, itt tart gyűlést velek, és másnak nem ad *audientiát*.

Saint Germain, Sanctus Germanus. V. Károly építette. Hatvan három drága szobákkal ditsekedik, gyönyörű erdősséggel, öt *grottával*. Az ezer vízi játékok, és figurák között, legrendesebb az *Orpheus*. Olyly mesterül veri a lantot, mint ha eleven volna. Itt a paraditsomot, a poklot, a tengert, a négy *elementomot*, mint egy elő állítják.

Arnet. Itt vadászattal mulat a Király. A IV. Károly e környékben egy szarvasra akadott, kinek nyakán meg aranyozott réz peretz volt, s ilylyen írás rajta: evvel a Tsászárr engem meg ajándékozott. *Hoc me Caesar donavit*. Azt tartják: hogy ezer esztendőök előtt történt dolog légyen, a Római pogány Tsászárok idejében.

Saint Denis, magyarul *Szent Dienes*. Kultsos Úri város. Abból terjedett híre, hogy egy néhány Király fekszik a helyben. Drága temploma vagon. Hatvan erős oszlop tartja. Itten két nagy armariombann sok fő érdemű ritkaságokat mutatnak a vendégeknek. A városnak azon *Areopágumbéli* Szent Dienestől eredett neve, kinek a pogányok fejét vették, melylyet ő maga kezével a Martyrok hegyére (*Mont Martre*) vitt. Nem esik igen messze Páristól, hol ott már nevezetes Apátúrság vagon, és a Királyi korona egyéb *clenodiakkal* tartatik. Tárházos sok kintstsel meg vagon rakva, és most ide temetik a Frantzia Királyokat.

A mi tovább Páris városát illeti: 100 Kalastrom, 42 Plébániás egyház, más 20 Templom, 80 Apátúrság, 30 Ispítal vagon benne, 1 Érsek. Az egész országról szólván: 16 Érsek, 106 Püspök, 25 ezer Plébánia, 4000 város, a melylyekből 24 pénzt verr, 24 milliom ember,

BÁTORI. Ha a levél le tudta gyalázni a Frantziákat, mondhatom, hogy *Hollósi* Uram emberségesen fel tudta őket magasztalni.

HOLLÓSI. A levél más úton járt, én is máson. Ő az országnak fel kapott szokásit, a fő és alaton személyek erköltseit piszkálta, én nevezetesebb helységeit, és épületeit jártam meg, és méltán dítsírtam. Azonbann a ki a levelet írta, nem sokat hibázott, benne is, másutt is olvastam, magok sem tagadják a Frantziák, hogy udvariasok, büszkék, kérkedők, nyughatatlanok, változók, tekergők. A Dámák pompások, fen tartók, bátrak, tsintalanok, két féle féreg rágja szíveket, a szerelem, és a mód tzifraság. Ebbe már anynyira el bolondultak, hogy a *mousches* vagy fekete tafota kis formáknak is törvényt szabtak, és nevetet adtak. Halljuk. Azért mondom pedig, hogy Szilágyi Uram, a mint meg ígértem, újságot vihessen haza *Camilla* Asszonyinak.

Eredetéről kezdem, *mouche*, deákul *muska*, anynyit téssen mint egy légy. Régi időkbenn, az Indiai hajadon leányok, meg rakták pofájokat különféle tsillámló legyetskéekkel, hogy tessenek, és elő kelhessenek. A Rómaiak akkor tájbann meg járták Indiát, és hogy kedveskedhessenek valamivel *Juliának*, *Augustus* Tsászár leányának, e' féle legyetskéekkel meg ajándékozták, tudósítván arról, mint lehessen hasznát venni, és tengeren túl mire valók. *Julia* Kis Asszony ízibe próbára ment velek, meg tsodálta magát tükrébenn, szépnek találta, mások dítsírték. El híresedett a tzifraság, és mint hogy Indiai legyetskéket nem kaphattak, apró fekete tafotákra szorúltak a Romai Dámák, és ezekkel tarkázták ábrázatjokat *Julia* kedvéért. Fel kapta a város a módit, országról országra ment híre, és most is, főképen Frantzia országbann fenn forog.

A mai napi mesterség ebben áll. Oda semmit sem szabad ragasztani, a hol az artza valami kis völgyetskére le horpad, mert mint a Poeták mondják, ott lakik az *Amor*, és a három *Gratiák*, vagy a Kegy Istenségek.

A *Muchoknak* nevei ezek. *La Recceuse*. A borító, ezt oda rakják, a hol az ábrázaton valami fakadék, vagy más motsok vagyon, hogy tisztességesen bé földje.

La Majestueuse. A méltóságos, ez nagyobb a többinél, a homloknak a közepére ültetik. Azt tartják, hogy ez az aprólék tiszteletet szerez személyeknek.

La Galante. Az udvari, ezt a ki ülő artzának közép helyére alkalmaztatják.

L' Enjouée. A víg, ezt oda ragasztják, a hol rántzra türemlik az ábrázat, mikor a száj mosolyog.

La Passionée. Anynyit téssen, hogy nem bír indulatival. Ennek a szem végén vagyon helye, azt tartják, hogy a tiszta szemnek játszó ragyogványt fel üti, és nagyobb fényt mutat.

L' Effrontée. A szemtelen, ezt az orrokra tapasztják, bosszúságokat, nehezteléseket mutatják vele.

La Precieuse. A drága, ez vagy a szájnak egyik végén, vagy egyik ajakán látszik, és kisebb. Még sereggel vólnának hátra, restellem ide hordani. Ezekből is ki tetszik, hogy Páris városa ebben a híváságnál tovább ment az egész vad pogányságnál.

Fordítsuk másra a beszédet, alkalmas kérdés jutta eszembe, tudni illik, mitsoda hadi erővel mehet Frantzia ország ellen-sége eleibe szárazon, és vizen? Erre közönségesen ez a felelet, hogy két száz ezer embert könnyen ki állíthat a mezőre. Többet is, ha a szükség megkívánja, mert népes, és sok a lézengő benne.

A második kérdéstről szölván, már számba ment, hatvan két hajót eresztett ennek előtt a tengerre, ezekre rakott husz ezer ötven fegyveres embert. Három ezer négy száz hetven nyóltz álgyút.

BÁTORI. Ne vétsek az Úrnak, úgy hallottam, hogy az Anglus erősebb a tengeren a Frantziánál.

HOLLÓSI. Jól mondja az Úr, a mi a hajók számát, és a hadi népet illeti. Mert Anglia eddig 131 hajót tartott, ezekkel 23851 embert, 4550 álgyút. Most mi ólta *Americaról* veszekednek, és a két nemzetség fújton fújja kigyó mérgét, nem tudom, mire mentek.

Azonbann, a mint az Anglus a Frantziát meg győzi tengeri készülettal, úgy ennek a *Návája* számosabb, és hatalmasabb,

az egyéb *Europabéli* Hertzegekénél, úgy mint a *Danusnál*, *Svecus*, és *Hollandusnál*.

A *Danus*, a mint olvasom, 59 vitorlyás hajóval mégyen a tengeri verekedésre, nem többel, 17830 emberrel, és 2566 álgúval.

A *Svecus* 12520 katonát, 2201 álgút küld ellensége eleibe.

A Muszka a mostani Török háború előtt majd egyenlő erővel vólt a *Svecussal* vízen.

A *Hollandus* meg elégedett 52 hajóval, 8394 emberrel, 2024 álgúval.

A Velentzeiek már régen nem hadakoztak, kerülík a forró, ezer mesterséggel tsak a *neutralitáshoz* részelkednek, ha a hatalmasok közt valami háború támad.

Hogy ezt a kérdést be fejezzem, az említett lajstromból ki tetszik, hogy az Anglus, a mi a tengeri erőt illeti, az első, a Frantzia a másodíknak tartatik, vitézségre nézve pedig most is újat vonnak.

A többi fejedelmek ezeknek, úgy mint az Anglusnak és Frantzianak, fejet hajtának, mert gyengébbek. A Spányol, és Portugallia országokat ki hagytam, mert nem mehettem végére, mi erővel bírjanak a tengeren.

BÁTORI. A turbántos szomszédunkat a Törököket el felejtette az Úr, penig ezek is lapátozzák a tengert, és sok gályákat röpítenek ki feszített vitorlyákkal nem egy hanem több tengereken.

HOLLÓSI. Ha az Úr reá nem emlékeztetett vólna, ki maradtak vólna. Azonbann régi és nagy Historiákba kellene bé vágnom, ha a tengeren viselt dolgokat, és erősebb készülöket, elő kívánnám hozni, nem is találánám végét beszédemnek. Erre nézve tsak egy jeles dolgot mondok, melylyből ki fog tetszeni, mire erőlködhetik a *Musulman* nép, mikor a nagy szükség meg kívánja.

1572. esztendőbenn, valóbann a Törökök ellen készült Spányol ország, egyetembenn a Velentzések, a Malthai vitézek, nem külömbenn a Római Pápa az V. Pius. Ezek nagy költséggel 212 gályás hajót szereztek öszve, olyly szándékkal, hogy

Siciliábann egy rév partnál mind egybe gyűlnének a fegyveres néppel, és onnan seregesen meg indulván *Cyprus* szigetét meg vínák. *Joannes de Austria*, V. Károly Tsászárfia, vólt a hadi vezér. Mikor oda érkeztek, meg dőbbsentek, látván, hogy a Török hatalom *Ali Bassa* vezérsége alatt, három száz had verő erős hajókat állít eleibek, és iszonyú álgyú ropogással kezdi a hartzot. De Isten segítségével le gyaláztatott, nagyon meg verettett, 32000 Török oda veszett, 5000 az *Ali Bassával* együtt meg fogattatott, 15000 keresztyén rab ki szabadúlt, 160 hajó a keresztyének kezekre került.

Ebből a szép nyereségből jutott a Pápának 19 öreg hajó, az aprókat nem számlálván, e mellett 19 álgyú, és 881 rab.

A Spányol Királynak 58 hajó, 58 álgyú, és 1713 rab.

A Velentzei Republicának 30 hajó, 39 álgyú, és 1160 rab.

SZILÁGYI. Ezen történt dolog arról tudósít minket, hogy a mi a tengeri erőt illeti, a Török Tsászárfia meg győzi akár melylyik *Europabéli* fejedelemnek erejét, az Anglust 169 hajóval, a Frantziát 238 hajóval, a többit anynyival is inkább.

HOLLÓSI. Úgy tetszik, eleget beszélgettünk most egyszerre, ha úgy tetszik, menjünk dohányozni, az utánn nyugodni.

SZÓTÁR.

Akadék 64.
 alasít 72.
 aliglen 74.
 beszegezni vkinek kedvébe 23.
 beszínlalni 76.
 bonts (főnév) 20.
 bőrbőtülés 70.
 csodálni magát (csodálkozni) 64.
 delias 155.
 déb dáb írás 115.
 délszinre hozni 117.
 dologtevő nap 155.
 édeskedni 60.
 egek forgása (csillagászat) 43.
 egy arányul 50.
 egyedűlség 83.
 életére jární 28.
 elidőzött nap (kitüzött) 18.
 elsemmisedik 113.
 eltelő költség 94.
 émetten 146.
 ereget sétáló lugasokat 27.
 érdekelni az újjal 68.
 fájdalni 18.
 faggasztja a szívet 60.
 fejtőzni az adósságból 76.
 feltenni a vitézekkel 71.
 félre szedi magát 54.
 félre takarni a gondot 74.
 festékes írás 88.
 folyamodik (terjed) 69.
 forgott (tapasztalt) 103.
 garabontzás ember 70.
 gazdálkodni a konyhának 26.

gömbölyű világ 28., 57.
 görbe öregség 55.
 gyalog levél 72.
 gyújtó lapda 34.
 gyarlódik 48.
 gyöngörkedni 59.
 hámatlan czél 27.
 hornyolt 20.
 imába lenni 114.
 indit mulatságokat 27.
 irtak-firtak 67.
 jámbortalan 56.
 játékos bajvivás 88.
 kallangós bot 90.
 karmadár 56., 91.
 kevélységtől viseltetni 55.
 kibucszuk a lélek a testből 23.
 kotlik az elsőbségre 48.
 kótyavetyés 153.
 legyaláz (nyakonesapással) 28.
 lekörörmzél 91.
 léptzél 54.
 lézzeg 102.
 majtz 19.
 megbakolja magát 148.
 megcsúkken elméjében 18., 143.
 meggyanúl vkit 91.
 megrekken örömeben 75.
 megrivad 63.
 megrivaszt 76.
 mosolgodik 111.
 mulófélben (= röviden) 58.
 nincs üressége vmire 32.
 oroszkozó halál 60.
 országot tágit 54.

orvosló gyökér 103.
 palotás ház 172.
 puha izenet 28.
 reá szaporodik (= támad) 89.
 részelkedni vkihez 55., 91., 102.
 rútalmaz 86.
 sebesedik (= siet) 37.
 sebgyógyító (= orvos) 137.
 szem bedűgva 71.
 szemes udvar 28.
 szer kívül 94.
 szerszám (= evőeszköz) 175.
 sziligy 163.
 szín nép 18.
 szolgál a nap 27.
 tábat 19.
 támétalan 173.
 táskázni 163.
 tátva nyitott ajtó 69.
 tekintelni (= nézni) 78.

tekintet (= tekintély) 28.
 terepes 20.
 térenget 56.
 tolakozik 156.
 tolmács írás 115.
 tsáprág 20.
 tsigán mond 110.
 tsigán vall 67.
 turbikál 104.
 tutton-tud 84.
 ujságos régiség 42.
 udvari fark (= környezet) 88.
 ügyes uraság 62.
 vagyonság 37., 55. *ürke 35, 10*
 valamentényire 18.
 vernyeges 18.
 vetekedő hely 19.
 virraszt (= fölkel) 78.
 vitsorodni 142.
 zсібád 119.

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés, írta Rupp Kornél	3—10
Téli Éjtszakák, írta Faludi Ferencz	11—180
Első Éjtszaka	13
Második Éjtszaka	26
Harmadik Éjtszaka	41
Negyedik Éjtszaka	54
Ötödik Éjtszaka	72
Hatodik Éjtszaka	106
Hetedik Éjtszaka	128
Nyoltzadik Éjtszaka	150
Szótár	181

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára *2292* 195 *2* sz.

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

XV.

VÁSÁRHELYI
DALOSKÖNYV.

XVI—XVII. SZÁZADI SZERELMI ÉS TRÉFÁS ÉNEKEK.

IV

KIADTA

FERENCZI ZOLTÁN.

*

Ára 1 frt.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

Ez új vállalat célja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg:

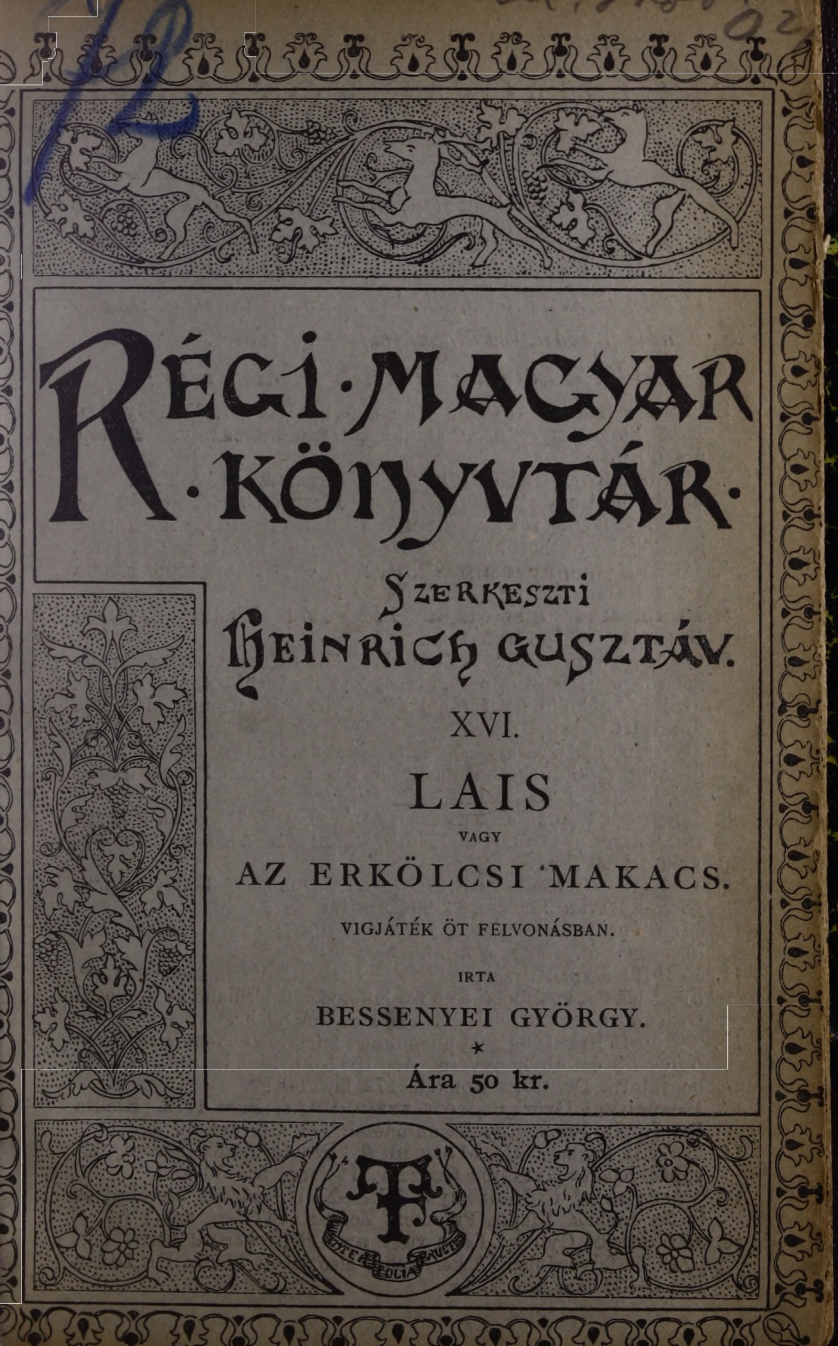
1. **SZÉKELY SÁNDOR, ARANYOS-RÁKOSI, A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 60 kr.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 40 kr.
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 1 frt.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi.** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 1 frt 20 kr.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 231 lap, ára 1 frt.
6. **Gyöngyösi István. A csalárd Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 1 frt.
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** A költő kéziratából első ízben kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 1 frt 80 kr.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek.** III. kiad. Magyar rázatokkal és szótárral kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap, ára 1 frt 60 kr.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 50 kr.
10. **Mondolat.** Dicsalom 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két hasonmással. 109 lap, ára 50 kr.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogyi Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 50 kr.
12. **Telegdi Miklós pécsi püspöknek felelete Bornemissza Péter fejtegetés című könyvére.** Az 1580-iki kiadás után közrebocsátotta Dr. RUPP KORNÉL. 172 lap. 80 kr.
13. **Bessenyei György. Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap, ára 60 kr.
14. **Bolyai Farkas. II. Mohamed.** Szomorujáték három felvonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 50 kr.
15. **Vásárhelyi daloskönyv.** XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek. Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 1 frt.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

Amade L. (Várkonyi) versei. Összegegyűjtötte <i>Négyessy László</i> 1 frt 40 kr.	
Arany László költeményei. A délibábok hőse és más költemények 3 frt. Amateur-kötésben 4 frt 50 kr.	
Bacsányi János költeményei válogatott prózai irataival egyetemben. <i>Toldy Ferencz</i> 1 frt.	
Bajza József összegegyűjtött munkái. Harmadik bővített kiadás. Sajtó alá rendezte <i>Badics Ferencz.</i> A költő arcképével. (Sajtó alatt.)	
Berzsenyi Dániel munkái. Kiadja dr. <i>Heinrich Gusztáv.</i> (Sajtó alatt)	
Bozzai Pál irodalmi hagyományai.	30 kr.
Czuczor Gergely összes költői művei. Sajtó alá rendezte <i>Zoltvány Irén.</i> (Sajtó alatt.)	
Czuczor Gergely. Népies költeményei.	20 kr.
— Hőskölteményei és meséi. II. kiadás.	30 kr.
— Költeményei.	40 kr.
Dayka Gábor költeményei.	20 kr.
Gyöngyösi István válogatott poétai munkái. Közli <i>Toldy Ferencz.</i> Két kötet. A költő arcképével 1 frt 50 kr.	
Hosvai Selymes Péter. A hirneves Tholdi Miklósnak jeles cselekedeteiről és bajnokságáról való história. Kiadja <i>Szilády Áron.</i> II. kiad. 20 kr.	
Kerényi Frigyes összes költeményei.	50 kr.
Kisfaludy Károly minden munkái. Hatodik bővített kiadás. Szerkeszté <i>Bánóczi József.</i> Hat kötet, A költő arcképével 8 frt. Vászonnkötésben 10 frt.	
Kisfaludy Sándor minden munkái. Nyolcz kötet. 4. kiadás. Kiadja <i>Angyal Dávid.</i> A költő arcképével 12 frt. Vászonnkötésben 15 frt.	
Kölcsei Kölcsey Ferencz minden munkái. Harmadik bővített kiadás. A költő arcképével. 10 kötet 12 frt. Hat díszes kötetben aranyvágással 16 frt.	
Listi László munkái. Életrajzzal bevezette <i>Komáromy András.</i> 1 frt 40 kr.	
Lukács Móricz munkái. Összegegyűjt. <i>Gyulai Pál.</i> Kiadta a <i>Kisfaludy-társaság.</i> Két kötet 6 frt.	
Ráday Gedeon gróf összes művei.	40 kr.
Rádai Ráday Pál munkái. Összegegyűjtötte s életrajzzal bevezette <i>Négyessy László</i> 40 kr.	
Szentjobi Szabó László költői munkái. Összeszedte <i>Toldy Ferencz.</i> 1 frt.	
Szemere Pál munkái. Születése százados emlékünnepeinek alkal- mából közrebocsátja a Kisfaludy-társaság. Szerkeszti <i>Szvorényi József.</i> Három kötetben 6 frt.	
Verseghy Ferencz költeményei. Összeszedte <i>Toldy Ferencz</i> 1 frt.	
Virág Benedek minden munkái. A költő arcképével. Teljes kiadás. 6 kötet. 4 frt. Diszkötésben 8 frt.	
Zrínyi Miklós gr. Szigeti veszedelme, az első, 1651-iki kiadás után. V. kiad. 1 frt 40 kr. Fehér vászonba kötve 2 frt.	

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

Arany János. Toldi. Költői elbeszélés. Bő nyelvi s tárgyi magyaráza tokkal ellátta <i>Lehr Albert</i> tr. II. kiadás.	2 frt.
Bánóczy József. Kisfaludy Károly és munkái.	
I. kötet. Kisfaludy Károly arczképével.	2 frt 40 kr.
Vászonba kötve	2 frt 80 kr.
II. kötet 2 frt 40 kr. Vászonba kötve	2 frt 80 kr.
Baráth Ferencz. Verstan és Aesthetika. II. kiadás. Diszkrétésben	2 frt 40 kr.
— Irodalmi dolgozatok	2 frt.
Beöthy Zsolt. Horatius és Kazinczy. Kazinczy arczképével	60 kr.
Erdélyi János. Pályák és pálmák. 3 frt. Vászonba kötve	3 frt 60 kr.
— Tanulmányok. Kiadja a Kisfaludy-Társaság	3 frt.
Vászonba kötve	3 frt 60 kr.
Ferencci Zoltán. Petőfi életrajza. Kitüntetett pályamű. Három arcz- képpel. 6 frt 50 kr., vászonkötésben 8 frt, félbörkötésben	10 frt.
Greguss Agost. A balladáról és egyéb tanulmányok. 2 frt 50 kr.	
Vászonba kötve	3 frt.
Gyulai Pál. Vörösmarty életrajza. 4. kiadás 1 frt 50 kr. Vászon- kötésben	2 frt.
— Katona József és Bánkbánja. Katona arczképével	2 frt.
Vászonba kötve	2 frt 40 kr.
— Emlékbeszédek. Kazinczy Ferencz. — Pákh Albert. — B. Eötvös József. — Toldy Ferencz. — Kriza János. — Szigligeti Ede. — B. Kemény Zsigmond. — Gr. Széchenyi utolsó évei. — B. Jósika Mik- lós. — Mészáros Lázár. — Kossuth levele Deák halálakor. — A «Va- sárnapi Ujság» 25 évfordulóján. 2 frt. Félbörkötésben	3 frt.
Haraszt Gyula. Molière élete és művei. Két kötet	4 frt 50 kr.
Vászonkötésben	6 frt.
Heinrich Gusztáv. Boccaccio élete és művei a legújabb kutatások alapján	1 frt 50 kr.
— Bánk bán a német költészetben. Irodalomtörténeti tanul- mányok	1 frt.
Imre Sándor. A néphumor a magyar irodalomban.	1 frt.
Vászonkötésben	1 frt 40 kr.
— Irodalmi tanulmányok. Két kötet	4 frt 50 kr.
Vászonkötésben	6 frt.
Kazinczy levelezése Berzsenyi Dániellel 1808—1831. Kiadta <i>Kazinczy Gábor.</i>	2 frt 50 kr.
Salamon Ferencz. Irodalmi tanulmányok. Két kötet	3 frt 60 kr.
Vászonba kötve	5 frt.
I. kötet: Arany. — Petőfi. — Csokonai. — Zrínyi.	
I. kötet: Shakespeare. — Balzac. — Világirodalom. — Könyvismerte- tések. — Magyar irodalom	
Toldy Ferencz. A magyar nemzeti irodalom története a legrégibb időktől a jelen korig, rövid előadásban. Negyedik, <i>Gyulai Pál</i> által javított kiadás. 2 frt 40 kr. Félbörkötésben	3 frt.
— A magyar költészet története az ősidőktől Kisfaludy Sándorig. Második javított kiadás egy kötetben. Ozimképpel	2 frt.
Diszkrétésben	3 frt.
— A magyar költészet kézikönyve a mohácsi vésztől a jelen- korig. Második átdolgozott kiadás. Öt kötetben	10 frt.
Öt vászonkötésben	12 frt.
Trefort Ágoston. Újabb emlékbészédek és tanulmányok.	1 frt 20 kr.

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

XVI.

LAIS

VAGY

AZ ERKÖLCSI MAKACS.

VIGJÁTÉK ÖT FELVONÁSBAN.

IRTA

BESSENYEI GYÖRGY.

*

Ára 50 kr.

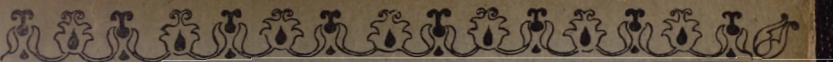
RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

Ez új vállalat czélja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg:

1. SZÉKELY SÁNDOR, ARANYOS-RÁKOSI, **A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 60 kr.
2. Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázából. A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 40 kr.
3. Csiksomlyói nagypénteki misztériumok. A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 1 frt.
4. Heltai Gáspár esopusi meséi, Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 1 frt 20 kr.
5. Poncianus históriája. Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 231 lap, ára 1 frt.
6. Gyöngyösi István. **A csalárd Cupidonak** kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa. A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 1 frt.
7. Bessenyei György. **A természet világa** v. a józan okosság. A költő kéziratából első ízben kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 1 frt 80 kr.
8. Dugonics András. **Az arany perezcek.** III. kiad. Magyar rázatokkal és szótárral kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap, ár 1 frt 60 kr.
9. Balogh István. **Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 50 kr.
10. **Mondolat.** Dicsalom 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két hasonmással. 109 lap, ára 50 kr.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogyi Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 50 kr.
12. **Telegdi Miklós** pécsi püspöknek felelete *Bornemissza Péter fejtegetés* című könyvére. Az 1580-iki kiadás után közrebocsátotta Dr. RUPP KORNÉL. 172 lap. 80 kr.
13. Bessenyei György. **Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap, ára 60 kr.
14. Bolyai Farkas. **II. Mohamed.** Szomorujáték három felvonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 50 kr.
15. **Vásárhelyi daloskönyv.** XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek. Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 1 frt.
16. Bessenyei György. **Lais vagy az erkölcsi makacs.** Vigjáték öt felvonásban. A kéziratból első ízben kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. 102 lap, ára 50 kr.

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

120
SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

XVII.

FAZEKAS MIHÁLY
VERSEI.

BEVEZETTE ÉS KIADTA

Dr. TÓTH REZSŐ.

*

Ára 2 kor.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

Ez új vállalat czélja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg:

1. SZÉKELY SÁNDOR, ARANYOS-RÁKOSI, **A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 1 kor. 20 fill.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 80 fill.
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 2 kor.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 2 kor. 40 fill.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 231 lap, 2 kor.
6. **Gyöngyösi István. A csalárd Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 2 kor.
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** A költő kéziratából első ízben kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 3 kor. 60 fill.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek.** III. kiad. Magyar rázatokkal és szótárral kiadta BELLAUGH ALADÁR. 368 lap, ára 3 kor. 20 fill.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 1 kor.
10. **Mondolat.** Dicsalóm 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két hasonmással. 109 lap, ára 1 kor.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogyi Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 1 kor.
12. **Telegdi Miklós pécsi püspöknek felelete Bornemissza Péter fejtegetés czimű könyvére.** Az 1580-iki kiadás után közrebocsátotta Dr. RUPP KORNÉL. 172 lap. 1 kor. 60 fill.
13. **Bessenyei György. Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap, ára 1 kor. 20 fill.
14. **Bolyai Farkas. II. Mohamed.** Szomorujáték három felvonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 1 kor.
15. **Vásárhelyi daloskönyv.** XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek. Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 2 kor.
16. **Bessenyei György. Lais vagy az erkölcsi makacs.** Vigjáték öt felvonásban. A kéziratból első ízben kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. 102 lap, ára 1 kor.
17. **Fazekas Mihály versei.** Bevezette és kiadta TÓTH REZSŐ. 206 lap, ára 2 kor.

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

121

XVIII.

GESTA ROMANORUM

FORDITOTTA

HALLER JÁNOS.

KIADTA

KATONA LAJOS.

*

Ára 4 kor.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

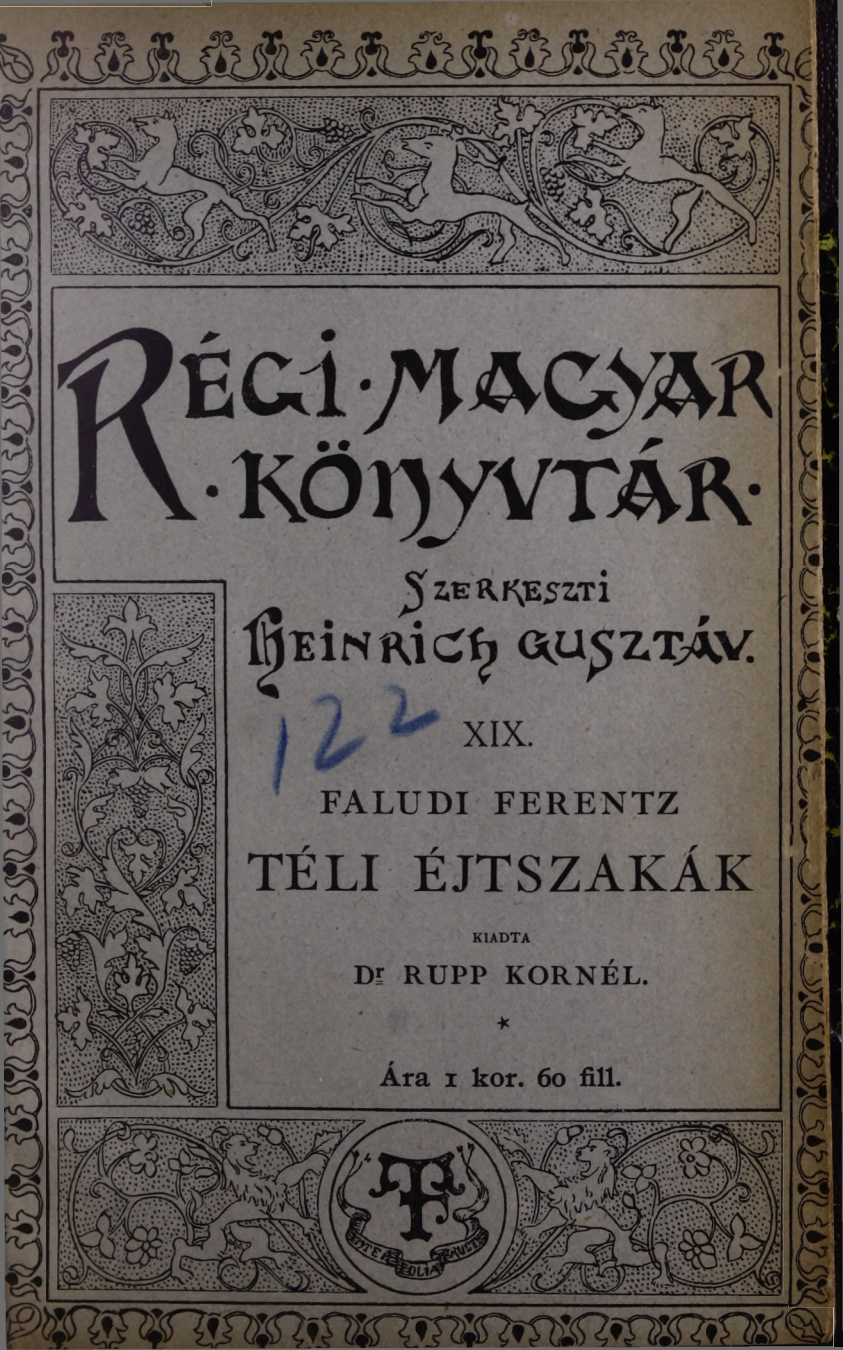
RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

Ez új vállalat célja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg:

1. **SZÉKELY SÁNDOR, ARANYOS-RÁKOSI, A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 1 kor. 20 fill.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázából.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 80 fill.
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 2 kor.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 2 kor. 40 fill.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 231 lap, 2 kor.
6. **Gyöngyösi István. A csalárd Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 2 kor.
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** A költő kéziratából első ízben kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 3 kor. 60 fill.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek.** III. kiad. Magyarázatokkal és szótárral kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap, ára 3 kor. 20 fill.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 1 kor.
10. **Mondolat.** Dicsalom 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két hasonmással. 109 lap, ára 1 kor.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogyi Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 1 kor.
12. **Telegdi Miklós pécsi püspöknek felelete Bornemissza Péter fejtegetés című könyvére.** Az 1580-iki kiadás után közrebocsátotta Dr. RUPP KORNÉL. 172 lap. 1 kor. 60 fill.
13. **Bessenyei György. Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap. ára 1 kor. 20 fill.
14. **Bolyai Farkas. II. Mohamed.** Szomorujáték három felvonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 1 kor.
15. **Vásárhelyi daloskönyv.** XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek. Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 2 kor.
16. **Bessenyei György. Lais vagy az erkölcsi makacs.** Vigjáték öt felvonásban. A kéziratból első ízben kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. 102 lap, ára 1 kor.
17. **Fazekas Mihály versei.** Bevezette és kiadta TÓTH REZSŐ. 206 lap, ára 2 kor.
18. **Gesta Romanorum.** Fordította HALLER JÁNOS. Kolozsvár. 1695. Kiadta KATONA LAJOS. 516 lap, ára 4 korona.
19. **Faludi Ferentz Téli éjtszakák,** vagyis a téli est időnek unalmait enyhítő beszédek. Kiadta dr. RUPP KORNÉL. 183 lap. 1 kor. 60 fill.

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

122 XIX.

FALUDI FERENTZ
TÉLI ÉJTSZAKÁK

KIADTA

Dr RUPP KORNÉL.

*

Ára 1 kor. 60 fill.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

Ez új vállalat célja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg:

1. **SZÉKELY SÁNDOR, ARANYOS-RÁKOSI, A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 1 kor. 20 fill.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 80 fill.
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 2 kor.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 2 kor. 40 fill.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 231 lap, 2 kor.
6. **Gyöngyösi István. A család Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 2 kor.
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** A költő kéziratából első ízben kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 3 kor. 60 fill.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek.** III. kiad. Magyar-
rázatokkal és szótárral kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap,
ára 3 kor. 20 fill.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban
Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 1 kor.
10. **Mondolat.** Dicshalom 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két
hasonmással. 109 lap, ára 1 kor.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF.
Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogyi
Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 1 kor.
12. **Telegdi Miklós pécsi püspöknek felelete Bornemissza Péter
fejtegetés** czimű könyvére. Az 1580-iki kiadás után közre-
bocsátotta Dr. RUPP KORNÉL. 172 lap. 1 kor. 60 fill.
13. **Bessenyei György. Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta
Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap. ára 1 kor. 20 fill.
14. **Bolyai Farkas. II. Mohamed.** Szomorujáték három fel-
vonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 1 kor.
15. **Vásárhelyi daloskönyv.** XVI—XVII. századi szerelmi és
tréfás énekek. Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 2 kor.
16. **Bessenyei György. Lais vagy az erkölcsi makacs.** Vig-
játék öt felvonásban. A kéziratból első ízben kiadta Dr. LÁZÁR
BÉLA. 102 lap, ára 1 kor.
17. **Fazekas Mihály versei.** Bevezette és kiadta TÓTH REZSŐ.
206 lap, ára 2 kor.
18. **Gesta Romanorum.** Fordította HALLER JÁNOS. Kolozs-
vár. 1695. Kiadta KATONA LAJOS. 516 lap, ára 4 korona.
19. **Faludi Ferentz Téli éjtszakák,** vagyis a téli est időnek
unalmaikt enyhítő beszédek. Kiadta dr. RUPP KORNÉL. 183 lap.
1 kor. 60 fill.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestén megjelent:

Aeschylus Oresteiája. Fordította Csengeri János. Füzve
3 kor. Vászomban kötve 4 kor.

Ariosto Örjöngő Lorántja. Az éposz legértékesebb részei. Ford., Ariostóról szóló tanulmánnyal bevezette s jegyzetekkel ellátta Radó Antal. Két kötet. Füzve 8 kor
Félbörbe kötve 10 kor.

Baksay Sándor. Gyalog-övény. Elbeszélések. Három.
kötet. Vászomban kötve 6 kor.

Bánóczi József. Kisfaludy Károly és munkái.
Kisfaludy Károly arcképével. Két kötet. Füzve 9 kor 60 fill.
Vászomban kötve 11 kor. 20 fill.

Berczik Árpád. Őszi hajtás. Elbeszélések. Füzve
3 kor. Vászomban kötve 4 kor.

Burns Róbert költeményei. Ford. Léva József. A költő
arcképével. Füzve 6 kor. Vászomban kötve 7 kor. 20 fill.

Byron Lord. Kain. Mysterium. Fordította Györy Ilona.
Füzve 2 kor. Vászomban kötve 3 kor. 20 fill.

Csató Pál szépirodalmi munkái. Az író arcképével
és életrajzával. Füzve 7 kor. 20 fill. Vászomban kötve 8 kor.

Csiky Gergely. Két szerelem. Szomorújáték 3 felv.
A m. tud. Akad. a gr. Teleki alapítványból száz arannyal
jutalmazta. Füzve 1 kor. 60 fill. Vász. köt. 2 kor. 40 fill.

Eliot George. Romola. Regény három könyvben. Angol-
ból fordította Pataki Béla. Három kötet. Füzve 10 kor.
Vászomban kötve 13 kor.

Erdélyi János. Pályák és pálmák. Füzve 6 kor. Vá-
szomban kötve 7 kor 20 fill.

— *Tanulmányok.* Füzve 6 kor. Vász. köt. 7 kor. 20 fill.

Euripides. A kyklops. Satyrdráma. Fordította Csiky
Gergely. Füzve 80 fill.

Ferenczi Zoltán. Petőfi Sándor életrajza. Három
kötet. Füzve 13 kor. Vászomban kötve 16 kor.
Félbörkötésben 20 kor.

Firdüsi Sahnáméjából. Szijavus. Perzsából fordította
Radó Antal. Füzve 2 kor. 40 fill. Vász. kötve 3 kor. 60 fill.

— *Sahnáméjából. Zál és Rudabé.* Perzsából fordította
Radó Antal. Füzve 1 kor. 40 fill. Vász. köt. 2 kor. 40 fill.

Gyulai Pál. Katona József és Bánkbánja. Katona
arcképével. Füzve 4 kor. Vászomban kötve 4 kor. 80 fill.

Haraszti Gyula, Molière élete és művei. Két kötet.
Füzve 9 kor. Vászomban kötve 12 kor.

*Imre Sándor. A néphumor a magyar irodalom-
ban.* Füzve 2 kor. Vászomban kötve 2 kor. 80 fill.

— *Irodalmi tanulmányok.* Két kötet. Füzve 9 kor.
Vászomban kötve 12 kor.

Kalidásza. Sakuntala. Hindu dráma. Fordította Fiók
Károly. Füzve 2 kor. 80 fill. Vászomban kötve 4 kor.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

Kemény Zsigmond báró összes beszélei. Két kötet.
Füzve 6 kor. Vászonzba kötve 7 kor. 20 fill.

Kielland L. Sándor. Méreg. Regény. Norvégból fordította Ritoók Emma. Füzve 2 kor. 40 fill. Vászonzba kötve 3 kor. 60 fill.

— *Worse kapitány.* Regény. Norvég eredetiből fordította Szinnyei Otmár. Vászonzba kötve 4 kor.

Kríza János költeményei. Összegyűjtötte Kovács János. Füzve 2 kor. Vászonzba kötve 3 kor. 20 fill.

Lévay József újabb költeményei. Füzve 3 kor. 20 fill. Vászonzba kötve 5 kor.

Longfellow költeményeiből: Makkabéus Judás, Pandora és kisebb költemények. Fordította Szász Béla. Füzve 2 kor. 80 fill. Vászonzba kötve 4 kor.

Meyer Konrád Ferd. A Szent. Tört. elbeszélés. Fordította Péterfy Jenő. Vászonzba kötve 3 kor.

Moore Tamás. Lalla Roukh. Keleti rege. Angolból ford. Lehr Zs. Füzve 3 kor. 20 fill. Vászonzba kötve 4 kor.

Nala és Damajanti. Hindu rege a Mahá-Bháratából. Szanszkritből fordította Fiók Károly. Füzve 2 kor. Vászonzba kötve 3 kor.

Pálffy Albert. Esztike kisasszony professzora. Regény. Két kötet. Füzve 6 kor. Egy vászonkötetbe kötve 7 kor. 20 fill.

— *Egy mérnök regénye.* Regény. Két kötetben. Füzve 6 kor. Egy vászonkötetbe kötve 7 kor 20 fill.

Salamon Ferencz. Irodalmi tanulmányok. Két kötet. Füzve 7 kor. 20 fill. Vászonzba kötve 10 kor.

Schiller költeményei. Fordították Szász Károly, Vargha Gyula, Váró Ferencz. Füzve 3 kor. 20 fill. Vászonzba kötve 4 kor.

Svéd költőkből. Ford. Győry Vilmos. Füzve 4 kor. 80 fill. Vászonzba kötve 5 kor. 60 fill.

Tennyson Alfred. Király-idylljei. Ford. és bevezette Szász Károly. Füzve 5 kor. Vászonzba kötve 6 kor.

Vadnai Károly. Éva leányai. Hét történet. Füzve 2 kor. 40 fill. Vászonzba kötve 3 kor. 20 fill.

— *A besorozott.* Historia 1850-ből. Füzve 1 kor. 60 fill. Vászonzba kötve 2 kor. 40 fill.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

- Amade L. (Várkonyi) versei.** Összegyűjtötte *Négyessy László* 2 kor.
- Arany László költeményei.** A délibábok hőse és más költemények 6 kor. Amateur-kötésben 9 kor.
- Bacsányi János költeményei válogatott prózai irataival egyetemben.** *Toldy Ferencz* 2 kor.
- Bajza József összegyűjtött munkái.** Harmadik bővített kiadás. Sajtó alá rendezte *Badics Ferencz.* A költő arcképével. (Sajtó alatt.)
- Berzsenyi Dániel munkái.** Kiadja dr. *Heinrich Gusztáv.* (Sajtó alatt.)
- Csokonai vitéz Mihály válogatott munkái.** Sajtó alá rendezte *Bánóczi József.* (Sajtó alatt.)
- Czuczor Gergely összes költői művei.** Első teljes kiadás. Életrajzzal és jegyzetekkel ellátva sajtó alá rendezte *Zoltvány Irén.* 3 kötet. Kis nyolczadrét kiadás a költő két arcz- és szülővárosának képével. 10 kor. Vásznonkötésben 16 kor. Nagy nyolczadrét kiadásban 12 kor. Vásznonkötésben 20 kor.
- Garay János összes munkái.** Jegyzetekkel és életrajzzal kísérté *Ferenczy József.* Öt kötet 20 kor. Diszkötésben 32 kor.
- Gyöngyösi István válogatott poétai munkái.** Közli *Toldy Ferencz.* Két kötet. A költő arcképével 3 kor.
- Gyulai Pál költeményei.** Harmadik bővített kiadás a költő arcképével. Két kötet 8 kor. Diszkötésben 12 kor.
- Kisfaludy Károly minden munkái.** Hatodik bővített kiadás. Szerkeszté *Bánóczi József.* Hat kötet. A költő arcképével 16 kor. Vásznonkötésben 20 kor.
- Kisfaludy Sándor minden munkái.** Nyolcz kötet. 4. kiadás. Kiadja *Angyal Dávid.* A költő arcképével 24 kor. Vásznonkötésben 30 kor.
- Kölcsei Kölcsey Ferencz minden munkái.** Harmadik bővített kiadás. A költő arcképével. 10 kötet 24 kor. Hat diszes kötetben aranyvágással 32 kor.
- Lukács Mórincz munkái.** Összegyűjt. *Gyulai Pál.* Kiadta a *Kisfaludy-társaság.* Két kötet 12 kor.
- Szentjobi Szabó László költői munkái.** Összeszedte *Toldy Ferencz.* 2 kor.
- Szemere Pál munkái.** Születése százados emlékünnepeének alkalmából közrebocsátja a Kisfaludy-társaság. Szerkeszti *Szvorényi József.* Három kötetben 12 kor.
- Tompa Mihály összes költeményei.** Négy kötet teljes kiadás a *virágregékkel* együtt, a költő arcképével és életrajzával. Diszkötésben 12 kor.
- **összes költeményei.** Népkiadás egy kötetben, vásznonkötésben 4 kor.
- **összes költeményei.** Teljes diszkiadás a költő arcképével. Rendezte és jegyzetekkel kísérté *Lévay József.* — Az életrajzot írta *Szász Károly.* Négy kötet 20 kor. Diszkötésben 30 kor.
- **összes költeményei.** Négy kötetben a *virágregékkel* együtt, teljes kiadás a költő arcképével és életrajzával. Diszkötésben 20 kor.
- Versegly Ferencz költeményei.** Összeszedte *Toldy Ferencz* 2 kor.
- Virág Benedek minden munkái.** A költő arcképével. Teljes kiadás. 6 kötet. 8 kor. Diszkötésben 16 kor.
- Vörösmarty Mihály összes munkái.** Teljes diszkiadás a költő arcképével. Rendezte és jegyzetekkel kísérté *Gyulai Pál.* Nyolcz kötet 40 kor. Diszkötésben aranymetszéssel 60 kor.
- **munkái.** Új olesó diszkiadás. Hat kötet. Diszes kötésben 24 kor.
- **összes költői munkái.** Népkiadás, két kötet. Vásznonkötésben 10 kor.
- Zrínyi Miklós gr. Szigeti veszedelme,** az első, 1651-iki kiadás után. V. kiad. 2 kor. 80 fill. Fehér vászonba kötve 4 kor.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

Arany János. Toldi. Költői elbeszélés. Bő nyeivi s tárgyi magyarázatokkal ellátta <i>Lehr Albert</i> tr. II. kiadás.	4 kor.
Bánóczi József. Kisfaludy Károly és munkái.	
I. kötet. Kisfaludy Károly arcképével.	4 kor. 80 fill.
Vászonba kötve	5 kor. 60 fill.
II. kötet 4 kor. 80 fill. Vászonba kötve	5 kor. 60 fill.
Baráth Ferencz. Verstan és Aesthetika. II. kiadás. Diszkrétésben	4 kor. 80 fill.
— Irodalmi dolgozatok	4 kor.
Beöthy Zsolt. Horatius és Kazinczy. Kazinczy arcképével 1 kor. 20 fill.	
Erdélyi János. Pályák és pálmák. 6 kor. Vászonba kötve 7 kor. 20 fill.	
— Tanulmányok. Kiadja a Kisfaludy-Társaság	6 kor.
Vászonba kötve	7 kor. 20 fill.
Ferencci Zoltán. Petöfi életrajza. Kitüntetett pályamű. Három arcképpel. 13 kor., vászonkötésben 16 kor., félbörkötésben	20 kor.
Greguss Ágost. A balladáról és egyéb tanulmányok.	5 kor.
Vászonba kötve	6 kor.
Gyulai Pál. Vörösmarty életrajza. 4. kiadás 3 kor. Vászonkötésben	4 kor.
— Katona József és Bánkbánja. Katona arcképével	4 kor.
Vászonba kötve	4 kor. 80 fill.
— Emlébeszédék. Kazinczy Ferencz. — Pákh Albert. — B. Eötvös József. — Toldy Ferencz. — Kriza János. — Szigligeti Ede. — B. Kemény Zsigmond. — Gr. Széchenyi utolsó évei. — B. Jósika Miklós. — Mészáros Lázár. — Kossuth levele Deák halálakor. — A «Vasárnapi Ujság» 25 évfordulóján. 4 kor. Félbörkötésben	6 kor.
Haraszi Gyula. Molière élete és művei. Két kötet	9 kor.
Vászonkötésben	12 kor.
Heinrich Gusztáv. Boccaccio élete és művei a legújabb kutatások alapján	3 kor.
— Bánk bán a német költészetben. Irodalomtörténeti tanulmányok	2 kor.
Imre Sándor. A néphumor a magyar irodalomban.	2 kor.
Vászonkötésben	2 kor. 80 fill.
— Irodalmi tanulmányok. Két kötet	9 kor.
Vászonkötésben	12 kor.
Kazinczy levelezése Berzsenyi Dániellel 1808—1831. Kiadja Kazinczy Gábor.	5 kor.
Salamon Ferencz. Irodalmi tanulmányok. Két kötet 7 kor. 20 fill.	
Vászonba kötve	10 kor.
I. kötet: Arany. — Petöfi. — Csokonai. — Zrínyi.	
I. kötet: Shakespeare. — Balzac. — Világirodalom. — Könyvismeretesekek. — Magyar irodalom	
Toldy Ferencz. A magyar nemzeti irodalom története a legrégibb időktől a jelen korig, rövid előadásban. Negyedik, Gyulai Pál által javított kiadás. 4 kor. 80 fill. Félbörkötésben	6 kor.
— A magyar költészet története az ősidőktől Kisfaludy Sándorig. Második javított kiadás egy kötetben. Czimképpel	4 kor.
Diszkrétésben	6 kor.
— A magyar költészet kézikönyve a mohácsi vésztől a jelenkorig. Második átdolgozott kiadás. Öt kötetben	20 kor.
Öt vászonkötésben	24 kor.
Trefort Ágoston. Újabb emlékeszédék és tanulmányok.	2 kor. 40 fill.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

- Amade L. (Várkonyi) versei.** Összegyűjtötte *Négyessy László* 2 kor.
- Arany László költeményei.** A délibábok hőse és más költemények 6 kor. Amateur-kötésben 9 kor.
- Bacsányi János költeményei válogatott prózai irataival egyetemben.** *Toldy Ferencz* 2 kor.
- Bajza József összegyűjtött munkái.** Harmadik bővített kiadás. Sajtó alá rendezte *Badics Ferencz.* A költő arcképével. (Sajtó alatt.)
- Berzenyi Dániel munkái.** Kiadja dr. *Heinrich Gusztáv.* (Sajtó alatt.)
- Csokonai vitéz Mihály válogatott munkái.** Sajtó alá rendezte *Bánóczy József.* (Sajtó alatt.)
- Czuczor Gergely összes költői művei.** Első teljes kiadás. Életrajzzal és jegyzetekkel ellátva sajtó alá rendezte *Zoltvány Irén.* 3 kötet. Kis nyolczadrét kiadás a költő két arc- és szülővárosának képével. 10 kor. Vászonskötésben 16 kor. Nagy nyolczadrét kiadásban 12 kor. Vászonskötésben 20 kor.
- Garay János összes munkái.** Jegyzetekkel és életrajzzal kísérté *Ferenczy József.* Öt kötet 20 kor. Diszkötésben 32 kor.
- Gyöngyösi István válogatott poétai munkái.** Közli *Toldy Ferencz.* Két kötet. A költő arcképével 3 kor.
- Gyulai Pál költeményei.** Harmadik bővített kiadás a költő arcképével. Két kötet 8 kor. Diszkötésben 12 kor.
- Kisfaludy Károly minden munkái.** Hatodik bővített kiadás. Szerkeszté *Bánóczy József.* Hat kötet. A költő arcképével 16 kor. Vászonskötésben 20 kor.
- Kisfaludy Sándor minden munkái.** Nyolcz kötet. 4. kiadás. Kiadja *Angyal Dávid.* A költő arcképével 24 kor. Vászonskötésben 30 kor.
- Kölcsei Kölcsey Ferencz minden munkái.** Harmadik bővített kiadás. A költő arcképével. 10 kötet Hat diszes kötetben aranyvágással 24 kor. 32 kor.
- Lukács Móríc munkái.** Összegyűjt. *Gyulai Pál.* Kiadta a *Kisfaludy-társaság.* Két kötet 12 kor.
- Szentjobi Szabó László költői munkái.** Összeszedte *Toldy Ferencz.* 2 kor.
- Szemere Pál munkái.** Születése százados emlékünnepeének alkalmából közrebocsátja a *Kisfaludy-társaság.* Szerkeszti *Szvorényi József.* Három kötetben 12 kor.
- Tompa Mihály összes költeményei.** Négy kötet teljes kiadás a *virágregékkel* együtt, a költő arcképével és életrajzával. Diszkötésben 12 kor.
- **összes költeményei.** Népkiadás egy kötetben, vászonskötésben 4 kor.
- **összes költeményei.** Teljes diszkiadás a költő arcképével. Rendezte és jegyzetekkel kísérté *Lévay József.* — Az életrajzot írta *Szász Károly.* Négy kötet 20 kor. Diszkötésben 30 kor.
- **összes költeményei.** Négy kötetben a *virágregékkel* együtt, teljes kiadás a költő arcképével és életrajzával. Diszkötésben 20 kor.
- Verseghy Ferencz költeményei.** Összeszedte *Toldy Ferencz* 2 kor.
- Virág Benedek minden munkái.** A költő arcképével. Teljes kiadás. 6 kötet. 8 kor. Diszkötésben 16 kor.
- Vörösmarty Mihály összes munkái.** Teljes diszkiadás a költő arcképével. Rendezte és jegyzetekkel kísérté *Gyulai Pál.* Nyolcz kötet 40 kor. Diszkötésben aranymetszéssel 60 kor.
- **munkái.** Új olcsó diszkiadás. Hat kötet. Diszes kötésben 24 kor.
- **összes költői munkái.** Népkiadás, két kötet. Vászonskötésben 10 kor.
- Zrínyi Miklós gr. Szigeti veszedelme,** az első, 1651-iki kiadás után. V. kiad. 2 kor. 80 fill. Fehér vászonba kötve 4 kor.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

Arany János. Toldi. Költői elbeszélés. Bő nyeivi s tárgyi magyarázatokkal ellátta <i>Lehr Albert</i> tr. II. kiadás.	4 kor.
Bánóczi József. Kisfaludy Károly és munkái.	
I. kötet. Kisfaludy Károly arcképével.	4 kor. 80 fill.
Vászonba kötve	5 kor. 60 fill.
II. kötet 4 kor. 80 fill. Vászonba kötve	5 kor. 60 fill.
Baráth Ferencz. Verstan és Aesthetika. II. kiadás. Diszkrétésben	4 kor. 80 fill.
— Irodalmi dolgozatok	4 kor.
Beöthy Zsolt. Horatius és Kazinczy. Kazinczy arcképével	1 kor. 20 fill.
Erdélyi János. Pályák és pálmák. 6 kor. Vászonba kötve	7 kor. 20 fill.
— Tanulmányok. Kiadja a Kisfaludy-Társaság	6 kor.
Vászonba kötve	7 kor. 20 fill.
Ferencozi Zoltán. Petőfi életrajza. Kiténtetett pályamű. Három arcképpel. 13 kor., vászonkötésben	16 kor., félbörkötésben 20 kor.
Greguss Agost. A balladáról és egyéb tanulmányok.	5 kor.
Vászonba kötve	6 kor.
Gyulai Pál. Vörösmarty életrajza. 4. kiadás 3 kor. Vászonkötésben	4 kor.
— Katona József és Bánkbánja. Katona arcképével	4 kor.
Vászonba kötve	4 kor. 80 fill.
— Emlékbeszédék. Kazinczy Ferencz. — Pákh Albert. — B. Eötvös József. — Toldy Ferencz. — Kriza János. — Szigligeti Ede. — B. Kemény Zsigmond. — Gr. Széchenyi utolsó évei. — B. Jósika Miklós. — Mészáros Lázár. — Kossuth levele Deák halálakor. — A «Vasárnapi Ujság» 25 évfordulóján. 4 kor. Félbörkötésben	6 kor.
Haraszi Gyula. Molière élete és művei. Két kötet	9 kor.
Vászonkötésben	12 kor.
Heinrich Gusztáv. Boccaccio élete és művei a legújabb kutatások alapján	3 kor.
— Bánk bán a német költészetben. Irodalomtörténeti tanulmányok	2 kor.
Imre Sándor. A néphumor a magyar irodalomban.	2 kor.
Vászonkötésben	2 kor. 80 fill.
— Irodalmi tanulmányok. Két kötet	9 kor.
Vászonkötésben	12 kor.
Kazinczy levelezése Berzsenyi Dániellel 1808—1831. Kiadta Kazinczy Gábor.	5 kor.
Salamon Ferencz. Irodalmi tanulmányok. Két kötet	7 kor. 20 fill.
Vászonba kötve	10 kor.
I. kötet: Arany. — Petőfi. — Csokonai. — Zrínyi.	
II. kötet: Shakespeare. — Balzac. — Világirodalom. — Könyvismertetések. — Magyar irodalom	
Toldy Ferencz. A magyar nemzeti irodalom története a legrégibb időktől a jelen korig, rövid előadásban. Negyedik, Gyulai Pál által javított kiadás. 4 kor. 80 fill. Félbörkötésben	6 kor.
— A magyar költészet története az ősidőktől Kisfaludy Sándorig. Második javított kiadás egy kötetben. Czimképpel	4 kor.
Diszkrétésben	6 kor.
— A magyar költészet kézikönyve a mohácsi vésztől a jelenkorig. Második átdolgozott kiadás. Öt kötetben	20 kor.
Öt vászonkötésben	24 kor.
Trefort Agoston. Újabb emlékbészédék és tanulmányok.	2 kor. 40 fill.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

Aeschylos Oresteiája. Fordította Csengeri János. Füzve
1 frt 50 kr. Vásznonba kötve 2 frt.

Ariosto Örjögő Lorántja. Az éposz legértékesebb részei. Ford., Ariostóról szóló tanulmányval bevezette és jegyzetekkel ellátta Radó Antal. Két kötet. Füzve 4 frt. Félbőrbe kötve 5 frt.

Baksay Sándor. Gyalog-ösvény. Elbeszélések. Három kötet. Vásznonba kötve 3 frt.

Bánóczi József. Kisfaludy Károly és munkái. Kisfaludy Károly arcképével. Két kötet. Füzve 4 frt 80 kr. Vásznonba kötve 5 frt 60 kr.

Berczik Árpád. Őszi hajtás. Elbeszélések. Füzve
1 frt 50 kr. Vásznonba kötve 2 frt.

Burns Róbert költeményei. Ford. Léway József. A költő arcképével. Füzve 3 frt. Vásznonba kötve 3 frt 60 kr.

Byron Lord. Kain. Mysterium. Fordította Győry Ilona. Füzve 1 frt. Vásznonba kötve 1 frt 60 kr.

Csató Pál szépirodalmi munkái. Az író arcképével és életrajzával. Füzve 3 frt 60 kr. Vásznonba kötve 4 frt.

Csiky Gergely. Két szerelem. Szomorújáték 3 felv. A m. tud. Akad. a gr. Teleki alapítványból száz arannyal jutalmazta. Füzve 80 kr. Vásznonba kötve 1 frt 20 kr.

Eliot George. Romola. Regény három könyvben. Angolból fordította Pataki Béla. Három kötet. Füzve 5 frt. Vásznonba kötve 6 frt 50 kr.

Erdélyi János. Pályák és pálmák. Füzve 3 frt. Vásznonba kötve 3 frt 60 kr.

— **Tanulmányok.** Füzve 3 frt. Vász. köt. 3 frt 60 kr.

Euripides. A kyklops. Satyrdráma. Fordította Csiky Gergely. Füzve 40 kr.

Ferenczi Zoltán. Petőfi Sándor életrajza. Három kötet. Füzve 6 frt 50 kr. Vásznonba kötve 8 frt. Félbőr-kötésben 10 frt.

Firdüsi Sahnáméjából. Szijavus. Perzsából fordította Radó Antal. Füzve 1 frt 20 kr. Vásznonba kötve 1 frt 80 kr.

— *Sahnáméjából. Zál és Rudabé.* Perzsából fordította Radó Antal. Füzve 70 kr. Vásznonba kötve 1 frt 20 kr.

Gyulai Pál. Katona József és Bánkbánja. Katona arcképével. Füzve 2 frt. Vásznonba kötve 2 frt 40 kr.

Haraszi Gyula, Molière élete és művei. Két kötet. Füzve 4 frt 50 kr. Vásznonba kötve 6 frt.

Imre Sándor. A néphumor a magyar irodalomban. Füzve 1 frt. Vásznonba kötve 1 frt 40 kr.

— **Irodalmi tanulmányok.** Két kötet. Füzve 4 frt 50 kr. Vásznonba kötve 6 frt.

Kalidász. Sakuntala. Hindu dráma. Fordította Flók Károly. Füzve 1 frt 40 kr. Vásznonba kötve 2 frt.

A **Franklin-Társulat** kiadásában Budapesten megjelent:

Kemény Zsigmond báró összes beszélei. Két kötet.
Füzve 3 frt. Vászonzba kötve 3 frt 60 kr.

Kielland L. Sándor. Méreg. Regény. Norvégból fordította Ritók Emma. Füzve 1 frt 20 kr. Vászonzba kötve 1 frt 80 kr.

— **Worse kapitány.** Regény. Norvég eredetiből fordította Szinnyei Otmár. Vászonzba kötve 2 frt.

Kriza János költeményei. Összegyűjtötte Kovács János. Füzve 1 frt. Vászonzba kötve 1 frt 60 kr.

Lévay József újabb költeményei. Füzve 1 frt 60 kr. Vászonzba kötve 2 frt 50 kr.

Longfellow költeményeiből: Makkabéus Judás, Pandora és kisebb költemények. Fordította Szász Béla. Füzve 1 frt 40 kr. Vászonzba kötve 2 frt.

Meyer Konrád Ferd. A Szent. Tört. elbeszélés. Fordította Péterfy Jenő. Vászonzba kötve 1 frt 50 kr.

Moore Tamás. Lalla Roukh. Keleti rege. Angolból ford. Lehr Zs. Füzve 1 frt 60 kr. Vászonzba kötve 2 frt.

Nala és Damajanti. Hindu rege a Mahá-Bháratából. Szanszkritből fordította Fiók Károly. Füzve 1 frt. Vászonzba kötve 1 frt 50 kr.

Pálffy Albert. Esztike kisasszony professzora. Regény. Két kötet. Füzve 3 frt. Egy vászonkötetbe kötve 3 frt 60 kr.

— **Egy mérnök regénye.** Regény. Két kötetben. Füzve 3 frt. Egy vászonkötetbe kötve 3 frt 60 kr.

Salamon Ferencz. Irodalmi tanulmányok. Két kötet. Füzve 3 frt 60 kr. Vászonzba kötve 5 frt.

Schiller költeményei. Fordították Szász Károly, Vargha Gyula, Váró Ferencz. Füzve 1 frt 60 kr. Vászonzba kötve 2 frt.

Svéd költőkből. Ford. Győry Vilmos. Füzve 2 frt 40 kr. Vászonzba kötve 2 frt 80 kr.

Tennyson Alfred. Király-idylljei. Ford. és bevezette Szász Károly. Füzve 2 frt 50 kr. Vászonzba kötve 3 frt.

Vadnai Károly. Éva leányai. Hét történet. Füzve 1 frt 20 kr. Vászonzba kötve 1 frt 60 kr.

— **A besorozott.** Historia 1850-ből. Füzve 80 kr. Vászonzba kötve 1 frt 20 kr.

